

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

ЮННАТИ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ
ЦЕНТР УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Ю Н Н А Т И Х М Е Л ь Н И Ч Ч И Н И

НАРИСИ З ІСТОРІЇ ЮННАТІВСЬКОГО РУХУ
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Видання друге, доповнене і перероблене

Хмельницький, 2011 р.

УДК 502.35
ББК 74.200.514
Ю 49

Рецензенти:

ВЕРБИЦЬКИЙ Володимир Валентинович, доктор педагогічних наук, професор, директор Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді;
ПУСТОВІТ Григорій Петрович, доктор педагогічних наук, професор, вчений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти Національної академії педагогічних наук України.

Видруковано за рішенням методичної ради Хмельницького ОЕНЦУМ
(Протокол від 1.07.2011 року № 91)

Відповідальний за випуск:

В.В. Климчук, директор Хмельницького обласного ЕНЦУМ.

Юннати Хмельниччини /Нариси з історії юннатівського руху Хмельницької області/. Навчальний посібник. – Видання друге, доповнене і перероблене. /За редакцією В.В. Климчука/. – Хмельницький: «Поліграфіст-2», 2011 р. – 160 с. іл.

Навчальний посібник «Юннати Хмельниччини», присвячений 60-річчю створення Хмельницької обласної станції юних натуралістів, педагогам-ентузіастам дослідницько-натуралістичної і природоохоронної роботи з школярами. В книзі, призначеній для педагогів, учнівської і студентської молоді нашого краю, ретельно висвітлено етапи становлення і розвитку юннатівського руху в закладах освіти, самовіддану працю вчителів, трудові звершення і здобутки усіх поколінь юннатів Хмельниччини.

Посібник, у першу чергу, розрахований на творче використання педпрацівниками закладів освіти для організації в них еколого-натуралістичної, дослідницької та природоохоронної роботи з дітьми і учнівською молоддю, відродження кращих традицій юннатівського руху минулих років, їх збереження і примноження в нинішній час.

Упорядники:

Холевінська М.Я. – директор Хмельницької обласної станції юннатів в 1965-1970 роках.

Степанець Г.І. – завідувачка відділом Хмельницького обласного ЕНЦУМ в 1997-2003 роках.

Зотова О.В. – методист Хмельницького обласного ЕНЦУМ.

ISBN 978-966-1502-37-5

© Хмельницький ОЕНЦУМ, 2011
© Поліграфіст-2, 2011

ЗАРОДЖЕННЯ ПЕРШИХ ПАРОСТКІВ

Педагогічне осмислення виховання підростаючого покоління в гармонії з природою, уміння дітей поводитись у довкіллі та вивчати і берегти природу має глибокі історичні корені.

У першій половині XI ст. в період князювання Ярослава Мудрого, а потім Володимира Мономаха, Київська Русь була однією з найосвіченіших держав світу, де землеробські закони посідали чільне місце в тодішній Конституції держави – «Правді Руській». Написане славним київським князем Володимиром Мономахом 1117 року «Поученіє дітям» можна вважати першим методичним листом нащадкам про цінність природи, вміння користуватись її багатствами, піклуватись про неї.

Це початок нашої вітчизняної натуралістичної педагогіки.

Її наступний етап – діяльність Києво-Могилянської академії, заснованої Петром Могилою, який у своїй методичній праці «Антологія» започаткував програмно-методичне обґрунтування теорії виховання і освіти, пов'язані з використанням природи.

Необхідність природничої освіченості, культури поведінки, важливість збереження природних ресурсів підтверджувались у програмах братських шкіл Львова 1588 року «Порядок шкільний», Луцькій греколатинослов'янській школі, Лаврській школі Київського братства.

Ректор Києво-Могилянської академії, а потім архимандрит Києво-Печерської лаври, філософ, природознавець і письменник Інокентій Гізель (Кисіль) (1600-1683 рр.) у своїх працях висловлював побожне ставлення до природи і звертав увагу на необхідність освіти і виховання особистості в лоні природи, зберігаючи її.

Автором перших натуралістичних посібників і методик експерименту з відтворення низки природних явищ та їх взаємовпливів був Іоаникій Галятовський (1620-1688 рр.).

Феофан Прокопович (1681-1736 рр.), ректор Київської академії, вів для студентів курси фізики, арифметики, природознавства. Його буквар пронизаний філософією природознавства.

Михайло Козачинський (1699-1755 рр.), Григорій Сковорода (1722-1794 рр.) – вихованці Київської академії, продовжувачі традицій своїх вчителів. Г. Сковорода – геніальна особистість, в центрі його уваги була природа людини, її щастя. Філософ і гуманіст відстоював ідею, що виховання необхідно здійснювати згідно з природними особливостями дітей. Перший ректор Київського університету (1834 р.) Михайло Олександрович Максимович (1804-1873 рр.) – вчений-природознавець, працюючи викладачем ботаніки і завідуючим ботанічним садом, створив перші натуралістичні осередки студентської молоді.

На початку ХХ століття велика плеяда науковців стверджувала важливість створення профільних позашкільних закладів. Про особливості створення станцій юних натуралістів, агробіостанцій йшлося у працях Н.Ф. Золотницького, Д.Н. Кайгородова, А.В. Духновича, Ю. Федьковича, С.Т. Шацького, А.К. Зленка. Вони ж перші й організували різноманітні гуртки натуралістів.

З ініціативи прогресивної педагогічної громадськості та за підтримки меценатів і добродійних комісій ще в 1905 році були створені гуртки та клуби агрономічного, сільськогосподарського, біологічного й натуралістичного профілів у містах Ніжині, Харкові, Києві.

Надаючи важливого значення природознавчій роботі, яка є однією з важливих і цікавих складових навчально-виховного процесу всієї системи освіти України, органи державної влади більшовиків у післяжовтневий період не залишили без уваги позашкільну освіту дітей.

В 1925 році Урядом Української РСР в м. Києві було відкрито першу дитячу біологічну станцію, яка з роками стала основним Республіканським методичним центром

координаційно-методичної, дослідницької і навчально-виховної роботи з юними натуралістами України.

Про увагу до роботи юннатів свідчить державна Постанова «Про стан і перспективи навчання в Україні», опублікована 20 липня 1928 року. В ній йшла мова про те, що для наближення школи «до умов і потреб трудового життя» треба забезпечити,

зокрема, поширення діяльності груп юних натуралістів. Влада соціалістичної республіки і педагоги широко розгорнули діяльність школярів зі створення колективних садів, розвитку кролівництва, проведенню Тижнів саду і лісу, Днів урожаю.

В ці ж роки на Поділлі виникли перші юннатівські осередки, організаторами яких були передові вчителі біології.

ПЕРШІ КРОКИ ЮННАТІВ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

Початок юннатівського руху у нашому краї був ознаменований створенням в 20-х роках ланок юних природолюбів, які поглиблено вивчали природничі науки і активно залучались до сільськогосподарської праці.

До складу ланок вчителі-ентузіасти набирали по 5-10 учнів V-VII класів, які виявили здібності та цікавість до природничих наук. Зусилля перших ланок юних природолюбів були спрямовані на озеленення міст і сіл нашої області. Юннати закладали сади, сквери, парки, приваблювали та охороняли птахів, допомагали місцевим колгоспам.

Державного планування роботи ланок природолюбів не було, тому вчителі-ентузіасти за власним бажанням самостійно організовували їх діяльність і працювали з юннатами за власною ініціативою та їх потребою.

Юні натуралісти збирали рослини й тваринки, засушували їх, виготовляли гербарії, колекції та інший наочний і роздатковий матеріал, який використовувався учителями на уроках. Молоді природолюби були ще й справжніми помічниками вчителів у викладанні предмету й забезпеченні іншим учням міцних знань з біології.

В 1929 році відбувся I Всеукраїнський зліт юних піонерів, де було підбито підсумки суспільно корисної праці дітей республіки за 7 років, в тому числі і школярів Поділля.

Важливим фактором згуртування юних натуралістів в області, як і в Україні, залучення їх до подальшої творчої роботи був I Всеукраїнський зліт юних натуралістів, який проходив влітку 1931 року в селі Снігурівці на Миколаївщині. Тут, а раніше на районних і обласних зльотах, юннати вперше мали змогу поділитися зі своїми товаришами власним досвідом дослідницької та природоохоронної роботи.

З 1935 по 1938 рік в школах УРСР і Кам'янецьчини активізується навчально-дослідна робота юннатівських гуртків з ботаніки, сільського господарства, зоології і

тваринництва, залучення неповнолітніх до сільськогосподарської праці. Розвиток цього процесу зупинила війна.

У перші повоєнні голодні й нужденні роки, після визволення Кам'янець-Подільської області від фашистських окупантів, учні допомагали дорослим відбудувати школи, обладнувати біологічні кабінети, впорядковувати шкільні ділянки, висаджувати і доглядати сади та зелені насадження, а педагоги-ентузіасти відроджували юннатівську роботу з неповнолітніми.

Так, в 1946 році в Семенівській сш Білогірського району вчитель біології І.М. Михайлов організував гурток юннатів з 13 учнів V-VII класів, заклавши разом з ними шкільний плодовий сад на площі 0,5 га.

У ці ж роки у Вільховецькій сш Новоушицького району самостійно організував і наполегливо проводив дослідницько-натуралістичну роботу з школярами всієї школи вчитель біології Ф.С. Бацура.

Такі приклади педагогічного ентузіазму й самовідданої праці на благо земляків, підростаючого покоління і Радянської Батьківщини мали багато послідовників, а їх важливість та актуальність для навчання і виховання школярів були незаперечними й потребували державної підтримки.

До 1949 року в нашій області не було спеціальної позашкільної навчально-методичної установи, яка б організовувала гуртки юних натуралістів і дослідників природи, керувала їх діяльністю, забезпечувала надання необхідної методичної допомоги педагогам.

Відсутність на Хмельниччині спеціалізованої позашкільної методичної установи юннатівського профілю негативно позначалась на організації та розвитку дослідницько-натуралістичної природоохоронної роботи з школярами.

Виконуючи державну Постанову від 22.11.1946 року «Про заходи до поліпшення позашкільної роботи з дітьми», обласний відділ народної освіти в 1949 році при Кам'янець-Подільській дитячій станції

юних техніків, котра розташовувалася в місті Проскуріві (директор З.Є. Поляков) поряд з відділом туризму, відкрив сільськогосподарський відділ, якому належало розгорнути роботу гуртків юних натуралістів, надавати їх керівникам всебічну методичну допомогу з питань проведення навчально-дослідної і суспільно корисної роботи в школах, дитячих будинках і позашкільних дитячих закладах області.

Гостро стояла проблема кваліфікованих кадрів і матеріальної бази.

Тодішня станція юних техніків розміщувалась на місці сучасного готелю «Прикордонник» (раніше «Жовтневий») в старенькому двоповерховому п'ятикімнатному будинку загальною площею 60 кв.м., з яких 3 кімнати, площею 30 кв.м., першого поверху займав Будинок піонерів. В одній кімнаті 2-го поверху працювали директор і бухгалтер станції, а в другій кімнаті працювали 3 методисти (техніків, туристів, натуралістів), де кожен з них мав для роботи окремих стіл та стілець і основний робочий час проводив у проскурівських школах.

Тимчасове виконання обов'язків завідуючого сільськогосподарським відділом сумісником, який не був фахівцем і ентузіастом юннатівської роботи, тривало протягом року. З 16 грудня 1950 року завідуючою цим відділом було призначено вчительку біології Проскурівської (нині Хмельницької) сш № 6 Марію Яківну Холевінську.

Гостро стояла проблема оформлення і ведення відповідної навчальної та інструктивно-методичної документації, організації в районах активу вчителів біології та опорних шкіл з біології і дослідницько-натуралістичної роботи. З метою її вирішення було запрошено з Києва кваліфікованого фахівця Республіканської станції юннатів, методиста Віру Василівну Романенко, яка надала відповідну допомогу станції та відділам освіти на місці.

За завданням Кам'янець-Подільського облвню, В.В. Романенко і М.Я. Холевінська протягом двох тижнів спільно проводили роботу в школах області з організації гуртків юних натуралістів та опорних шкіл, які

в 1951 році мали бути створені в кожному районі.

Особлива увага була приділена окремим школам Новоушицького, Дунаєвського і Ярмолинецького районів, в яких плідно працювали вчителі біології, ентузіасти натуралістичної роботи. Їх працю доцільно було вивчити і пропагувати в закладах освіти області.

Так, у Вільховецькій сш Новоушицького району, де творчо й успішно працював молодий талановитий вчитель біології, великий природолюб, ентузіаст дослідницько-натуралістичної роботи з школярами Федір Степанович Бацура, в 1951 році був офіційно створений перший гурток юних натуралістів з секціями ботаніків-рослиників, садоводів, квітників, зоологів-тваринників і селекціонерів – юннатів старшого віку.

В.В. Романенко і М.Я. Холевінська разом з Ф.С. Бацураю розробили плани гурткової роботи кожної секції, визначили тематику дослідів з урахуванням фізичних можливостей дітей і педагога та наявної матеріально-технічної бази школи, спланували роботу на шкільній ділянці в овочевій, польовій, кормовій сівозмінах, в колекційному відділі, в плодоягідній шкільці та в саду. Ознайомили вчителя з новою формою ведення польового журналу та примірним щоденником фенологічних спостережень за ростом і розвитком рослин, тварин, які мають оформляти учні згідно з державною програмою з біології та юні натуралісти згідно з проведеними дослідями. Спланували також роботу кабінету біології.

Директор школи Дмитро Данилович Сусяк з розумінням ставився до юннатівської роботи, надавав вчителю біології Федору Степановичу всебічну матеріальну допомогу в створенні зразкової шкільної навчальної теплиці, крільчатника, пасіки, в оформленні зразкового кабінету біології, забезпеченні його сучасними технічними засобами.

За рік директор школи Д.Д. Сусяк та вчитель біології Ф.С. Бацура забезпечили виконання всіх запланованих завдань і в 1952-1953 навчальному році Вільховець-

ка сш розпочала свою діяльність як перша опорна школа області з питань зразкової постановки навчання і виховання учнів у процесі викладання біології та позакласної дослідницької і натуралістичної роботи.

Місцевий колгосп ім. С.М. Кірова, на полях і фермах якого трудилися вільхо-вельцькі школярі, допомагав їх школі матеріально.

В жовтні 1952 року на її базі був проведений перший обласний семінар за участю 26 кращих вчителів біології нашого краю. Тут їх ознайомили з передовим педагогічним досвідом роботи Ф.С. Бацури з учнями і юннатами на шкільній навчально-дослідній ділянці, з веденням фенологічних спостережень за ростом та розвитком рослин. Вчителі отримали також ряд методичних матеріалів, зразки щоденників спостережень і польового журналу для використання в практичній роботі.

Аналогічна робота була проведена в Солобковецькій сш Ярмолинецького району та Ставищанській 7-річній школі Дунаєвського району.

Вчитель біології Солобковецької сш, великий ентузіаст в галузі садівництва Петро Макарович Деренівський виростив зі своїми вихованцями саджанці й заклав із свого посадкового матеріалу шкільний плодовий сад на площі 1,5 га, ягідник, плодоягідну шкільку. В той час це була велика матеріальна база для навчання і праці учнів.

В.В. Романенко та М.Я. Холевінська надали П.М. Деренівському відповідну методичну допомогу в плануванні роботи з учнями на шкільній навчально-дослідній ділянці, в створенні секцій юних садоводів, рослинників, тваринників, кролиководів, юних квітників, у визначенні тем дослідів в кожній секції, в плануванні роботи класу-кабінету, веденні юннатівської документації.

З допомогою райвно та місцевого колгоспу в школі було збудовано теплицю площею 150 кв.м., крильчатник на 250 кролів, пасіку на 10 вуликів, парники на 25 парникових рам, а клас-кабінет перетворено в зразковий кабінет біології. На кінець 1952 року Солобковецька сш стала другою опорною школою в області.

Третьою опорною школою в області стала Ставищанська 7-річна школа Дунаєвського району, в якій викладав біологію директор школи Адольф Іванович Пец-Ольд. Він заклав з учнями квітники площею 200 кв.м. з різнобарвними видами, сортами квітів, колекційну ділянку на площі 500 кв.м., збудував шкільну теплицю площею 150 кв.м., де вирощував з учнями понад 50 видів квітково-декоративних рослин. Працюючи з великим набором квітково-декоративних рослин, різних сортів сільськогосподарських культур, учні цієї школи зав'язали тісні стосунки з Кам'янець-Подільським ботанічним садом і сільськогосподарським інститутом, проводили за завданням вчених цих установ дослідницьку роботу.

Досвід викладання біології, проведення з учнями дослідницької і натуралістичної роботи А.І. Пец-Ольдом у шкільній навчальній теплиці та у відкритому ґрунті стали вивчати директори і вчителі біології з різних шкіл області.

Особливу підтримку вчителі-ентузіаста та юні натуралісти отримували від завідуючого Кам'янець-Подільським облвно Степана Дмитровича Бабишина. Він вимагав від інспекторів облвно, завідуючих райвно та їх працівників перевіряти наявність гуртків у школах і позашкільних установах, надавати їм посильну матеріальну і методичну допомогу в їх змістовній навчально-дослідній роботі. Обласний відділ народної освіти систематично включав завідуючого сільськогосподарським відділом обласної станції до складу бригад по перевірці шкіл в районах.

Завдяки наданню систематичної методичної допомоги вчителям шкіл у покращенні їх роботи на місцях значно зріс авторитет сільськогосподарського відділу станції. За період 1951-1952 років було перевірено 86 шкіл, дитячих будинків і Будинків піонерів. Кількість опорних шкіл в області зросла з 3-х до 28-ми опорних загальноосвітніх шкіл, 2-х дитячих будинків і 2-х Будинків піонерів.

На базі цих шкіл, за наказом завідуючого облвно С.Д. Бабишина, проводились районні і обласні семінари вчителів біології,

директорів шкіл, завідуючих та інспекторів райвно з метою вивчення передового досвіду юннатівської роботи і впровадження його в практику діяльності навчально-виховних закладів.

В грудні 1952 року у відділі народної освіти Кам'янець-Подільського облвиконкому відбувся перший обласний семінар вчителів біології перших опорних шкіл. З доповіддю «Про участь шкіл, позашкільних дитячих установ, гуртків юних натуралістів та їх керівників у Всесоюзній сільськогосподарській виставці» виступив завідуючий обкомівським відділом пропаганди І.С. Бондарець.

Аналогічні семінари всі відділи народної освіти Хмельниччини провели на базі опорних шкіл, що стало поштовхом до широкого розгортання позакласної і позашкільної роботи з біології.

За короткий час школи області набували досвіду нових форм і методів проведення юннатівської роботи, виховання в учнів поваги до праці й хліборобської професії, любові до природи й Батьківщини.

Школярі нашого краю активно включались у змагання за право стати учасником Всесоюзної сільськогосподарської виставки та здобути перемогу у Всесоюзному конкурсі юних садоводів, оголошеному на честь 100-річчя з дня народження І.В. Мічуріна. Сотні дитячих робіт зі шкіл області були представлені на Всесоюзну сільськогосподарську виставку в Москві.

Протягом наступних 20-ти років лише медалями цієї виставки було нагороджено понад 10 тисяч школярів, педагогічних працівників, гуртків і шкіл Хмельниччини.

Учасниками виставок на ВДНГ у Москві були не лише вчителі, директори шкіл, школи і гуртки юних натуралістів, а й завідуючі та інспектори рай(міськ)вно.

Серед них Остафійчук Л.М. – зав. Городоцьким райвно, Бабич В.С. – зав. Чемеровецьким райвно, Продеус М.М. – зав. Кам'янець-Подільським міськвно, Крамар О.Г. – інспектор Городоцького райвно, Кордонський І.С. – зав. Новоушицьким райвно, Перепелюк В.Г. – зав. Дунаєвецьким райвно та інші.

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА СТАНЦІЯ ЮНИХ НАТУРАЛІСТІВ І АКТИВІЗАЦІЯ ЮННАТІВСЬКОГО РУХУ НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ

Активізація юннатівської роботи на місцях вимагала змін і вдосконалення управління цією ділянкою на обласному рівні.

У зв'язку з цим Міністерство освіти УРСР в 1952 році зобов'язало Кам'янець-Подільський облвно відкрити обласну станцію юннатів, як самостійну бюджетну одиницю з штатними працівниками.

1 серпня 1952 року розпочала свою діяльність Кам'янець-Подільська обласна станція юних натуралістів, завідуючим якою у жовтні 1952 року був призначений М.Я. Криштуль, методистом – М.Я. Холевінська та 4 керівники гуртків різних профілів (юні садоводи, кролиководи, ботаніки-рослинники, юннати молодшого та старшого шкільного віку).

М.Я. Криштуль пропрацював керівником станції до вересня 1953 року, коли на цю посаду було призначено Д.М. Манюка. У липні 1954 року Д.М. Манюка змінив С.С. Шопша, який обіймав посаду директора ОСЮН до липня 1962 року (8 років). Часта зміна керівників пояснювалась пошуками обласним відділом освіти директора, який зміг би забезпечити ефективну роботу новоствореної установи.

Станція, як і раніше, розміщувалась у приміщенні старого будиночка, який підлягав знесенню, а через відсутність умов вся гурткова робота її працівниками проводилась на базі шкіл.

Керівники гуртків юних натуралістів щоденно надавали інструктивно-методичну допомогу вчителям і керівникам шкіл з питань позакласної та позашкільної роботи з біології, а в другій половині дня працювали з юннатами. Для проведення практичних занять з гуртківцями станції була виділена земельна ділянка в мікрорайоні «Дубово» по вул. Купріна розміром 1,5 га, в тому числі 0,5 га під плодовий сад. Решту земельної площі займали польова, овочева і кормова сівозміни, плодова шкілька й розсадник, ко-

лекційний відділ, квітники, теплиця, парники на 25 парникових рам, крільчатник, пасіка на 15 вуликів.

Земельна ділянка знаходилась на віддалі 3-х кілометрів від станції.

Транспортних засобів станція не мала. Керівники гуртків разом з дітьми на практичні заняття ходили пішки. Окремим дітям доводилось добиратись на гурткові заняття близько 4-х кілометрів.

Незважаючи на великі незручності для проведення практичних занять на дослідних ділянках, юні природолюби старанно доглядали за рослинами, вели фенологічні спостереження за їх ростом і розвитком.

Керівники гуртків обласної станції юннатів систематично проводили з учнями дослідницьку роботу і навчали цьому керівників гуртків шкіл області так, як вимагали Центральна станція юннатів Міністерства освіти УРСР та обласний відділ народної освіти.

В зв'язку з тим, що навчально-дослідна ділянка станції юннатів знаходилась на схилах яру, дощові повені вимивали з ґрунту поживні речовини, необхідні для росту й розвитку рослин.

Через це на дослідних ділянках важко було досягти відповідної врожайності, визначити вплив мінеральних і органічних добрив на врожай сільськогосподарських культур, вести інші досліді. Частими «гостями» на ділянках бували домашні тварини місцевих жителів – кози, корови, свині.

Не дивлячись на це, робота з дітьми наполегливо проводилась.

Особливо слід відзначити творчу і самовіддану працю з дітьми керівника гуртків юних садоводів П.П. Панькова, колишнього наукового працівника Кам'янець-Подільського ботанічного саду. Він зумів зацікавити юннатів, дати їм глибокі знання з садівництва, згуртувати їх в міцний колектив. Разом з юннатами-садоводами ним було закладено плодоягідну шкільку і роз-

садник, створено чудовий квітник, побудовано теплицю.

П.П. Паньков як один із найактивніших учасників Всесоюзного конкурсу юних садоводів виростив за один рік сіянці яблунь, груш, вишень, черешень і вже в кінці липня провів з учнями окуліровку підщеп. В наступному році юні садоводи формували крону окулянтів і вирощені саджанці садили в саду «Дружби народів» на території с. Лезнево (тепер мікрорайон міста Хмельницького). 100 шт. найкращих саджанців гуртківці П.П.Панькова подарували в 1953 році школам міста Каховки на честь відкриття Каховської ГЕС. Старший методист Холевінська М.Я. відвезла для закладки садів в школах міста Каховки понад півтори тисячі саджанців, вирощених юннатами обласної СЮН та шкіл області.

Поряд з юними садоводами на станції успішно працювали гуртки юннатів старшого шкільного віку. Частина цих гуртківців проводила клоновий добір картоплі, вирощеної з насіння-ягоди. Виростивши спочатку в парнику розсаду, юннати висадили її в ґрунт. В перший рік зібрали бульби розміром горіха ліщини, а найбільші – розміром волоського горіха, різні за формою, кольором і шершавістю шкірки. На другий і третій роки бульби були нормального розміру з різними формами, забарвленням і смаковими якостями, високою крохмальністю, стійкістю проти хвороб і здатністю до тривалого зберігання. Найкращих три клони були висаджені на площі 250 кв.м. і

в наступні роки регулярно культивувалися юннатами на ділянках станції.

Юні натуралісти старшого віку захоплювались вирощуванням гібридного насіння кукурудзи від схрещування сортів Воронезького-76 і місцевої Бесарабки (материнська рослина). Гібридну форму випробували поруч з батьківськими парами в однакових умовах росту і розвитку, а урожай гібриду зібрали на 5,3 центнери вищий в перерахунку на гектар, ніж урожай батьківських пар.

Проводились дослід з міжсортного схрещування помідорів, огірків та озимих пшениць. Одержане гібридне насіння висівали для порівняння на врожайність та інші цінні якості плодів. Така робота юннатами-старшокласниками велася за завданням відділу дарвінізму Центральної станції юннатів.

Гурткова робота на Кам'янець-Подільській обласній станції юних натуралістів в м. Проскурові та опорних школах області ставала зразком навчально-дослідної і суспільно корисної роботи. Вчителі, відвідуючи ці заклади, отримували всебічну теоретичну, практичну і методичну допомогу.

Передові форми і методи гурткової роботи і викладання біології в школах вивчались і узагальнювались працівниками станції юннатів, висвітлювались в рефератах, альбомах, на планшетах, в засобах масової інформації, широко пропагувались серед педагогічної громадськості.

ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА, СУСПІЛЬНО КОРИСНА ПРАЦЯ І ТРУДОВІ ЗВЕРШЕННЯ ШКОЛЯРІВ ТА ЮНИХ НАТУРАЛІСТІВ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

Держава цілеспрямовано залучала учнів до суспільно корисної праці.

Особливо активно включились школи області у Всесоюзний конкурс юних садководів. Вчителі навчально-виховних закладів, керівники гуртків юннатів за участю обласної станції юних натуралістів провели відповідну роботу по закладанню садів, парків, алей, озелененню вулиць сіл і міст.

Очолені педагогами-ентузіастами дитячі колективи обсадили шляхи плодовими і декоративними деревами та кущами, допомагали колгоспам, радгоспам в створенні зелених смуг, створили при школах розсадники і шкілки плодоягідних, лісових і декоративних дерев та кущів, а також виростили на них тисячі саджанців, які протягом 1953-1954 років були використані для посадки садів у колгоспах, радгоспах, громадських установах, обсаджування шосейних шляхів і вулиць.

Так вчитель біології Чернелівської 7-річної школи Вовковинецького, нині Деражнянського, району А.М. Васильченко виростив з юними садоводами саджанці яблунь, груш та заклав сад в школі на площі 1 га, а решту саджанців яблунь і горіхів посадив обабіч шляху Чернелівці-Гришки близько 5 кілометрів. Юні садоводи старанно доглядали за зеленими насадженнями і забезпечили їх повне приживання.

Директор Левковецької 7-річної школи Ярмолинецького району Ф.І. Братішко, навчаючи дітей біології, виростив з юними садоводами плодові саджанці, заклав у школі молодий сад, а понад 1000 яблунь і горіхів висадив від свого села до села Антонівці обабіч траси Хмельницький-Кам'янець-Подільський.

Юні садоводи Михайлівської сш Ярмолинецького району під керівництвом вчителя біології І.В. Савчука заклали в школі плодовий сад площею 1,5 га і вирощеними саджанцями допомогли місцевому колгоспу закласти сад на площі 10 га.

Юннати та учні Солобковецької середньої школи під керівництвом вчителя біології П.М. Деренівського заклали в школі сад на площі 1,5 га та власними саджанцями фруктових дерев обсадили шосейний шлях, довжиною 2 км, який пролягає через село.

Обласна станція юних натуралістів з юннатами шкіл міста Хмельницького допомагали обсадити тополями шосейний шлях протяжністю 5 км по маршруту Хмельницький-Старокостянтинів.

З ініціативи обласної станції юннатів та силами юних натуралістів передових опорних шкіл області на території села Лезнево (радгосп ім. Щорса) в приміській зоні міста Хмельницького закладено сад площею 10 га. Лезнівський сад був названий «Садом дружби», тому, що його заклали перші юні садоводи з різних шкіл нашої області на честь 100-річчя від дня народження видатного вченого-селекціонера І.В. Мічуріна.

В конкурсі юних садководів-мічурінців брали участь 4 дитячих будинки, 53 середніх, 8 семирічних шкіл, 80 гуртків юних садководів, в яких працювало 1120 юних натуралістів.

Роботою юних садководів Хмельниччини зацікавилось керівництво місцевих органів влади і Міністерство освіти України, яке й надіслало для перевірки досягнутих результатів свою представницю, котра, сумніваючись, не полінувалась в морозний зимовий день у модельних туфлях пройти пішки весь п'ятикілометровий, озеленений дитячими руками, шлях у напрямку Старокостянтинів, де хмельницькі юннати посадили плодові дерева, порахувати їх кількість і важко застудитись, але переконатись в реальності зробленої юннатами справи та достовірності їх звіту.

22 червня 1955 року Хмельницька область була відзначена Почесною грамотою Міністерства освіти УРСР і ЦК ЛКСМ Укра-

їни як одна з кращих передових областей республіки – учасників I-го туру Всесоюзного конкурсу юних садоводів.

В липні 1955 року Міністерство освіти УРСР та ЦК ЛКСМУ за добре організовану роботу по насадженню садів, парків, озелененню шляхів, вулиць і громадських установ в 1954 році нагородили грамотами переможців Всесоюзного конкурсу юних садоводів Хмельницької області:

– Муляра Франца Петровича, вчителя біології, керівника гуртка юних садоводів Білецької середньої школи Чемеровецького району;

– Мальку Оксану Іванівну, керівника гуртка юних садоводів Юхимовецької 7-річної школи Черноострівського (Волочиського) району;

– Осадчого Арсена Григоровича, керівника гуртка юних садоводів Хмельівської 7-річної школи Гвардійського (Хмельницького) району;

– Братішка Федора Івановича, керівника гуртка юних садоводів Левковецької 7-річної школи Ярмолинецького району;

– Чинник Нілу Василівну, керівника гуртка юних натуралістів Летавської середньої школи Чемеровецького району;

– Васильченка Андрія Миколайовича, керівника гуртка юних садоводів Чернилівської 7-річної школи Вовковинецького (Деражнянського) району;

– Лисого Олександра Федоровича, керівника гуртка юних натуралістів Гвардійської середньої школи Гвардійського (Хмельницького) району;

– Гару Марію Никифорівну, керівника гуртка Гвардійської середньої школи Хмельницького району;

– Олійник Євгену Броніславівну, керівника гуртка юних натуралістів Миньковецької середньої школи Миньковецького (Дунаєвецького) району;

– Тодія Івана Омеляновича, керівника гуртка юних садоводів Заміхівського дитячого будинку Новоушицького району;

– Яремчук Олену, ученицю 8 класу Вільховецької середньої школи Новоушицького району;

– Понуркевич Олену, ученицю 8 класу Вільховецької середньої школи Новоушицького району;

– Баса Володимира, учня 9 класу Солбоквецької середньої школи Ярмолинецького району;

– Галузінську Емму, ученицю 8 класу Хмельницької середньої школи, юннатку обласної станції юних натуралістів.

1955 рік став роком II-го туру Всесоюзного конкурсу садоводів, в якому юннати області взяли активну участь і домоглися помітних успіхів спільно з працівниками радгоспів, лісгоспів, дорожніх відділів, колгоспів.

Силами гуртківців обласної станції юних натуралістів та юннатів шкіл міста Хмельницького під керівництвом агронома місцевого радгоспу плодоягідних культур закладено плодовий сад на площі 100 гектарів.

Станція юннатів організувала учнів старших класів шкіл м. Хмельницького на посадку дендропарку на території колишньої обласної сільськогосподарської виставки площею 200 гектарів, відповідальним за яку був лісничий Бахматовецького лісгоспзагу.

В усіх без винятку школах, де були відповідні умови, висаджували сади, плодово-ягідні шкілки й розсадники згідно з вимогами Положення про шкільну навчально-дослідну ділянку.

Загальноосвітні школи області, дитячі будинки й будинки піонерів та обласна станція юних натуралістів створили квітники в початкових школах в розмірах не менше ніж 50 кв.м., у восьмирічних і середніх школах на площі 200-500 і більше кв.м. На території станції, в той час, квітник був з різних видів і сортів квітів на площі 300 кв.м.

Юні натуралісти й керівники гуртків станції юннатів, включившись в конкурс, залучали всіх учнів шкіл міста до збору насіння плодівих і лісових дерев як гостролистого клена, ясеня, липи, каштана й граба.

Насіння здавали управлінню шосейних доріг по Хмельницькій області. Всього ними зібрано й здано 300 кілограмів насін-

ня лісових дерев та 30 кг насіння яблунь і груш. Насіння яблуні юні садоводи здавали зеленому господарству, а частину його висіяли на плодовій шкілці станції.

За виручені кошти виписувались піонерські газети, якими нагороджували школярів – активних учасників конкурсу.

В кожній початковій, восьмирічній і середній школах області було організовано обмін насінням квітів, збільшуючи також різний асортимент однорічних, дворічних й багаторічних квітково-декоративних рослин.

Найкраще працювали по розширенню асортименту квітів юннати Городоцької сш № 1 (вчитель біології В.А. Малецький); Ставищанської 7-річної школи Дунаєвецького району (вчитель біології А.І. Пец-Ольд); Лісоводської сш Городоцького району (вчитель біології Л.М. Зелінська); Тарнорудського дитячого будинку Волочиського району (вчитель біології, керівник гуртка юних квітників К.М. Феськова).

У цих школах площа квітників була 500-600 кв.м., асортимент рослин становив понад 50 видів і сортів. Вони постійно передавали насіння квітів іншим школам району, області, надсилали Центральній станції юннатів для розповсюдження в навчальних закладах України.

У 50-ти середніх школах області були створені шкільні дендропарки – супутники Кам'янець-Подільського ботанічного саду. Найкращий дендрарій створили у Волочиській середній школі № 1 під керівництвом вчительки біології Лемішко Надії Григорівни.

В цій школі площа дендрарію становила 0,5 га. В ньому висаджені дерева і кущі рідкісних декоративних і лісових порід. На кожному з дерев на етикетках вказувалась порода, вік дерева (дата посадки) і прізвище, ім'я учня, відповідального за його збереження. Учні цієї школи вели фенологічні спостереження за ростом й розвитком саджанців.

Завдяки таким вимогам до учнів з боку вчителя біології Н.Г. Лемішко, учні здобували міцні знання з курсу біології. Спостерігаючи за різноманітними деревами й кущами, вони мали можливість формувати в себе любов до природи й майбутньої

професії. Частина вихованців Н.Г. Лемішко після закінчення школи вступила у Львівський інститут лісового господарства і пішла працювати за обраною з дитячих років професією. Значна частина з них трудиться в місцевому лісгоспі, вирощує й охороняє зелені насадження.

Гарний дендропарк було створено в Маківській середній школі Дунаєвецького району (вчитель біології Гужальський Феодосій Олександрович). В цій школі на площі 1 га розміщувався старий дендропарк з рідкісними породами дерев. Значна частина з них була знищена під час Великої Вітчизняної війни, тому юні натуралісти з своїм керівником – ентузіастом і справжнім природолюбом провели насаджування нових, молодих різноманітних деревних порід. За насадженням забезпечений був старанний догляд та збереження кожного деревця.

Справжній дендрарій був створений і у Вовковинецькій середній школі-інтернаті на площі 0,5 га. Вчитель біології цієї школи Ольга Олександрівна Ліхоман разом з творчим, енергійним й працюючим директором школи Ништою Л.Г. запросили до планування площі завідуючого дендрарієм Кам'янець-Подільського ботанічного саду.

Посадковий матеріал для закладки цього дендрарію був завезений з ботанічного саду. Посаджені дерева й кущі старанно доглядали вихованці школи, які зацікавлені вели спостереження за їх ростом і розвитком.

В той час в 12 школах області було побудовано шкільні теплиці.

Крім Ставищанської восьмирічної, Солюбокецької, Вільховецької середніх шкіл, про які вже згадувалось, зразкові типові шкільні теплиці побудували також Волочиська середня школа № 1, Летичівська середня школа № 1. Навчальні теплиці було побудовано в ряді шкіл м. Хмельницького й м. Кам'янець-Подільського, де вчителі проводили практичні, лабораторні роботи з ботаніки при вивченні програмового матеріалу. Юні натуралісти проводили дослідження за завданням Кам'янець-Подільського ботанічного саду та Центральної станції юннатів.

В 50-ті роки питанням озеленення шкіл України займалося Міністерство освіти й Центральна станція юннатів.

На виконання наказу Міністерства освіти, обласний відділ склав десятирічний план створення й розвитку зелених зон міст, сіл і селищ Хмельниччини на 1954-1964 роки. Обласний відділ народної освіти зобов'язав районні відділи, директорів шкіл і вчителів спільно з відповідними працівниками лісгоспів, управлінь шосейних шляхів і працівників колгоспів, радгоспів, а також директорів позашкільних установ скласти десятирічні плани роботи на 1954-1964 роки.

Обласна станція юннатів також складала десятирічний план і надіслала його Центральній станції юних натуралістів Міністерства освіти УРСР.

Ширився натуралістичний рух, удосконалювалися форми й методи навчально-дослідної роботи учнів та їх керівників, матеріали навчально-дослідної роботи узагальнювалися й поширювалися на нарадах і конференціях учителів, на методичних семінарах вчителів біології, а також обласних педагогічних читаннях, зльотах та виставках робіт дитячої творчості з біології і сільського господарства.

В серпні 1955 року згідно з розпорядженням Міністерства освіти України і Центральної станції юннатів пройшов Республіканський зліт юних натуралістів та виставка робіт дитячої творчості з біології.

Тут було підведено підсумки роботи юних натуралістів за 1954-1955 навчальний рік і накреслено завдання на наступний 1956 рік.

Перед учасниками зльоту провідні вчені-аграрники країни виступали з питань навчально-дослідної роботи юних натуралістів в школах і позашкільних дитячих установах України, а також охорони природи рідного краю. Делегація юннатів з Хмельниччини була однією з найактивніших учасників зльоту і виставки.

Міністерство освіти УРСР і ЦК ЛКСМ України за досягнуті здобутки у праці нагородили Почесними грамотами педагогів та юннатів області:

– Хмельницьку обласну станцію юних натуралістів та Шопшу Сергія Сергійовича, завідуючого обласною станцією юних натуралістів;

– гурток юних натуралістів Вільховецької сш Новоушицького району;

– Бацуру Федора Степановича, керівника гуртка юних натуралістів Вільховецької сш Новоушицького району;

– Мацюк Галину, ученицю IX класу Вільховецької сш Новоушицького району;

– Краснокутську Ріту, ученицю X класу Юхимовецької сш Чорноострівського (нині Волочиського) району;

– Данилюк Нелю, ученицю IX класу Хмельницької сш № 3, юннатку обласної станції юннатів;

– Полонську Любов, ученицю VIII класу Хмельницької сш № 5, юннатку обласної станції юннатів;

– Козленко Ларису, ученицю VII класу Хмельницької сш № 5, юннатку обласної станції юннатів;

– Когута Анатолія, учня X класу Солобковецької сш Ярмолинецького району;

– Гловінського Олега, учня VIII класу Солобковецької сш Ярмолинецького району;

– Чернатюк Тамілу, ученицю IX класу Юхимовецької сш Чорноострівського (Волочиського) району;

– Котило Галину, ученицю IV класу Вовковинецької сш Вовковинецького (нині Деражнянського) району;

– Когута Леоніда, учня IX класу Солобковецької сш Ярмолинецького району.

Делегати зльоту були бажаними гостями дитячих колективів шкіл, перед якими вони виступали, розповідаючи про зліт, про завдання шкіл з озеленення населених пунктів, створення зелених зон, проведення дослідницької і суспільно корисної роботи на шкільних навчально-дослідницьких ділянках, теплицях і квітниках.

Протягом весняно-літнього періоду 1956 року стан виконання десятирічного плану озеленення двічі перевіряли інспектори Міністерства освіти України і методисти Центральної станції юних натуралістів.

На основі цих перевірок Міністерство освіти УРСР відмітило позитивні наслідки

праці гуртків юннатів шкіл Хмельниччини (наказ №389 від 03.09.1956 р.). В цьому ж році Хмельницьку обласну станцію юних натуралістів за гарно поставлену організаторську і дослідницьку роботу було нагороджено вантажним автомобілем ГАЗ-51, який використовували для потреб станції майже три десятиліття.

Особливо було відзначено добре поставлену роботу зі створення садів і парків, зелених зон, насадженню плодкових дерев навколо шосейних доріг, дендраріїв-супутників Кам'янець-Подільського ботанічного саду та проведення суспільно корисної роботи на шкільних навчально-дослідних ділянках, теплицях і квітниках.

Завдяки зв'язку шкіл з вченими науково-дослідних установ значно поширилася дослідницька робота школярів і юннатів з рослинництва: в польовій, овочевій і кормовій сівозмінах, в квітництві, а також в плодоягідних шкілках і розсадниках.

Квітково-декоративні рослини в теплицях і на квітниках стали навчальним об'єктом для виконання практичних та лабораторних робіт при викладанні програмового матеріалу з біології.

В січні 1957 року Президія Верховної Ради УРСР відзначила успішну працю ентузіаста-натураліста, вчителя біології Вільховецької сш Новоушицького району Бацури Федора Степановича, присвоївши йому почесне звання «Заслужений вчитель України».

А вже в середині березня 1957 року до Федора Степановича приїхали 28 вчителів біології опорних шкіл Хмельниччини на обласний дводенний семінар по вивченню досвіду його роботи, який проводила Хмельницька обласна станція юних натуралістів.

Педколектив Вільховецької сш забезпечив гостям достойний прийом.

Вчителі з цікавістю вивчали педагогічні новачки Ф.С. Бацури в проведенні уроків біології і занять гуртків юннатів, організації дитячої праці на шкільній навчально-дослідній ділянці, захоплювались його раціоналізмом та прагматизмом в організації навчально-виховного процесу і забезпеченні учням умов та можливостей успішно на-

вчатись, досягненням високої результативності трудової підготовки і профорієнтації школярів.

Творча й самовіддана праця цього сільського вчителя-ентузіаста була яскравим прикладом вірності обраній професії, самовідданого служіння дітям, взірцем для педагогів, які працювали з ним, захоплювались його творчістю і трудовими здобутками, намагаючись наслідувати, переймали його досвід та вчилися у нього педагогічної майстерності.

Слід відмітити, що протягом 5-ти років дослідницька і суспільно корисна робота учнів з рослинництва в більшості шкіл області була поставлена на належний рівень, але викладання зоології потребувало удосконалення практичного напрямку роботи. З цією метою Міністерством освіти УРСР спільно з Центральною станцією юннатів в серпні 1957 року було організовано змагання шкіл, дитячих будинків, позашкільних закладів України за збільшення виробництва продуктів тваринництва, забезпечення широкого залучення учнів до вирощування кролів у школах та в домашніх умовах для того, щоб вони могли краще вивчати тварин в курсі зоології теоретично і набувати практичних умінь їх вирощування.

Обласна станція юннатів, відповідно до завдань Міністерства освіти і Хмельницького облвню, організувала ряд заходів з широкого залучення школярів до вирощування кролів у школах, позашкільних закладах і в домашніх умовах. Уже в жовтні 1957 року на базі Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту було проведено обласний семінар з проблем кролівництва за участю 40 вчителів біології.

Кожен з учасників семінару одержав теоретичні знання з питань годівлі й утримання кролів, а також ознайомився з умовами їх утримання й годівлі в підсобному науково-дослідному господарстві сільськогосподарського інституту, за яким доглядали студенти кафедри тваринництва. В господарстві інституту студенти утримували 11 різних порід кролів. Серед них найбільш високопродуктивні породи: такі як сірий і білий велетень, шиншила, віден-

ський голубий, котик чорний, білий, сірий, бабочка та інші.

Значна частина вчителів-учасників семінару мали можливість придбати бажану породу молодняка для розведення в школі. Обласна станція юннатів також придбала для вирощування юними кролиководами молодняк таких порід як шиншила ангорська, віденська голуба, білого і сірого велетнів, котика чорного.

Дирекція інституту погодилась допомагати школам в придбанні молодняка й дозволила юннатам відвідувати своє навчально-дослідне господарство під час проведення екскурсій в ботанічний сад. Поряд з вивченням рослинного світу діти отримали можливість вивчати методи утримання сільськогосподарських тварин, зустрічатись з студентами кафедри тваринництва.

За період 1957-1958 років у змагання по збільшенню продуктів тваринництва включилося 768 початкових, восьмирічних і середніх шкіл.

В кожному крільчатнику учні вирощували від 50 до 250 і більше кролів. В передових опорних школах за завданням наукових працівників Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту проводилась дослідницька робота з вирощування кролів.

Так, юні кролиководи Пільно-Олексинецької середньої школи Городоцького району (вчитель біології Федір Вікторович Дрозд), об'єднані в гурток з 11 найкращих учнів, закупили в сільгоспінституті молодняк кролів різних порід і проводили, за завданням вчених, дослід по міжпорідному схрещуванню кролів. В процесі досліджень гуртківці встановили, що добрі наслідки дає спаровування самців вуалевосріблястої породи з чорнобурими самками.

Помісні крільчата мали підвищену життєздатність, були більш стійкі проти хвороб. Щомісячний приріст їх після відсадки від матері на 100-200 грамів був вищий в порівнянні з чистопорідним молодняком.

Юннати цього гуртка Євген Граматюк та Василь Фабіян вивчали вплив кормових якостей різних видів бобових рослин на ріст і розвиток пухнастих.

Піддослідні кролики 30-денного віку однакової статі й живої ваги розподілені на три групи. Тварин 1-ї групи годували сіном конюшини; тварин 2-ї групи – зеленим горохом, а 3-ї групи – злаковими травами. Краще росли й розвивалися кроленята, що одержували зелену масу гороху.

Дослід показав, що вітамінний корм підвищує плодючість самок. А дослід Людмили Богдан підтвердив, що біоміцин підвищує життєздатність і стійкість кролів проти хвороб.

Юні кролиководи навчилися лікувати підшефних тварин від деяких захворювань. Вони зібрали й виготовили великий гербарій корисних й шкідливих для організму кролів рослин, який експонувався на обласній і республіканській виставках робіт дитячої творчості з біології.

Робота учнів з вирощування кролів, сприяла пізнанню закономірностей розвитку організму тварин, привчала дітей до самостійного мислення й систематичної праці, виховувала любов до професій тваринницької галузі.

Досвід юних кролівників Пільно-Олексинецької школи був висвітлений старшим методистом облсун Холевінською М.Я. в журналі «Кролиководство и звероводство» № 9 за 1962 рік.

У червні 1958 року за зразково поставлену роботу з розвитку кролівництва в навчально-виховних закладах Хмельниччини Міністерство освіти та ЦК ЛКСМУ нагородили грамотами:

– Левковецьку 7-річну школу Ярмолинського району (учитель біології Братішко Ф.І.);

– Щурівчицьку середню школу Ізяславського району.

Грамотами, цінними подарунками та преміями було нагороджено багатьох учнів, вчителів і керівників юннатівських гуртків області.

Обласна станція юннатів відзначалась як така, що не лише розгорнула роботу в школах Хмельницької області, а ще й допомогла в розвитку кролівництва в школах Тамбовської області РСФСР, передавши їм 100 найкращих кролематок.

Міністерство освіти України видало наказ від 17.05.1958 року № 62 «Про участь шкіл України в роботі з вирощування гібридного насіння кукурудзи на дослідних ділянках та насінницьких господарствах колгоспів, радгоспів і сортодільниць науково-дослідних установ».

Наказом зобов'язано створити ланки кукурудзозоводів з учнів VIII-IX класів і допомогти вищезгаданим установам в обриванні волотей на материнських рослинах та провести штучне додаткове запилення батьківськими рослинами.

Обласна станція юних натуралістів провела широку роз'яснювальну роботу серед вчителів біології зі створення ланок учнів старшокласників для вирощування на дослідних ділянках гібридного насіння кукурудзи.

Випробовували гібридну форму в порівнянні з батьківськими парами на урожайність, смакові якості, стійкість проти хвороб. Вивчався передовий досвід з вирощування гібридного насіння кукурудзи кращими ланками учнів шкіл, надсилались фотознімки таких ланок Центральної станції юннатів, Міністерству освіти України.

Кращий досвід роботи вчителів та їх учнів оформлявся кандидатами в учасники Всесоюзної сільськогосподарської виставки. В Оринінській сш Кам'янець-Подільського району (вчитель біології Горанчук Григорій Ізотович) була створена бригада юних кукурудзозоводів з учнів VIII-X класів. На площі 1 га 40 учнів вирощували гібридне насіння кукурудзи, обривали волоті на материнських рослинах, проводили додаткове штучне запилення батьківськими рослинами.

В школах області учні та юннати вирощували гібридне насіння на дослідних ділянках, випробовували гібридну форму на урожайність у порівнянні з батьківськими парами.

В 1958 році Міністерством освіти України видано наказ «Про стан та заходи поліпшення викладання біології в УРСР». В наказі відмічено значне поліпшення стану викладання біології, що проводиться за новими програмами й підручниками, які відповідають віковим особливостям учнів.

У цьому році вперше запроваджена літня виробнича практика учнів V-VII класів на шкільних навчально-дослідних ділянках, в колгоспах, радгоспах, зелених господарствах. Одночасно запроваджено навчально-виробничу практику для учнів VIII-IX класів.

В наказі Міністерства освіти України Хмельниччина відзначалась за успішну роботу щодо створення матеріальної бази для роботи учнів і поглиблення знань з основ біології.

В переважній більшості шкіл було створено навчально-дослідні ділянки, на яких працювали учні та юннати. Вчителі поєднували викладання теоретичного курсу з практичною дослідницькою роботою.

Гуртки юннатів Вільховецької середньої школи Новоушицького, Летавської середньої школи Чемеровецького районів і багатьох інших шкіл Хмельницької області працювали над актуальними питаннями підвищення врожайності сільськогосподарських культур.

В ті роки на обласній станції юннатів дослідництвом та вирощуванням гарбузів успішно займався юннат Михайло Павловський, який був відзначений медаллю ВДНГ СРСР, а згодом став відомим вченим, академіком, народним депутатом Верховної Ради України. До останніх років свого життя Михайло Антонович підтримував тісні стосунки з хмельницькими юннатами і їх педагогами та захищав їх інтереси.

Працівники обласної станції юннатів забезпечували наполегливу роботу по наданню методичної допомоги вчителям шкіл і дитячих будинків з питань навчально-дослідної та суспільно корисної праці в галузі рослинництва й тваринництва.

З цією метою в березні 1959 року провели обласний семінар вчителів біології на базі Хмельницької обласної державної дослідної сільськогосподарської станції в Самчиках Старокостянтинівського району.

Наукові працівники станції висвітлювали на семінарі досить актуальні питання навчально-дослідної роботи як з рослинництва, так і з вирощування великої рогатої худоби, свиней, овець, кролів, птиці.

Йшла тут мова також про посилену дослідницьку роботу учнів V-VII і VIII-IX класів. На дослідній станції проводились досліди з тваринами, а на дослідних ділянках – випробовувались нові сорти зернових культур.

Вчителі – учасники семінару одержали від вчених теми дослідів для проведення їх з учнями.

Велика увага в той час приділялась вирощуванню гібридного насіння кукурудзи. Насіння батьківських пар кукурудзи використали для проведення міжсортового схрещування Воронежської-76 (батьківська рослина) і місцевої Бесарабки (материнська рослина).

У січні 1960 року вийшов наказ Міністерства освіти УРСР «Про підведення підсумків дослідницької і суспільно корисної роботи юних натуралістів, учнів шкіл республіки за 1958-1959 н.р.», яким було відзначено Грамотами кращі гуртки юннатів, учнівські виробничі бригади, школи і позашкільні дитячі установи.

За досягнуті успіхи у навчально-дослідній та суспільно корисній роботі Міністерство освіти УРСР нагородило Грамотами:

– Гурток юних натуралістів старшого віку Мануїльської (нині Святецької) сш Теофіпольського району (в той час Волочиського);

– Чемерис Станіславу Станіславівну, вчительку біології, керівника гуртка юннатів Мануїльської сш Теофіпольського району;

– Єднобик Галину, ученицю VIII класу, члена гуртка юннатів Мануїльської сш Теофіпольського району;

– Захарчук Галину, ученицю IX класу, Мануїльської сш Теофіпольського району;

– Гурток юннатів Гуківської сш Орининського (нині Кам'янець-Подільського) району;

– Феліод Світлану, ученицю IX класу Гуківської сш Орининського району;

– Корінець Євгену, ученицю VIII класу Гуківської сш Орининського району;

– Мостового Сергія Сергійовича, вчителя біології Гуківської сш Орининського району, керівника гуртка юних натуралістів;

– Гурток юннатів Вовковинецької сш Вовковинецького (нині Деражнянського) району;

– Гурток юннатів Старокостянтинівської семирічної школи № 3 Старокостянтинівського району;

– Гурток юних натуралістів Городоцької сш № 1 та його керівника – вчителя біології цієї школи Малецького Володимира Антоновича;

– Учнівську навчально-виробничу бригаду Підлісно-Мукарівської сш Дунаєвецького району;

– Горбатюк Марію, ученицю IX класу Підлісно-Мукарівської сш Дунаєвецького району;

– Учнівську виробничу бригаду Орининської сш Орининського району;

– Добровольську Марію Іванівну, ланкову учнівської виробничої бригади Орининської сш Орининського району;

– Учнівську виробничу бригаду Коржовецької сш Деражнянського району;

– Лисюк Власу, ученицю IX класу Коржовецької сш Деражнянського району;

– Коваленка Володимира Устимовича, вчителя біології, керівника учнівської виробничої бригади Коржовецької сш Деражнянського району;

– Коваленко Людмилу, ученицю IX класу Коржовецької сш Деражнянського району;

– Брагіну Світлану, ученицю Хмельницької сш № 5, юннатку обласної станції юннатів;

– Учнівську виробничу бригаду Летавської сш Чемеровецького району;

– Романюк Надію, ученицю IX класу Летавської сш Чемеровецького району;

– Чинник Нілу Василівну, вчительку біології, керівника учнівської виробничої бригади Летавської сш Чемеровецького району;

– Нідзельську Світлану, ученицю X класу Городоцької сш №1 Городоцького району;

– Миськову Лізу, ученицю IX класу Чемеровецької сш Чемеровецького району;

– Рубановську Регіну, ученицю X класу Орининської сш;

– Косован Степана, юнната Осламівської сш Вінковоцького району;

– Стапасюк Ларису, юннатку Вовковинецької сш Вовковинецького району;

– Яворську О.С., вчительку I-IV класів Ходоровецької початкової школи Кам'янець-Подільського району;

– Герасимова Євгена Максимовича, вчителя біології, керівника учнівської виробничої бригади Підлісно-Мукарівської сш Дунаєвецького району;

– Гурток юннатів Бабшинської початкової школи Кам'янець-Подільського району;

– Співак В.Т., вчительку Бабшинської початкової школи Кам'янець-Подільського району;

– Гужальського Федора Олександровича, вчителя біології, керівника гуртка юннатів Маківської сш Дунаєвецького району;

– Борук Людмилу Іванівну, вчительку біології Старокостянтинівської семирічної школи № 3 Старокостянтинівського району;

– Клопотівську Юзефу Іванівну, керівника гуртка юних селекціонерів Вовковинецької сш Деражнянського району;

– Музичук Марію Адамівну, вчительку біології, керівника гуртка юних натуралістів Хмельницької сш № 10;

– Гурток юннатів Йосиповецької сш Білогірського району;

– Гурток юннатів Немичинецької 7-річної школи Ружичнянського (нині Хмельницького) району;

– Гурток юннатів Віньковецької сш Віньковецького району;

– Гурток юннатів Семенівської сш Білогірського району;

Нагородження Грамотами Міністерства освіти УРСР стало для учнів та їх керівників важливим стимулом до подальшої творчої позакласної й позашкільної роботи з основ біологічної науки.

У вересні 1960 року на Хмельниччині було проведено обласний зліт юних натуралістів, бригадирів, ланкових і членів учнівських навчально-виробничих бригад. На зльоті юні дослідники розповідали про свої досягнення. Вони зустрічались з колишніми юннатами, тваринниками, рослинниками – передовиками сільськогосподарського виробництва, а також з вченими Самчиківської науково-дослідної станції та Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту.

2 лютого 1961 року Міністерство освіти, Міністерство сільського господарства і Академія наук України спільним наказом

№ 11 оголосили Всеукраїнський конкурс на кращу дослідницьку роботу з біології і сільського господарства та утворили оргкомітет із 12 осіб, який підготував відповідне Положення про конкурс.

Основним завданням конкурсу було забезпечити поліпшення знань учнів з біології і сільського господарства, зв'язку навчання із сільським господарством, суспільно корисною працею, надавання потужної допомоги школярів у дальшому розвитку сільського господарства.

Видання цього наказу республіканськими державними установами було необхідне тому, що підвищення рівня знань учнів з біології було можливе лише в процесі вивчення теоретичного курсу разом з проведенням практичної навчально-дослідної і суспільно корисної праці на шкільних земельних ділянках, на полях та фермах колгоспів, радгоспів під керівництвом і за завданням вчених.

Саме така практика роботи передових шкіл області, тісно пов'язана з викладанням біології, стала прикладом для всіх інших шкіл, адже такі вчителі біології як Адольф Іванович Пец-Ольд (Ставищанська 7-річна школа Дунаєвецького району), Петро Макарович Деренівський (Солобоківська сш Ярмолинецького району), Федір Степанович Бацура (Вільховецька сш Новоушицького району), Володимир Антонович Малецький (Городоцька сш № 1) та інші педагоги-ентузіасты, організовано вели дослідницьку роботу в школах ще в 1952 році і вже на кінець 1960 – початок 1961 років досягли досить помітних успіхів.

Значно поглибились знання учнів, розширився їх кругозір, виробились нахили до спостережень за рослинами, сформувався почуття поваги і любові до хліборобської професії, природи, Вітчизни.

Працівники обласної станції юннатів вишукували, вивчали, узагальнювали, розповсюджували, поширювали й запроваджували передовий педагогічний досвід в практику роботи вчителів Хмельниччини, демонстрували і пропагували його на обласних нарадах, семінарах та виставках робіт дитячої творчості з біології.

Стало зрозуміло, що дослідницька робота учнів на ділянках, полях і фермах має проводитись в кожній школі на науковій основі. Посилилась перевірка шкіл з питань стану викладання біології й роботи учнів на дослідних ділянках, на полях учнівських виробничих бригад.

На основі перевірки і звітних даних райвно було встановлено, що в Республіканський конкурс «На кращу дослідницьку роботу з біології і сільського господарства» включилися всі сільські семирічні та середні школи, дитячі будинки, школи-інтернати й позашкільні дитячі установи.

Щодо міських шкіл, то в конкурсі взяли участь лише ті, в яких була наявна матеріальна база. Літню виробничу практику учні міських шкіл проходили на базі зеленого господарства м. Хмельницького, Кам'янець-Подільських ботанічного саду та сільгоспінституту.

10 лютого 1961 року був оголошений Республіканський огляд робіт позашкільних закладів (з 15.01.1961 р. по 19.05.1962 р.).

Враховуючи вищезгадані вимоги, перед колективом обласної станції юних натуралістів постали питання:

- про створення відповідної матеріально-технічної бази та земельної ділянки для проведення з учнями навчально-дослідної роботи на високому науково-теоретичному й практичному рівні;

- про укомплектування станції юннатів відповідними спеціалістами;

- про клопотання перед обласними держустановами про виділення відповідного приміщення, де можна було б створити зразково-показові кабінети для проведення занять з гуртками й створити постійно діючу виставку робіт учнів і вчителів шкіл.

У липні 1962 року відбулась зміна керівника обласної станції юннатів. С.С. Шопша вийшов на пенсію за віком і її директором обласний відділ освіти призначив Внуковського А.М.

У тому ж 1962 році Хмельницький облвиконком для станції юннатів виділив територію колишньої сільськогосподарської виставки з 4-ма павільйонами, які за короткий час освітяни відремонтували і обжили.

Один павільйон використовувався для роботи адміністрації, бухгалтера, методичних працівників. У другому павільйоні розмістили біологічний кабінет, агрохім-лабораторію, кабінет юннатів молодшого шкільного віку, кабінет зоології. Всі кабінети на той час були зразково-показовими для шкіл області, а в кабінеті юннатів молодшого шкільного віку була створена постійно діюча виставка їх творчих робіт.

В третьому павільйоні був кабінет технічних засобів з пультовим управлінням. Він використовувався як лекційний зал.

Четвертий павільйон пристосували під їдальню для харчування юннатів під час роботи обласного літнього наметового табору на 120 дітей, який щорічно розміщувався на території виставки в чудовому ялиновому парку в 30 наметах.

В середині території розбили квітники і висадили 60 видів однорічних, дворічних і багаторічних квітково-декоративних рослин: тюльпанів, гіацинтів, лілій, жоржин різних сортів і видів тощо. Було висаджено також 300 сортів і видів троянд, обсадили квітники алісумом і віолою, чорнобривцями та матіолою. Біля павільйонів посадили різні сорти півоній, а після відцвітання багаторічних квітів, висаджували різні сорти айстр.

Облагоджена територія обласної станції мала привабливий вигляд.

Пізніше педагогами станції було створено постійно діючу виставку. В альбомах, на планшетах і стендах виставки було розкрито дослідницьку роботу кращих шкіл області.

Навчально-дослідна ділянка станції займала площу 2,5 га поруч з приміщенням. Однак, коли територію передали радгоспу плодоягідних рослин, то й земельну ділянку площею 2 га від станції юннатів забрали.

Залишилась у користуванні станції лише півгектарна ділянка, де розмістили польову, овочеву сівозміни і колекційний відділ.

Для роботи гуртків юних овочівників відвели 200 кв.м. під парникове господарство на 30 парникових рам.

Базою для роботи юних садоводів був молодий плодоносний сад Хмельницького дендропарку, який знаходився поруч з територією станції. Тут же була плодова шкілька і розсадник, шкілька декоративних рослин.

Основним недоліком роботи обласної станції юннатів на той час була гостра нестача кваліфікованих педагогічних кадрів.

Велика віддаленість закладу (3-6 км) від шкіл міста Хмельницького, при відсутності громадського транспорту, також негативно позначалась на відвідуванні учнями занять та проведенні практичних робіт з вирощування сільськогосподарських і квітково-декоративних рослин.

Лише з появою транспорту стало можливим більше залучати дітей до роботи безпосередньо на самій станції.

Розвитку натуралістичного руху, вихованню у дітей інтересу до знань, любові до природи і творчої праці, сприяла оздоровча робота з ними у профільних таборах.

Взірцем для всіх областей України був Республіканський табір юних натуралістів на базі Центральної станції юннатів Міносвіти УРСР, який працював у наметах у три зміни. В кожній профільній зміні табору були юннати різних напрямків: квітникарі, ботаніки-рослинники, зоолого-тваринники і члени учнівських виробничих бригад. Іноді траплялося, що під час проливних дощів блаженські намети заливала вода й промокли дітлахи-дослідники серед ночі шукали прихисток у кабінетах та лабораторіях центрального корпусу станції. Але сходило сонце, все налагоджувалось і табір знову плідно працював.

Обласні станції юннатів відбирали учнів до Республіканського табору з тих шкіл, де по-справжньому була поставлена навчально-дослідна робота.

З Хмельницької області щороку тут відпочивало і трудилося влітку 24-25 юних дослідників. Вони були належно підготовлені, ділилися досвідом своєї творчої праці, питаннями проведення дослідницької роботи за завданням вчених науково-дослідних установ, місцевих колгоспів та радгоспів, Героїв Соціалістичної Праці.

Кожна зміна юннатів в Республіканському таборі працювала в гуртках юних натуралістів згідно з визначеним профілем. З гуртками працювали методисти станції на базі своїх профільних лабораторій, на квітниках, в крільчатнику й пташнику, в саду й теплиці, а також на дослідних ділянках сівозмін та в колекційному відділі.

Праця в гуртках тривала по 3 години щоденно, крім вихідних днів.

В процесі занять юннати вчилися готувати наочні посібники, гербарії і колекції, вологі препарати, вели фенологічні спостереження за ростом та розвитком рослин, тварин в куточку живої природи.

Решта часу відводилась для різної оздоровчої, фізкультурно-спортивної роботи, художньої самодіяльності, зустрічей з видатними людьми. Організовувались тематичні екскурсії: відвідування ботанічного саду, музею природи, зоопарку, сільськогосподарської виставки, дослідної станції квітково-декоративних рослин. Були й інші досить цікаві заходи, такі як поїздка в Канів, екскурсії по Дніпру на катерах тощо.

Діти, які відпочивали в Республіканському таборі, повертаючись в школи, обов'язково виступали на районних і обласному зльотах юннатів, зльоті бригадирів учнівських виробничих бригад, а також на шкільних традиційних святах Урожаю. Ділились думками та розповідали про те, що вони бачили, чого навчились і що привезли на згадку в рідну школу.

А ще кожен з учасників мав привезти 2-3 наочних посібники, які були естетично й на належному науковому рівні оформлені, які потім використовували на уроках біології.

Міністерство освіти УРСР зобов'язало обласні, районні та міські відділи народної освіти, обласні станції юннатів відкрити обласні та районні табори юних натуралістів на своїх базах.

Але, наша обласна станція юннатів належної матеріальної бази не мала, тому обласний табір юних натуралістів відкрили вперше у 1958 році на базі Хмельницької державної дослідної сільськогосподарської станції в селі Самчики Старокостянтинів-

ського району. База для табору була чудова як за навчальним, так і за естетично-природничим змістом.

Табір розмістили в лісі у наметах – поруч з дослідними полями, ділянками, садами дослідної станції. Поряд – великий, на площі 10 га – став, корпус дослідної станції з науково-дослідницькими лабораторіями, де проводили заняття з юннатами вчені-спеціалісти станції. Недалеко від табору – Самчиківська сш.

У таборі зустрічались юннати з різних шкіл області, зацікавлено спілкувались і обмінювались досвідом своєї праці.

У 1958 році вперше відпочивало лише 85 учнів, у зв'язку з тим, що не було достатньої кількості необхідного обладнання для їх проживання.

Через 3 роки в таборі відпочивало вже 100 учнів.

У 1964 році Самчиківська дослідна станція розширила свою базу і подальше розташування обласного табору на її території стало неможливим. В цьому ж році обласний табір юннатів уже працював на базі Голенищівської школи-інтернату Чемеровецького району.

Незабаром перед Хмельницькою ОСЮН постало питання про створення постійного обласного табору юних натуралістів на своїй базі.

Було придбано необхідний інвентар, намети, підготовлено мальовниче місце в дендропарку. В ялиновому гаю розмістились намети для 120 учнів. До кожного намету заасфальтували доріжку, а також центральну доріжку між наметами. Зробили танцювально-ігровий майданчик, обсадили його квітами, а місце, де проходили піонерські лінійки, прикрасили клумбою у вигляді піонерського значка.

В одному з павільйонів обладнали їдальню на 120 місць. Робота обласного табору організовувалась за прикладом Республіканського .

У таборі щоденно протягом 3-х годин працювали гуртки юних натуралістів різних профілів. Для їх роботи використовувались біологічний кабінет, агрохімлабораторія, кабінет молодшого шкільного віку,

зоолого-тваринницький відділ. Найкраще тоді працювали юні квітникарі. База для їх роботи була зразковою, тому в цих гуртках була переважна більшість дітей.

Добре працювали в таборі юні овочівники, садоводи, юннати молодшого шкільного віку, а також дендрологи і юні селекціонери.

На роботу в табір юних натуралістів запрошувались передові вчителі біології такі як Карпінська Людмила Іллівна з Лєтичівської сш, яка майстерно виготовляла з юннатами наочні посібники до різних розділів державної програми з біології, Музичук Марія Адамівна – вчителька біології Хмельницької сш № 10, Бєляєва Юлія Федорівна – вчителька біології Хмельницької сш № 6, Малецький Володимир Антонович – вчитель біології Городоцької сш № 1, Зозуля Людмила Василівна – вчителька біології Хмельницької сш № 18 та ін.

В практику роботи табору юннатів входили зустрічі із знатними людьми Хмельниччини. Постійними учасниками вищезгаданих зустрічей з юннатами були Герої Соціалістичної Праці О.С. Шувера, Є.П. Дідук, Г.І. Ткачук, танкіст-ветеран війни, Герой Радянського Союзу Марія Іванівна Лагунова та інші. Зустрічі на військово-патріотичну тематику завжди проходили біля Вічного вогню в урочистій обстановці.

Крім зустрічей в таборі проводились цікаві екскурсії до Кам'янець-Подільського ботанічного саду. Тут діти знайомилися з різноманітними видами рослин і одержували від наукових працівників завдання для проведення дослідів з квітами у відкритому та закритому ґрунтах.

Юні зоологи виїжджали в Головинський ліс Лєтичівського району і там ночували в наметах, щоб вранці спостерігати за пробудженням птахів, поведінкою їх біля гнізд, вильотом за кормом, тривалістю та кількістю вильотів ластівок, шпаків, синиць, дятлів й інших птахів.

Юних селекціонерів, членів учнівських виробничих бригад запрошували в Хмельницьку обласну державну дослідну сільськогосподарську станцію. Перед ними виступали вчені, які давали їм цінні поради з

питань проведення дослідницької роботи з польовими зерновими, бобовими рослинами, а також з технічними й кормовими культурами, тваринами. Юннатам давали тематику дослідів, яка використовувалась при проведенні дослідницької роботи в учнівських виробничих бригадах, на навчально-дослідних ділянках. Такі екскурсії мали велике освітнє, оздоровче і виховне значення.

На території наметового табору кожного вечора лунали пісні, організовувались різні розваги, диспути. За чотири роки роботи на базі станції юннатів табір набув популярності серед освітніх установ області.

Одночасно, в більшості районів при наявності відповідної матеріальної бази також були створені оздоровчі табори натуралістичного профілю. Обласний і районні табори юних натуралістів стали доброю базою для організації позакласної та профільної позашкільної роботи з школярами різного віку.

Ввійшли в практику роботи станції виїзди її працівників на місця для надання допомоги педагогам шкіл області, проведення семінарів, нарад, зльотів, виставок робіт дитячої творчості з біології.

Обласна станція юннатів активно включилася в Республіканський конкурс на кращу дослідницьку роботу з біології і одночасно у Всесоюзний огляд позашкільних дитячих установ.

До організаторської та практичної роботи все більше і ширше почали залучати передові опорні школи.

Керівники гуртків юннатів і вчителі біології опорних шкіл, завідувачі районними методичними об'єднаннями вчителів біології залучалися до перевірок шкіл. В процесі перевірок стану викладання біології вчителям надавалась методична допомога з питань позакласної роботи з учнями, а також проведення дослідів в учнівських виробничих бригадах.

Оскільки вимоги до проведення дослідів згідно з Положенням про республіканський конкурс на кращу дослідну роботу значно підвищилися, постало питання про проведення з учнями дослідів на науковій основі.

Виходячи з цього, перед колективом станції юннатів визріла потреба проведення обласних семінарів учителів біології на базі науково-дослідних установ області. До проведення семінарів з учителями даного профілю було залучено Кам'янець-Подільський ботанічний сад, сільськогосподарський інститут і Хмельницьку обласну дослідну сільськогосподарську станцію.

На базі кожної з вищезазначених установ було проведено обласні семінари у два потоки, по 35 вчителів кожен.

Всього семінарами охопили 200 вчителів біології.

Представники науково-дослідних установ виступали з лекціями, даючи належні теоретичні знання вчителям, організовували практичні заняття з проведення дослідницької роботи з учнями на дослідних ділянках, на полях і фермах учнівських виробничих бригад.

Значну користь вчителям дали семінари-практикуми, проведені працівниками обласної СЮН в літній період. Влітку вчителі мали можливість побачити, як закладаються дослідні ділянки на полях, варіанти цих дослідів, їх повторність, дізнатися, яка має бути за розміром ділянка кожного варіанту, як облікувати урожай варіантів і вираховувати наслідки дослідів й контролю. Саме ці питання були не зовсім зрозумілими вчителям при організації і проведенні дослідницької роботи.

Цінну практичну допомогу учасникам обласних семінарів в літній період надали селекціонери дослідних установ з питань міжсортового схрещування кукурудзи й одержання гібридного насіння. Вчителі ознайомилися практично, коли і як обривати волоть на материнських рослинах, як проводити додаткове штучне запилення батьківським пилком материнські рильця.

Семінари-практикуми проведені на базі науково-дослідницьких установ та обласній станції юннатів дали позитивні наслідки.

Значна частина вчителів одержала актуальну для того часу тематику проведення дослідницької роботи, перспективу для впровадження її в практику колгоспного виробництва.

В липні 1961 року Міністерством освіти України і Центральною станцією юннатів була проведена фронтальна перевірка шкіл з питань організації роботи гуртків юних натуралістів та учнівських виробничих бригад Хмельниччини. Після перевірки шкіл області, відповідно до наказу Міносвіти України від 28.08.1961 р. № 185, очільників народної освіти нашої області заслухували на колегії Міністерства.

Колегія Міносвіти УРСР відмітила позитивну роботу 212 учнівських виробничих бригад Хмельниччини, в яких було 12519 учнів і вони обробляли 3375 га землі. На закріпленій площі бригади вирощували різні сільськогосподарські культури, в тому числі гібридне насіння кукурудзи на площі 1647 га.

УВБ стали однією з основних форм трудового навчання та виховання учнів сільських шкіл.

Колегія Міносвіти України відмітила добре поставлену в УВБ навчально-дослідну і суспільно корисну працю у ряді шкіл області, зокрема:

- УВБ Орининської сш Кам'янець-Подільського району;
- УВБ Лісоводської сш Городоцького району;
- УВБ Грим'яцької сш Віньковецького району;
- УВБ Мануїльської сш Теофіпольського району;
- УВБ Пільноолексинецької сш Городоцького району;
- УВБ Кугаївецької сш Чемеровецького району;
- УВБ Летавської сш Чемеровецького району;
- УВБ Вишнівчицької сш Чемеровецького району;
- УВБ Копачівської сш Деражнянського району;
- УВБ Смотрицької сш Чемеровецького району;
- УВБ Пилявської сш Старосинявського району;
- УВБ Старосинявської сш Старосинявського району;
- УВБ Дашковецької сш Віньковецького району;

– УВБ Староушицької сш Кам'янець-Подільського району;

– УВБ Самчиківської сш Старокостянтинівського району;

– УВБ Княжпільської сш Кам'янець-Подільського району.

В цих УВБ дослідницька робота школярів проводилась на полях місцевих колгоспів за завданнями вчених Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту і Хмельницької обласної державної дослідної сільськогосподарської станції.

Протягом 1961-1962 навчального року колектив обласної станції юннатів працював над зміцненням матеріальної бази станції. Оформляли постійно діючу виставку в кабінетах, де висвітлювалась робота юннатів і УВБ, обладнали агрохімлабораторію на 45 учнівських місць, кабінет біології на 40 учнів, кабінет молодшого шкільного віку, а також лекційний зал для проведення нарад та семінарів на 130 чоловік.

Багато уваги приділив педагогічний колектив оформленню території станції, благоустрою дослідних ділянок, квітників, парників.

Переважна більшість часу виділялась колективом для надання методичної допомоги навчальним закладам з питань поза-класної природоохоронної роботи. В літній час організовували різнопланові екскурсії вчителів і учнів, готували гуртки юннатів та учнівські бригади до зльотів, виставок робіт дитячої творчості з біології.

Традицією в роботі станції стало проведення екскурсій вчителів у передові школи з метою вивчення кращого педагогічного досвіду роботи.

Так в червні 1962 року була організована екскурсія 36 вчителів біології у Пільноолексинецьку сш Городоцького району до вчителя біології, керівника гуртка юних кролеводів Федора Вікторовича Дрозда.

Тут вчителі ознайомилися з умовами розведення, годівлі й утримання кролів та тематикою проведення дослідів з ними.

Побували у Городоцькій сш № 1 у вчителя біології В.А.Малецького з метою вивчення передового досвіду роботи в теплиці, де учні вирощували понад 60 видів кві-

тів в закритому ґрунті і проводили з ними дослідну роботу.

Відвідали також Лісоводську сш Городоцького району, де у вчителів біології Ведмедьори О.Л. і Зелінської Л.І. була зразкова навчально-дослідна ділянка, прекрасно озеленена шкільна садиба, закладений дендропарк з різних декоративних дерев та кущів площею 0,50 га. Тут юні натуралісти дослідницькою роботою займались з ранніх дитячих років, а позитивні наслідки дослідів переносили і впроваджували в практику місцевого колгоспу «Україна».

Вчителі ознайомились з досвідом спільної роботи школи та колгоспу, який очолював двічі Герой Соціалістичної Праці Г.І. Ткачук.

Григорій Іванович постійно піклувався про створення міцної матеріально-технічної бази в школі, забезпечення належних умов для навчання учнів і роботи їх учителів.

Тут відбулася зустріч учасників екскурсії з Г.І. Ткачуком.

В подальшому такі екскурсії в поєднанні з вивченням передового досвіду проводились щорічно. Працівники обласної станції організували нові екскурсійні групи з вчителів біології, збагачуючи їх знаннями і вмінням працювати за методами вчителів передових опорних шкіл.

В 1962 році, включившись у Всесоюзний огляд позашкільних установ, колектив обласної СЮН провів значну роботу по покращенню створеної матеріально-технічної бази для роботи гуртків різних профілів, табору, обладнанню на належному рівні кабінетів.

Робота обласної станції двічі (в липні і жовтні 1962 року) перевірялась працівниками Центральної станції юннатів. Вони вивчали не тільки роботу гуртків, а й інструктивно-методичну роботу і надавали методистам та керівникам гуртків відповідну методичну допомогу на місцях.

Після перевірки ряду позашкільних закладів України, Міністерство освіти України видано наказ № 200 від 28.11.1962 р. «Про підсумки огляду роботи позашкільних закладів», в якому було відзначено позитивну роботу Хмельницької обласної СЮН, при-

суджено їй II-ге місце і нагороджено грамотою Міністерства освіти України та грошовою премією в розмірі 1500 крб.

Грамотами Міністерства і грошовими преміями були нагороджені також:

- Кам'янець-Подільський Палац піонерів;
- Полонський Будинок піонерів та ін.

Ці нагороди були стимулом педагогам для дальшого розгортання юннатівського руху на Хмельниччині.

У 1962 році значно поліпшилась дослідницька робота школярів у учнівських навчально-виробничих бригадах шкіл області.

Істотну роль в організації правильної постановки дослідів в учнівських виробничих бригадах відіграв республіканський конкурс на кращу дослідницьку роботу з біології та сільського господарства, оголошений Міністерством освіти УРСР, в який включилися 205 учнівських виробничих бригад області.

УВБ Орининської, Лісоводської, Староушицької, Самчиківської та Летавської середніх шкіл стали переможцями I-го туру конкурсу за зразкову постановку дослідницької роботи, одержання високих врожаїв сільськогосподарських культур, впровадження дослідів в практику колгоспного виробництва і були нагороджені Грамотами Міністерства освіти УРСР та атестатами I і II ступенів учасника Виставки досягнень народного господарства УРСР.

В цей період цілий ряд учнівських виробничих бригад займаються творчою дослідницькою роботою. Так бригада Іванковецької сш Городоцького району, проводячи досліди з томатами, довела, що щоденне скорочення світлового дня на 4 години, впливає на прискорення дозрівання плодів на 8 днів. За дослідницьку роботу в бригаді та тісний зв'язок з науково-дослідними установами й одержання високих врожаїв сільськогосподарських культур, учнівська виробнича бригада та 5 кращих ланкових нагороджені Грамотами Міністерства освіти та ЦК ЛКСМУ.

Ця ж учнівська виробнича бригада також брала участь у конкурсі-огляді кращих експонатів на Всесоюзній виставці в Москві і одержала там Диплом II ступеня.

Переважає більшість учнівських виробничих бригад області працювали під керівництвом вчених, науково-дослідних установ, сортодільниць.

Добре було налагоджено зв'язок багатьох учнівських виробничих бригад з Хмельницькою державною сільськогосподарською станцією. За її завданням плідно працювали учнівські виробничі бригади Старокостянтинівського району.

В тісній співдружності працювали учнівська виробнича бригада Орининської школи з Кам'янець-Подільським сільгоспінститутом. За його завданням школа вивчала 16 сортів озимої пшениці.

Учнівська виробнича бригада Зарічанської школи Чемеровецького району (бригадир Мельник Світлана) підтримувала тісний зв'язок з Героєм Соціалістичної Праці О.І. Ковтуном, який надсилав письмові консультації учням по вирощуванню високого врожаю гороху. Поруч з цим була організована школа озернят під керівництвом передового бригадира місцевого колгоспу Мельника В.В., який одержав в 1961 році по 299 ц гороху на площі 25 га.

В цей же час в області створюються школи озернят II ступеня, які в тісному зв'язку працювали з передовиками та Героями Соціалістичної Праці України. Всього в області було створено 116 шкіл і ланок озернят II ступеня, а в них об'єднано 960 учнів.

Взаємозв'язок з передовиками сільського господарства підтримувався і в Лісоводській та Пільноолексинецькій школах Городоцького району.

Ланки озернят тут працювали під керівництвом Героя Соціалістичної Праці Жищинського Г.М., який надавав велику допомогу озерням у вирощуванні високого врожаю озимої пшениці.

Результати своєї праці юннати та учнівські виробничі бригади області продемонстрували на ВДНГ України в павільйоні «Зерно».

У 1963 році Міністерство освіти України, Українське товариство охорони природи та Центральна станція юннатів оголосили Всеукраїнську естафету під девізом «Перетворимо Україну в квітучий сад».

Юннати Хмельниччини активно включились в цю естафету і посадили чимало плодкових та декоративних дерев і кущів.

1963 рік приніс нові важливі та проблемні завдання для роботи учнівських і педагогічних колективів України. Міністерство освіти України видало наказ № 36 від 30.04.1963 року «Про участь загальноосвітніх середніх і восьмирічних шкіл, шкіл-інтернатів і позашкільних дитячих установ в Республіканському конкурсі на кращу дослідну роботу і виготовлення наочних посібників з біології і сільського господарства», який проходив у період з 20 квітня 1963 року по 1 грудня 1964 року.

У II-й тур Республіканського конкурсу включились всі середні, восьмирічні школи, школи-інтернати й позашкільні дитячі установи.

Маючи досвід роботи з питань організації дослідницької роботи, вчителі не вміли виготовляти належним чином наочні посібники. Не всі вчителі вміли оформляти експонати так, щоб кожен з них мав естетичний вигляд, без порушення його справжнього натурального вигляду, допомагав учням більш якісно засвоювати програмовий матеріал.

Складність виготовлення унаочнення полягала у нестачі посуду для вологих препаратів внутрішніх органів тварин, відповідних хімікатів для обробки чучел, мумій, скелетів тварин. Не було ентомологічних коробок для зберігання засушених комах, хімікатів для проведення лабораторно-практичних робіт на уроках.

Тому оголошений конкурс був доречним і вкрай необхідним. Він став поштовхом, в першу чергу, для директорів спецмагазинів, які здійснювали забезпечення необхідним обладнанням навчально-виховних закладів для нормальної роботи вчителів.

В багатьох школах області значно поліпшилась робота по виготовленню унаочнення й забезпечення приладами кабінетів біології.

Облвно зобов'язав працівників обласного ІУВ та обласної СЮН надавати всебічну методичну допомогу вчителям біології

в питанні підвищення їх фахового рівня й практичного вміння у виготовленні унаочнення. Для надання практичної допомоги вчителям шкіл області в кожному районі на базі опорних шкіл були проведені дводенні районні семінари із залученням до роботи досвідчених педагогів.

Під час зимових канікул 1964 року обласна станція юннатів організувала шестиденний семінар біологів на базі Центральної станції юних натуралістів. В семінарі взяли участь 40 вчителів, які одержали інструктивно-методичні поради з виготовлення якісних мокрих препаратів, колекцій комах, спеціальних картонних коробок для розміщення в них натурального матеріалу. Методисти Центральної станції юннатів практично показали як виготовляти чучела тварин, мумію, скелет плазуна, земноводної тварини. Велика увага вчителів була звернута на оформлення тематичних колекцій зернових культур, вміння робити надписи етикеток на виготовлених наочних посібниках.

В цей же період вчителі відвідали дослідну станцію квітково-декоративних рослин, зустрілися з науковими співробітниками по виведенню нових сортів квітів відкритого і закритого ґрунту. Побували в кожній теплиці, вислухали вчених, які дали досить цінні поради з питань роботи учнів на шкільних ділянках та в теплицях, придбали посадковий матеріал квітів закритого ґрунту.

Учасники семінару відвідали музей природи, ознайомились з експозицією виставки досягнень народного господарства України, побували в павільйоні «Зернові культури» і ознайомились з досягненнями вчених-селекціонерів Героїв Соціалістичної Праці – В.М. Ремесла, Ф.Г. Кириченка, В.С. Пустовойта, П.П. Лук'яненка.

Вчені експонували для них нові сорти озимої пшениці, ячменю, кукурудзи та інших сільськогосподарських культур.

На прохання вчителів, екскурсовод видала з експозицій по декілька грамів зерна пшениці, нових сортів ячменю, кукурудзи для висіву їх на колекційних ділянках шкіл.

В павільйоні овочевих і плодоягідних культур ознайомилися з досягненням передових колгоспів, радгоспів у вирощуванні високих врожаїв яблук, груш та ягідних культур, одержали брошури з проведення доступних для учнів дослідів з овочевими і плодово-ягідними культурами.

Значне місце на цій виставці займали плоди з радгоспу «Осламово» Віньковецького району. Різні сорти яблук та груш прикрасили павільйон своєю зовнішньою привабливістю і заповнили ароматами.

Тут демонструвалось ряд нових сортів яблунь, груш Мліївської дослідної станції садівництва – нині інститут ім. Симиренка, було розкрито результати роботи з вирощування малини, садової суниці, смородини.

Корисні поради одержали вчителі щодо боротьби з хворобами та шкідниками саду, городу.

З великим інтересом оглянули вчителі експозицію й натуральні експонати павільйону квітництва, де зібрані рослини з різних країн світу, сконцентровані різні види цитрусових рослин, створені певні ґрунтово-кліматичні умови для їх росту і розвитку.

В той період року земля була вкрита снігом, надворі мороз, а в павільйоні цвіли азалії, примули, цикламени, лимони, апельсини, хризантеми, гвоздики й троянди. Екскурсоводи павільйону детально розповіли вчителям як можна створити умови росту й розвитку квітковим рослинам, щоб у будь-яку пору року одержати квіти бажаних рослин.

Вчителі, в свою чергу, придбали літературу з питань вирощування рослин в закритому й відкритому ґрунті, закупили насіння овочевих і квітково-декоративних рослин. Закінчили огляд виставки в павільйоні механізації сільського господарства. Тут ознайомилися з новими машинами для посадки розсади капусти й помідор, машинами для збирання цибулі і картоплі, а також з тракторами для роботи в садах з причіпним інвентарем для обробки ґрунту.

На Центральній станції юннатів вчителі одержали програмно-методичні посібники з питань дослідницької роботи та

виготовлення наочних посібників. Завдяки працівникам Центральної станції юних натуралістів значна частина наших вчителів – учасників семінару змогла налагодити зв'язки з науково-дослідними установами і в наступні роки за їх завданням проводити дослідницьку роботу на шкільних дослідних ділянках та на полях УВБ.

Семінар вчителів біології на базі Центральної станції юних натуралістів і науково-дослідній станції квітково-декоративних рослин, відвідання музею природи й огляд Республіканської сільськогосподарської виставки був вчасним і вкрай необхідним. Саме цей семінар у великій мірі допоміг збагатити новими знаннями й практичними вміннями наших вчителів-ентузіастів з опорних шкіл.

В цьому ж році був проведений ще один досить цінний семінар-практикум у павільйоні «Юні натуралісти» Всесоюзної виставки в м. Москві. На семінарі було 36 вчителів біології, керівників УВБ, перед якими виступили методисти Всесоюзної центральної станції юннатів та працівники Центральної бази з виготовлення наочних посібників для шкіл Радянського Союзу. Ці працівники допомогли нашим вчителям не лише з питань методики виготовлення наочних посібників з біології і сільського господарства, а й допомогли придбати деяке лабораторне обладнання (хімікати, скляний посуд та інше).

Методисти Всесоюзної центральної станції юних натуралістів роздали вчителям насіння нових селекційних сортів цинії, айстри, вербени, портулаку, жоржин, сальвії, гвоздики шабо, клубневої бегонії та інших квітково-декоративних рослин відкритого й закритого ґрунту, запропонували тематику проведення дослідницької роботи на квітниках.

Крім семінарських занять делегація вчителів відвідала павільйони тваринництва, ознайомилися з різними породами птахів, кролів, овець, свиней, великої рогатої худоби та коней.

Важливим і також змістовним був чотириденний семінар, організований обласною станцією юннатів для директорів шкіл

і дитячих будинків області на базі Всесоюзного НДІ плодово-ягідних культур у місті Мічурінську Тамбовської області Російської Федерації.

Учасниками семінару були 26 педагогів кращих любителів садівництва, ягідництва. Кошти на поїздку виділили райкоми профспілки вчителів. Дирекція науково-дослідного інституту плодоягідних культур досить щиро прийняла делегацію з Хмельниччини. А в той час між Хмельницькою і Тамбовською областями проводилось соціалістичне змагання за краще піднесення сільського господарства.

До цього юні кролиководи нашого краю передали юним друзям з Росії 100 найкращих порід кролів для вирощування в їхніх школах.

Учасники семінару мали повну можливість ознайомитись з досягненнями вчених в галузі садівництва, ягідництва, заслухати ряд лекцій і побувати на базі науково-дослідного господарства інституту.

Основна мета семінару – ознайомлення з методами роботи по виведенню нових сортів плодових культур, з методами боротьби з періодичністю в плодоношенні яблунь та груш, боротьби з хворобами й шкідниками, а також методами вирощування високого врожаю плодів.

Вчені інституту ознайомили вчителів-подолян з методикою виведення сортів плодоягідних культур з насіння культурних порід дерев. Досвідом своєї роботи вони довели і практично показали сади та саджанці яблунь, абрикосів, вирощених з насіння культурних сортів без попереднього щеплення й окуліровки дичок. Ці вчені довели, що в природі в період цвітіння яблунь, груш та інших плодових дерев, приймочки маточкових квітів запиляються не лише пилком материнської рослини, а й пилком занесеним комахами з інших сортів плодових дерев.

Зазначені семінари вчителів біології, директорів станцій юннатів на громадських засадах дали досить плідні наслідки у проведенні дослідів на навчально-дослідних ділянках, на полях УВБ, в садах.

30 грудня 1963 року вийшов наказ № 198 Міністерства освіти України «Про підсумки естафети «Юний Маяк» огляду-конкурсу УВБ.

Згідно з цим наказом, за досягнуті успіхи у вирощуванні високих врожаїв провідних сільськогосподарських культур та добре організовану дослідницьку роботу школярів, була нагороджена Почесною грамотою Міністерства освіти і ЦК ЛКСМУ та премійована першою премією – трактором Т-40 УВБ Грим'яцької сш Вільковецького району.

Друга премія огляду-конкурсу – кіноапарат «Україна» була присуджена УВБ Голосківської сш Летичівського району.

За вирощені високі врожаї провідних сільськогосподарських культур і добре поставлену суспільно корисну роботу Грамотою Міносвіти і ЦК ЛКСМУ були нагороджені учнівські виробничі бригади Ямпільської сш Білогірського району, Мокіївської сш Шепетівського району, Лісоводської сш Городоцького району, а також голова Лісоводського колгоспу «Україна» Городоцького району Герой Соціалістичної Праці Г.І. Ткачук.

28 серпня 1964 року досвід УВБ Грим'яцької сш Вільковецького району було розглянуто на колегії Міносвіти УРСР. Заслухано інформацію директора Грим'яцької сш Куровського Оліфера Яковича «Про навчально-дослідну, суспільно корисну та масову роботу учнів в учнівській виробничій бригаді». Колегія Міносвіти відзначила позитивний досвід роботи учнівської виробничої бригади Грим'яцької сш Вільковецького району в питанні навчання й виховання учнів.

Міністерством освіти зобов'язало обласні відділи народної освіти поширювати досвід роботи учнівської виробничої бригади Грим'яцької сш, систематично обговорювати роботу УВБ на нарадах і засіданнях колегії, направити інформаційний лист про роботу бригади в кожному школу.

Включившись у II тур Республіканської естафети «Юний маяк» на кращу дослідницьку роботу й виготовлення наочних посібників з біології та сільського госпо-

дарства, збагативши свої знання на семінарах-практикумах з питань проведення дослідницької природоохоронної роботи, вчителі біології переважної більшості середніх і восьмирічних шкіл Хмельниччини працювали напружено та творчо.

Значна частина середніх шкіл області досягла зразкового оформлення кабінетів біології наочними приладдями з різних розділів державної програми. Кабінети збагатились асортиментом квітково-декоративних рослин. В багатьох школах області кабінети біології було обладнано технічними засобами навчання.

Одним з таких кабінетів, які ставали зразковими для інших шкіл, був кабінет біології Вільховецької сш Новоушицького району, власноруч створений Заслуженим вчителем України Федором Степановичем Бацурую з його учнями. Значна кількість експозицій складалася з виготовлених юними дослідниками експонатів, котрі вирощувались ними на шкільній навчально-дослідній ділянці та вишукувались в навколишній природі під керівництвом учителя. Крім цього, кабінет був насичений різноманітними рукотворними і заводськими технічними засобами навчання.

Навчений батьками з юних літ трудитись на своїй землі розумно, любити і берегти її та поважити працю інших, Федір Степанович привчав до цього своїх вихованців, прагнув прищепити їм почуття господаря на тих персональних дослідних ділянках, якими він на кілька років наділяв кожного свого учня. Чітко розмежовані з сусідами рівенькими доріжками, завжди просапані і прополені, з рівнесенькими рядочками суниць, петрушки, моркви, буряка, квасолі, гороху, огірків, помідор, картоплі, ячменю, пшениці, жита, кукурудзи, смородини, малини, власноруч нащепленими яблунями та грушами, щорічно милували очі односельцям такі охайні й плодородні дитячі «городи».

А перед кожною персональною ділянкою пофарбована табличка з ПІБ її господаря. І лихо бувало недбальцям!

З ранньої весни і до осінньої пори, аж доки не був зібраний, зважений, зафіксова-

ний і зданий урожай, «господар маєтку» не мав спокою, доглядаючи рослини, ведучи щоденник спостережень за їх ростом і розвитком, пильнуючи врожай. І кожен дбав, щоб у нього не було на грядці гірше, ніж у сусідів. А ще сюди навідувалися батьки, яких запрошував учитель, щоб вони полюбувались працею своїх нащадків, або їм переказували на роботу, що їх дитя недбало землю доглядало.

А ще навчальна теплиця, тваринницька ферма, куточки живої природи, дендропарк, квітники і газони, площа картоплі для всього класу у виробничому відділі дослідних ділянок та персональні кілометрові рядочки кукурудзи або буряка на колгоспному лані за селом!

У Федора Степановича навіть самий запеклий ледар-двійочник трудився на довірній йому ділянці, бо інших варіантів не могло бути, адже у цій школі педагоги і батьки виховання юної особи-майбутнього будівника комунізму проводили з допомогою вмотивованої та усвідомленої праці.

І все це він творив в період переслідувань владою індивідуальних селянських господарств, які намагались, всупереч ідеологічній лінії КПРС, самостійно вирощувати й реалізовувати свої продукти і живність на ринках!

В теплі сонячні дні навчання школярів було на свіжому повітрі в «зеленому класі» або в тіні могутнього столітнього каштана, який ріс поряд зі школою та розлогим гіллям заглядав до вікон її класів.

Цікаво й неповторно Ф.С. Бацура проводив уроки в кабінеті біології, де школяру неможливо було просто і тихенько відсидіти урок.

Всі парти його кабінету, розміщені в два ряди, послідовно символізували чітку оцінку знань від «п'ятірки» до «одиниці», які потрібно було постійно підтверджувати. Найбільше було «парт-четвірок», куди прагнула пробитись своїми знаннями більшість школярів.

Протягом уроку, демонструючи кращі або гірші знання біології, деякі учні 2-3 рази змінювали парти і отримували відповідні оцінки.

Відмінникам доводилось сидіти в лівому ряду на першій парті перед учительським столом, а далі всі учні розміщувались за партами послідовно за рівнем зниження оцінок знань аж до першої парти, уже в правому ряду перед класною дошкою, звідки вони намагались якнайшвидше зникнути, адже її займали лише ті, хто вхопив на уроці «одиницю» або «двійку».

Особливо любив Федір Степанович коли учень, відповідаючи на уроці, міг знати і розповісти більше та змістовніше, ніж про це писалося в підручнику. За це учневі була найкраща оцінка і він мав право пересісти за будь-яку кращу парту поближче до відмінників.

Без оцінок не залишався жоден учень, адже після уроку кожен сам виставляв її собі у власний щоденник, а учитель уже лише ставив підпис. Оцінка ж була відповідно до тієї парти, за якою учня застав кінець уроку.

Суворий пильний погляд очей та прості, але дотепні і дохідливі слова Федора Степановича, повертали здоровий глузд та почуття реальності будь-якому неуку з парти двійочників, «надихаючи» його до праці і знань.

Ця сумнозвісна тримісна парта іноді мала по 4-5 своїх постояльців, які дружно тулились один до одного і котрим ніхто не задрив.

Чотири десятиліття тому, будучи ще шестикласниками, частенько тіснились за цією партою і втуплювали в неї юні очі, трясли душею і нетерпляче мріяли про дзвінок та кінець уроку 2 майбутні ударники комуністичної праці, майбутній начальник ковбасного цеху молдавського м'ясокомбінату та 2 майбутні педагоги, одному з яких, згодом, доля чомусь довірить продовжити справу Федора Степановича і два десятиліття поспіль очолювати юннатівський рух на Хмельниччині.

Ім'ям і справами Ф.С. Бацури гордились натуралісти України, його досвід прагнули зробити доступним для освітян СРСР і він часто ділився ним з колегами-натуралістами на педагогічних форумах. Зовсім недавно, з почуттям глибокої поваги та

захоплення про професійність і людяність Федора Степановича неодноразово згадувала тодішній знаменитий очільник юннатівського руху в Україні Любов Петрівна Манорик та її колеги.

Його плідну педагогічну працю і творчі надбання намагались наслідувати колеги, які вчителювали поряд, але так вчити й самовіддано працювати з дітьми, наполегливо відстоювати їх інтереси і щиро дбати про них, зміг лише він – бо мав до цього талант та іскру Божу. Це й показав час.

Юннатівська робота і трудове виховання школярів стали для освітян нашого краю важливим напрямком педагогічної та наукової діяльності, потребували поглиблення співпраці вчителів і вчених.

Дослідницька робота в школах, як на шкільних навчально-дослідних ділянках, так і на полях УВБ, уже проводилася за завданням вчених, науково-дослідних установ, а перспективні, перевірені дослідження, проведені на шкільних ділянках, переносилися на поля УВБ та впроваджувалися в практику колгоспного виробництва. Значно поширилась і дослідницька робота з тваринництва, особливо з птахівництва й кролівництва.

Для закріплення знань з дослідницької роботи в області проводились олімпіади. 5 грудня 1964 року такі олімпіади були проведені у кожному районі області. Наприклад, у Летичівському районі у першому турі олімпіади взяли участь 75 шкіл, 230 учнів.

В республіканській олімпіаді «Хімія – сільському господарству» взяли участь 25 середніх і 56 восьмирічних шкіл Кам'янець-Подільського району, 17 середніх і 25 восьмирічних шкіл Шепетівського району. Брали участь також школи Старокостянтинівського, Полонського, Городоцького та інших районів. Всього взяло участь в олімпіаді 290 шкіл, 49 учнівських виробничих бригад, 41 гурток. В ході олімпіади визначалися й нагороджувалися переможці.

Важливим кроком до дальшого і широкого розгортання натуралістичної роботи був наказ Міністерства освіти України «Про створення станцій юннатів на громадських засадах».

Такі станції на той час були необхідними тому, що кількість гуртків юннатів в школах з кожним роком збільшувалась. Керівники гуртків потребували всебічної методичної допомоги, яку одержати своєчасно не могли через невеликий штат методистів обласної станції юннатів.

Поруч з цим, потрібно було в райвно при методкабінетах створювати постійно діючі виставки робіт дитячої творчості з біології, організувати зльоти юннатів, проводити районні інструктивно-методичні наради біологів, організувати екскурсії вчителів на семінари-практикуми, готувати експонати на Всесоюзні, республіканські, обласні виставки та проводити різноманітні масові заходи.

Основним завданням у роботі шкіл було продовження їх участі у II турі Республіканської естафети «Юний маяк» і виготовлення наочних посібників з біології та сільського господарства.

Другим першочерговим завданням було залучення учнів до участі в Республіканській естафеті по дбайливому ставленню до природи.

Для підвищення рівня роботи директорів станцій юннатів на громадських засадах, обласною станцією був організований семінар на базі науково-дослідного інституту генетики і селекції в м. Одесі.

З досягненнями вітчизняної селекції у справі виведення нових сортів зернових культур учасників семінару ознайомив відомий вчений, Герой Соціалістичної Праці Ф.Г. Кириченко. Досвідом виведення нових сортів ячменю поділився селекціонер В.С. Пустовойт. Учасникам семінару роздали зразки нових сортів ячменю, пшениці, кукурудзи для випробування в нашій області.

Наслідком цього семінару стало проведення в школах дослідів по вирощуванню нових сортів зазначених культур поруч з місцевими сортами.

Результати дослідів вчителі й школярі надсилали вченим цього інституту для порівняння.

Отже, станції юннатів на громадських засадах стали справжніми методичними

центрами з питань організації творчої дослідницької роботи учнів на шкільних навчально-дослідних ділянках і полях УВБ.

Найкраще в той час працювали станції юннатів на громадських засадах в Летичівському районі на базі Летичівської сш № 1, якою керувала вчителька біології Карпінська Л.І.; у Волочиському – на базі Волочиської сш № 1, де керівником була Лемішко Н.Г.; у Городоцькому – на базі Городоцької сш № 1, де керував Малецький В.А.; в Ярмолинецькому – на базі Солобковецької сш, якою керувала Прокopiшина Л.С.; в Дунаєвецькому – на базі Підлісно-Мукарівської сш, керівник Пець-Ольд А.І.; у Теофіпольському – на базі Манульської (нині Святецької) сш, вчителька Чемерис С.С.; у Чемеровецькому – на базі Чемеровецької сш, директор Глінський М.Г.; у Старокостянтинівському – на базі сш № 4, вчителька Борук Л.І.; у Віньковецькому – на базі Осламівської сш, вчитель Скидан Г.І. і Грим'яцької сш, вчитель Фурман П.П.; у Білогірському – на базі Семенівської сш, учитель Михайлов Ш.М.; у Деражнянському – на базі Вовковинецької школи-інтернату, вчителька Ліхоман О.О.

В інших районах області продовжували працювати над розширенням і укомплектуванням опорних шкіл належною матеріально-технічною базою, щоб створити СЮН на громадських засадах.

Наполеглива, сумлінна праця більшості педколективів Хмельниччини дала плідні наслідки.

На основі рішення республіканського журі про відзначення переможців естафети «Юний маяк», наказом Міністерства освіти України від 23.12.1964 року № 228 були нагороджені і премійовані 9 учнів області:

I. Грамотою і велосипедом:

- Ковальчук Зінаїду, бригадира УВБ Лісоводської сш Городоцького району;
- Фокіну Ніну, бригадира УВБ Чемеровецької сш Чемеровецького району;
- Юхніч Ольгу, бригадира УВБ Голосківської сш Летичівського району;
- Карпову Людмилу, бригадира УВБ Грим'яцької сш Віньковецького району.

II. Грамотою і годинником:

– Нечай Антоніну, ланкову Лісоводської УВБ Городоцького району;

– Дзику Ольгу, бригадира УВБ Мирутинської сш Славутського району;

– Симчука Олександра, бригадира УВБ Кузьминської сш Красилівського району;

III. Грамотою та фотоапаратом «Зміна»:

– Денисенко Валентину, члена УВБ Мирутинської сш Славутського району;

– Ткач Людмилу, ланкову УВБ Оринінської сш Кам'янець-Подільського району.

За підсумками естафети «Юний маяк» УВБ Лісоводську сш Городоцького району було нагороджено Грамотою Міністерства освіти і ЦК ЛКСМУ та колісним трактором Т-40.

Учнівські виробничі бригади Лісоводської сш Городоцького району і Грим'яцької сш Віньковецького району занесені до Книги пошани учнівських виробничих бригад.

Протягом 1964-65 рр. продовжувала діяти республіканська естафета «Юний маяк» – огляду досягнень УВБ колгоспів, радгоспів УРСР.

Перевіркою діяльності учнівських виробничих бригад протягом 1964-1965 рр. встановлено, що в області працювало 260 УВБ, до роботи в яких було залучено 146000 учнів. Вони вирощували основні провідні сільськогосподарські культури на площі 36000 га і проводили дослідницьку роботу за завданням вчених, яку постійно удосконалювали.

В січні 1965 року директор Хмельницької обласної СЮН А.М. Внуковський перейшов на іншу роботу і її керівником об'єднано призначило енергійну та досвідчену працівницю Холевінську Марію Яківну, яка до цього виконувала обов'язки методиста станції.

Марія Яківна велику увагу приділяла удосконаленню роботи з керівниками шкіл і вчителями біології з питань підвищення рівня викладання біології, охорони природи, розвитку дитячого дослідництва.

Знаменним для юних дослідників природи Хмельниччини був 1965 рік. Старанна праця на шкільних ділянках, колгоспних та радгоспних полях, в садах і на городах, принесла їм чимало успіхів.

Бацура Ф.С., вчитель біології
Вільховецької середньої школи
Новоушицького району.

Михайлов І.М., вчитель біології
Семенівської середньої школи
Білогірського району.

Працюють юннати Семенівської середньої школи Білогірського району.

Свідчення високої нагороди ВДНГ Радянського Союзу хмельницьким юннатам за високі здобутки у праці (1955).

Працює учнівська виробнича бригада Семенівської середньої школи Білогірського району (1956).

Заслужений вчитель України, біолог Бацура Федір Степанович з юними ботаніками Вільховецької середньої школи Новоушицького району (1971).

Юні дослідники працюють у навчальній теплиці.

Зліт бригадирів учнівських виробничих бригад Хмельниччини (1958).

Піонерський супутник Шарівської учнівської виробничої бригади працює в полі (1974).

Делегація натуралістів Хмельниччини на ВДНГ СРСР.

Зміна юних лісівників та учнівських виробничих бригад у 1968 році в таборі «Юннат». Серед них майбутній начальник Шепетівського лісгоспу Сесюк Володимир Михайлович.

Працю юних натуралістів Хмельницької обласної СЮН відзначив Комітет Всесоюзної сільськогосподарської виставки (1956).

Колектив Хмельницької обласної станції юннатів отримав Почесну грамоту за активну участь в озелененні рідного міста (1962).

Ленінський комсомол відмітив працю Хмельницької обласної станції юннатів (1968).

Почесні нагороди здобули Хмельницькі юннати за високий рівень дослідницької та природоохоронної роботи.

Працюють юні бджолярі на навчальній пасіці Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді (1995).

Юні рослинники Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді вирощують кукурудзу (1995).

Вихованці гуртка юних генетиків-селекціонерів Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді уважно вивчають будову рослинної клітини (1995).

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ
УКРАЇНИ

*Голосна
грамота*

Нагороджується

Педагогічний та учнівський колективи Хмельницького обласного
еколого-натуралістичного центру
за II місце у Всеукраїнському конкурсі на кращу навчально-дослідну земельну
ділянку загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів у 2000 році.

м. Київ

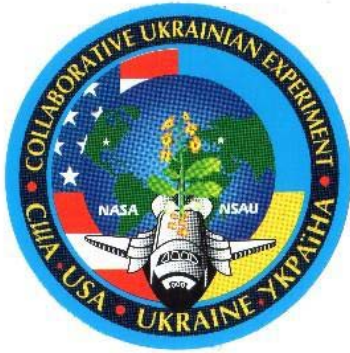
Наказ МОН України
27.12.2000 №623

Заступник Міністра

В. О. Огнев'юк

Навчально-дослідна земельна ділянка Хмельницького ОЕНЦУМ
визнана однією з кращих в Україні у 2000 році.

МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР

ДИПЛОМ

НАГОРОДЖУЄТЬСЯ

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР

за участь в Освітній програмі спільного українсько-американського космічного експерименту з біології
"Вчителі та діти досліджують рослини в космосі"

Леонід К. КАДЕНЮК
Космонавт-дослідник України

Віктор В. СКОПЕНКО
Президент МАН України

Володимир І. НАЗАРЕНКО
Науковий керівник Освітньої
програми від України

Володимир В. ВЕРБИЦЬКИЙ
Директор УДЕНЦ

Разом з першим космонавтом України Леонідом Каденюком юннати Хмельницького ОЕНЦУМ проводили спільний експеримент на Землі та в космосі, вирощуючи рослини Brassica Rapa та були відзначені Дипломом організаторів заходу.

Колектив Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді (2002).

Оцінка трудових здобутків натуралістів та педагогів Хмельниччини.

Легендарна ентузіастка юннатівського руху в Україні, колишній директор Республіканської СЮН України Любов Петрівна Манорик з директором Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Климчуком В.В. в музеї Хліба Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді (2005).

Юннати Хмельницького ОЕНЦУМ радіють високому врожаю яблук із навчального садка.

Весняно-польові роботи юннатів Хмельницького ОЕНЦУМ на навчально-дослідних земельних ділянках.

Місцеві школярі в Хмельницькому ОЕНЦУМ на оглядовій екскурсії.

Юннати гуртка юних кінологів Шепетівського МЦЕНТУМ після тематичної виставки повертаються з міського парку.

Дискусія юних дослідників природи Дунаєвецької районної станції юннатів.

Наслідки роботи кращих учнівських виробничих бригад, шкільних лісництв та гуртків юннатів були представлені на республіканській виставці в одному з павільйонів виставки передового досвіду в народному господарстві УРСР. Фотографії, рапорти, фотоальбоми, стенди розповідали про конкретні природоохоронні справи школярів, гуртків юннатів, учнівських виробничих бригад.

Представлені дитячі досягнення одержали високу державну оцінку.

В грудні 1965 року було опубліковано Указ Президії Верховної Ради Української РСР «Про нагородження загальноосвітніх шкіл, позашкільних установ Міністерства освіти УРСР, працівників загальноосвітніх шкіл, колгоспів і радгоспів Грамотою Президії Верховної Ради Української РСР». Цих високих нагород були удостоєні 5 станцій юних натуралістів та 7 середніх шкіл, в тому числі Лісоводська десятирічка Городоцького району Хмельницької області.

УВБ Хмельниччини зайняли І-ше місце серед учнівських виробничих бригад України.

Згідно з наказом Міністерства освіти України № 206 від 01.11.1965 року наші УВБ були втретє нагороджені й премійовані цінними подарунками:

– Грамотою Міносвіти і ЦК ЛКСМУ нагороджена УВБ Чемеровецької сш Чемеровецького району і премійована духовим оркестром;

– Грамотами Міносвіти України нагороджені учнівські виробничі бригади Лісоводської сш Городоцького району, Кузьминської сш Красилівського району, Грицівської сш Шепетівського району, Копачівської сш Волочиського району, Білогородської сш Ізяславського району;

– Грамотами Міносвіти України нагороджені і премійовані грошовою премією в сумі 100 крб. Ведмедьора О.Л. – директор Лісоводської сш та Ткачук Г.І. – голова колгоспу «Україна» с. Лісоводи Городоцького району.

– Грамотами Міносвіти і ЦК ЛКСМУ нагороджені та премійовані грошовою премією в сумі 50 крб. Полятевич Ф.І. – директор

Кузьминської сш Красилівського району та Помарайко Ф.В. – директор Голосківської сш Летичівського району.

У 1965 році Республіканська Рада піонерської організації, Міністерство освіти України, Міністерство автомобільних шляхів, Республіканське товариство охорони природи і Центральна станція юних натуралістів оголосили Естафету дбайливого ставлення до природи (Положення про естафету було надруковане в Збірнику наказів Міносвіти № 5 за березень 1965 року).

Обласний відділ народної освіти видав наказ про широке залучення учнівської молоді до участі в Республіканській естафеті. В школах, дитячих будинках і в позашкільних дитячих установах проводилась робота по втіленню в життя вимог естафети.

З метою надання методичної допомоги школам в питанні озеленення шкіл, працівниками Хмельницької обласної станції юних натуралістів та станцій юннатів на громадських засадах були організовані районні наради вчителів біології, обмін насінням квітково-декоративних рослин. Було надано їм поради з вирощування розсади квітів і висаджування її на автозупинках, біля пам'ятників воїнам, які загинули під час Великої Вітчизняної війни, озелененню території адмінбудинків колгоспів, радгоспів, установ і шкільних територій.

Особливо напруженим був цей період для колективу працівників обласної СЮН, які упорядковували її територію. На центральній клумбі висадили 320 кущів троянд, поповнили асортимент однорічних, дворічних і багаторічних квітково-декоративних рослин до 60 видів.

В цей же час була закладена клумба на площі 600 кв.м. на якій кожна республіка Радянського Союзу була представлена національним прапором та висаджена квітами його кольорів.

З цією метою організували обмін насінням квітів міжреспубліканською і обласними станціями юних натуралістів. З одержаного насіння виростили розсаду квітів, яку висадили на клумбу, котра різнобарвністю кольорів милувала око кожному, хто побував на території обласної СЮН.

Насіння місцевих видів і сортів квітів збирали в окремі пакети і разом з насінням відповідних республік передавали в школи з метою створення там аналогічних клумб.

За кожним працівником СЮН були закріплені визначені райони.

При виїздах у ці райони вони проводили обмін насінням квітів, надавали методичну допомогу з питань проведення дослідницької роботи, а також розмножували інструктивно-методичні картки для проведення дослідів та обов'язково брали участь в роботі районних методоб'єднань учителів біології, педагогічних читань, нарад директорів шкіл.

Такий метод роботи обласної СЮН з школами допомагав збільшити на Хмельниччині кількість передових опорних шкіл з питань зразкової постановки навчально-дослідної і природоохоронної роботи, станцій юннатів на громадських засадах, гуртків юннатів.

В рамках естафети з дбайливого ставлення до природи в області було створено 686 загонів «зелених» патрулів, 615 сигнальних постів по боротьбі з шкідниками сільськогосподарських культур, обсаджено 820 км шосейних доріг, закладено 117 парків, висаджено квіти на автозупинках та біля пам'ятників воїнам, які загинули під час Великої Вітчизняної війни.

Школярами було зібрано й здано підприємствам управління шосейних шляхів 15 тонн різного насіння лісових дерев і кущів.

Масова участь піонерів та школярів у цьому заході сприяла вихованню в учнів любові до природи і бережливого ставлення до неї, широкому розгортанню суспільно корисної праці.

30 грудня 1966 року Міністерством освіти УРСР підведено підсумки роботи піонерів і школярів – учасників Республіканської естафети, відмічено позитивну роботу шкіл Хмельниччини по залученню учнів до участі в естафеті та нагороджено:

I. Грамотою і фотоапаратом «Вега» Мокіївську сш Шепетівського району;

II. Грамотою та шахматами гурток юннатів Солобковецької сш Ярмолинецького району;

III. Грамотою:

– Кустовецьку сш Шепетівського району;
– Ткачук Людмилу, ученицю 7 класу Плужнянської сш Ізяславського району;

– Ярощук Фросину, ученицю 6 класу Іллятківської нсш Старокостянтинівського (нині Старосинявського) району;

– Мацелик Світлану, ученицю 6 класу Старокостянтинівської сш № 3 Старокостянтинівського району;

– Прохорову Тетяну, ученицю 6 класу Ізяславської сш № 2 Ізяславського району;

– Шаповал Надію, ученицю 8 класу Чемеровецької сш Чемеровецького району;

– Майстер Зінаїду, ученицю Гусятинської сш Чемеровецького району.

Багатьом учнівським колективам – учасникам естафети «За ленінське ставлення до природи» були вручені премії від Товариства охорони природи, управління автошляхів.

Естафета продовжувалась і в наступні роки. Вона мала велике навчально-виховне значення для школярів у справі збагачення природи рідного краю й бережливого ставлення до неї.

Втілюючи в практику навчально-виховних закладів Положення про біологічний кабінет, керівники шкіл, вчителі біології працювали над зміцненням матеріальної бази. З цією метою постійно виготовлялись і поповнювались унаочненням кабінети, силами учнів виготовлялись саморобні наочні посібники. Значна увага зверталась на забезпечення кабінетів необхідними технічними засобами, лабораторним обладнанням.

На той час зразковими були кабінети в більшості опорних шкіл та на станціях юннатів. Зокрема, колектив обласної СЮН доклав максимум зусиль у створенні типового кабінету біології, зразково оформив куточок живої природи з рослинництва, де вирощувались рекомендовані для шкіл кімнатні рослини, які необхідно було використовувати на уроках.

На кінець 1967 року, завдяки зусиллям керівників шкіл та вчителів біології, в області нараховувалось 120 зразкових кабінетів біології.

Найкращі кабінети були на базі районних станцій юннатів на громадських засадах. Зразковими були біологічні кабінети в Летичівській сш, Волочиській сш № 1, у Вільховецькій сш Новоушицького району, в Михайлівській і Солобковецькій середніх та Баламутівській 8-річній школах Ярмолинецького району.

Відповідно до наказу Міністерства освіти України № 13/176 від 25.05.1967 року «Про підготовку до ювілейної виставки кращих робіт юних натуралістів і дослідників сільського господарства», у жовтні 1967 року на Центральній станції юних натуралістів відкрито виставку кращих робіт юних натуралістів та дослідників сільського господарства.

Метою цієї виставки було висвітлити кращий досвід роботи загальноосвітніх шкіл, показати провідну роль науки й передового досвіду в галузі біології і сільського господарства, розкрити творчі пошуки юних дослідників, їх активну допомогу колгоспам та радгоспам тощо.

Обласний відділ народної освіти і його завідуючий Віталій Мусійович Шайнога, серйозну увагу приділяли дитячому дослідництву, зобов'язували до цього напрямку роботи обласну станцію та відділи освіти.

Працівники обласної СЮН спільно з вченими розробляли тематику дослідницької роботи для гуртків юннатів і членів УВБ. В райони було надіслано 120 інструктивних карток по проведенню дослідів з плодово-ягідними культурами, 114 карток для дослідів з тваринництва, 55 – шовківництва, понад 200 – по проведенню селекційної роботи з квітково-декоративними рослинами.

Вчителі, одержавши необхідну методичну допомогу з питань дослідництва, краще передавали свої знання дітям, активніше ділились набутим досвідом з колегами. За період з 1951 до 1967 року, з 3-х до 125 зростає кількість передових опорних шкіл області, які проводили змістовну роботу з дослідництва.

За завданнями науковців Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту та Хмельницької державної дослідної сільськогосподарської станції працюва-

ло 196 УВБ і 860 гуртків юних натуралістів. Значну допомогу юннатам та учнівським виробничим бригадам надавали також вчені Одеського інституту селекції і генетики, Миронівської науково-дослідної селекційної станції (нині Миронівський інститут пшениці), Кам'янець-Подільського ботанічного саду.

Сортовивчення озимої пшениці за завданням селекційних станцій і сортодільниць проводилось у багатьох УВБ і гуртках юних натуралістів.

Учнівська виробнича бригада Білогородської сш Ізяславського району (учитель Савченко К.В.) проводила дослід по сортовивченню на площі 10 га. Було висіяно Білоцерківську-198 і зібрано урожай по 28 ц/га, Миронівську-264 – по 34 ц/га, Миронівську-808 – по 37 ц/га при однакових умовах росту й розвитку для всіх вищезгаданих сортів.

Сортовивченням займались юннати і члени УВБ Смотрицької сш Дунаєвецького району (вчитель Постоловський Г.І.).

УВБ Самчиківської сш Старокостянтинівського району працювала на базі Хмельницької державної дослідної станції. Бригада випробовувала різні сорти озимої пшениці та найвищий урожай – 42 ц/га одержала з Миронівської – 808 на площі 25 га. Вирощувала також різні сорти столових буряків і одержала по 300 ц/га сорту Бордо.

Ще в 1963 році двічі Герой Соціалістичної Праці академік В.М. Ремесло передав багатьом школам області насіння нового сорту озимої пшениці Миронівська-808 для випробування його в ґрунтово-кліматичних умовах Хмельниччини. УВБ Мокіївської сш Шепетівського району (учитель Костюк О.І.) одержала 100 кг цього насіння. За завданням вченого учні посіяли пшеницю широкорядним способом з міжряддям 44,5 см при нормі висіву 25 кг на 1 га і вже в 1964 році одержали по 26 ц/га високоякісного насіння. У 1965 році насіння висіяно звичайним способом з міжряддям 7,5 см на площі 10 га і зібрано по 44,8 ц/га, а в 1966 році при такому ж посіві по 53,8 ц/га – на площі 10 га.

Юннати Підлісно-Мукарівської сш Дунаєвецького району (вчитель Пец-Ольд А.І.) працювали також за завданням В.М. Ремесла. В 1965 році вчений передав школі насіння нового сорту озимої пшениці Київська-893.

Насіння висівали стрічковим способом і досліджували, при якій площі живлення цей сорт дасть найвищий урожай. Внаслідок проведеного дослідження встановлено: найвищий урожай – 36,5 ц на площі, де відстань між рядками була 7,5 см, а між стрічками – 15 см. Дослід перевіряли на полях УВБ, а колгоспом цей дослід перевірявся вдруге і дав позитивні наслідки. Наслідки досліджень були передані вченому.

В 195 учнівських виробничих бригадах та в 48 гуртках юних натуралістів за завданням старшого наукового співробітника Хмельницької обласної державної дослідної сільськогосподарської станції О.П. Остапчука проводилася дослідницька робота з вивчення впливу різних форм, доз і способів внесення органо-мінеральних добрив на врожай зернових, овочевих й технічних культур. Ланки юнатів Самчиківської сш проводили дослід: «Вплив азотних добрив на врожай картоплі сорту «Юбель», «Вплив різних способів внесення мінеральних добрив на врожай картоплі» (сорт теж «Юбель»).

УВБ Жердянської сш Чемеровецького району (вчитель Мисяков М.С.) за завданням Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту проводила дослід з вивчення впливу різних доз мінеральних добрив на врожай цукрових буряків сорту Рамонський-0,6.

За завданням Українського науково-дослідного інституту фізіології рослин 56 УВБ та 138 гуртків юнатів працювали над темою «Вивчення впливу мікроелементів на врожай різних сільськогосподарських культур».

Такі дослідження проводились лише в тих школах, які мали можливість провести хімічний аналіз ґрунту в агрохімічних лабораторіях.

Узагальненням досвіду роботи шкіл області по проведенню дослідів з мікроелементами встановлено, що застосовані

на ґрунтах Хмельниччини мікроелементи дають урожай вищий на 5-15 ц/га.

В 16 УВБ області досліджувалась ефективність вирощування цукрових буряків, картоплі, капусти й помідорів при мінімальній затраті ручної праці на одиницю продукції.

Одне з почесних місць в цьому питанні належить Кузьминській учнівській виробничій бригаді Красилівського району (вчитель Антоненко І.Д.). З допомогою юнатів і членів УВБ Антоненко І.Д. із списаних колгоспом сільськогосподарських машин склав трактор та інший причіпний інвентар і використав їх на посів цукрового буряка. Доведено, що при обробці й вирощуванні буряків на дослідній ділянці при найменшій затраті ручної праці 1 центнер цукристих коштує 5 крб., тоді як без застосування механізованого обробітку – 5,8 крб.

Досить ефективні дослідження в тваринництві проводили юннати і УВБ за завданням Кам'янець-Подільського сільгоспінституту. Так, за завданням кафедри годівлі сільськогосподарських тварин (зав. кафедрою Рось І.Ф.) у Летавській сш Чемеровецького району (вчитель Шутяк Д.С.) юні тваринники проводили дослідницьку роботу з вивчення впливу кормового біоміцину на збільшення живої ваги телят. Доведено, що при згодовуванні по 18 мг біоміцину на 1 кг живої ваги тварин добовий приріст кожного з 20-ти телят становив 487 г, тоді як в контрольній групі (теж 20 голів) приріст був 366 г.

Інша ланка тваринників цієї ж УВБ вивчала вплив мікроелементів на приріст живої ваги поросят. Дослідом доведено, що при згодовуванні 0,01% сірчанокислого заліза в розчиненому вигляді, намочування концентратів, приріст живої ваги поросят (20 голів) склав лише 160 г.

Гурток юних кролеводів Деражнянської 8-річної школи (вчитель Регеша О.В.) проводив дослідження з міжпородного схрещування кролів, по ущільнених окролах, а також з вивчення впливу біоміцину на життєвість молодняка.

Гурток юних пташниць Копачівської 8-річної школи Деражнянського

району працював під безпосереднім керівництвом пташниці місцевого колгоспу ім. Т. Шевченка, Героя Соціалістичної Праці Г.І. Абрамчук. За завданням кафедри годівлі сільськогосподарських тварин Кам'янець-Подільського сільгоспінституту вони проводили дослідження зі збільшення несучості курей і одержали по 230 яєць в рік від кожної курки-несучки.

Гурток юних садоводів Кузьминської сш Городоцького району (вчитель Гуменюк Г.Л.) за завданням Кам'янець-Подільського сільгоспінституту (кафедра садівництва) працював над дослідом щодо прискореного розмноження саджанців. Встановлено, що насіння дички, висіяне весною в шкілці на постійне місце широкорядним способом, можна окулірувати в першій рік. А на другий рік окулянтам вони робили формування крони. На третій рік виростили стандартні саджанці, які в ту ж осінь висаджували на плантації колгоспного саду. Отже, юні садоводи виростили щепи за три роки замість чотирьох згідно з агротехнічними вимогами. При цьому значно скоротили затрати праці на вирощування саджанців, а також прискорили їх вихід.

За завданням Кам'янець-Подільського ботанічного саду, Центральної станції юннатів та науково-дослідної станції квітково-декоративних рослин міста Києва 45 шкіл, дитячих будинків і Будинків піонерів проводили дослідницьку роботу з квітами відкритого й закритого ґрунтів.

Одне з перших місць в цьому напрямку роботи належить квітниководам Городоцької сш № 1 і Лісоводської сш Городоцького району. В цих школах працювали великі ентузіасти – Малецький В.А. (Городоцька сш № 1), Ведмедьора О.Л. та Зелінська Л.М. (Лісоводська сш). Ці вчителі довели асортимент рослин до 50 видів квітів відкритого ґрунту. З ранньої весни до пізньої осені їх школи потопали в квітах. Зібране насіння квіткових рослин юннати розсилали для обміну школам інших районів та областей, на Центральну станцію юннатів і юннатам братніх республік.

50 видів квітів на площі 0,1 га вирощували юні квітникарі Чемеровецької сш (директор Бабич В.С.).

Юні квітникарі Тарнорудського дитячого будинку Волочиського району (керівник Феськова К.А.) на площі 0,15 га виростили 50 видів одно-, дво- і багаторічних квіткових рослин. Юннати вирощували квіти не лише для дитячого будинку, а й для будинку культури, дитячого садочка, до пам'ятника загиблим воїнам та до інших громадських місць.

Зібране насіння квітів надсилали дитячим будинкам братніх республік, школам області та УРСР. Дитячий будинок потопав у квітах. Він допомагав розсадою й школам Волочиського району.

Різнобарвні квіти росли навколо Вовковинецької школи – інтернату Деражнянського району, де квітники охопили площу 0,10 га. Керувала цією роботою педагог – ентузіаст Ліхоман О.О.

В 1967 році готуючись до Республіканської виставки робіт дитячої творчості з біології і сільського господарства, колектив Хмельницької обласної СЮН працював над складанням експозиції виставки. Працівники станції показали роботу 50 шкіл області, розкрили творчу працю кращих вчителів області та гуртків юних натуралістів в альбомах, рапортах, на стендах, а також, виготовлених ними, наочних посібниках і натуральних експонатах квітів, фруктів, овочів, польових культур із зразковими щоденниками спостережень.

На стендах та в альбомі-рапорті станції було висвітлено таку роботу:

– Участь шкіл, позашкільних закладів в республіканських масових заходах.

– Навчально-дослідна робота в навчально-виховних закладах.

– Суспільно корисна робота учнів.

– Поповнення біологічних кабінетів навчально-наочними посібниками.

Для натуральних експонатів (фруктів, овочів, картоплі, коренеплодів) були виготовлені «металеві яблуни», вази, столики для альбомів, підставки для експонатів і мішечків з зерном. Кожен снопок зернових та бобових культур, а також мі-

шечки із зерном були оздоблені українським орнаментом.

За змістом і рівнем естетичності оформлення експозиція Хмельниччини на Республіканській виставці робіт дитячої творчості з біології та сільського господарства зайняла почесне місце.

В травні 1967 року Міністерство освіти і Міністерство сільського господарства України рекомендували всім обласним відділам народної освіти України розгорнути в школах та позашкільних дитячих установах широку роз'яснювальну роботу з питань розвитку шовківництва, вигодівлі тутового шовкопряда в тих школах, де для цього є відповідна кормова база. Залучення школярів до участі у вирощуванні тутового шовкопряда, мало суттєво позначитись на допомозі місцевим колгоспам та радгоспам у виконанні планів задачі промислової сировини Батьківщині.

Поруч з цим, вирощуючи тутового шовкопряда, учні мали можливість значно глибше вивчити біологічні й морфологічні особливості, умови життя, розвитку цих досить цінних комах-шовкопрядів, які вивчались за державною програмою в курсі зоології VII класу.

Питання вигодівлі тутового шовкопряда обговорювалося на спільній нараді працівників облвн, облсун, інституту УКВ за участю працівників облшовкотресту, на семінарах вчителів. Обласна станція юннатів розробила інструктивно-методичний лист з питань вигодівлі тутового шовкопряда і ведення фенологічних спостережень за біологічними й морфологічними особливостями метелика та гусені. Спільно з працівниками шовкотресту розроблено тематику дослідницької роботи.

Згідно з розпорядженням облвн в 6-ти районах області були визначені школи по вирощуванню шовкопрядів, зокрема: у Вінковоцькому районі – 6 шкіл, Дунаєвецькому – 16 шкіл, Чемеровецькому – 11, Городоцькому – 4, Новоушицькому – 12, Кам'янець-Подільському – 23 школи.

В процесі роботи учні проводили дослідди за завданням Хмельницького шовкотресту. Так юні шовководи Більської сш

Чемеровецького району вивчали вплив метіоніну на збільшення коконів і якість шовкової нитки. Проведений дослід з застосування метіоніну дав збільшення коконів у два рази. Учні виростили та здали державі з кожного грама грени по 4,4 кг коконів замість 2,5 кг по плану. Всього більські шовківники здали державі 120 кг високоякісних коконів.

Цей дослід проводили юні шовководи Шустовецької, Кадиївської, Приворотської, Врублівської, Крушанівської, Заліської, Подільської, Кульчієвецької, Гуменецької, Орининської та Нігинської шкіл Кам'янець-Подільського району, Вільховецької і Струзької сш, Пилипо-Хребтійвської, Борсуківської та Бучайської 8-річних шкіл Новоушицького району, В. Зеленченецької, В. Михайлівської, Нестеровецької, В. Чечельницької 8-річних шкіл Дунаєвецького району, Зарічанської, Летавської, Гуківської, Жердянської сш Чемеровецького району.

Станом на 1 вересня 1967 року підведено підсумки роботи юних шовководів. Державі було здано 438,8 кг високоякісних коконів.

За сумлінну та самовіддану працю 105 юних натуралістів області стали кандидатами в учасники ВДНГ в м. Москві і були нагороджені медалями та премійовані цінними подарунками.

В наступних 1968-1969 роках робота з вирощування тутового шовкопряда продовжувалась. 1968 рік – це рік 50-річчя юннатівського руху в колишньому Радянському Союзі. В Москві відкрився Всесоюзний зліт юннатів і юних дослідників сільського господарства.

Його учасниками були посланці дванадцятимільйонної армії юних натуралістів, які прибули з усіх республік СРСР. На зльоті юннати доповідали про свої успіхи в навчанні і праці, обмінювались досвідом роботи. Вони зобов'язалися очільникам країни посадити сади, парки, зібрати високі врожаї сільськогосподарських культур, активно оволодіти сільськогосподарськими знаннями і прийняли звернення до всіх школярів бути пильними вартівими природи, перетворювати шкільні навчально –

дослідні ділянки в справжні зелені лабораторії, провести естафету квітів по всіх місцях та селах, примножувати дари природи.

Педагогічні й учнівські колективи Хмельниччини відгукнулись на заклик Всесоюзного юннатівського зльоту, працювали плідно та творчо.

Цьому, в значній мірі, сприяли і республіканські масові заходи, спрямовані на широке залучення учнівської молоді до дослідницької та суспільно корисної праці.

218 УВБ, 318 середніх, 400 восьмирічних, 312 початкових шкіл, 6 шкіл-інтернатів і 25 позашкільних дитячих установ включилися в Республіканський конкурс «На кращу дослідницьку роботу з біології і сільського господарства».

В Республіканській естафеті по дбайливому ставленню до природи взяло участь 300 середніх, 590 восьмирічних та 585 початкових шкіл, 14 шкіл-інтернатів, 2 дитячих будинки, 23 позашкільні заклади, 22 юнацьких секції товариств охорони природи і 1890 юних натуралістів області.

В Республіканський конкурс на краще внутрішнє та зовнішнє озеленення навчально-виховних закладів включилися 298 середніх, 315 восьмирічних і 417 початкових шкіл, 5 шкіл-інтернатів, 2 дитячих будинки, 45 гуртків юннатів, а також обласна СЮН.

Колектив працівників станції юннатів вивчав природоохоронну й дослідницьку роботу шкіл і дитячих будинків, залучаючи до цього директорів та методистів районних станцій на громадських засадах. В процесі вивчення, на місцях надавалась всебічна методична допомога вчителям і юним дослідникам з метою підготовки їх до участі в районних, обласній, республіканській і Всесоюзній виставках робіт дитячої творчості з біології та сільського господарства.

Протягом 1968 року працівниками Хмельницької обласної СЮН підготовлено до виставки 102 шкільних і позашкільних установи, підведено підсумки участі шкіл, дитячих будинків, шкіл-інтернатів та позашкільних установ в Республіканському конкурсі на краще зовнішнє і внутрішнє озеленення шкіл та шкільних садиб. Визначено переможцями 5 гуртків юннатів, 2 пі-

онерські дружини, 4 юннати, одного вчителя. (Протокол засідання оргкомітету № 85 за 1968 р.).

Міністерство освіти України своїм наказом визначило проведення виставки плодів і квітів (Збірник наказів, червень 1968 р.), як головну мету розкриття дослідницької роботи з квітково-декоративними рослинами, плодоягідними культурами, закладання квітників, алей, парків, скверів.

Обласна станція представила на ювілейну виставку експонати від 60 загальноосвітніх шкіл, 4-х дитячих будинків, 4 шкіл-інтернатів, 22 позашкільних закладів Хмельниччини.

Крім живих зразків експонатів (квітів й плодів) були представлені наочні посібники, виготовлені учнями в процесі роботи і спостережень за рослинами (гербарії, колекції, муляжі). На стендах, в альбомах, рефератах, рапортах шкіл розкрита творча праця учнів та їх наставників.

Одне з почесних місць на виставці належало Косиковецькій сш Новоушицького району (вчитель А.Л. Данильчук), яка привезла на Республіканську виставку 100 сортів і видів троянд.

Юннати Солобковецької сш Ярмолинецького району (вчитель Прокопчук Л.С.) представили тут квіти та плоди з шкільного саду.

Плоди з саду представили також члени УВБ Осламівської сш Віньковецького району (вчитель Скидан Г.І.). Ця бригада працювала за завданням спеціалістів радгоспу «Осламово», вирощуючи не лише яблуні, груші, а й садову суницю, смородину, малину та інші ягідні культури.

Обласна СЮН розкрила творчу працю юннатів безпосередньо на станції в спеціальному альбомі на 100 сторінок. В ньому було розкрито наслідки дослідів й фенологічних спостережень за ростом і розвитком квітів та плодоягідних культур. Особливе місце в альбомі було відведено суспільно корисній роботі юннатів по закладанню клумб, алей, скверів на території станції.

До Республіканської виставки квітів і плодів були підготовлені понад 100 шкіл та позашкільних закладів.

Міністерством освіти УРСР (наказ № 288 від 31.12.1968 р.) за активну участь в республіканській виставці нагороджено і премійовано:

– Грамотою та цінним подарунком на суму 75 крб. за II місце в конкурсі – Косиковецьку сш Новоушицького району.

– Грамотою і премією в сумі 10 крб. – учнівську виробничу бригаду Осламівської сш Вільковецького району та гурток юннатів молодшого віку Вільковецької початкової школи Кам'янець-Подільського району.

– Грамотою і премією в сумі 5 крб. – гурток юннатів Івашковецької 8-річної школи Новоушицького району.

Нагороджено Грамотами юннатівські гуртки:

– юних квітководів Чемеровецької сш Чемеровецького району;

– юннатів Староушицької сш Кам'янець-Подільського району;

– юннатів Ставчанської 8-річної школи Новоушицького району;

– юних садоводів Глібівської сш Новоушицького району;

– юних квітководів Западинецької сш Красилівського району;

– юних квітководів Хмельницької ОСЮН.

Організовано також обласну виставку робіт дитячої творчості з біології і сільськогосподарства. Грамотами облвно й обкому комсомолу нагороджено 11 десятирічок, 8 учнівських бригад і 16 гуртків юннатів.

Премійовано цінними подарунками: шахматами – 10 юннатів; настільними календарями – 17 юннатів; альбомами – 22 юннати.

За постійне кваліфіковане педагогічне керівництво гуртками юннатів і УВБ, спрямування їх діяльності на дослідницьку роботу та вирощування високих врожаїв провідних сільськогосподарських культур нагороджено грамотами облвно і премійовано цінними подарунками 14 вчителів та директорів станцій юннатів на громадських засадах.

Протягом 1968 року продовжував діяти республіканський конкурс «На кращу дослідницьку роботу з біології і сільськогосподарства».

120 шкіл області працювало за завданням Хмельницької державної дослідної сільськогосподарської станції з вивчення впливу органо-мінеральної суміші та мікроелементів на врожай провідних сільськогосподарських культур, а 126 шкіл – виконували завдання кафедри тваринництва Кам'янець-Подільського сільгоспінституту з вивчення впливу антибіотиків на середньодобовий приріст телят і порослят.

55 шкіл працювало за завданням Хмельницького облшовкотресту з вивчення впливу метіоніну на врожай та якість коконів тутового шовкопряду, а 48 шкіл – виконували завдання Одеського селекційно-генетичного інституту і вчених-селекціонерів, Героїв Соціалістичної Праці В.С.Пустовойта та Ф.Г.Кириченка й інших науковців з вивчення різних сортів озимої пшениці, ячменю, кукурудзи, картоплі та кормових трав.

35 шкіл працювали за завданнями вчених Миронівської селекційно-дослідної станції, зокрема Героя Соціалістичної Праці В.М. Ремесла.

6 УВБ втілювали в практику завдання Хмельницької обласної дослідної сільськогосподарської станції по вирощуванню цукрових буряків, капусти, картоплі і помідорів за новою технологією, а 326 шкіл працювало в тісному зв'язку з передовиками сільськогосподарського виробництва й безпосередньо за їх завданнями.

У грудні 1968 р. Міністерство освіти (наказом № 289 від 31.12.1968 року) нагородило грамотою та преміювало грошовою премією в сумі 100 крб. за перше місце в конкурсі «На кращу дослідницьку роботу з біології і сільськогосподарства» Хмельницьку обласну станцію юних натуралістів.

Також нагороджено грамотою Міністерства України та цінним подарунком на суму 5 крб. гурток юннатів Підлісно-Мукарівської сш Дунаєвецького району. Крім того нагороджено Грамотами:

– Волочиську сш Волочиського району;

– Вільковецьку сш Вільковецького району;

– Грим'яцьку сш Вільковецького району;

– УВБ Мокіївської сш Шепетівського району;

- УВБ Орининської сш Кам'янець-Подільського району;
- Гурток юних садоводів Заслужнянської сш Красилівського району;
- Гурток юннатів Теофіпольської сш Теофіпольського району;
- Гурток юних селекціонерів Вільховецької сш Новоушицького району;
- Гурток юних натуралістів Новоствавської сш Теофіпольського району;
- Васькевич Надію, бригадира УВБ Михнівської сш Ізяславського району;
- Корчинську Валентину, юнатку Орининської сш Кам'янець-Подільського району;
- Полюляк Ніну, ланкову УВБ Зарічанської сш Чемеровецького району;

Данильчука Афанасія Лаврентійовича, вчителя біології Косиковецької сш Новоушицького району.

В 1968 році республіканська естафета з дбайливого ставлення до природи була продовжена .

Майже у всіх школах області було створено куточки «За дбайливе ставлення до природи», в яких розкривались Закони й Декрети Радянської держави про охорону природи. Значно зросла кількість юнацьких секцій товариства охорони природи. В школах, дитячих будинках і позашкільних установах нараховувалося 1450 юнацьких секцій товариства охорони природи, які об'єднували 88780 учнів.

Протягом весни й осені 1968 року членами юнацьких секцій Товариства охорони природи закладено 128 парків і скверів, 68 плодових садів на площі 67,5 га, 648 клумб на площі 38,6 га, висаджено понад 454 тисячі плодових, 567 тисяч декоративних дерев на вулицях, шляхах, в парках міст і сіл, а також в рідних школах, колгоспах та радгоспах області.

В цей час було озеленено 320 км шосейних доріг, 362 польові стани й МТС, закладено квітники на площі 87 га та 790 тисяч метрів живоплоту, озеленено 18 лікарень, 456 дитячих садків і ясел, 2 будинки відпочинку. Згідно з наказом Міносвіти УРСР від 31.12.1968 року № 290 «Про підведення підсумків Республіканської естафети по дбайливому ставленні до природи» на-

городжено Грамотами Подільянську початкову школу Вільховецького району, Мотрунецьку сш Красилівського району, Вовковинецьку школу-інтернат Деражнянського району та гуртки юннатів Ярославської сш Летичівського і Солобковецької сш Ярмолінецького районів.

Всього були нагороджені 4 середніх школи, одна школа-інтернат, одна юнацька секція товариства охорони природи, 7 гуртків юннатів, 4 піонерських дружини, 5 юних натуралістів. Крім того, Грамотами обласного відділу народної освіти нагороджено 10 шкіл та гуртків юннатів.

Республіканська естафета продовжувалась і в наступні роки. Кількість її учасників значно зросла. Суспільно корисна праця школярів набрала масового характеру.

Протягом 1968 року в школах області плідно працювали учнівські виробничі бригади. Наслідки своєї творчої плідної праці вони висвітлювали на районних, обласній, республіканській та Всесоюзній виставках робіт дитячої творчості з біології і сільського господарства.

Під час перевірки роботи УВБ Хмельниччини працівниками Міносвіти України і Центральної станції юннатів було відмічено їх успішну роботу.

Згідно з наказом Міносвіти України від 05.03.1969 року № 43 «Про підсумки роботи УВБ в колгоспах, радгоспах УРСР за 1968 рік» за досягнення високих показників у дослідницькій роботі з біології і сільського господарства були нагороджені учнівські виробничі бригади Грим'яцької сш Вільховецького району, Грицівської сш Шепетівського району, Кузьминської сш Красилівського, Чемеровецької і Летавської сш Чемеровецького, Михайлівської сш Ярмолінецького, Мирутинської сш Славутського та Турчинецької сш Городоцького районів.

За відмінні успіхи в навчанні та дослідницькій роботі, суспільно корисній праці нагороджені Почесними Грамотами Міносвіти України також 20 кращих бригадирів, ланкових і членів УВБ та директор Хмельницької обласної станції юннатів Холевінська Марія Яківна.

Обласна СЮН і далі проводила роботу, спрямовану на участь юннатів в Республіканському конкурсі «На кращу дослідницьку роботу з біології і сільського господарства», естафети з дбайливого ставлення до природи, конкурсі на кращі квіти, які продовжувались у 1969-1970 роках.

Поруч з цим, згідно із завданням Міністерства освіти, у 1969 році юннати Хмельниччини брали участь у Всесоюзній виставці квітів у Москві в павільйоні «Юні натуралісти і техніки».

До участі в масових республіканських заходах долучилися всі загальноосвітні школи, школи-інтернати й позашкільні дитячі заклади області. Вони продовжували дослідницьку роботу за завданням вчених наукових установ у тісному контакті з передовиками та Героями Соціалістичної Праці місцевих колгоспів і радгоспів.

Юні квітководи й садоводи продовжували оформляти шкільні приміщення й садиби квітково-декоративними рослинами, створювали дендропарки – супутники Кам'янець-Подільського ботанічного саду.

Асортимент квітів в школах зріс до 50-60 видів одно-, дво- і багаторічних рослин, висаджених розсадою, яку виплекали юннати, а насіння цих квітів надіслали їм юні натуралісти з різних республік колишнього Радянського Союзу.

В школах області значно розширилась тематика дослідницької роботи з квітництва за завданнями Київської науково-дослідної станції квітково-декоративних рослин.

Завдяки значному зростанню площ під квітами та їх асортименту, школярами навчальних закладів Хмельниччини представлено в Москву на ВДНГ живі троянди, лілії, жоржини, левкої, айстри та інші види квітів.

З Чемеровецького району:

– Чемеровецькою сш – півонії. Дослід: «Сортовивчення».

– Кугаївецькою сш – білі лілії – «Вплив мікроелементів на цвітіння».

– Летавською сш – колекцію насіння квітів.

З Новоушицького району:

– Косиковецькою сш – троянди – «Вивчення впливу строків окуліровки на приживання вічок».

– Вільховецькою сш – троянди – «Сортовивчення».

З Старокостянтинівського району:

– Старокостянтинівською сш № 2 – білі лілії – «Вивчення різних видів і сортів».

З Городоцького району:

– Лісоводською сш – жоржини – «Сортовивчення».

– Городоцькою сш № 1 – альбом «Озеленення шкільної садиби, класних кімнат і коридорів школи».

З Волочиського району:

– Волочиською 8-річною і Волочиською сш – айстри – «Сортовивчення».

З Дунаєвецького району:

– Морозівською і Шатавською 8-річними школами – троянди – «Сортовивчення».

– Дунаєвецькою сш № 1 – хризантеми – «Вплив світла на строки цвітіння».

З Хмельницького району:

– Пирогівською сш – макет шкільної садиби – «Зовнішнє озеленення».

– Копистинською 8-річною школою – альбом «Охорона природи рідного краю».

З міста Хмельницького:

– Хмельницькою школою-інтернат № 2 – троянди – «Сортовивчення».

З Летичівського району:

– Летичівською сш №1 – макет клумби «Дружба народів».

З Старосинявського району:

– Мисюрівською 8-річною школою – гвоздики «Шабо» – «Вивчення кращих строків посіву в умовах Хмельниччини».

З Білогірського району:

– Ямпільською сш – жоржини – «Штучний добір квітів».

Хмельницькою обласною станцією юннатів представлявся альбом «Участь шкіл області у Республіканському конкурсі «На краще внутрішнє і зовнішнє озеленення шкільних приміщень і дворів».

Всі експонати з районів на виставку відправила обласна СЮН.

Прекрасні квіти різних видів і сортів представили школи м. Кам'янця-Подільського (завідуючий міськвкно Про-

деус М.М.). Від семи шкіл міста і міського Палацу піонерів були відправлені квіти в Москву літаком.

На ВДНГ СРСР Хмельниччина зайняла почесне місце. Учасники виставки, які гідно представили наш край, були відзначені дипломами, свідоцтвами, медалями і цінними подарунками.

Восени 1969 року на Хмельниччині було проведено обласний зліт юннатів та членів учнівських виробничих бригад. До нього працівники облвню та станції юннатів готували школи, бригади і гуртки юннатів.

У зв'язку з великим об'ємом завдань колектив обласної СЮН розпочав роботу з проведення районних семінарів вчителів біології.

Семінари пройшли в усіх районах області. На них, крім вчителів біології, були присутні директори і завучі шкіл, завідуючі та інспектори райвно, завідуючі методкабінетами.

До зльоту була відкрита обласна виставка робіт дитячої творчості, яка працювала на території СЮН.

Виставка була відкрита в одному з павільйонів, де були розміщені експонати зі всіх районів і міст області. Це були стенди, натуральні експонати овочів, фруктів, снопики та мішечки з українським орнаментом для зернових і бобових культур. Експонувалися також квіти від передових квітників області. В асортименті квітів було чимало троянд, жоржин, хризантем, айстр та гвоздики «Шабо».

Протягом 15-16 жовтня 1969 року, під час роботи зльоту, юннати і члени учнівських виробничих бригад звітували про свої успіхи в дослідницькій та суспільно корисній праці.

Вся експозиція виставки після зльоту існувала ще протягом двох місяців і її змогли оглянути не лише делегати обласного зльоту юннатів, а й вчителі переважної більшості шкіл області.

Згідно з розпорядженням облвню, директори шкіл області за допомогою голів колгоспів організовували поїздки на виставку членів УВБ, гуртків юннатів, вчителів біології та керівників гуртків.

Тут організовувались зустрічі юннатів шкіл області з юннатами обласного центру. Під час таких зустрічей юні селекціонери ділились досвідом своєї роботи, передавали насіння тюльпанів, жоржин, віоли, айстр школам області для закладання клумб.

Такий метод роботи по залученню учнів і вчителів до огляду виставки, взаємозв'язку юннатів станції з юннатами шкіл області сприяв вивченню та поширенню передового педагогічного досвіду.

Обласний зліт працював два дні, а його учасниками були 550 юннатів, членів УВБ, керівників шкіл і вчителів, керівників гуртків й бригад, завідуючих та інспекторів райвно. Значна кількість делегатів нагороджена грамотами і премійована цінними подарунками Хмельницького облвню.

Після закінчення роботи обласного зльоту були підведені підсумки участі шкіл і позашкільних закладів у масових республіканських заходах, відібрані та направлені кращі експонати на Республіканську і Всесоюзну виставки учнівських робіт. Вони були різними за змістом й тематикою.

У травні 1970 року Холевінська Марія Яківна вийшла на пенсію за віком і директором обласної станції юних натуралістів був призначений Мазурок Михайло Олександрович, який був обізнаний з дослідництвом у сільському господарстві та продовжив плідну працю своїх попередників.

У той час екстенсивний розвиток радянського народного господарства, з його комуністичними «будовами віку» та дзвінками гаслами світлого майбутнього, все більше і більше потребував молодих трудлюбивих рук, які своєю ударною працею мали забезпечити невинне зростання економічної та оборонної могутності СРСР і наступне торжество революційних ідей комунізму на всій планеті.

Погляд свій ідеологи КПРС спрямували на українське село, з якого нестримною лавою линула до міста й на комсомольські будови молодь у пошуках професії, більшої зарплати і кращої долі.

Привчати майбутніх будівників комунізму до суспільно корисної праці, дати їм професії трактористів, водіїв, швачок або

доярки, які мали стати основою їх майбутнього професійного зростання, зобов'язали школу.

З кожним роком в Хмельницькій області зростала кількість дітей, залучених до сільськогосподарської праці в учнівських виробничих бригадах, професійного навчання в 9-10 класах на базі середніх шкіл, а згодом в міжшкільних навчально-виробничих комбінатах. Зростала також і кількість різноманітних заходів та трудових справ дітей, які підтверджували масовість і вагомість досягнень цього напрямку шкільної роботи.

У 1970 році в Києві відбувся II Всеукраїнський зліт активу учнівських виробничих бригад, шкільних лісництв та юннатівських гуртків старшого шкільного віку, в роботі якого взяли участь члени уряду – міністри сільського і лісового господарства УРСР, вчені й працівники природоохоронних органів. В зльоті також брала участь делегація нашої області. Делегатів приймали представники 20 науково-дослідних інститутів АН України, міністерства і відомства, які мали безпосереднє відношення до сільського та лісового господарства.

Під час зльоту, за досягнуті успіхи в дослідництві і суспільно корисній праці було нагороджено 12 кращих учнівських виробничих бригад та 75 учнів, яким влаштували прийом у Міністерстві освіти України.

Серед нагороджених були й вихованці шкіл Хмельниччини.

1970 рік відзначився в історії юннатівського руху результативною участю шкіл та гуртків юннатів області в республіканських конкурсах і естафетах. У вересні всі відділи освіти області підвели підсумки участі шкіл у третьому турі масових республіканських заходів «На краще внутрішнє і зовнішнє озеленення загальноосвітніх шкіл».

Переможцями стали дев'ять шкіл області, в тому числі з Полонського, Чемеровецького, Дунаєвецького та Новоушицького районів.

Зокрема відзначились Більська середня та Ямпільчицька 8-річна школи Чемеровецького району, Маківська сш і Ду-

наєвецька сш № 2 Дунаєвецького району, Вільховецька сш Новоушицького району та інші.

Відзначено також найбільш активних гуртківців, зокрема, секцію квітководів гуртка юннатів Варварівської 8-річної школи Полонського району і гурток Полонської 8-річної школи № 7, а вихованку цього гуртка Лозіцьку Віру та Анацик Марію, юннатку Адамівської 8-річної школи нагороджено Грамотами.

Квітководи Дунаєвецької сш № 2 Стрилецька Галина, Савкова Лариса, Степанова Люба одержали поштою насіння квітів з шкіл Тушинського й Ленінграда і висадили їх на пришкільному квітнику. За активну участь в озелененні школи вони вийшли переможцями. Піонерська дружина Іванковецької школи цього ж району також визнана переможцем заходу.

В третій тур республіканської природоохоронної естафети включилося чимало навчально-виховних закладів області.

Так в школах міста Хмельницького значно зросла кількість юннатівських секцій товариства охорони природи. Навесні і восени 1970 року міськими учнями було посаджено 1000 фруктових та декоративних дерев, 3200 кущів, вирощено 300 живців смородини, закладено квітників на площі 0,25 га.

Переможцями республіканської природоохоронної естафети було визнано 40 шкіл області, в тому числі Летичівського, Красилівського, Чемеровецького, Білогірського, Славутського, Городоцького, Старосинявського, Ізяславського, Старокостянтинівського і Деражнянського районів та інших. Переможцями естафети стали також піонерські дружини Шрубківської 8-річної школи Летичівського району, В'язовецької середньої школи Білогірського району.

За активну участь в естафеті було відмічено п'ять навчально-виробничих бригад області. Серед них бригади Жердянської і Чемеровецької середніх шкіл Чемеровецького району, Кузьминської та Антонінської сш Красилівського району, Михнівської сш Ізяславського району. Відзначено також 18 гуртків юних натуралістів, зокрема гуртки

юннатів Сквородківської сш Старокостянтинівського району та Старокостянтинівських 8-річних шкіл № 3 і № 4, Великопузирківської сш Ізяславського району, Копистинської 8-річної школи Хмельницького району, Гриценківської 8-річної школи Красилівського району, Ямпільської сш Білогірського району, гурток юних шовководів Більської сш Чемеровецького району та ряд інших.

У 1971 році відбувся V республіканський зліт юннатів України, а за ним стартували і нові трудові справи.

Крім республіканської естафети та конкурсу, з ініціативи Центральної станції юних натуралістів, юннатівської секції Українського товариства охорони природи і редакції піонерської газети «Зірка», навесні 1971 року розпочалася учнівська акція «Зеленбуд».

Учасники зеленої естафети та операції «Горіх волоський» і «Вітамін-Н-5» висадили десятки дерев біля шкіл, підсаджували молоді яблуні, груші та вишні в старих садах, закладали цілющі ягідники чорної смородини, малини, алеї волоського горіха.

Ці заходи сприяли вихованню в учнів любові до праці та природи, правильного сприймання її різноманітності і краси, допомагали школярам освоїти елементарні методи дослідницької роботи з декоративними рослинами, зміцнити зв'язки з науково-дослідними установами, ботанічними садами, активізувати роботу по озелененню шкільних садів і приміщень позашкільних установ.

Було мобілізовано школярів до участі в акції «Зеленбуд» та операції «Шевченківський сад».

В ці акції включилися всі 316 середніх, 589 восьмирічних, 506 початкових шкіл, 14 шкіл-інтернатів, 23 будинки піонерів, 1465 гуртків юних натуралістів, 200 учнівських виробничих бригад, 1403 вчителі біології і керівники учнівських навчально-виробничих бригад.

В 1971 році в кожному районі проводились районні зльоти учнівських виробничих бригад, гуртків юних натуралістів та виставки їх робіт.

В Республіканській виставці учнівських навчально-виробничих бригад і гуртків-старшокласників взяло участь 40 гуртків-старшокласників та 5 шкільних лісництв, які представили 120 експонатів.

Найбільшу кількість експонатів представили Ізяславський, Чемеровецький, Новоушицький, Хмельницький райони. Були представлені багаті натуральні експонати від учнівських виробничих бригад Шарівської сш Ярмолинецького, Лісоводської сш Городоцького, Оринінської сш Кам'янець-Подільського, Кунівської сш Ізяславського, Пироговецької сш Хмельницького, Грим'яцької сш Віньковецького, Бердянської і Летавської сш Чемеровецького районів.

Уміло й естетично оформлені наочні посібники, зокрема, муляжі й вологі препарати показали юннати Давидковецької сш Хмельницького району (вчитель Томусяк М.) та Старосинявської 8-річної школи.

Прекрасні хризантеми експонували на виставці юні натуралісти Івашковецької 8-річної школи Новоушицького району, Чабанівської 8-річної школи Хмельницького району. Цікавий фітопатологічний гербарій виготовили юннати Каскадської 8-річної школи Новоушицького району.

Окрасою виставки став коровай гуртка юннатів Солобковецької сш Ярмолинецького району.

У виставці в м. Москві на ВДНГ взяла участь делегація з 21 школи області, з них були 11 учнівських навчально-виробничих бригад, 10 гуртків юних натуралістів, які представили на виставку 36 експонатів.

Продовжувалась робота по озелененню шкільних садів.

Включившись в республіканський конкурс на краще внутрішнє і зовнішнє озеленення школи, юннати Свіршовецької 8-річної школи Чемеровецького району провели велику роботу для озеленення шкільного приміщення. Ними було закладено плодовий сад на площі 0,65 га, квітник на площі 0,12 га, шкільку плодівих і декоративних дерев на площі 0,03 га, засаджено 700 погонних метрів живоплоту граба на шкільний садів, 400 м спіреї. Багато кім-

натних рослин вирощено в кабінетах та коридорах школи. Юннатами посаджено лісу на площі 4,45 га, зібрано 8,5 кг насіння жовтої акації, 217 лікарських рослин.

Юні квітководи Понінківської сш Полонського району з охотою займалися дослідницькою роботою в квітництві. Вони проводили досліди «Вплив передпосівного намочування жоржин в розчині азотно-фосфорних добрив на ріст і розвиток рослин», «Вплив площі живлення на ріст і розвиток айстр». Айстри висівали в парники в березні, а в кінці травня висаджували на постійне місце. Під час росту звертали увагу на початок цвітіння, висоту рослин, розмір квіток.

Юннати Івашковецької 8-річної школи Новоушицького району проводили дослід на тему «Вплив підживлення мінеральними добривами на тривалість цвітіння хризантем». Дослідні хризантеми підживлювали два рази розчином марганцевокислого калію і висаджували. За 4 місяці рослини підросли на 9 см вище контрольних, а цвітіння розпочалось раніше на місяць.

В школах області стало традицією проведення обміну насінням квітів з школами області і республіки та ботанічними садами.

Юні квітководи Селичівської 8-річної школи Славутського району одержали насіння квітів з радгоспу «Айстра» Воронезької області, Одеського й Дніпропетровського ботанічних садів. Більше 200 пакетів насіння квітів було надіслано ними в школи району і області, школи Дніпропетровської та Рівненської областей для закладання «Шевченківського саду».

В цій школі закладені квітники на площі 0,08 га, де вирощувалось 35 видів однорічних і 16 видів багаторічних квітів. Асортимент квітів щорічно поповнювався. Тут створено колекційну ділянку квітів на площі 100 кв.м. Вирощувалося понад 20 видів кімнатних рослин, які прикрашали класні кімнати, кабінети і коридори школи. Юннатами виготовлено для біологічного кабінету альбом «Квіти – наша радість, 4 пейзажі рідного краю». З квітами проводилися цікаві досліди: «Сортовивчення

айстр», «Вплив вкороченого дня на цвітіння сальвії», «Вплив пасинкування на розміри квітки хризантеми».

17 видів однорічних та 10 видів багаторічних квітів вирощували на площі 0,08 га юннати Старокостянтинівської школи № 3. Учні цього навчально-виховного закладу проводили листування з школярами різних республік колишнього СРСР і Народної Республіки Болгарії. Насіння однорічних квітів надсилалось в м. Калінінград та Болгарію. Діти взяли участь в операції «Шевченківський сад». В шкільному саду було посаджено 53 плодкових дерева, 30 кущів смородини. Вони проводили дослід на тему: «Вплив прищипування головного стебла на тривалість цвітіння та утворення бокових пагонів однорічних флоксів». В школі вирощено чудові конвалії, маргаритки. Проведено конкурси на кращу клумбу, кімнатну рослину, годівницю, подарунок школі, кращий букет квітів. Доглядали за пам'ятником загиблим воїнам. В саду місцевого колгоспу підсаджено 180 плодкових дерев, зібрано 3 тонни яблук з площі 2,5 га.

Міністерство освіти УРСР (наказ № 394 від 30.12.1971р.) за активну участь в Республіканському конкурсі на краще зовнішнє і внутрішнє озеленення шкіл та позашкільних установ нагородило Грамотою і цінним подарунком на суму 100 крб. за перше місце в конкурсі гурток юннатів Івашковецької 8-річної школи та гурток юних квітководів Пилипковецької 8-річної школи Новоушицького району.

Нагороджено Грамотами :

– гурток квітководів Косогірської 8-річної школи Ярмолинецького району і гурток юних квітководів Старокостянтинівської сш № 4 та секцію юних квітководів Варварівської 8-річної школи Полонського району;

– гурток юннатів Копистинської 8-річної школи Хмельницького району та Красилівську 8-річну школу № 4 .

Внаслідок проведеної естафети в області було посаджено майже 650 тисяч дерев і 405 тисяч кущів, озеленено 960 км шосейних доріг, польові стани 423 радгоспів та колгоспів, 467 садіб лікарень, дитячих садків тощо.

В школах області було створено 750 куточків «За дбайливе ставлення до природи».

Крім цього, на честь 50-річчя піонерської організації закладено 32 сади на площі 50 га, 25 скверів, парків на площі 85 га, понад 200 клумб «Дружба» на площі 20 га, квітників на площі 48 га, посаджено також 3 сади-супутники Кам'янець-Подільського ботанічного саду на площі 1,1 га, 478 плодівих шкілок, 263 декоративних розсадники.

Добре поставлена робота з охорони природи була у Хижницькій та Староостропільській сш Старокостянтинівського району, Куражинській і Бучайській 8-річних школах Новоушицького, Ріпківській та Михнівській сш Ізяславського і Пархомівській 8-річній школі Хмельницького районів.

Члени піонерського загону Хижницької сш Старокостянтинівського району висадили вздовж шляху 240 дерев, в сільському парку – 260 дерев, живоплоту заклали 24 погонних метри, де висадили 360 кущів, заклали квітники на площі 0,22 га. Підтримували також тісний зв'язок і обмінювались насінням квітів з 24 школами нашої республіки. Крім цього, виготовили і розвішали в парку села 50 шпаківень та 25 годівниць.

Гурток юннатів Красилівської сш № 3. в якому нараховувалось 25 учнів V-VI класів, створив 3 пости охорони рослин від шкідників, птахів лісу і саду, птахів водойм. Пост з охорони рослин доглядав рослини, посаджені біля школи, в парку ім. Валі Котика та на площі Слави. Учні доглядали розарій, який посаджено на площі Слави і дендрокучки, де росли рододендрони, тамарикс, барбарис та інші рослини.

Біля школи висадили алею з рідкісних рослин: кулевидний клен, плакучі форми ясена і горобини, 100 кущів багаторічної гвоздики, а ще зібрали та здали в заготконтору 250 кг жолудів.

Юннати підтримували тісний зв'язок з Красилівським лісництвом, допомагали доглядати за лісом. Ними виготовлено і розвішано в пташиному містечку 50 шпаківень. Юні натуралісти виготовили та оформили стенди й альбоми для біологічного кабінету:

«Природа нашої Батьківщини», «Наші птахи», «Наші квіти». У них стало традицією проведення «Свята квітів», «Свята врожаю», «День зустрічі птахів», «Наші зимуючі птахи», «Тиждень саду і лісу».

Юннати Заміхівської сш Новоушицького району посадили алею біля школи довжиною в 100 погонних метрів. Включившись в операцію «Чебрець», вони зібрали й здали заготконторі 300 кг шипшини, 150 кг каштанів, оформили стенд «Лікарські рослини». В навколишніх лісах гуртківці обгородили 200 мурашників та доглядали за ними, виготовили 45 шпаківень. Гуртком було вирощено і садивний матеріал (декоративних дерев 300 шт., 150 шт. жовтої акації), який висадили в парку.

Як учасники операції «Зеленбуд» гуртківці посадили 500 декоративних та 50 плодівих дерев, 500 погонних метрів зеленої огорожі, зібрали 5 кг насіння плодівих дерев і 150 кг лікарської сировини, зібрали та здали лісництву 100 кг насіння гостролистого клена і 250 кг каштанів.

За підсумками природоохоронної естафети Міністерство освіти України (наказ № 392 від 30.12.1971 р.) нагородило грамотою та цінним подарунком на суму 100 крб. за перше місце в естафеті Хижняцьку сш Старокостянтинівського району.

Нагороджено також Грамотою МО УРСР та цінним подарунком на суму 10 крб. юннатку Староостропільської сш Старокостянтинівського району Бачинську Людмилу.

Нагороджено Грамотою МО УРСР:

- Хмельницьку обласну станцію юних натуралістів;
- Пархомовецьку 8-річну школу Хмельницького району;
- піонерську дружину Савинецької сш Ярмолинецького району;
- Ріпківську сш Ізяславського району.

В конкурсі на крашу дослідницьку роботу з біології та сільського господарства взяли участь всі середні, восьмирічні і початкові школи, учнівські навчально-виробничі бригади, вчителі біології та керівники учнівських навчально-виробничих бригад області.

Включившись у конкурс на кращу дослідницьку роботу, гуртки юннатів проводили дослідницьку роботу за завданням вчених Хмельницької державної дослідної сільськогосподарської станції.

Було проведено дослід по картоплі: «Вплив органо-мінеральних добрив на врожай».

Дослід проводився в 2-х повторностях і 3-х варіантах:

I варіант – контроль без добрив,

II варіант – внесення суперфосфату в гнізда при садінні картоплі в кількості 1,25 ц/га.

III варіант – внесення органо-мінеральних гранул при висаджуванні картоплі в кількості 1,25 ц/га в перерахунку суперфосфату.

З контрольної ділянки зібрали врожай 170 ц/га, з I-ї дослідної – 220 ц/га, з II-ї дослідної – 250 ц/га.

Там, де вносили органо-мінеральні добрива в порівнянні із застосуванням звичайного суперфосфату, урожайність зростала на 30 ц/га.

Проводили також дослід при вирощуванні цукрового буряка: «Вплив внесення різних доз добрив на врожай».

Дослід проводився в 2-ох повторностях і 4-х варіантах та закладався на загальному фоні ДК з внесенням під зяб М45, К.

I варіант – контроль – без добрив,

II варіант – дослід – 20 т перегною на 1 га,

III варіант – 40 т перегною на 1 га,

IV варіант – дослід – 60 т перегною на 1 га.

З контрольної ділянки одержано врожай 250 ц/га, з дослідної першої ділянки – 280 ц/га, з дослідної другої – 370 ц/га, з третьої – 425 ц/га.

Висновок: там, де була більша кількість органічних добрив, урожай одержано помітно вищий.

Бригада Старосинявської сш Старосинявського району, очолювана Брейтер Марією, виростила такий врожай: цукрових буряків по 410 ц/га на площі 2,5 га, пшениці по 36 ц/га на площі 2,5 га, ячменю по 32,3 ц/га на площі 2,5 га, гороху по 26,2 ц/

га на площі 2,5 га, кукурудзи на силос по 195 ц/га на площі 5 га. Під її керівництвом в бригаді проводилась дослідницька робота за завданням вченого науково-дослідного інституту землеробства Академії аграрних наук України, кандидата біологічних наук В.І. Рибачка на тему: «Вплив строків проривки цукрових буряків на врожай».

Дослід було закладено в 2-х повторностях, 3-ох варіантах:

I варіант – проривка у фазі вилочки;

II варіант – проривка у фазі 2-3 листочків;

III варіант – проривка у фазі 7-8 листочків.

Наслідки дослідів:

I варіант – врожай 420 ц/га;

II варіант – врожай 380 ц/га;

III варіант – врожай 272 ц/га.

Хмельова ланка учнівської виробничої бригади Пасічнлянської сш Старосинявського району об'єднувала 29 учнів, її очолювала Басюк Надія. За ланкою була закріплена ділянка хмелю площею 1 га. Члени ланки проводили дослідницьку роботу за завданням Героя Соціалістичної Праці А.В. Лятовського на тему: «Вплив V-подібної розводки кущів хмелю на врожай». Виростили врожай хмелю по 18,4 ц/га. Врожай на дослідній ділянці був більший на 2-3 ц/га, ніж на контрольній. Крім того, товарність хмелю з дослідної ділянки значно вища: I сорту зібрано – 10,6 ц/га, II сорту – 7,6 ц/га.

За підсумками Республіканського конкурсу на кращу дослідницьку роботу з біології і сільського господарства було нагороджено Грамотою Міністерства освіти УРСР (наказ від 30.12.1971 р. № 393) учнівську виробничу бригаду «Дружба» Пилявської сш Старосинявського району, гурток юннатів Чорнянської 8-річної школи Чемеровецького району, учнівські виробничі бригади Пирогівської та Іванковецької середніх шкіл Хмельницького району.

З метою поліпшення роботи з трудового виховання і професійної орієнтації учнів у школах Хмельниччини, обласним відділом освіти та інститутом УКВ, обласною станцією юних натуралістів і обласним педагогічним товариством була проведена

обласна науково-практична конференція із завідуючими, інспекторами рай/міськвно та керівниками шкіл за тематикою:

– Трудове навчання і професійна орієнтація учнів в школах Хмельниччини (П.М. Остафійчук, заст. зав. Хмельницьким облвно).

– Проблеми поєднання навчання з продуктивною працею на виробництві (Д.О. Сметанін, к.п.н., зав. лабораторією трудового навчання і профорієнтації НДШ УРСР).

– Зв'язок вузу і школи з питань професійної орієнтації учнів (В.О. Чекирда, ст. викладач Хмельницького Технологічного інституту побутового обслуговування).

– Спільна робота школи і колгоспу по вихованню в учнів любові до сільськогосподарської праці (Е.Й. Когунь, організатор позакласної і позашкільної роботи Жердянської сш Чемеровецького району).

– Формування професійних інтересів старшокласників в процесі гурткової роботи (О.І. Ходяков, директор Полонської сш № 3).

– Виховання професійних інтересів учнів в процесі викладання основ наук (В.А. Ковальчук, директор Михнівської сш Ізяславського району).

– Учнівська бригада – мале дослідне господарство колгоспу (О.Я. Тарнавська, керівник учнівської виробничої бригади Грим'яцької сш Віньковецького району).

– Роль піонерської організації школи у вихованні в учнів 4-8 класів відповідального ставлення до праці (В.С. Ткачук, директор Пасічнянської сш Старосинявського району).

– Шкільне лісництво як одна з форм виховання в учнів любові до праці (Л.Ф. Присяжнюк, вчитель Буртинської сш Полонського району).

– Масово-політична і культурно-освітня робота в учнівській виробничій бригаді (К.А. Чесанівський, керівник учнівської виробничої бригади Смотрицької сш Дунаєвецького району).

– Форми і методи спільної діяльності педагогічного колективу школи і виробничого колективу базового підприємства (Б.І. Шумило, вчитель трудового навчання Лісоводської сш Городоцького району).

– Шляхи піднесення успішності учнів з трудового навчання (Й.М. Созальський, вчитель трудового навчання Глібівської сш Новоушицького району).

– Професійна орієнтація в школі (Ф.К. Пузаєнко, заступник директора Кузьминської сш Красилівського району).

Для популяризації кращого досвіду роботи було випущено плакат з досвіду роботи учнівської навчально-виробничої бригади Грим'яцької сш Віньковецького району.

В 1972-1974 рр. продовжувався II і III етапи Республіканської природоохоронної естафети та конкурс «На краще зовнішнє і внутрішнє озеленення шкільних садиб і приміщень» та конкурс «На кращу дослідницьку роботу з біології і сільського господарства».

Міністерство освіти УРСР (наказ № 842-к від 19.12.1972 р.) за підсумками республіканських конкурсів нагородило:

– Грамотою та цінним подарунком на суму 100 крб. за I місце в естафеті гурток юннатів Виноградівської сш Ярмолинецького району;

– Грамотою та цінним подарунком на суму 10 крб. Дубину Олександра, юнната Пилипо-Олександрівської 8-річної школи Віньковецького району.

Відзначено цією Грамотою і гуртки юннатів Вівсянської 8-річної школи Чемеровецького району та Головчинецької школи-інтернату Летичівського району, а також Черняк Антоніну – юннатку Новоселицької сш Полонського району.

За підсумками конкурсу на кращу дослідницьку роботу з біології і сільського господарства було нагороджено Грамотою МО УРСР та цінним подарунком на суму 100 крб. за перше місце Хмельницьку обласну станцію юних натуралістів і Мирутинську середню школу Славутського району.

Грамотами МО УРСР також відзначено учнівські виробничі бригади Шарівської сш Ярмолинецького району та Грицівської сш Шепетівського району.

У конкурсі на краще зовнішнє і внутрішнє озеленення шкіл нагороджено грамотою МО УРСР та цінним подарунком на

суму 200 крб. гурток юннатів Івашковецької 8-річної школи Новоушицького району.

Грамотою МО УРСР також відзначено:

– Гниленьку Лідію, юннатку Пилипковецької 8-річної школи Новоушицького району,

– гурток юних квітководів Плужнянської школи-інтернату Ізяславського району,

– гурток юннатів Ружичнянської сш Хмельницького району,

– Новоушицьку районну станцію юннатів на громадських засадах.

Включившись в різноманітні конкурси та естафети, навчально-виховні заклади області також удосконалювали природоохоронну роботу і домагались помітних успіхів.

П'ятирічка «Зеленбуд» стартувала в 1971 році. У 1973 році в ній взяло участь багато піонерських загонів, дружин, гуртків юннатів. Чотири напрямки «Зеленбуду» – «Зелена естафета», операції «Горіх волоський», «Вітамін П» і «Охорона природи» крокували разом із справами всієї країни.

За два роки з'явилися нові фруктові сади, ягідники та горіхові алеї, а в шкілках і розсадниках – тисячі саджанців, вирощених з насінин.

Так щовесни учні Яснозірської сш Віньковецького району садили у рідному селі дерева, завітчували вулиці. Навесні 1973 року на площі 14 га колгоспної землі вони посадили молоді дубки. Зароблені кошти вирішили перерахувати в Шепетівку на будівництво музею Миколи Островського.

В 1973 році школа вперше випускає десятикласників. На згадку про себе юнаки та дівчата залишили біля школи «Алею Дружби», а біля дитячого садка – алею молоденьких лип. Напередодні Свята Перемоги яскраві яснозірські квіти весни, вирощені руками юних, лягали до підніжжяobelіска загиблим односельчанам – радянським воїнам.

Багато шкільних колективів Теофіпольського району шефствують над колгоспними садами. Велику роботу по впорядкуванню фруктових насаджень провели юні природолюби з сіл Мануїльського, Базалії, Гальчинець, Човгузова. Одночасно школярі озеленили узбіччя доріг, крutosхи-

ли, яри. Понад 60 тисяч тополь, лип та ялин посадили в ці весняні дні школярі району. Діти доклали чимало зусиль, щоб доглянути «зеленого друга». Вони створили ланки, які постійно стежили за ростом молодих дерев, розпушували землю, знищували бур'яни і шкідників.

Зеленбудівці Волоської школи Деражнянського району вирішили садити багато волоських горіхів, через те що село носить назву «Волоське».

З того часу в центрі села росте горіховий сад на площі 1 га, а обабіч доріг на фермах місцевого і сусіднього колгоспів ростуть теж посаджені юними горіхи. Посадили волоські школярі свої горіхи і біля будинку культури, сільради, контори колгоспу, медпункту, ще й обабіч вулиці села.

Тепер село Волоське цілком виправдовує свою назву!

Надаючи великого значення дослідництву в сільському господарстві та охороні природи, в 1973 році в усіх районах і містах Хмельницької області відділи освіти провели районні й міські зльоти юних натуралістів та членів учнівських виробничих бригад.

Біля 150 кращих шкіл області взяли участь у Республіканській виставці учнівських виробничих бригад і гуртків юннатів. Ваговиті колоски пшениці й жита, триметрові стебла кукурудзи, дорідні гарбузи, бульби картоплі, запашні груші та яблука – всі ці дари своєї праці представили на виставку юні хлібороби нашого краю.

Члени учнівської виробничої бригади Гуківської середньої школи Чемеровецького району, які працювали за завданням Кам'янець-Подільського сільгоспінституту і вивчали вплив строків посіву й внесення добрив під озиму пшеницю, представили на виставку результати своєї праці – по 51 центнеру зерна дала пшениця «Аврора» з кожного гектара.

Результати праці юних хліборобів Хмельниччини були вагомі і їх помітили та визнали в столиці. Тому 29 березня 1973 року в місті Хмельницькому відбувся III республіканський зліт активу учнівських виробничих бригад, шкільних лісництв та юннатів України.

Пленарне засідання зльоту відкрив Міністр освіти УРСР О.М. Маринич і в своїй промові розповів про ту велику допомогу, яку надають учні шкіл хліборобам республіки, про виховне значення трудової діяльності школярів. Він підкреслив, що юні ентузіасти ведуть дослідницьку роботу, а педагоги виховують у них невгасиме почуття любові до землі, потяг до творчого пошуку.

До учасників зльоту звернувся перший секретар Хмельницького обкому партії Т.Г. Лісовий, який підкреслив, що невідповідно область стала місцем проведення республіканського зльоту. Славні традиції Поділля з року в рік примножують юнаки та дівчата, досвідчені механізатори, тваринники, спеціалісти, організатори сільськогосподарського виробництва – в минулому випускники шкіл, члени учнівських виробничих бригад.

Працювало на зльоті шість секцій: секретарів шкільних комсомольських організацій, механізаторів, рослинників, агрохіміків, лісівників, тваринників. Шість докторів наук з Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту та інші спеціалісти керували їх роботою. Секція тваринників, наприклад, працювала в прославленому колгоспі «Україна» Городоцького району. Юних тваринників тепло зустрів прославлений голова колгоспу, депутат Верховної Ради СРСР, Герой Соціалістичної Праці Григорій Іванович Ткачук.

Від Хмельниччини в Республіканському зльоті брали участь 10 кращих членів учнівських виробничих бригад.

У березні 1973 року піонери дружини Шарівської середньої школи Ярмолинецького району виступили з ініціативою створення піонерських супутників шкільних виробничих бригад і кинули клич до всіх піонерів республіки: «Кожній учнівській виробничій бригаді – піонерський супутник. Нехай в урожаї третього, вирішального року п'ятирічки буде частка і нашої піонерської праці».

Звернення піонерів Шарівської школи було опубліковано в газеті «Зірка». Почин був підтриманий не тільки піонерами

області, а й всієї республіки і за рік майже кожна виробнича бригада мала піонерський супутник.

Піонерський супутник «Шарівка» одержував завдання від учнівської виробничої бригади. Перед нею він і рапортував про їх виконання.

На Всесоюзному зльоті юннатів та дослідників сільського господарства, який відбувся в Кишиневі, виступила Валя Степанишина з Шарівської школи Ярмолинецького району, яка розповіла про роботу першого в Україні піонерського супутника учнівської виробничої бригади.

Слово на зльоті отримали також учні Вишнівчицької середньої школи Чемеровецького району.

За досягнуті успіхи в 1973 році й здобуте перше місце в конкурсі Міністерство освіти України нагородило Грамотою та цінним подарунком на суму 100 крб. Хмельницьку обласну станцію юних натуралістів.

Грамотою Міністерства освіти і цінним подарунком на суму 75 крб. за друге місце – нагороджено піонерський супутник учнівської виробничої бригади Шарівської сш Ярмолинецького району.

Грамотою та цінним подарунком на суму 50 крб. за третє місце – гурток юних квітководів Новоушицької сш Новоушицького району і гурток юннатів Адампільської 8-річної школи Старосинявського району.

Крім того грамотами було нагороджено:

- піонерську дружину Єлизаветпільської 8-річної школи Теофіпольського району,
- Ізяславську сш № 2 Ізяславського району,
- гурток юннатів Куражинської 8-річної школи Новоушицького району,
- Старокостянтинівську сш № 6 і № 1 Старокостянтинівського району,
- Івашковецьку 8-річну школу Новоушицького району,
- гурток юннатів Везденецької 8-річної школи Хмельницького району,
- гурток юннатів Ленковецької 8-річної школи Шепетівського району,
- Тимощенко Надію, юннатку Пашковецької 8-річної школи Старокостянтинівського району,

- Руду Надію, юннатку Охримовецької сш Вільковецького району,
- гурток юних агрохіміків Хмельницької обласної станції юннатів,
- гурток юннатів Ліщанської 8-річної школи Ізяславського району,
- Луців Ірину Іванівну, вчительку біології Вишнівчицької сш Чемеровецького району,
- Мазурка Михайла Олександровича, директора Хмельницької обласної станції юних натуралістів.

Педагоги і вихованці шкіл, позашкільних установ області та обласної станції юннатів в наступному році продовжували роботу для участі в конкурсі на кращу дослідницьку роботу з біології і сільського господарства.

За підсумками 1974 року Грамотою Міністерства України та цінним подарунком на суму 75 крб. за перше місце в конкурсі нагороджено Старокостянтинівську середню школу № 8.

Грамотою та цінним подарунком на суму 40 крб. за третє місце в конкурсі нагороджено Хмельницьку обласну станцію юних натуралістів.

Грамотами та цінним подарунком на суму 10 крб. було відзначено Капустин Ніну, юннатку Косогірської 8-річної школи Ярмолинецького району і Новоселицьку сш Полонського району.

Міністерство освіти України також відмітило Грамотами:

- гуртки юних квітководів Ізяславської спецшколи-інтернату та Плужнянської школи-інтернату Ізяславського району,
- Пашковецьку 8-річну школу Старокостянтинівського району,
- Слобідську 8-річну школу Новоушицького району,
- секцію юних квітководів Ставчанської 8-річної школи Новоушицького району,
- секцію квітководів Понінківської сш Полонського району,
- Ізяславську сш № 2,
- Гаврилівську сш Теофіпольського району,
- гурток юних натуралістів Гальчинецької 8-річної школи Теофіпольського району,
- гурток юннатів Вівсянської 8-річної школи Чемеровецького району,

- Старокостянтинівську сш № 6 та гурток юннатів Новосинявської сш Старокостянтинівського району,

- секцію юних генетиків-селекціонерів гуртка юннатів Вишнівчицької сш Чемеровецького району,

- Возну Надію, ученицю 7 класу Криківської 8-річної школи Чемеровецького району,

- Мазурка Михайла Олександровича – директора Хмельницької обласної станції юннатів,

- гурток юних генетиків-селекціонерів Полонської сш № 1,

- гурток юних рослинників Ліщанської сш Ізяславського району,

- Бойко Майю, ланкову учнівської виробничої бригади Летавської сш Чемеровецького району,

- Мирончук Людмилу, юннатку гуртка юних квітководів сш № 6 м. Старокостянтинова,

- Дерев'янку Марію – юннатку Чорнянської 8-річної школи Чемеровецького району.

В 1975 році учнівська молодь області продовжувала брати участь у конкурсі на кращу дослідницьку роботу з біології і сільського господарства та Республіканській природоохоронній естафеті, які тривали до 1990 року.

Під час проведення естафети проводились заходи щодо збереження чистоти повітря і води, для забезпечення охорони та відновлення природних багатств, поліпшення навколишнього середовища. На конкретних місцевих прикладах показувалась невичерпність багатств рідної природи, даліше удосконалення форм екологічного навчання і виховання школярів, сприяння вихованню в учнів любові до природи рідного краю та бережливого ставлення до неї.

Беручи участь в конкурсі, школярі масово залучались до продуктивної, дослідницької роботи з біології і основ сільського та лісового господарства. Активізувалась робота з трудового навчання і виховання та професійної орієнтації учнів, поліпшувалась навчально-виховна робота в гуртках юних натуралістів і дослідників сільського

господарства. Зросло уміння володіння методами дослідництва. Передавалися кращі наслідки дослідництва в сільськогосподарське виробництво.

В 1975 році відбулися обласні змагання юних механізаторів, які проходили в селі Кузьмин Красилівського району. У цих змаганнях взяли участь 60 старшокласників-переможців шкільних та районних конкурсів, серед них – 19 дівчат. Змагання проходило у два тури. Перший – теоретичний, де учні брали участь у технічній вікторині і другий – практичний, під час якого учасники змагання здійснювали оранку поля.

Загінки і агрегати розподілялися жеребкуванням. Хлопці орали гусеничними тракторами Т-74, а дівчата – на колісних ЮМЗ. П'ять годин тривала напружена боротьба.

Переможцями змагань стали дев'ятикласники Надія Гончарук з Берездівської сш Славутського району та Володимир Байдич з Кузьминської сш Красилівського району. Лідія Білоус з цієї ж школи та Володимир Сапінський з Гуківської сш Чемеровецького району посіли друге місце. Третіми були Людмила Криворучко з Меджибізької сш Летичівського району та Олександр Ващук з Грицівської сш Шепетівського району.

Командну першість здобули юні механізатори Чемеровеччини.

Переможців нагородили Грамотами обласного відділу народної освіти та обкому комсомолу і цінними подарунками. А попереду їх чекало нове випробування – республіканські змагання.

В квітні 1976 року в м. Одесі відбувся Республіканський зліт активу трудових колективів старшокласників. В зльоті взяли участь 39 учнів з 25 областей. Від Хмельниччини брали участь Качуринець Олександр з Осламівської сш Віньковецького району та Кравчук Любов з Ілляшівської сш Старокостянтинівського району.

У змаганнях юних плодоовочівників перше місце виборов учень 9-го класу Осламівської сш Віньковецького району Олександр Качуринець.

Виступаючи з питань досвіду роботи, він розповідав про змістовну дослідницьку роботу в садівництві та профорієнтаційну роботу після якої випускники Осламівської школи залишаються працювати в різних галузях місцевого сільськогосподарського виробництва.

Пам'ятним залишився перший рік десятиї п'ятирічки для учениці Соколівської сш Ярмолинецького району Зінаїди Шевчук.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 24 грудня 1976 року за досягнуті успіхи, виявлену трудову доблесть у виконанні планів по збільшенню виробництва сільськогосподарської продукції її нагороджено медаллю «За трудову відзнаку». Учнівська навчально-виробнича бригада, яку вона очолювала, виростила і збрала високий врожай буряків.

В 1976 році випускники шкіл Костромської області виступили з ініціативою: «Після школи – в сільське господарство». Патріотичний рух юних костромчан дістав гарячу підтримку серед молоді області – 18 випускників Приворотської сш Кам'янець-Подільського району відразу пішли працювати в сільське господарство. Анатолій Смицький, Валерій Коваль, Микола Костенюк, Михайло Пірог вирішили стати механізаторами, Катерина Чернокозинецька пішла дорогою найкращої доярки області Ганни Мефодіївни Бойко. Залишився в рідному колгоспі «Прогрес» і кращий учень школи, відмінник навчання Валерій Побережний.

В червні 1977 року відбувся обласний конкурс юних орачів, який проходив на базі Черноострівського сільського професійно-технічного училища та колгоспу с. Грузевиці Хмельницького району. В ньому взяли участь 60 юннатів, які разом з атестатом про середню освіту мали одержати посвідчення механізатора.

Серед юнаків переміг Григорій Лукашук з Ружичанської сш Хмельницького району, серед дівчат – Люба Момот з Кузьминської сш Красилівського району.

Командну першість вибороли учні Красилівського району. На другому місці були представники Віньковецького району,

на третьому – школярі з Хмельницького району. На їх грудях засяяли стрічки чемпіонів.

Вони були відзначені грамотами, пам'ятними подарунками.

27 червня 1978 року знову відбувся обласний зліт орачів.

60 юних орачів-дев'ятикласників з усіх кінців Поділля і Полісся нашого краю зібралися на полях кількох колгоспів Хмельницького району.

Учасники обласного конкурсу демонстрували свої теоретичні знання з будови і принципів роботи тракторів та з тракторної оранки.

Місцеві колгоспи надали в їх розпорядження десять тракторів. Напруженими були поєдинки майбутніх механізаторів. Після двох днів змагань голова журі – начальник інспекції Держтехнагляду Хмельницького районного управління сільського господарства Г.П. Белінський оголосив підсумки конкурсу.

Командну першість здобули юні орачі з Меджибізької сш Летичівського району, на другому місці – команда Шарівської сш Ярмолинецького району, на третьому – учні Семенівської сш Білогірського району.

Чемпіонами області в особистому заліку стали дев'ятикласники Юрій Зимовець та Ірина Дудник з Меджибожа. На другому місці – Андрій Римарчук з Великожванчицької школи Дунаєвецького району, Любов Судас із Старостропільської сш Старокостянтинівського району, на третьому – Анатолій Зьолко і Наталія Боричко з Шарівської сш Ярмолинецького району.

Ірині Дудник, Юрію Зимовцю і Андрію Римарчуку було доручено захищати честь нашої області на республіканському конкурсі юних орачів.

Голова оргкомітету конкурсу, заступник завідуючого Хмельницьким обласним відділом народної освіти О.О. Савчук вручила переможцям Почесні грамоти облвно і обкому комсомолу та пам'ятні подарунки.

Конкурс показав, що в школах Хмельниччини росте, гартується добре механізаторське поповнення майбутніх хліборобів.

Юні костромчани оголосили ініціативу, заявивши на всю країну про своє нездо-

ланне бажання працювати і жити на селі. Їх трудову ініціативу підтримували й школярі нашого краю. За два роки в сільське господарство області прийшли понад 7000 випускників шкіл.

В 1978 році у Хмельницькому проходив перший обласний зліт випускників шкіл, які виявили бажання працювати в сільському господарстві. Разом з 520 школярами в залі театру були відомі люди області, випускники шкіл минулих років – трудівники полів і ферм.

Про високе поклонання хлібороба та свою любов до землі розповідали учень 10-го класу Грим'яцької сш Вінковецького району Г. Сухораб, трактористка колгоспу ім. Красіна Хмельницького району О. Бабчук, оператор Кам'янець-Подільського міжколгоспного комбінату по виробництву м'яса на промисловій основі, делегат XVIII з'їзду ВЛКСМ, лауреат премії Ленінського комсомолу В. Пшенична, голова колгоспу «Поділля» Красилівського району М. Кіт, перший секретар обкому комсомолу П. Буря та інші виступаючі.

Щороку великий загін випускників середніх шкіл Хмельниччини вливався в сільське господарство. На колгоспних полях і фермах працювало понад 45 тисяч юнаків та дівчат комсомольського віку.

Життя на той час переконливо довело, що найбільш ефективною формою підготовки сільських школярів до трудової діяльності були учнівські виробничі бригади. Стало очевидним, що саме в бригаді учні набувають трудових навиків, вчать бути раціональними і бережливими господарями землі, сприймають турботи рідного села як свої власні.

Досвід Шарівської сш Ярмолинецького, Лісоводської сш Городоцького, Бердянської сш Чемеровецького, Мирутинської сш Славутського, Кучанської сш Новоушицького районів засвідчив, що активна участь підлітків у трудових, практичних справах має велике значення у виборі майбутньої професії.

Учасники зльоту від імені понад 4 тисяч своїх ровесників урочисто проголосили: «Будемо працювати в сільському господарстві!».

Шукаючи нові форми позашкільної роботи з дітьми, Міністерство освіти УРСР разом з Центральною станцією юннатів на зміну «Зеленбуду» оголосило нову республіканську операцію «Земля в цвіту».

В рамках цієї операції учнями та педагогами шкіл області проведена значна робота по озелененню шкільних садів, приміщень, шосейних доріг, вулиць, громадських установ, польових станів. В операцію «Земля в цвіту», включилось 1058 шкіл області, 198235 учнів.

Члени гуртка юннатів Іршиківської сш Старокостянтинівського району озеленили садibu новозбудованої школи, посадили 40 плодкових дерев, 105 кущів смородини, 250 погонних метрів живоплоту, заклали квітники на площі 0,20 га, розширили асортимент кімнатних квітів.

В операції «Чебрець», яка проходила паралельно з операцією «Земля в цвіту», взяли участь 1480 юннатівських гуртків, які охопили 43125 учнів. Ними було зібрано всього 1924 кг лікарських рослин.

Юннати області взяли активну участь в операції «Верби нашого дитинства». Всього юні натуралісти посадили 98 тисяч дерев на берегах річок та на крутосхилах.

Високо оцінюючи роль та перспективи трудового навчання і виховання у формуванні та становленні особистості, Міністерства освіти і сільського господарства, Республіканська СЮН та АН України в 1979 році оголосили конкурс «Юні господарі землі».

В цьому ж році в м. Запоріжжі відбувся Всесоюзний зліт трудових об'єднань школярів, де юннати України – дослідники сільського господарства, юні орачі, овочівники, садівники, лісоводи, тваринники, майстри машинного доїння вибороли майже всі призові місця і були нагороджені грамотами і дипломами Міністерства освіти СРСР і України та цінними подарунками. Учасниками зльоту були і успішно виступали кращі юні працелюби з Хмельниччини.

З ініціативи Республіканської станції юннатів в 1979 році у кожній школі УРСР були організовані юнацькі секції охорони природи та почали діяти «голубі» і «зелені» патрулі.

Шкільні юнацькі секції проводили велику масово-природоохоронну роботу по пропаганді природоохоронних знань, організовували діяльність «зелених» і «голубих» патрулів, шкільних лісництв, загонів по боротьбі з ерозією ґрунтів, постів бережливих та гуртків юних друзів природи. В багатьох школах оформлялись куточки і кімнати охорони природи, готувались виставки «Природа очима дітей», «Зелені насадження – легені планети», проводились читацькі та науково-практичні конференції.

В той час, як звітували природоохоронці, у Хмельницькій області в 958 секціях товариства охорони природи було охоплено 87857 учнів, створено 961 загін «зелених» патрулів, в яких задіяли 11607 учнів, 382 «голубих» патрулі в складі 5793 учнів, 66 загонів для боротьби з ерозією ґрунтів в складі 1199 учнів та 275 сигнальних постів в складі 3895 учнів.

На Хмельниччині було створено 1050 куточків охорони природи, в яких розмістили Закони і Декрети про природу, рослини і тварини, занесені до «Червоної книги», плани роботи «зелених» та «голубих» патрулів, лісових дозорців, сигнальних постів, випускали стінгазети.

Продовжувався республіканський конкурс на кращу дослідницьку роботу з біології і сільського господарства, в який включилось 1040 шкіл, 1610 гуртків юннатів, 243 УВБ, 1500 вчителів, 35550 учнів області.

В більшості випадків дослідницька робота проводилась за завданнями вчених, Героїв Соціалістичної Праці, передовиків сільського господарства та місцевих колгоспів і радгоспів.

Членами гуртка юннатів Семенівської сш Білогірського району на навчально-дослідній ділянці закладались такі досліди:

«Вплив органо-мінеральних добрив на врожай цукрових буряків» (з дослідної ділянки зібрали 412 ц/га, а з контрольної – 386 ц/га),

«Вплив площі живлення на врожай картоплі» (з дослідної ділянки зібрано 87 ц/га, а з контрольної – 79 ц/га).

Юні агрохіміки Струзької сш Новоушицького району за завданням Кам'янець-

Подільського сільськогосподарського інституту проводили дослід «Вплив мінеральних добрив, порошкового і гранульованого суперфосфату на врожай картоплі». Дослід закладали на площі 200 кв.м. в двох варіантах і двох повторностях. При внесенні на 1 га 1,5 ц порошкового суперфосфату одержано приріст врожаю 20,8 ц/га, а при внесенні 1,5 ц гранульованого суперфосфату одержано приріст врожаю 42,5 ц/га. З контрольної ділянки одержано приріст врожаю картоплі 18,2 ц/га.

У 1985 році колектив обласної СЮН працював над виконанням завдань державної постанови про реформу загальноосвітньої школи вдосконаленням форм і методів гурткової роботи.

Намагаючись розширити мережу природоохоронних гуртків, обласний відділ народної освіти та обласна станція юннатів домоглися відкриття в 1986 році міської станції юних натуралістів у м. Шепетівці.

Дбаючи про збереження і примноження лісових насаджень на Хмельниччині, облвно, райміськвно, облСЮН приділяли серйозну увагу співпраці з лісниками, спрямовану на створення шкільних лісництв і розширення їх мережі.

Перше шкільне лісництво ім. Миколи Островського було організоване ще на початку 1968 року на базі сш № 9 м. Шепетівки, до складу якого входило 15 чоловік. Серед них лісничий, помічник лісничого, бухгалтер, три дільничних лісотехніки і 9 лісників-учнів 8-9 класів.

За лісництвом був закріплений квартал № 109 Климентовецького лісництва загальною площею 108 га. Юні лісівники мали свій клас, розміщений в мальовничій місцевості серед крилатих ялин і столітніх дубів. Керівництво навчанням і практичною роботою здійснював лісгоспзаг. Складався план занять, які проводили інженери і техніки лісгоспзагу. Перше заняття про організацію шкільного лісництва, його мету і завдання провів директор лісгоспзагу Іван Ульянович Хоронжук. Інші заняття проводили інженер Степан Якович Шкляревський, головний лісничий Віктор Андрійович Кобильчак.

Протягом червня-липня члени шкільного лісництва зібрали лікарських рослин на 25 крб. (цвіту липи 4 кг, насіння ліщини 15 кг, бархату амурського 2 кг). Заготовили також насіння для посіву і закладки лісорозсадника шкільного лісництва.

Попрацювали на проведенні рубок і догляді за лісом, охороняли ліс і фруктовий сад та заготовили 500 кг жолудів і 300 кг соснових шишок. Юні лісоводи Шепетівського шкільного лісництва взяли на себе зобов'язання закласти лісорозсадник деревно-кущових порід і виростили ліс на площі 3 га. Вони мали свою лісничу форму.

10 листопада 1968 року відбувся обласний зліт юннатів та виставка робіт дитячої творчості з біології і сільського господарства. На зльоті виступив лісничий Шепетівського шкільного лісництва ім. Миколи Островського Борис Гундера «З досвіду роботи шкільного лісництва».

Кращих піонерів-трудівників лісу і поля цього ж року в м. Києві зібрала у своєму таборі праці і відпочинку «Юннат» Центральна станція юних натуралістів. Разом з ними відпочивав, працював та навчався і юний Сесюк Володя, майбутній директор Шепетівського лісгоспу, відомий сьогодні лісівник Хмельниччини Володимир Михайлович Сесюк. Завдяки його турботі на Шепетівщині забезпечена плідна діяльність Полянського, Пліщинського, Шепетівського НВО № 3 та Кільчицького учнівських лісництв і Буртинського Полонського району, які досягають вагомих результатів праці школярів у лісгосподарській справі.

В 1969 році було створене шкільне лісництво у Вербецькій сш Летичівського району, яке працювало на базі Бохнянського лісництва.

За завданням лісництва учні проводили спостереження за ростом і розвитком рослин. Під керівництвом свого наставника – помічника лісничого, вони проводили щеплення культурних сортів яблунь, груш, троянд, досліджували вплив різних підщеп на вихід стандартних саджанців троянд. За ними було закріплено розсадник площею 20 га та 140 га лісу. В розсаднику юні лісівники вирощували 15 га горобини, 2 га чор-

ноплідної горобини, 0,5 га плакучої верби, 2 га ялини, 0,5 га грецького горіха.

В 1969 році було організовано шкільні лісництва у Буртинській сш Полонського, Сквородківській сш Старокостянтинівського районів.

До 1976 року в Хмельницькій області вже працювало 12 шкільних лісництв, якими було охоплено 442 учні. За лісництвами закріпили 1568 га лісових насаджень.

Юні лісівники області лише за один рік посадили дерева на 44 гектарах, провели на 12 га рубки по догляду за лісом, вели догляд на площі 300 га за лісовими культурами, шкільками і розсадниками, зібрали 1013 кг насіння дерев та 2255 кг лікарських рослин. Проводячи операцію «Мурашка», молоді лісівники розселили та огородили 420 мурашників. Брالی також активну участь в заготівлі корму (віників, сіна) для підгодівлі диких звірів взимку, озелененні населених пунктів тощо.

Обласне управління лісового господарства та заготівель, обласна організація Українського товариства охорони природи, обласний комітет профспілки «Лісперддержпром» та обласний відділ народної освіти оголосили конкурс на краще шкільне лісництво.

За результатами роботи в 1976 році, кращими шкільними лісництвами визнано Буртинське Полонського району (лісничий – учень 8 класу Сергій Білявський), Кадиевецьке Кам'янець-Подільського району (лісничий – учень 10 класу Василь Мусорик) та Шепетівське ім. Миколи Островського (лісничий – учениця 7 класу Ольга Швидка).

Займаючись розширенням сітки шкільних лісництв, обласний відділ освіти домігся, що до 1981 року в області було створено 26 учнівських лісництв. Юні лісівники Славутської сш № 1 зайняли друге місце в республіканському огляді-конкурсі шкільних лісництв. Досвід роботи Славутського шкільного лісництва було вивчено і узагальнено та випущено буклет «Юні лісівники».

7 червня 1983 р. на базі Красилівського лісництва відбувся перший обласний

зліт юних лісівників, в якому брали участь учні 6-9 класів.

Представники шкільних лісництв Кам'янець-Подільського, Ярмолинецького, Ізяславського районів, міст Шепетівки та Славуті прибули на зліт в новій формі, встановленій для членів шкільних лісництв.

Вихованці Красилівського, Самчиківського, Віньковецького та інших шкільних лісництв виявили глибокі теоретичні знання і практичні навички визначення порід дерев, видів лікарських рослин, тварин.

За висновками журі обласного зльоту юних лісівників, яке очолювала заступник завідуючого Хмельницьким облвнв Галина Іванівна Степанець, перше місце посіла команда Красилівської сш № 1, друге – команда Красилівської сш № 2, третє – команда Віньковецької сш.

Наслідки проведеного зльоту засвідчили, що в ряді шкільних лісництв Красилівського, Віньковецького, Полонського, Славутського, Городоцького районів та міста Славуті ведеться належна робота для формування в учнів трудових умінь і навичок щодо охорони, використання і відтворення природних ресурсів, організації дослідництва.

У 1986 році на Хмельниччині вже працювало 47 шкільних лісництв, якими було охоплено 2930 учнів, за якими закріпили 1530 га лісу. Шкільними лісництвами за цей рік посаджено 2570 дерев і кущів, виготовлено і розвішано в лісі 1200 штучних гнізд, огороджено 250 мурашників, знищено шкідників лісу на площі 23 га, зібрано і здано заготівельним організаціям 2 тонни лікарської сировини.

В той час добре була організована робота шкільних лісництв Сквородківської сш Старокостянтинівського району, Корчицької сш-інтернату Шепетівського району, Красилівської сш № 1, Кадиевецької сш Кам'янець-Подільського району.

19 квітня 1989 року на базі сш № 1 м. Славуті був проведений обласний семінар керівників шкільних лісництв. На семінарі висвітлювались питання організації в шкільному лісництві дослідницької роботи та фенологічних спостережень школярів.

З досвіду роботи в шкільному лісництві виступала керівник шкільного лісництва Достовалова Л.І., а учасникам заходу провели ще й виховний захід «Природа дарує нам радість, а ми її помічники». В роботі семінару взяли участь працівники лісового об'єднання та комітету охорони природи.

Юні природолюби крім рослинництва, лісового господарства займались ще й тваринництвом. До 1980 року на Хмельниччині працювало 105 гуртків юних тваринників.

Включившись у Всесоюзну операцію «Піонерська ферма», у 1981 році юннати на колгоспних тваринницьких фермах створили ланки юних тваринників. Всього було створено 506 таких ланок. В той час добре була організована робота ланок тваринників Адампільської 8-річної школи Старосинявського району. На фермах місцевого колгоспу працювало три ланки піонерської дружини. Ланка № 1 працювала на молочно-тваринницькій фермі, ланка № 2 доглядала молодняк великої рогатої худоби, ланка № 3 працювала також на молочно-тваринницькій фермі спільно з молодіжним колективом доярок, які закінчили Адампільську 8-річну школу.

Керувала роботою ланок рада юних тваринників. Робота планувалась на місяць, на рік. Раз на місяць заняття з юними тваринниками проводила їх наставник, член комсомольського педагогічного загону, головний зоотехнік колгоспу Дерейчук М.А., яка знайомила дітей з видами кормів та технікою їх підготовки до згодовування, технологією згодовування, технологією вирощування молодняку великої рогатої худоби, з правилами техніки безпеки праці в тваринництві, загальною профілактикою захворювань, з племінною справою, складом молока та його фізико-хімічними властивостями.

В школі було проведено конкурс з майстерності машинного доїння корів. Переможцями вийшли Балагун Сергій, Чернега Олександр з першої ланки, Омелянська Олена та Шевчук Оксана з третьої ланки.

Досвід юних тваринників Адампільської школи було вивчено і узагальнено в буклеті «Юні тваринники».

В цей час до молоді України звернулися з листом випускники шкіл Черкаської області, в якому вони розповідали про участь молоді області у розвитку тваринництва. Черкаські школярі закликали всіх випускників сільських шкіл республіки поповнити ряди тваринників, допомогти дорослим у розвитку цієї галузі, яка була в той час ударним фронтом на селі.

Ініціативу черкащан підхопили і школярі Хмельниччини. В 1983 році в області вже було створено 1374 ланки юних тваринників, в яких нараховувалось 19205 учнів.

Сумлінною працею відзначились юні тваринники Лісоводської сш Городоцького району. Вони допомагали і працювали під безпосереднім керівництвом передової доярки, колишньої випускниці цієї школи, кавалера орденів В.І. Леніна та Трудового Червоного Прапора Галини Мацишиної.

Юннати проводили дослід на тему: «Вплив масажу вимені нетелів на молочну продуктивність корів-первісток» за завданням наукового працівника Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту, доцента О.С. Гончарова. Проводили також під керівництвом кандидата с/г наук Г.Н. Голованова дослід на тему: «Вплив різних кормів на приріст живої ваги молодняку». В дослідній групі телят приріст ваги становив 450 г щодоби, а в контрольній – 370 г. Встановлено, що якщо в раціон телят вводити різноманітні за вмістом поживні корми, багаті на білок, то і приріст живої ваги буде більшим.

Учні також вивчали передові методи роботи Героя Соціалістичної Праці, лауреата Державної премії, доярки В.Р. Василюк.

Вся робота в ланках організовувалась за принципом змагання між ланками. На честь ланки № 2, де ланковою була Л. Опришко, в школі було піднято прапор переможця змагання.

Після закінчення школи на тваринницьких фермах рідного колгоспу залишились працювати майже 50% випускників місцевої школи. Серед них кращі доярки: Мамонтова Л., Джура С., Остяк Н., Тлуста Т. та багато інших, які домоглись на той час

високих надоїв молока від кожної корови і добового приросту живої ваги.

На тваринницькій фермі дослідного господарства радгоспу «Зоря» з Пироговської сш Хмельницького району працювало 9 ланок тваринників, яким керувала рада тваринників. За кожною ланкою були закріплені тварини і приміщення. Наставники – кращі доярки, телятниці та члени ланки педагогічного загону, які свій досвід і знання передавали молодій зміні. Був наставником також і головний зоотехнік В.І. Стрельбицький.

Не стояли осторонь юні тваринники і в такій важливій справі, як заготівля кормів. Вони заготовили 25 т гіллячкового корму, 25 т сіна, 480 т трав'яного борошна. Дієвим засобом для підвищення ефективності роботи стало змагання, підсумки якого висвітлювались у стінній газеті «Тваринник» і в бюлетені «Ми дякуємо за сумлінну працю».

Традиційним у школі стало проведення різноманітних масових заходів, що мали виховне значення для майбутніх сільських трударів.

Проводились вечори зустрічі з Василем Панасовичем Музикою, удостоєним за звитяжну працю високого звання Героя Соціалістичної Праці, Орденів Леніна, Трудового Червоного Прапора і Жовтневої Революції та Олександром Волинцем, який ще будучи десятикласником, членом учнівської виробничої бригади, був нагороджений медаллю «За трудову відзнаку». Щорічно близько 40% випускників цієї школи, яку очолював багато років Заслужений вчитель УРСР Й.І. Войтюк, залишались працювати на ланах і тваринницьких комплексах рідного села.

Добре розвивалось юнацьке тваринництво і на Чемеровеччині. Так члени ланки юних тваринників 4-6 класів Летавської сш доглядали молодняк великої рогатої худоби, а 7-9 класів були прикріплені до групи великої рогатої худоби. Під керівництвом доярок вони вивчили доїльний апарат, проводили масаж вимені, окремі з них доїли корів. Дівчата 9-го класу опанували професію оператора машинного доїння. Під керівництвом своїх вмілих наставників

тут щорічно одержували понад 5000 тонн молока від кожної корови.

В 1982 році відбувся обласний зліт випускників сільських середніх шкіл і профтехучилищ, які виявили бажання працювати в тваринництві.

Зліт відкрив перший секретар обкому комсомолу Василь Ткачук. До випускників шкіл і профтехучилищ звернувся перший секретар обкому партії Т.Г. Лісовий: «Підтримавши почин випускників шкіл Омської області, ви залишаєтесь у рідних колгоспах і радгоспах. І ми раді, що наша молодь вважає своїм найважливішим ударним комсомольським фронтом – тваринництво. Ви обрали почесну і благородну працю тваринника.»

З батьківськими настановами до юні звернулися голова колгоспу ім. Г. Котовського Полонського району М.В. Домашевський та Герой Соціалістичної Праці, завідувача фермою колгоспу «Дружба» Дунаєвського району Л.П. Глевич.

Один за одним з рук ветеранів праці, знатних людей області отримали направлення на роботу в колгоспи і радгоспи майже 600 сільських юнаків і дівчат – учасників обласного зльоту.

Від імені ровесників виступили випускники Пилявської і Соломнянської середніх шкіл з Старосинявського та Волочиського районів Люба Можейко і Анатолій Шуклинов, які запевнили очільників області і своїх ровесників, що складуть перший трудовий екзамен на «відмінно».

Валя Лужняк – десятикласниця з Вербки Мурованої Ярмолинецького району, а з нею ще десять однокласниць вирішили після закінчення десятирічки поповнити загін доярок, телятниць.

Вже на кінець 1983-84 рр. в Хмельницькій області працювало 1557 ланок тваринників, якими було охоплено майже 25 тис. учнів.

На виконання постанови Ради Міністрів СРСР «Про збільшення виробництва і державних закупок м'яса кролів», постанови виконкому обласної Ради народних депутатів від 15 грудня 1979 р. № 364/57 відгукнулись і школярі нашої області. Так учні Летав-

ської сш Чемеровецького району виступили з ініціативою створити шкільну кролеферму, вирощувати кролі і в домашніх умовах. Ініціативу Летавських школярів підтримали учнівські колективи Хмельниччини.

В школах області на той час працювало 185 гуртків юних кролівників. Добре була організована робота юних кролівників у Понінківській, Прислуцькій, Микулинській школах Полонського району, Кадиївській, Рогізнянській сш Кам'янець-Подільського району, Щурівчицькій сш Ізяславського району. На шкільній кролефермі Щурівчицької сш було вирощено 150 кролів, в домашніх умовах – 365 кролів. Юннати Микулинської восьмирічної школи проводили і дослідницьку роботу за темами: «Вплив вітамінних кормів на приріст живої ваги молодняка», «Вплив дубильних речовин на процес шлункового травлення».

Питанням поширення кролівництва в школах області приділялась належна увага. Була проведена обласна нарада голів районних товариств кролівників, голів сільських Рад, керівників районних управлінь сільського господарства, секретарів міських і районних комітетів комсомолу, завідуючих рай(міськ)вно з питань подальшого розвитку кролівництва. З доповідями виступали секретар обкому комсомолу В.В. Ткачук та завідуючий облвно В.М. Шайнога.

В школах області було створено 443 кролеферми, виготовлено 1880 кліток, а школярами вирощено і здано державі більше 40 тис. кролів.

У м. Кам'янці-Подільському проходила виставка досягнень районного кролівництва та виставка кролів. Демонстрували на виставці свою майстерність Ольга Мандрик – юний кролівник Кадиївської сш, Володимир Ромашин – юннат Великолобидської восьмирічної школи, який став ініціатором створення шкільної кролеферми. Проводили вони ще й цікаву дослідницьку роботу на тему «Вплив безкліткового утримання на ріст і розвиток молодняка кролів».

Юні кролівники Гатнянської сш Деражнянського району виростили і здали державі 330 кролів. Вдома найбільші кролеферми мали Юрій Повх, Таня Манзюк,

Віктор Овчарук. Вони виростили і здали по 30 кролів.

За підсумками змагання серед молодіжних колективів кролеферм визнано переможцем комсомольську організацію Кам'янець-Подільського району, яку було нагороджено Почесною грамотою ЦК ЛКСМУ, Міносвіти України і правління Уккоопспілки та грошовою премією у розмірі 400 крб.

Почесними грамотами ЦК ЛКСМУ України і путівками в республіканський табір «Молода гвардія» нагороджено учнів, які виростили по 80-100 кролів, зокрема:

- Калюка Олександра, учня Красилівської сш № 2,
- Халабуду Олександра, учня Михайлівської сш Ярмолинецького району,
- Межчишина Віктора, учня Чорнянської сш Чемеровецького району,
- Кривенкова Станіслава, учня Миньковецької сш Славутського району,
- Москевич Світлану, ученицю Радішнянської сш Красилівського району,
- Борочука Ігоря, учня Кременчуківської сш Красилівського району,
- Петрука Володимира, учня Миролюбенської сш Старокостянтинівського району,
- Шевецького Юрія, учня Соколецької сш Дунаєвського району.

В 1982-1985 роках школи області активно включилися у виконання Продовольчої програми, стали учасниками операції «Піонерська ферма» та республіканського конкурсу, під девізом «Створити під силу одному – кролеферму на дому».

Переможцями цього конкурсу стали юннати Щурівчицької сш Ізяславського і Довжоцької сш Кам'янець-Подільського районів, кращі з яких були нагороджені путівками в м. Одесу до республіканського табору «Молода гвардія».

За підсумками обласного конкурсу кращими визначено шкільні кролеферми Требухівської сш Летичівського, Сатанівської сш Городоцького, Коськівської сш Шепетівського районів. В ті роки добре була організована робота з кролівництва також у Красилівському, Волочиському, Кам'янець-Подільському, Летичівському районах.

Дитяче кролівництво не змогло допомогти вирішенню продовольчої проблеми СРСР, яка з кожним роком лише більше загострювалась.

Під кінець 80-х з'явився і швидко поширився вірус, який збуджував геморагічну хворобу і нещадно косив поголів'я піонерських кролеферм.

Обласне партійне та освітянське керівництво вживало рішучих і невідкладних заходів щодо розвитку кролівництва з підвищенням особистої відповідальності керівників і педагогів навчальних закладів за виправлення ситуації та активізацію цього важливого напрямку роботи. Навіть був виданий спеціальний суворий наказ облвно, згідно з яким шкільні кролеферми мали терміново впорядковуватись і дезінфікуватись, кролі вакцинуватись, а дитяче кролівництво активно розвиватись.

Однак, епідемія не чекала вакцину і щеплень, та й наказ не став їй на перешкоді – кролики масово гинули, а шкільні піонерські кролеферми пустіли й зникали, поступово затих всесоюзний компартійний та комсомольський гамір навколо них і освітяни полегшено зітхнули.

Продовольча програма, як і ряд інших грандіозно придуманих, але не реалізованих вірними ленінцями партійних і радянських програм, разом з великою тоталітарною державою, незабаром теж наказала довго жити.

Юннати Хмельниччини, як і всієї України, завжди прагнули перетворити міста і села в квітучий сад. В 1987 році було прийнято і опубліковано звернення до всіх учнів та вчителів «Містам і селам – добробут і красу», яке підписали юннати середньої школи № 41 м. Києва, Копитнянської сш Київської області, Ямпільської районної СЮН Сумської області та інші. Гуртківці навчально-виховних закладів нашої області, відповідаючи на звернення, також закладали багато алей, парків і скверів, озеленювали подвір'я шкіл і позашкільних закладів, висадили сотні плодкових і декоративних дерев та кущів.

Школярі Кам'янець-Подільського й Чемеровецького районів майже всі школи

прикрасили квітниками, розаріями. Сьогодні ще шелестять листям алеї, які вони висаджували в той час.

Учні Черчецької сш Чемеровецького району заклали біля школи дендропарк, де налічувалося 58 видів дерев і кущів. На шляху від свого рідного села до сусідньої Степанівки юннати посадили 200 плодкових і декоративних дерев.

Вихованці Староушицької десятирічки Кам'янець-Подільського району біля школи, зведеної на пустирі для переселенців із затоплених водосховищем, неповторних за красою природи і старожитностями, родючістю ґрунтів та заможністю, безжально і безглуздо знищених тоді московською партійною владою, сіл і селищ подільського пониззя Дністра, заклали майже 2 гектари парку і розарій та старанно доглядали за пам'ятником загиблим воїнам, що донині височіє на території школи.

За участю учнів озеленено площу біля селищного Будинку культури.

Школярі Великокаленицької сш Полонського району заклали парк на площі 2 га, де посадили 1000 берізок, 200 грецьких горіхів, туй, ялин, горобину та вербу. А юннати Кустовецької десятирічки цього ж району озеленили тваринницький комплекс, висадивши 500 саджанців горіха, берези, черешні, верби, ялини та липи.

Патріотичний рух щодо соціальної перебудови населених пунктів області розвивався і ширився. Хмельницькою обласною СЮН було передбачено проведення ряду заходів, спрямованих на активізацію участі школярів у русі «Містам і селам – добробут і красу». Це питання широко висвітлювалось на серпневих конференціях учителів.

Вже на кінець 1987 р. у школах області працювало 885 юнацьких секцій товариства охорони природи, 165 гуртків «Юні друзі природи», 405 загонів «зелених» і 260 «голубих» патрулів, 45 загонів для боротьби з ерозією ґрунтів, 275 сигнальних постів. У цих дитячих природоохоронних колективах було зайнято понад 112 тисяч учнів.

В березні 1988 року на сторінках обласних газет з'явився відкритий лист-звернення учнів Кузьминської сш Горо-

доцького району до школярів області «Доброго здоров'я тобі, річко!», в якому вони закликали врятувати малі річки, водоймища і джерела від загибелі.

Добра слава в той час линула про «голубих патрулів» Меджибізької сш Летичівського району. Виявивши в урочищі Довжок занедбану криницю, діти вичистили її. Робітники місцевого цегельного заводу допомогли їм поставити цямрини. І відтоді в спекотний день кожен в лісі може насолодитися кухлем води з відновленої криниці. А ще в цьому урочищі й урочищі Безодня школярі виявили п'ятнадцять джерел. Розчищені вони й по берегах річок Південний Буг та Бужок. Джерельна вода робить їх повноводнішими. «Голубі патрулі» десятирічки – надійні помічники місцевого рибгоспу. Тільки за один рік школярі обсадили вербами 800 метрів берегів водойм. Чотири ставки розчистили для нересту. Виготовили 108 гнізд для нерестилищ.

Включившись в конкурс «Джерело», учні Новосинявської сш Старосинявського району виявили і розчистили навколо села 12 джерел і криничок. Добра слава у 1989 році линула про юних природолюбів Летавської школи Чемеровецького району. Захоплюючись дослідницькою роботою, юннати під керівництвом педагога-біолога Н. Маслій розводили і вирощували кролів, створювали найкращі умови для зимуючих птахів, активно охороняли природні багатства. Тоді майже в кожному сільському дворі займались кролівництвом, вирощували квіти. «Голубі» і «зелені» патрулі школи охороняли річки, ставки, вирощували і берегли насадження, впродовж року контролювали чистоту води в річці Летавці та каскаді ставків, що йдуть від неї, оберігали рибні запаси. Цікавою і корисною справою займались діти, для яких охорона природи – не абстрактні слова, а копітка праця, результати якої радують нас усіх.

І нині юні природоохоронці з любов'ю і бережливістю ставляться тут до природи свого краю: продовжують садити дерева, кущі, сіяти квіти, оберігати корисних птахів, не забруднювати місця відпочинку.

Середня школа № 11 м. Хмельницького знаходиться неподалік від дендропарку, який є улюбленим місцем відпочинку жителів міста.

Територія дендропарку – 42 га і належить ремонтно-будівельному управлінню зеленого господарства. В цьому мальовничому куточку юннати школи під керівництвом вчительки біології Ганни Іванівни Ільїної проклали маршрут навчальної екологічної стежки довжиною 1500 м.

Коли маршрут був визначений, юннати підготували паспорт на екологічну стежку, склали карту-схему із зазначенням всіх об'єктів, визначили місця для встановлення показників, інформаційних щитів. Вздовж маршруту розвішали шпаківні, годівниці для птахів.

У 1991 році «зелені патрулі» Новоселицької сш Старокостянтинівського району посадили майже 200 дерев і кущів. Зонаю їх дії була територія школи, сквери і деревонасадження на вулицях села та Новоселицький парк. Учні вивчали рослини, взяли на облік старі дуби-велетні та рідкісні деревовидні і трав'янисті рослини. На основі вивчення флори парку складений каталог рідкісних рослин, визначені місця їх росту. «Голубі патрулі» розчистили й окультурили 10 джерел, вели спостереження за станом річки Хомори, проводили деревонасадження.

В цьому ж році був вивчений досвід роботи з екологічної освіти і виховання та природоохоронної роботи в Тинянській сш Дунаєвецького району під керівництвом вчительки біології Григор'євої Л.І. Навчання і виховання поєднувалось з трудовою діяльністю учнів, яку спрямували на охорону і збагачення природи рідного краю. Тут склалась певна система екологічного навчання і виховання, в якій органічно поєднувалось вивчення питань охорони природи на уроках, в позакласній і позашкільній роботі. В школі була створена екологічна стежка довжиною 4,8 км, куточок екологічного виховання школярів, куточок бережливого ставлення до хліба. Сюди входило 16 об'єктів, кожен з яких мав свій номер і таблички.

Своєю систематичною наполегливою роботою Леоніда Іванівна допомагала учням збагнути таємниці природи, значимість її законів, правильно їх зрозуміти і бережно ставитись до неї. Матеріали з досвіду екологічного виховання і природоохоронної роботи були висвітлені на стенді республіканської ярмарки «Наш труд і турботу – тобі, рідна Земле».

У 90-х роках Хмельницька обласна станція юннатів, керуючись Законом України «Про освіту», стає невід'ємною ланкою системи безперервної освіти, що створює умови для духовного й інтелектуального розвитку дітей та юнацтва, формує їх національну самосвідомість, творчі інтереси і таланти, забезпечує творчу працю і цікаве дозвілля.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ОЕНЦУМ: ЗБЕРЕГТИ І ПРИМНОЖИТИ!

19 серпня 1992 року обласна станція юннатів була реорганізована в Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді (наказ облуправління освіти від 19.08.92 р. № 44-к).

Незважаючи на поглиблення економічної кризи і гостроту проблем з коштами і матеріальним забезпеченням, Хмельницький ОЕНЦУМ знаходив можливості для збереження кваліфікованих педагогічних кадрів, мережі і контингенту дитячих еколого-натуралістичних об'єднань, підтримки творчо працюючих педагогів-ентузіастів та пропагування кращого досвіду юннатівської роботи, збереження шкільних навчально-дослідних ділянок і розвитку різних напрямків дитячого дослідництва, збереження славних традицій юннатівського руху і примноження їх новими здобутками.

Завдяки підтримці обласного управління освіти в особі В.І. Войтенка, який очолював його до 2005 року та заступників начальника Г.І. Степанець і О.М. Коханка, педагогічний колектив Хмельницького обласного ОЕНЦУМ не лише зберіг, а ще й зумів розвинути власну гурткову мережу в самому закладі та в школах області.

В 1992-1993 навчальному році на базі Хмельницького ОЕНЦУМ уже працювало 92 гуртки юних натуралістів, якими було охоплено 1300 дітей, а також діяло ще 55 гуртків закладу, створених на базі кращих загальноосвітніх шкіл області, які охоплювали 857 учнів.

В тому ж 1992 році відбулася реорганізація й 3-х міських станцій юннатів в еколого-натуралістичні центри учнівської молоді у містах Кам'янці-Подільському, Шепетівці та Славуті.

В умовах переходу господарств на го-спрозрахунок і так зване самофінансування, перед школою і позашкільними закладами постало актуальне завдання – познайомити учнів з цими складними економічними поняттями та на практиці їм показати дієвість нових форм господарювання та її результати.

У вирішенні такого серйозного завдання важлива роль належала учнівським виробничим бригадам. Першими за цю справу взяли члени УВБ Білогородської сш Ізяславського району. Тут була організована робота на основі колективного підряду. 22 члени УВБ стали господарями 28 га землі. Між учнівським трудовим колективом і правлінням колгоспу було укладено угоду на виробництво сільськогосподарської продукції і запроваджено чекову систему розрахунків за матеріальні ресурси.

Дослідницька робота проводилась за завданнями та спільно з агрономічною службою базового господарства і сортодільниці.

Досвід Білогородської бригади наслідували УВБ Западинської сш Красилівського району, Вовковинецької школи-інтернат Деражнянського району, Грушківської сш Кам'янець-Подільського району та ін.

1992 рік виніс на старт Всеукраїнський конкурс школярів і учнівської молоді «Мій рідний край – моя земля» та тематичні операції «Чиста хвиля», «Джерело», «Вербовий пояс», «Дітям Чорнобілля», «Зернятко», «Без верби і калини – нема України». Мета їх – широко залучати дітей і дорослих до масової природоохоронної діяльності.

В ці ж роки була оголошена міжнародна акція «Дерева». Особливо широку підтримку в нашій області вона знайшла у 1992 році. Озеленення проводилось на ярах, балках, у прибережних смугах малих річок.

У містах і селах Хмельниччини було закладено десятки скверів, алей, озеленено території підприємств, житлових масивів, шкіл, дитячих закладів. Краще інших провели цю добру справу школярі в Старокостянтинівському, Деражнянському, Красилівському, Городоцькому, Чемеровецькому і Полонському районах.

700 черешень посадили вздовж дороги, що веде в село, учні Стуфчинецької сш Хмельницького району. Дійсно, що там, де дорослі вміло прищеплюють дітям любов до природи, там і результати гарні!

З ініціативи вчителя біології Волочиської сш № 5 Н.Д. Атаманюк в 1992-1993 рр. у школах цього району теж розгорнули активну природоохоронну роботу. В заказнику місцевого значення «Авратинське торфове болото» учні Авратинської сш посадили деревця уздовж річки Збруч на п'ятикілометровому відрізку від села Ожиговець до Збручівки. Витоки річок Случ, Збруч, Південний Буг хлопчики і дівчатка озеленили вербами. Вони також охороняли місця гніздування лелек, синиць, а ще за завданням Тернопільського педінституту вивчали рідкісні й зникаючі рослини Авратинської височини.

Серед кращих і Копачівська сш (вчитель біології О.Л. Греб'юк). Її учні озеленили колгоспний тваринницький комплекс, постійно підтримували санітарний стан у березовому гаю біля водоймищ, розчищали джерела. У шкільному парнику вони вирощували квіти та озеленяли вулиці села.

І сьогодні у Волочиському районі чимало шкіл, де учні зберігають юннатівські традиції і дбайливо ставляться до рідної природи.

Майже всі школи області включились в екологічні операції «Вербовий пояс», «Краса і біль України». Так в сш № 4 м. Шепетівки (вчитель біології В.С. Вітюк, директор школи В.А. Молевич) був створений різновіковий клуб «Екос», в якому було 30 гуртківців. Включившись також у Всеукраїнську операцію «Без верби і калини нема України», оголошену на честь 70-річчя юннатівського руху, учні цієї школи виготовили альбом рідкісних рослин Шепетівщини. Ними було зібрано і вивчено матеріал про улюблені квіти українського народу, загадки та легенди про квіти, квіти і поезія, квітковий годинник, створено екологічну стежку, розроблено її маршрут в парку протяжністю 2 км. При клубі працював гурток «Юні друзі природи», загони «зелених патрулів», які заготовляли саджанці червоної горобини, а потім висадили їх на ділянці. Провели дослід по щепленню чорноплідної горобини, абрикосів, заклали малинник. В парниках юннати вирощували розсаду квітів, яку використовували для озеленення території

школи. Біля місцевої річки Гуска посадили вербу, тополь, очистили береги річок. Вихованці гуртка «Екос» брали активну участь в міжнародній акції «Дерево».

З метою поглиблення екологічних знань школярів в Дунаєвецькій сш № 1 створили клуб «Едельвейс» (вчителька біології Коваль Т.А.), в котрий ввійшли 4 секції. Роботу кожної секції організували за окремим планом. Секція «Едельвейс» (9-10 кл.) – лекторська група керувала роботою секції молодших і середніх школярів. Секція «Журавлик» включила роботу «голубих патрулів», проведення екскурсій в природу для виявлення джерел, визначення стану річки Тернавка, її тваринного біоценозу. Секція «Пролісок» забезпечує роботу «зелених патрулів», а секція «Сонечко» – наймолодших учнів 3-4 класів. Членами клубу проводилися рейди-огляди територій міста, а ще юними природолюбамі посаджено 150 кущів спіреї верболистої, 100 кущів калини, виготовлено і розвішано 75 годівниць для зимуючих птахів. Заняття клубу проводилися у формі вікторин «Що? Де? Коли?», круглих столів, пресконференцій, КВК, екологічних декад, виставок, конкурсів, практичних робіт і т.п.

Продуманій і змістовній натуралістичній, дослідницькій роботі сприяло відкриття на Дунаєвеччині в 1991 році районної станції юннатів. Питаннями екології постійно займався районний відділ освіти (зав. Прокопчук В.С.) та райметодкабінет.

Більш системною і цілеспрямованою стала організація природоохоронної роботи в м. Шепетівці з часу створення тут в 1986 році міської станції юннатів. Еколого-натуралістичній роботі приділили серйозну увагу міський відділ освіти та його завідувача Руда Надія Миколаївна, яка чимало зусиль доклала до створення станції і її кадрового забезпечення, удосконалення методики викладання природничо-математичних дисциплін та організації позанавчальних занять, зміцнення навчально-матеріальної бази, зростання ролі екологічної освіти і виховання в навчально-виховному процесі усіх шкіл міста.

Незадовільний екологічний стан населених пунктів і оточуючого середовища Хмельниччини засвідчили гостру потребу в активізації природоохоронної роботи дорослих і неповнолітніх. Врахувавши це, представник Президента у Хмельницькій області 14 березня 1994 року видав розпорядження «Про екологічну естафету «Зелена весна», яку педагоги закладів освіти нашого краю проводили як естафету трудових природоохоронних справ школярів.

Чимало цікавого в напрямку організації участі дітей та юнацтва в еколого-натуралістичній і природоохоронній діяльності зробили освітяни в Красилівському, Старокостянтинівському районах, м. Славуті та ін.

Загони «голубих патрулів» Заслужнянської ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району навесні очистили і утримували в зразковому стані 8 джерел. Вони систематично перевіряли, чи не потрапляють у водойми нафтопродукти, відходи тваринницьких ферм, вивчали флору і фауну краю. Чернелівські учні цього району обстежили береги річки Случ і місцевого ставка. Кошелівські учні провели рейди по очистці берегів водоймищ, розчистили витoki малої річки, доглянули 4 джерела. «Зелені патрулі» Антонінської ЗОШ взяли під опіку Антонінський парк. Тут створено мікрозаказник пермської фіалки, екологічну стежку, взято під охорону криничку, вода якої має цілющі лікувальні властивості.

Юними природолюбамі Дунаєвеччини в ході естафети посаджено 15 га лісу, висаджено 11120 дерев каштана, верби, липи, дуба, берези, сосни, упорядковано 232 джерела, очищено 15 струмочків, виготовлено і розвішано 975 шпаківень. Переможцями першого туру естафети в районі стали Дунаєвечкі школи № 1, 3, 4, Балінська, Морозівська, Маківська ЗОШ І-ІІІ ст., Заставлівська, Кривчинська, Воробіївська зош І-ІІ ст.

Учні Староостропільської ЗОШ Старокостянтинівського району посадили 960 дерев, заклали Алею Слави. Природолюбів Сковородківської школи цього ж району посадили 5000 фруктових дерев, заклали у колгоспі сад на площі 10 га. Юннати

Пашковецької ЗОШ І-ІІ ст. посадили дерева вздовж 5 км дороги між двома населеними пунктами.

Активно включилися в естафету «Зелена весна» юні природолюбів Хмельницького ОЕНЦУМ, якими посаджено вздовж річки Пlosка 85 дерев (акація, вишня, липа, каштани), вздовж річки Південний Буг 40 дерев (вишня, слива, алича, липа). Юннатів-активістів трудових заходів естафети було нагороджено Грамотами і цінними подарунками.

Вже стало традицією на початку 90-х років систематичне проведення в червні обласних і протягом літа участь їх переможців у проведенні Всеукраїнських зборів аграрних учнівських об'єднань юних овочівників, лісівників, квітників, тваринників, ентомологів та ін.

Щорічно проводилися районні, обласні та Всеукраїнські виставки кращих юннатівських робіт «Щедрість рідної землі», в яких брали активну участь юннати Хмельниччини. Виставки ставали підсумком конкурсу школярів та учнівської молоді України «Мій рідний край – моя земля».

В рамках виставки проводився також благодійний ярмарок «Дітям Чорнобиля». Цю акцію започатковано після Чорнобильської катастрофи у 1987 році за ініціативою Республіканської станції юних натуралістів (нині Національний ЕНЦУМ).

У зазначених заходах активну участь брали представники більшості районів нашої області – юннати Кам'янець-Подільського, Славутського і Шепетівського міських еколого-натуралістичних центрів, Дунаєвечкої районної станції юннатів, члени трудових та наукових учнівських об'єднань загальноосвітніх шкіл і позашкільних закладів, керівники гуртків, вчителі.

Юннати та їх керівники плідно працюючи в секціях екології, сільського господарства, лісівників, тваринників, готували цікаві виставочні експозиції. Кошти, виручені від благодійних ярмарків, вони направляли до шкіл та інтернатних закладів, в яких навчалися діти, що постраждали від чорнобильського лиха.

А зібрані школярами Новоушиччини, чисті на їх думку від радіоактивного бруду продукти, районний відділ освіти доставив автотранспортом для школярів, потерпілої від катастрофи на ЧАЕС, Житомирщини. Акцію новоушицькі діти і їх педагоги організовано провели завдяки повному сприянню цій справі завідуючого райвно Віталія Івановича Олійника та інспектора-методиста Семена Івановича Поліховського – випробуваних активістів юннатівського руху.

1995 рік – це рік 70-річчя юннатівського руху в Україні, витоки якого починалися в сільських школах у далеких 20-х роках, ціла епоха в житті країни, коли школярі з цікавістю та захопленням вивчали, досліджували й оберігали природу рідного краю, працювали на шкільних навчально-дослідних ділянках, колгоспних полях та фермах, заготовляли лікарську сировину, висаджували в парках, скверах і садах дерева, виготовляли шпаківні, годівниці, боролись за високі врожаї тощо.

Естафета добрих справ юннатів, продовжуючись з року в рік протягом десятиліть, ставала традиційною для нових поколінь любителів природи.

В цей кризовий для молоді Української держави рік, освітяни змогли в закладах освіти області створити понад 1300 гуртків юннатівського напрямку, якими було охоплено майже 20000 юннатів.

5 жовтня 1995 року в м. Хмельницькому в Палаці творчості дітей та юнацтва відбувся обласний зліт юннатів усіх поколінь Хмельниччини, присвячений 70-річчю юннатівського руху в Україні.

Учасники зльоту, а їх зібралось близько 320 чоловік, провели конференцію, на якій обмінялись досвідом організації юннатівської роботи.

Тут було вручено Грамоти, дипломи та цінні подарунки педагогам і школярам Хмельниччини, ентузіастам юннатівського руху.

За кращу юннатівську роботу було відзначено Дунаєвецький, Новоушицький, Ізяславський, Кам'янець-Подільський, Черновецький, Шепетівський, Хмельниць-

кий райони. На зльоті виступили В.І. Войтенко – начальник обласного управління освіти, М.Я. Холевінська – колишній директор Хмельницької обласної станції юннатів 50-х років, колишні юннати – відомі передовики народного господарства, такі як С.А. Тимчук – голова селянської спілки з Кам'янецьчини, депутат Верховної Ради України першого скликання, О.М. Васюков – агроном із Шарівки Ярмолинецького району, В.Г. Войтенко – завідуючий відділом обласної природоохоронної служби, вчителі та учні – ентузіасти юннатівської роботи.

Під час зльоту на аграрній виставці «Щедрість рідної землі», організованій в просторому танцювальному залі Палацу, демонструвались експонати з дослідних ділянок, вирощені руками юних натуралістів з усіх районів Хмельниччини. Презентували також на добру згадку кожному учаснику зльоту, надруковану зусиллями обласного ЕНЦУМ, цікаву для них книгу «Довідник юнната» (автори Л. Манорик, С. Клименко), що вийшла напередодні у видавництві «Поділля».

А на завершення зльоту артисти профтехосвіти Поділля подарували юннатам області великий красивий концерт, за який вони з щирим захопленням дякували щедрими аплодисментами.

У жовтні цього ж року делегація області взяла участь у Всеукраїнському зльоті юних натуралістів у м. Києві, присвяченому 70-річчю юннатівського руху в Україні. На Всеукраїнській виставці «Щедрість рідної землі», яка проходила на базі Українського державного ЕНЦУМ, юннати Хмельниччини увійшли в трійку кращих.

З нагоди 70-річного ювілею, Міністерство освіти нагородило нагрудними знаками «Відмінник освіти України» директора Кам'янець-Подільського МЕНЦУМ Ткач Людмилу Іонівну, директора Дунаєвецької районної СЮН Рилову Аллу Іванівну, заступника директора ХОЕНЦУМ Павлюк Ганну Василівну і методиста Редзинець Зінаїду Володимирівну та ще чимало педагогів Хмельницької області за кращу дослідницьку і натуралістичну роботу з учнями

відзначено іншими нагородами, що для них стало стимулом до праці і нових трудових звершень.

В 90-х роках відбувалася екологізація навчально-виховного процесу, вишукувались дієві форми екологічної освіти і виховання школярів.

Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр розробив Комплексну програму заходів з залучення учнівської молоді закладів освіти області до участі в екологічному русі на 1996-2000 рр. і запропонував її обласному керівництву. 22 лютого 1996 року її було затверджено на колегії обласного управління освіти і зобов'язано усі рай(міськ)вно розробити на її виконання власні заходи.

Відділами освіти також були розроблені Комплексні програми залучення учнівської молоді до екологічного руху, а намічені ними заходи включені в річні плани роботи шкіл, що істотно вплинуло на активізацію еколого-натуралістичної роботи і систематизувало її проведення.

Для надання організаційно-методичної допомоги освітянам на місцях щодо залучення учнівської молоді до участі в дослідницько-натуралістичній роботі та проведенні природоохоронних заходів, працівники методичної служби обласного еколого-натуралістичного центру, використовуючи автомобіль закладу ЛуАЗ-969М, регулярно виїжджали в райони області, де залишали після себе у школах методичну літературу, розробки, збірки програм гуртків, матеріали кращого досвіду роботи, відповідні довідки і методрекомендації для райвідділів освіти.

Більшість таких виїздів завершувались змістовними тематичними публікаціями в обласній пресі для підтримки шкільних педагогів.

Працівниками еколого-натуралістичного центру за 1997-1998 роки було відвідано 74 загальноосвітні школи, де ними проводилась відповідна методична робота з учителями.

Екологічне навчання і виховання проводилося з допомогою новостворених екологічних експедиційних загонів, в яких учні

охоче вивчали рослинний і тваринний світ, виявляли джерела забруднення річок, озер, ставків, займалися дослідницькою роботою. Так, за конкретним завданням Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка працювали юні охоронці природи Пасічнлянської ЗОШ I-III ст. та Ілятківської ЗОШ I-II ст. Старосинявського району.

Уже понад півстоліття працює в Пасічнлянській ЗОШ клуб «Пролісок».

У секціях зоологів-тваринників, лісівників, екологів, квітникарів-оранжувальників діти пізнають таємничий світ природи. У школі з любов'ю обладнали екологічний зал, де зібрано цікаві матеріали про природу села, області, України. Разом з біологом Надією Феліксівною Скороход хлопчики і дівчатка активно залучалися до практичних справ і дослідницької роботи. Вони очистили джерела, струмки, огородили мурашники, провели операції «Краща вулиця, дім, люди села», «Білий лелека». Діти доглядають місцеві парки Сосна і Дубина, в яких також обстежили та описали рослинний і тваринний світ. А ще вони стали надійними друзями та дослідниками Рідкодубського і Самчиківського лісів, вирощуючи для них на шкільках саджанці дерев різних порід та заготовляючи на зиму корм для звірів.

За минулі десятиліття пасічнлянські юннати заклали тисячі дослідів, вирощуючи хміль, проводячи сортовипробування пшениці, картоплі, кормових буряків, моркви, а у живому куточку школи спостереження за хом'яками, морськими свинками, папугами, акваріумними рибками. Гордістю школи стала теплиця, де юні дослідники вирощували не тільки квіти, а й овочі для власних шкільних потреб.

Юннати Ілятківської ЗОШ I-II ст. цього ж району власноруч заклали красивий калиновий гай і вишневий сад.

Юннати гуртка «Еколог» Нільської ЗОШ I-III ст. Чемеровецького району, починаючи з 1994 року, щорічно проводили вивчення видового і кількісного складу рослин і визначили їх 137 видів. Рослини, котрі зустрічаються в обмежених кількостях, були ними взяті під особливий контроль та охорону.

У Завадівській ЗОШ І-ІІ ст., цього ж району, природоохоронна робота проводилася у двох основних напрямках – охорона і контроль за станом популяції рідкісних рослин Чемеровеччини та співпраця з Українським відділенням міжнародної організації охорони птахів. Учні також стали учасниками операцій «Лелека», «Джерело», «Зелена аптека», «Чиста хвиля». З 1994 року юними природолюбамі ведеться соціологічний паспорт контролю за станом популяції рідкісної рослини «Сон великий» в урочищі Смотрицькі Товтри с. Яромирка.

Найбільшим досягненням природоохоронців Кам'янець-Подільського району стало створення у червні 1996 року Національного природного парку «Подільські Товтри». На території цього парку опинилось, оточене лісами, село Кадіївка, де вже чотири десятиліття активно діє шкільне лісництво, члени якого проводять велику роботу по збагаченню і охороні природи рідного краю.

В мальовничому куточку Поділля, в селі Врублівці з невеличкої скали жебоняють 10 джерел. Дбайливі руки пращурів-односельців давним-давно витесали з величезних каменів жолоби і підклали їх до джерел. З часом джерела забруднюються, а тому потребують догляду, а турбуватися про них взялися юні природолюбів з Врублівцевої ЗОШ.

Для охорони водойм у багатьох школах Кам'янеччини було створено гуртки «голубих патрулів».

«Голубі патрулі» Пашковецької ЗОШ І-ІІ ст. Старокостянтинівського району взяли шефство над 25 джерелами річки Ікопоть, яка, до річки, народжена з них. Діти розчистили їх від мулу, сухої трави, обклали камінцями. У юних природолюбів є і своє власне джерело «Кришталеве», яке вони знайшли, розкопали, розчистили. Береги річки укріпили зеленими насадженнями. А «зелені патрулі» вздовж дороги Шепетівського напрямку посадили понад 200 берізок, 100 лип, за якими вони доглядали.

Незважаючи на економічні труднощі в період розбудови незалежної України, юн-

натівський рух на Хмельниччині не лише не згортався, а ще й продовжував розвиватись. Працювало 4 ЕНЦУМ, одна СЮН і їх гуртки, профільні дитячі об'єднання в Будинках та Центрах дитячої творчості і безпосередньо в школах. В 1998 році нараховувалося понад 300 груп, клубів, гуртків та інших об'єднань, які охоплювали майже 4,4 тисячі дітей лише в позашкільних закладах, а ще понад 15 тисяч юннатів нараховували районні та міські відділи народної освіти в загальноосвітніх школах.

У закладах освіти з'явилися і набули поширення нові форми еколого-природоохоронної, еколого-народознавчої, аграрно-економічної та природничо-побутової діяльності за участі школярів.

Відділи освіти, долаючи нову кризу, фінансові труднощі і недолугі спроби місцевого чиновництва, під виглядом турботи про бюджетні кошти, провести переорієнтування чи закриття позашкільних закладів, зуміли зберегти майже всі учнівські об'єднання еколого-натуралістичного напрямку в МЕНЦУМ та СЮН і мережу опорних шкіл.

В 90-х роках, незважаючи на гостроту кризи і безсоромне розкрадання та руйнацію підприємств народного господарства, Хмельницьким обласним ЕНЦУМ було значно зміцнено власну навчально-матеріальну базу.

В 1992-1995 роках закладу вдалося придбати новісінькі два колісні трактори з двома плугами, причіпом і культиватором, вантажівку-самоскид та легковий автомобіль, добре обладнати столярну і слюсарну майстерні, створити пасіку. В 1995-1998 роках тут провели ремонти та реконструкцію більшості навчальних і господарських приміщень, спорудили також зручні гаражні бокси для транспорту та міцну сталеву огорожу навколо навчально-дослідних ділянок.

Земельна ділянка Хмельницького ОЕНЦУМ площею 2,06 га, яку місцеві чиновники намагались забрати під різні забудови, була відстояна і в 1993 році залишилась юннатам згідно Державного акту на право постійного землекористування.

Як і в попередні роки тут велася дослідницька робота за завданням вечних Кам'янець-Подільської аграрної академії, обласного науково-виробничого об'єднання «Еліта». У відділі польових і овочевих культур юннати під керівництвом керівників гуртків закладали передбачені планом досліди, вели фенологічні спостереження за дослідними культурами.

У колекційному відділі (кер. Ігнащенко Г.П.) гуртківці вирощували і оберігали цінні та рідкісні рослини для нашої місцевості.

На ділянці заклали плодону шкільку і розсадник (кер. Алхазов Ю.П., Баюк Н.Є.), де гуртківці вирощували посадковий матеріал.

У відділі квітково-декоративних рослин юннати під керівництвом Долінської О.А. і Долінської Л.С. вирощували одно-, дво- і багаторічні квіти, якими прикрашали територію й приміщення закладу, часто ділились розсадою і насінням з місцевими школами.

На навчально-дослідній ділянці гуртківці під керівництвом методиста Редзинець З.В. вирощували і досліджували лікарські рослини, вивчали їх практичне застосування в житті.

Уже традиційно місцеві школярі щорічно доглядали і доглядають навчально-дослідні ділянки ХОЕНЦУМ протягом літа, відпрацьовуючи при цьому години навчально-виробничої практики.

В 1997-1998 навчальному році на базі обласного еколого-натуралістичного центру працювало 127 дитячих об'єднань, якими було охоплено 2525 учнів одинадцяти навчально-виховних закладів міста Хмельницького, Хмельницького і Лещинського районів.

Тут трудилися 20 педагогічних працівників, 85 відсотків з яких мали вищу освіту. Багато років пропрацювали в ОСЮН, а згодом ХОЕНЦУМ, Ігнащенко Г.П., Редзинець З.В., Павлюк Г.В., Паляниця Л.А., Боголюбова Г.Т., які мали відповідний досвід роботи в позашкільній установі. Чимало зусиль до організації юннатівського руху докладали і молоді працівники Долінська Л.С., Тихонюк Н.С. та ін. В закладі було створено учнівське об'єднання «Господарочка», до

складу якого ввійшли юні в'язальниці (кер. Павлюк Г.В.), квітникарі-оранжувальники (кер. Салтанахмедова І.С), вишивальники (кер. Степанець Г.І.).

В 1997 році сільгоспвідділ обласного ЕНЦУМ, відгукнувшись на заклик газети «Сільські вісті» про збір грошей на виготовлення вітчизняного комбайну «Лан», разом з юннатами екологічного відділу зібрав металобрухт майже на 150 грн. і перерахував зароблені гроші на Олександрійський завод для виготовлення «Лану».

Педагогічний та учнівський колективи обласного еколого-натуралістичного центру звернулись до всіх навчально-виховних закладів області, щоб допомогти коштами у виготовленні вітчизняного комбайна.

Звернення було опубліковано у березні 1997 року в газетах «Подільські вісті», «Майбуття», передано по Хмельницькому телебаченню і радію.

Взяли участь у зборі і здачі металобрухту на виготовлення комбайну «Лан» гуртківці Хмельницької ЗОШ № 15, Голоківської ЗОШ І-ІІІ ст. Лещинського району, Чорноострівського коледжу Хмельницького району та ряд інших шкіл області.

Відділ екології (завідуючий Алхазов Ю.П.) постійно брав участь у національній акції «Птах року» та організації обласних етапів масових Всеукраїнських природоохоронних заходів. Щорічно цей відділ проводив обласні екологічні конференції. Відділом також розроблено першу Комплексну програму з екологічної освіти і виховання учнівської молоді.

В 1997 році юні ботаніки під керівництвом Тихонюк Н. С. та методиста Гурської З.І., паралельно з космонавтом Леонідом Каденюком, проводили дублюючі дослідження в рамках українсько-американського експерименту з швидкоростучою рослиною «Brassica rapa».

За активну участь в експерименті Хмельницький ОЕНЦУМ отримав від його організаторів відповідне Свідоцтво, а дітей – учасників цього заходу заохочено чималою кількістю літрових пляшок «Кока-кола».

Починаючи з січня 1996 року, обласне управління освіти з ініціативи об-

ласного еколого-натуралістичного центру регулярно проводить огляди-конкурси навчально-дослідних земельних ділянок в школах області. Умови конкурсу і його підсумки розробив і підводив сільськогосподарський відділ ХОЕНЦУМ (завідуюча відділом Зотова О.В.).

Переможцями цього першого обласного конкурсу-огляду було визнано навчально-дослідні земельні ділянки Вовковинецької школи-інтернату Деражнянського району, Ленковецької ЗОШ I-III ст. Шепетівського району та інші.

На допомогу учасникам заходу сільськогосподарський відділ обласного ЕНЦУМ, його завідуюча Зотова О.В. і методист Гурська З.І. розробили в 1998 році тематику дослідницької роботи на шкільних навчально-дослідних ділянках.

В червні 1998 року на власній базі ХОЕНЦУМ провів семінар інспекторів рай(міськ)во та методистів рай(міськ)методкабінетів і вчителів кращих опорних шкіл з питань удосконалення навчально-дослідницької роботи на земельних ділянках при школах і позашкільних закладах.

Згодом навчально-виховні заклади області брали активну участь у Всеукраїнському огляді-конкурсі навчально-дослідних ділянок, оголошеному Міністерством освіти України та Українським Державним еколого-натуралістичним центром. За його підсумками натуралісти Хмельниччини здобули три призові місця: I місце – Кам'янець-Подільський МЕНЦУМ, II – Хмельницький ОЕНЦУМ, III – Іванівська ЗОШ I-II ст. Славутського району, за що й отримали Почесні грамоти від Міністерства освіти і науки України (наказ МОНУ від 27.12.2000 року № 623).

Традиційними в діяльності обласного еколого-натуралістичного центру стали семінари, семінари-практикуми, «круглі столи», консультації та інші форми роботи з педагогічними кадрами по підвищенню їх професійної майстерності, удосконаленню природоохоронної роботи. З 1992 по 2011 рр. включно в обласному ЕНЦУМ спільно з ОІУВ, організовано і проведено десятки семінарів вчителів біології, керів-

ників профільних позашкільних установ, керівників творчих учнівських об'єднань, гуртків екологічного профілю, методистів рай/міськ/методкабінетів.

Організаційно-методичний відділ (зав. відділом Степанець Г.І.) організував активну роботу щодо підготовки інформаційно-методичних листів, методичних розробок, порад, рекомендацій, сценаріїв різноманітних масових заходів тощо на допомогу педагогам області.

Керівник гуртків Влас З.С. опрацювала авторську програму гуртка «Юні натуралісти», яку було надруковано в 1996 році в Збірнику авторських програм з грифом Міністерства освіти України. Методична розробка Влас З.С. «Знайомі незнайомці» була вміщена в газеті «Майбуття» (№ 9, 1997 р.).

В цій же газеті було надруковано матеріали до свята на патріотичну тематику «Слово про зеленого друга», підготовлені Степанець Г.І. («Майбуття» № 4, 1997р.). В журналі «Паросток» за 1997 рік надруковано статтю Н.Є. Баяк «Чорна смородина». Змістовний матеріал підготовлений заступником директора Павлюк Г.В. «Нетрадиційні форми в екологічній освіті і вихованні».

З метою поліпшення екологічного виховання школярів і на допомогу педагогам навчально-виховних закладів області направлено в рай(міськ)вно опрацьований методистом Редзінець З.В. матеріал «Місячник охорони зовнішнього середовища», який складався з тематичного планування чотирьох тижнів «Тиждень знань про природу», «Тиждень преси», «Природа і праця», «Природа, наш рідний край і ми».

В 1994 році зусиллями Хмельницького ОЕНЦУМ було видано навчально-методичний посібник Г.П. Пустовіта «Екологічне виховання учнів у процесі дослідницької роботи». У посібнику висвітлено роботу гуртків юннатів молодшого шкільного віку, загальні питання організації, планування та обліку їх діяльності. Його гідно оцінили колеги і використовують до цього часу.

«Довідник юнната» під редакцією Л. Манорик та С. Клименко, який видруковано в 1995 році, став справжнім підручником для юннатів і школярів області. Ши-

роко використовували довідник у роботі з гуртківцями безпосередньо на ХОЕНЦУМ, а ще його вручали, як нагороду – переможцям різноманітних заходів, біологічних вікторин, конкурсів тощо.

В 1997 році обласний ЕНЦУМ видрукував для освітян області навчально-методичний посібник Пустовіта Г.П. «Дослідницька робота учнів з екології в позашкільних установах і школах». Ним було забезпечено всі рай(міськ)методкабінети та школи області для роботи з педагогами і використання ними в своїй педагогічній діяльності. У посібнику висвітлено методичні основи екологічного виховання учнівської молоді, теоретичні і практичні аспекти дослідницької роботи з екології в освітніх закладах, подано методики перевірки сформованості елементів екологічної культури особистості.

Спільно з працівниками ОІУВ підготовлено і зусиллями ХОЕНЦУМ було надруковано збірник еколого-натуралістичних заходів, сценаріїв, вікторин, свят та рольових ігор «В гармонії з природою» на допомогу вчителям, класним керівникам, керівникам гуртків, вихователям у проведенні роботи з екологічної культури та охорони природи.

Тут вмістили сценарій свята «Мій рідний край – моя земля», підготовлений керівником гуртків Ігнащенко Г.П., сценарій тематичного вечора «Наш зелений дім», підготовлений методистом Редзинець З.В., турнір, присвячений Дню птахів «Народжений літати», розроблений вчителем Голосківської школи Летичівського району Новак Л.М.

В 1998 році Новак В.О. і Новак Л.М. завершили написання навчально-методичного посібника «Орнітофауна Хмельницької області» (фауністична характеристика). ХОЕНЦУМ власними силами видрукував цей посібник і безкоштовно забезпечив ним всі школи області.

Посібник містив цікаву інформацію про птахів нашого краю і був розрахований на вчителів біології, учнів загальноосвітніх шкіл, профтехучилищ, любителів природи та орнітологів.

На допомогу керівникам гуртків і вчителям біології, працівниками обласного еколого-натуралістичного центру в період з 1992 по 1998 рік було видано 48 інструктивно-методичних листів.

Вперше в 1997-1998 рр. проведено районні, міські та обласний етапи Всеукраїнського конкурсу «Керівник творчого учнівського об'єднання еколого-натуралістичного профілю – 98», який проводився з метою виявлення і підтримки творчої праці педагогів, які працюють з учнівськими об'єднаннями, гуртками еколого-натуралістичного профілю, підвищення їх професійної майстерності, а також поширення кращих педагогічних надбань.

Активно включились у це своєрідне змагання еколого-натуралістичні центри міст Кам'янця-Подільського, Шепетівки, Славути, Дунаєвецька районна станція юннатів, а також педагоги з Городоцького, Віньковецького районів.

Лауреатами обласного етапу Всеукраїнського конкурсу стали керівники гуртків Л.С. Суслик з Петрашівської ЗОШ І-ІІІ ст. Віньковецького району та Н.О. Тинянська з Дунаєвецької районної станції юннатів.

Переможцем обласного етапу конкурсу визнано І.К. Гречанюк, керівника творчого дитячого об'єднання «Народні ремесла» Кам'янець-Подільського МЕНЦУМ. Авторська програма Інни Калістратівни була надрукована в Збірнику програм гуртків Міністерства України, а її статті публікувалися в журналі «Початкова школа». Гуртківці І.К. Гречанюк були переможцями Всеукраїнського конкурсу «Мій рідний край – моя земля».

Змістовно і плідно працював Кам'янець-Подільський еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, створений в 1992 році, котрий зажив своїм цікавим і захоплюючим життям, основними формами роботи якого стали гурткова робота, масові натуралістичні заходи, екологічна стежка, наукове товариство учнів, школа верхової їзди, школа юного фермера, школа народних ремесел, майстерня аранжування, дослідницька робота, екскурсії, експедиції, екологічний кінолекторій, клубна робота, міський зоопарк.

В травні 1997 року тут відкрито міні-зоопарк, де можна було зустріти поні, ведмедя, лисицю, мавп та інших звірів. І хоч видовий склад зоопарку не був дуже великий – 28 видів тварин та птахів, однак його вишуканий дизайн і теремки для тварин, створювали атмосферу загадковості, казковості та захоплення чудом природи. Очолила колектив ініціативний педагог Заслужений працівник освіти Ткач Людмила Іонівна. Вона й донині постійно дбає про впровадження в роботу нових нетрадиційних форм навчання, пропаганди екологічних знань, перетворює мрію на реальність.

Цікавим і захоплюючим життям жили й юні натуралісти Шепетівського і Славуцького екологічних центрів, Дунаєвецької станції юннатів. Їх педагоги працювали над впровадженням в практику природоохоронної і дослідницької роботи шкіл нових ідей, педагогічних новацій з питань виховання екологічної культури підростаючого покоління, бережливого ставлення до природи, збереження і примноження її багатств.

Щорічною для учнівської молоді України стала Всеукраїнська природоохоронна пропагандистська акція «Птах року», в якій стали активними учасниками й школярі і юннати Хмельниччини.

Активно працювали і продовжують працювати в цьому напрямку вчителі Голосківської ЗОШ І-ІІІ ст. Летичівського району В.О. Новак та Л.М. Новак, плідну працю яких відзначено нагрудними знаками «Відмінник освіти України». За значні досягнення в пропагандистській роботі про корисну роль птаха 1997 року – рибалочки в природі і господарській діяльності людини, участь у заходах щодо охорони цього виду та його місць мешкання, проведення систематичних обліків та спостережень Подільський клуб любителів птахів Голосківської школи був нагороджений Грамотою Українського державного ЕНЦУМ.

За активну діяльність у розвитку природоохоронної роботи з учнівською молоддю, вагомий внесок у залучення дітей та підлітків до продуктивної праці і досліджень у галузі сільського і лісового госпо-

дарства, лише за два 1997-1998 роки удостоєно нагород Міністерства освіти України та УДЕНЦУМ 10 педпрацівників області, зокрема:

– Бойцун Лілію Василівну, вчительку біології Суловецької ЗОШ І-ІІІ ст. Летичівського району;

– Боцян Ганну Петрівну, вчительку біології Великояромирської ЗОШ І-ІІІ ст. Городоцького району;

– Гільфанову Наталію Артемівну, методиста Кам'янець-Подільського міського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді;

– Гнатюк Людмилу Олександрівну, вчительку біології Ленковецької ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району;

– Коруняк Ларису Іванівну, директора Дунаєвецької районної станції юних натуралістів;

– Ладор Таїсію Орестівну, вчительку біології Гатнянської ЗОШ І-ІІІ ст. Деражнянського району;

– Стецюк Ольгу Іванівну, вчительку біології Шибенської ЗОШ І-ІІІ ст. Теофіпольського району;

– Гудкову Надію Петрівну, вчительку біології Плесненської ЗОШ І-ІІ ст. Шепетівського району;

– Євстафієву Світлану Гаврилівну, методиста Полонського районного методичного кабінету;

– Калашник Валентину Василівну, методиста Деражнянського методичного кабінету.

За творчий підхід високий рівень виконання дослідницьких і практичних робіт в екологічному і природоохоронному напрямках та за значні досягнення в галузі сільського господарства нагороджені Грамотами Українського державного ЕНЦУМ:

– гурток фітотерапевтів Дунаєвецької районної станції юних натуралістів;

– гурток юних натуралістів «Пролісок» Ільковецької ЗОШ І-ІІ ст. Теофіпольського району;

– гурток юних овочівників Шибенської ЗОШ І-ІІІ ст. Теофіпольського району;

– загін «Голубі патрулі» Яблунівської ЗОШ І-ІІ ст. Деражнянського району;

- гурток рослинників-ботаніків Олійницької ЗОШ I-II ст. Теофіпольського району;
- гурток «Юний орнітолог» Кам'янець-Подільського міського еколого-натуралістичного центру;
- гурток юних натуралістів Врублівської ЗОШ I-III ст. Кам'янець-Подільського району;
- об'єднання юних орнітологів Завадівської ЗОШ I-II ст. Чемеровецького району;
- Подільський клуб любителів птахів Голосківської ЗОШ I-III ст. Летичівського району;
- гурток юних друзів природи Понінківської ЗОШ I-III ст. № 1 Полонського району;
- шкільне лісництво Кадиївської ЗОШ I-III ст. Кам'янець-Подільського району;
- гурток юних рослинників Мшанецької ЗОШ I-III ст. Старосинявського району;
- гурток юних овочівників Голозубинецької ЗОШ I-III ст. Дунаєвецького району.

20 юннатів Хмельниччини, які вишли переможцями конкурсу «Мій рідний край – моя земля», одержали путівки до Всеукраїнського табору «Юннат» у м. Києві, зокрема:

- Яровий Олександр, юннат Тростянецької ЗОШ I-III ст. Городоцького району;
- Ліщук Ірина, член природоохоронного гуртка екологічного центру школярів м. Славути;
- Касьян Тетяна, учениця 8 класу Грицівської ЗОШ I-II ст. Шепетівського району;
- Войнаренко Олеся, учениця Браїлівської ЗОШ I-II ст. Новоушицького району;
- Львівська Ольга, учениця 9 класу Нільської ЗОШ I-III ст. Чемеровецького району;
- Ліщук Леся, учениця 9 класу Самчиківської ЗОШ I-III ст. Старокостянтинівського району;
- Коцур Костянтин, учень 9 класу Нетішинської ЗОШ I-III ст. Славуцького району;
- Гринчук Лариса, юннатка Пашковецької ЗОШ I-II ст. Старокостянтинівського району;
- Кузнець Наталія, юний садовод Врублівецької ЗОШ I-III ст. Кам'янець-Подільського району;
- Борсук Інна, юннатка Божиковецької ЗОШ I-III ст. Деражнянського району;

- Донець Софія, юннатка Кадиївської ЗОШ I-III ст. Кам'янець-Подільського району;
- Галянт Віталій, учень Яблунівської ЗОШ I-II ст. Деражнянського району;
- Гуров Павло, учень Хмельницької ЗОШ I-III ст. № 26;
- Гусак Раїса, учениця Вовковинецької школи-інтернату Деражнянського району;
- Іванова Марта, юннатка Чаньківської ЗОШ I-III ст. Дунаєвецького району;
- Кравченко Світлана, учениця Шарівської ЗОШ I-III ст. Ярмолинецького району;
- Котик В'ячеслав, член гуртка юних ботаніків-рослинників Великолазучинської ЗОШ I-II ст. Теофіпольського району;
- Кушнір Оксана, юннатка Тростянецької ЗОШ I-III ст. Городоцького району;
- Гарасюк Наталія, юннатка Клинівської ЗОШ I-III ст. Городоцького району;
- Швець Марія, учениця Скіпчанської ЗОШ I-II ст. Городоцького району.

Юннатівський рух на Хмельниччині нерозривно пов'язаний з вивченням, охороною і збагаченням природи рідного краю. Він отримав можливість набувати творчого розвитку, адже для цього створювались відповідні умови: профільні гуртки, групи, клуби, секції та інші творчі об'єднання, осередки наукових товариств Малої академії наук України, які також покликані розвивати інтереси дітей, допомогти їм вибрати свій трудовий шлях, засвоїти основи екології, правила природокористування.

В цьому напрямку спрямували свою діяльність працівники обласного еколого-натуралістичного центру. Підтримуючи тісні контакти з керівниками еколого-натуралістичних гуртків та педагогами загальноосвітніх шкіл області, вони провели наполегливу організаційну і практичну роботу по залученню обдарованих школярів до участі в діяльності профільних наукових осередків Малої академії наук, якій пророкували велике майбутнє.

Так в 1998 році з області на Всеукраїнському конкурсі-захисті наукових робіт було п'ять натуралістів-членів МАН, зокрема Архипенко Марина з Сатанівської ЗОШ Городоцького району, Винник Сергій з обласного ліцею, Заярнюк Тарас з ЗОШ № 15

та Козюк Костя з ЗОШ № 24 міста Хмельницького і Лисенко Леся з Шепетівського ліцею. Кожен з них показав глибокі знання та здібності в улюбленій галузі наук і отримав диплом II-III ступеня. Всі вони підтвердили свої знання з біології, хімії та інших предметів при вступі у вищі учбові заклади різних куточків України і стали студентами медичних і педагогічних інститутів та університетів.

Співпраця ХОЕНЦУМ та МАН України результативно продовжувалась і в наступні роки.

В 1998-1999 навчальному році в області було майже 90 опорних шкіл з питань екологічного виховання, дослідницько-натуралістичної і природоохоронної роботи учнівської молоді.

В обласних виставках педагогічних ідей неодноразово приймали участь методичні матеріали ХОЕНЦУМ, за що вони двічі відзначались на виставках Дипломом I ступеню (2001 р. і 2003 р.).

В 1999-2000 навчальному році відділи освіти області нарахували в школах 635 навчально-дослідних земельних ділянок, 1627 дитячих об'єднань еколого-натуралістичного профілю (левова частина їх діяла на громадських засадах), якими було охоплено 18290 учнів.

Фінансово-економічна криза 1998 року надумила обласних чиновників на пошук коштів у бюджетах дитячих закладів.

ХОЕНЦУМ розпочав 1998-1999 навчальний рік, маючи у своєму штаті 28,6 ставок керівників гуртків, а вже з 1 січня 1999 року йому залишили лише 21,5 ставки. Негативна тенденція скорочення в обласному ЕНЦУМ штатів педпрацівників і коштів на гурткову роботу з дітьми почала прогресувати та набирати динаміки, супроводжуючись знищенням дитячих еколого-натуралістичних об'єднань закладу у сільській місцевості, а згодом і тих, які збереглись та працювали на його базі.

Хмельницький ОЕНЦУМ наполегливо співпрацював з відділами освіти, запобігаючи знищенню профільних гуртків і домагаючись збереження шкільних навчально-дослідних земельних ділянок та приведен-

ня їх стану і напрямків дитячої дослідницької роботи на них у відповідність до вимог діючого Положення про НДЗД.

Допущені недоліки у роботі Хмельницького обласного ЕНЦУМ, а також його плідну діяльність щодо удосконалення рівня методичної допомоги педагогам навчально-виховних закладів з питань дослідницько-натуралістичної та природоохоронної роботи з школярами, створення системи їх екологічної освіти і виховання та досягнуті здобутки відділів освіти на місцях щодо використання НДЗД для розвитку учнівського дослідництва і трудового виховання школярів та поліпшення юннатівської роботи, було відмічено в лютому 1996 року і червні 2000 року на засіданнях колегії обласного управління освіти.

За досягнуті управлінням освіти та натуралістами Хмельниччини успіхи юннатівської роботи начальник облуправління В.І. Войтенко, в день засідання колегії 27 червня 2000 року, отримав Почесну грамоту від Міністерства освіти України, яку йому урочисто вручив його заступник В.Є. Берека за дорученням Міністра.

Цього ж дня усі начальники рай(міськ)во отримали 1500 примірників, щойно надрукованого зусиллями ХОЕНЦУМ (за рахунок взаємозаліків), навчально-методичного посібника «Організація і зміст еколого-натуралістичної та дослідницької роботи з учнями та юннатами на шкільних навчально-дослідних земельних ділянках» (автор і упорядник О. Зотова) для безкоштовного забезпечення ним усіх шкіл та позашкільних закладів області.

Виконуючи державну національну програму «Освіта ХХІ ст.» та Положення про дитячий позашкільний заклад, обласний ЕНЦУМ свою діяльність спрямовував на дальше удосконалення процесу екологічної освіти і виховання та природоохоронної роботи, розвиток у дітей інтересу до природничих знань, формування у них екологічної і валеологічної культури, прагнення до здорового способу життя.

Особливу увагу було звернуто на організацію профілактичної роботи по збереженню життя і здоров'я гуртківців, попе-

редженню серед них випадків наркоманії, токсикоманії, тютюнопаління, алкоголізму.

На початку 2000-х років в області було розвинено мережу шкіл еколого-натуралістичного профілю, яка зросла з 90 до 122 закладів в 2003 році. Серед них: 35 шкіл – дослідницько-натуралістичного; 46 шкіл – екологічного і 41 школа – природоохоронного профілю.

Ці заклади для вчителів Хмельниччини стали осередками передового педагогічного досвіду юннатівської роботи, які забезпечували формування наукових знань у школярів про довкілля, дослідницькі навички і уміння, спрямовані на розвиток дитячого інтелекту, творчої та ділової активності, життєвої позиції в питаннях екологічного характеру, оволодіння практичними вміннями з метою поліпшення та захисту власного здоров'я і його збереження та розв'язання локальних екологічних проблем.

Практика засвідчила, що безперервне формування здорового способу життя потрібно починати з раннього дитинства, а профілактична робота має бути не лише загальною, а й адресною, спрямованою на конкретну дитину, психічний стан якої може призвести до початку вживання спиртного, наркотичної речовини, куріння, інших нездорових проявів залежності.

Питанню реабілітаційно-оздоровчої роботи «Формування валеологічної культури особистості» присвячувалося спільне засідання виїзної методичної ради (12-13 серпня 2003 року) педагогічних працівників Національного, Хмельницького обласного, Кам'янець-Подільського, Славутського, Шепетівського міських еколого-натуралістичних центрів учнівської молоді та Дунаєвецької районної станції юних натуралістів, що відбувалася по чергово на базах Хмельницького обласного, Кам'янець-Подільського і Шепетівського міських ЕНЦУМ та Дунаєвецької районної станції юннатів.

Згодом, за матеріалами цієї спільної методичної ради, Міністерство освіти і науки України високо оцінило впроваджені натуралістами новації й набутий досвід формування у неповнолітніх ва-

леологічної культури та навиків ведення здорового способу життя і розповсюдило цю інформацію.

У листі від 17 грудня 2003 року № 1/9-356 «З досвіду роботи по формуванню здорового способу життя у позашкільних закладах освіти Хмельниччини» МОНУ відмітило, що творча співпраця Хмельницького ОЕНЦУМ з педагогами-позашкільниками і науковцями дала закладу змогу розв'язувати наступні завдання:

- формування знань про фізичне, психічне і духовне здоров'я та фактори (спадковість, оточуюче середовище, здоровий спосіб життя, охорона здоров'я), що його обумовлюють;

- розвиток інтелектуальних умінь, що сприяють пізнавальній діяльності учнів;

- розуміння особливостей стану свого здоров'я;

- розвиток когнітивних, емоційних і соціальних навичок, звичок здорового способу життя, постійне інформаційне насичення, розширення інтересів та культурних потреб щодо здоров'я, створення умов для постійних контактів з фахівцями з питань здоров'я;

- валеологізація освіти, посилення ролі людинознавчих предметів, які формують у дітей необхідне коло знань щодо можливостей людського організму, людської психіки, розвивають вміння і навички здорового способу життя.

Також відмічалось, що в процесі курсової підготовки та у міжкурсовий період, які організуються Хмельницьким обласним ЕНЦУМ спільно з обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти, підвищується рівень валеологічної культури педагогічних кадрів позашкільних та загальноосвітніх навчальних закладів, що допомагає зберігати здоров'я як вчителя, так і учня. МОНУ також відмітило, що в ході даної діяльності розглядалися питання:

- вивчення сучасних підходів до питань збереження здоров'я;

- пізнання особливостей діяльності власного організму (з урахуванням статі, віку, генетичної схильності до хвороб, факторів ризику);

– формування комплексного підходу до здоров'я як системи взаємозв'язків основних його аспектів (духовно-морального, психологічного, соціального, інтелектуального та фізичного);

– створення кожним учителем індивідуальної оздоровчої системи;

– дотримання звички й потреби в здоровому способі життя і відповідальності особистості за своє здоров'я як суспільну цінність;

– осмислення аксиологічної концепції валеологічної освіти;

– засвоєння методів валеологічної діагностики здоров'я учнів;

– уміння коректувати освітній процес з урахуванням валеологічних вимог;

– оволодіння валеологічними технологіями навчання та виховання.

Особлива увага зверталась на те, що актуальною в складних економічних умовах постала проблема навчання і виховання активної, думаючої, прогресивної та духовно і фізично здорової молоді людини, котра буде формувати суспільство, яке забезпечить сталий розвиток нашої держави. Однією із важливих особливостей, яка сприятиме входженню молоді людини в доросле життя, в процес життєзабезпечення є створення якісного здорового природного та психологічного довкілля і фізично здорового, загартованого організму.

Відзначаючи важливість співпраці Хмельницького ОІППО та ХОЕНЦУМ в реалізації завдань Національної програми «Репродуктивне здоров'я 2001-2005» та набутий ними досвід, МОНУ підкреслювало, що позашкільні еколого-натуралістичні заклади області, використовуючи розроблені Хмельницьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти методики, мають широкі можливості для формування у своїх вихованців здорового способу життя, можуть допомогти учневі зрозуміти, що є вихід з критичної ситуації, яка склалася внаслідок пошкодження особистого та навколишнього генофонду. І, насамперед, – це збереження навколишнього середовища та дотримання правил здорового способу

життя, необхідність довести учням, що здоровий спосіб життя – це життя без мутацій, що нагромаджуються в клітинах організму, це боротьба з ними.

Яскравим прикладом осередку формування здорового способу життя став Кам'янець-Подільський МЕНЦУМ (директор Л.І. Ткач), в якому здоров'я духовне, розумове, тілесне – це не лише заповідь, але й норма життя і праці людей, діяльність яких спрямована на формування екологічної свідомості і культури, виховання любові до природи, вироблення навичок раціонального природокористування і ведення здорового способу життя сучасної молоді.

Всі співробітники закладу, маючи фахову освіту, ознайомилися із природоохоронними законодавчими актами, законами про права дитини, освітніми правовими документами, сучасними науковими знаннями з психології, медицини, екології, що дало можливість педагогам сформувати систему поглядів, етику взаємовідносин, психологію поведінки, симантику поняття «здоровий спосіб життя» у школярів.

Для виявлення інтересів і знань молоді та потреб молоді колективом центру було організовано дискусії та бесіди на теми: «Здоровий спосіб життя – це норма чи примха?», «Найвища цінність у житті – це здоров'я». Розроблена програма «За здоровий спосіб життя» проходила через всі види діяльності гуртків, клубів, учнівського товариства. Вона отримала напрямки:

– Аудиторні і активні природоохоронні заходи та здоров'я людини. Теоретичні заняття, екскурсії, експедиції, науково-дослідні, екомоніторингові роботи, спрямовані на пізнання, аналіз, розробку заходів та вирішення суспільно-психологічних, екологічних проблем з метою поліпшення якості середовища та здоров'я людини. Спеціалізований підбір колекцій та інформаційних матеріалів про корисні та шкідливі для здоров'я природні та культивовані види флори і фауни, їх компоненти, штучні сполуки використовуються для поглиблення знань про вплив на людський організм та способи запобігання негативних змін та погіршення здоров'я.

– Естетика, емоції та здоров'я. Оформлення інтер'єрів МЕНЦУМу, шкіл, навчальних закладів, формування естетики присадибних територій, формування мікрокомпозицій, створення природних та штучних сувенірів, виготовлення фотографій та фільмів сприяють накопиченню позитивних емоцій, які покращують здоров'я.

– Фізична праця і оздоровлення. Проведення різних видів робіт на свіжому повітрі по догляду за рослинами, тваринами, помірні фізичні навантаження забезпечують активні рухові дії, а також зміцнення та покращення фізичних показників дітей різних вікових груп.

– Повноцінний відпочинок та оздоровлення. Театральні вистави, демонстрації виступів міні-зоопарку, виставки, свята, екскурсії дають можливість відпочити та отримати позитивні емоції. Екологічні табори сприяють комплексу поєднання поглиблення знань та відпочинку.

– Природні дари для здоров'я. На НДЗД та у теплиці вирощуються сільськогосподарські, квітково-декоративні та лікарські рослини. Так виготовлення лікувальних трав'яних наборів, вивчення аромотерапевтичних властивостей рослин, плодів, овочів, що тут вирощуються, є частиною програми «За здоровий спосіб життя».

Створення позитивного ставлення до міського ЕНЦУМ відбувалося ще й за рахунок рекламної діяльності, яку робили його юннати.

Це такі як: жива лотерея, радіогазета, жива візитка, кінолекторій.

Жива лотерея – це, насамперед, демонстрація різноманітних видів тварин і рослин, що є в зоопарку, теплицях, на ділянках, які сприяють оздоровленню стану помешкання, покращенню стану організму, при потребі його лікуванню. Папуги, кролі, козенята, морські свинки та мавпочки, пеларгонії, монстери, циперуси та традесканції розходилися як лотерейний виграш і змушували розповідати про центр. Коні та поні з чудовими каретами, з юними наїзниками та наїзницями завжди до послуг всіх бажаючих покататися. Це задоволення й сьогодні викликає масу емоцій. Із уст в уста

розповідають про них ті, хто вже відчув захоплення від їзди. А по місцевому радіо звучали голоси як відвідувачів МЕНЦУМ, так і спів пташиний та звуки звірят.

Відеофільми також повідомляли про чудо-куточок природи.

Разом з учнями та вчителями, за підтримки різних міських організацій було створено музей хліба, де відтворено інтер'єр української оселі, демонструються обрядові хліби: паска, калита, весільний калач та інші. Тут є і піч, і начиння різне, і пристрої та побутові речі. Існує куточок обрядових віночків, який постійно оновлюється та оформлюється до певних народних свят. Майстри декоративно-прикладного мистецтва виставляють свої рушники і миски, серветки і ложки. Тут юннати можуть покуштувати українських страв та напої, які виготовляються здебільшого із власноруч вирощених овочів, фруктів та лікарських трав.

З 1990 року в музеї побувало понад 30 тисяч відвідувачів.

Міні-зоопарк, що створили в закладі, нараховує 43 види ссавців і птахів, більше 300 акваріумних риб. Вони не лише гордість, окраса, об'єкт вивчення та експериментів, постійної турботи і важкої праці, але вони ще й джерело доходів. А на невеличких охайних земельних ділянках, де розміщені колекції чи розсадники, можна знайти свою мрію: рідкісний сорт смородини чи неповторну хризантему, чудернацький чорнобривець чи рідкісну лікарську рослину.

На прикладі згаданих вище видів діяльності, форм і напрямків гурткової роботи Кам'янець-Подільському МЕНЦУМ вдавалося поєднати пізнавальну, творчу і трудову діяльність, формувати нові навички, надавати нові знання, які в перспективі дозволяють молодій людині дотримуватися здорового способу життя та зберегти свою силу і здоров'я, адже саме ці якості сприяють виживанню в різних життєвих ситуаціях.

МОНУ відмічало також і те, що педагоги позашкільних еколого-натуралістичних закладів Хмельниччини знайшли можливість для розв'язання завдань, поставлених

Національною програмою «Репродуктивне здоров'я 2001-2005», як в змісті навчальних програм, так і в методах та формах організації навчального процесу.

Працюючи під гаслом «Всі заняття – це уроки здоров'я», всю методику навчальних програм і позашкільних навчально-виховних заходів вони підпорядкували, насамперед, меті збереження здоров'я педагога та учня. Це досягалося шляхом використання під час гурткових занять активних та інтерактивних методів навчання, які оздоровлюють навчальний процес, створюють сприятливий мікроклімат, активізують навчальну діяльність учнів, на що в першу чергу і звертали увагу педагоги

Удосконалення методичної роботи, наповнення її новими формами і змістом, зростання її ролі в підвищенні рівня професійної майстерності педагогічних працівників позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, систематичне вивчення, узагальнення і поширення перспективного педагогічного досвіду еколого-натуралістичного спрямування, в тому числі оздоровлення вихованців юннатівськими формами роботи (участь в екологічних експедиціях, походах, екскурсіях в природу, сільськогосподарських роботах на НДЗД, таборах праці і відпочинку, спортивно-оздоровчих заходах), формування у школярів здорового способу життя, проведення серед вихованців юннатівських гуртків антиалкогольної, антинікотинової, антинаркотичної пропаганди – ось ті проблемні завдання, визначені десятирічним планом роботи, над якими протягом 2001-2010 років працював педагогічний колектив Хмельницького ОЕНЦУМ і надавав відповідну методичну допомогу працівникам МЕНЦУМ, СЮН та загальноосвітнім і позашкільним навчально-виховним закладам області.

В 2003 році, після зменшення засновником обсягів фінансування на діяльність обласного ЕНЦУМ, з 1 вересня тут ще працювало 92 гуртки, в яких нараховувалося 1380 дітей, а до кінця року уже було 87 гуртків, які охоплювали 1260 дітей. Частиною цих гуртків заклад організував в окремих інтернатних і загальноосвітніх школах.

Почалися скорочення штатів і зменшення кількості працюючих в закладі педагогів. Заклад покинула Галина Іванівна Степанець, яка багато літ опікувалась ним, дбала про його розвиток і підтримувала юннатівський рух в нашому краї, працюючи заступником начальника обласного управління освіти, а з 1997 року – завідуючою відділом ХОЕНЦУМ, забезпечувала істотний розвиток його навчально-методичної роботи.

Наступного року чиновники обласної влади додумались до нової форми економії бюджетних коштів і замість розвитку місцевої економіки та підтримки закладів освіти «оптимізували» видатки на їх діяльність.

З 1 січня 2004 року в Хмельницькому ОЕНЦУМ, завдяки чиновницькій турботі, залишилось лише 36 гуртків для 648 юннатів та 9,1 ставки керівників гуртків, що було на 100 гуртків менше ніж 10 літ тому. Половина висококваліфікованих членів педаголективу була змушена покинути заклад і шукати роботу, а ті педагоги, що залишились, продовжували наполегливо працювати, адже вищестоящі вимоги до колективу закладу та обсяги роботи для кожного не лише не зменшились, а й істотно зросли.

Для юних природолюбів у ХОЕНЦУМ було збережено гуртки ряду профілів, в т. ч. юні друзі природи, юні натуралісти, квітникарі, ботаніки, овочівники, рослинники, садоводи, акваріумісти, екологи, юннати – краєзнавці, бджолярі, народні ремесла.

В 2004-2005 роках обласним управлінням освіти і науки особлива увага була звернута на діяльність в школах навчальних екологічних стежок.

Ряд навчальних закладів області приймали участь у Всеукраїнському конкурсі-огляді на кращу екологічну стежку, а Голоківська ЗОШ І-ІІІ ст. Летичівського району і Чемеровецький будинок школяра на базі Ямпільчицької ЗОШ І-ІІІ ст. посіли в цьому огляді відповідно ІІ і ІІІ місця.

Вивчення обласним управлінням стану еколого-натуралістичної і дослідницької роботи в навчальних закладах області показало, що у 702 закладах освіти створені навчальні екологічні стежки. Педагогічні і

учнівські колективи цих навчальних закладів серйозну увагу приділяли поповненню стежок новими видами рослин, впорядкуванням станцій, організації і проведенню на них навчальних екскурсій для дітей.

Активна пропагандистська робота педагогів і дітей проводилася на екологічних стежках Радіснрянської ЗОШ I-III ст., Красилівської ЗОШ I-III ст. Красилівського, Чаплянської ЗОШ I-III ст., Голосківської ЗОШ I-III ст., Голенищівської ЗОШ I-III ст. Летицівського, Ямпільчицької ЗОШ I-III ст. Чемеровецького районів та ряді інших шкіл і позашкільних закладів.

З метою продовження створення закладами освіти екологічних стежок та їх упорядкування, обласне управління освіти і науки в 2005 році провело паспортизацію екологічних стежок в закладах освіти області.

На базі Хмельницького ОЕНЦУМ регулярно проводилися профільні методичні заходи: семінари – практикуми, круглі столи, методоб'єднання, конференції, наради та ін. для керівників, методистів і педпрацівників позашкільних закладів, вчителів біології, завідувачів НДЗД, керівників еколого – натуралістичних гуртків, учнівських лісництв, аграрних трудових об'єднань, методистів районних відділів та міських управлінь освіти.

Активну участь у цих методичних заходах приймали працівники Хмельницького ОППО, Хмельницького національного університету та гуманітарно – педагогічної академії, облуправління освіти і науки.

25 березня 2005 року на базі Кам'янець-Подільського державного університету відбувся семінар «Регіональна екологічна мережа Хмельницької області», в якому брали участь методисти закладу Зотова О.В. та Гурська З.І.

15-17 червня 2005 року на базі Житомирського ОЦЕНТ відбулось засідання координаційно-методичної ради «Впровадження сучасних педагогічних інновацій в навчально-виховний процес творчих учнівських об'єднань біологічного профілю», в якому взяла участь заступник директора Л.О. Демчук, а 2-6 червня цього ж року в м. Москві відбувся міжнародний семінар з

питань розвитку еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти, в якому брав участь директор Хмельницького ОЕНЦУМ В.В. Климчук.

12-14 вересня 2005 року на базі позашкільних еколого-натуралістичних закладів нашої області відбувся Всеукраїнський семінар директорів районних ЕНЦУМ і СЮН «Науково-педагогічні та сільськогосподарські основи організації роботи з біології на навчально-дослідній земельній ділянці в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах».

Проведення цього заходу на Хмельниччині засвідчувало досягнуті високі результати дослідницько-натуралістичної роботи юннатів і педагогів навчальних закладів нашого краю.

У роботі семінару, усі засідання якого особисто проводив директор Національного ЕНЦУМ, професор, доктор педагогічних наук ВВ. Вербицький, взяли участь понад 40 директорів районних ЕНЦУМ, СЮН, методисти обласних ЕНЦУМ з різних регіонів України та ряд працівників позашкільних еколого-натуралістичних закладів Хмельниччини.

Учасники семінару ознайомились з матеріальною базою закладу і навчально-дослідною земельною ділянкою Хмельницького обласного ЕНЦУМ, представленими в колекційному, селекційно-генетичному, виробничному відділку рослинами, опрацювали польовий журнал НДЗД та схему закладання дослідів, неодноразово ділились передовим педагогічним досвідом за круглими столами.

13 вересня керівники районних ЕНЦУМ, СЮН та методисти обласних ЕНЦУМ побували в Дунаєвецькій рСЮН, Кам'янець-Подільському МЕНЦУМ і ряді місцевих шкіл, а наступного дня вони вивчали досвід роботи вчителя біології Старокостянтинівської гімназії О.А. Котюк.

Семінар був насичений і змістовний, а його учасники ще довгий час ділились враженнями від побаченого, почутого і отриманого тут.

Важливе значення для розвитку дослідницької роботи юннатів та школярів

Хмельниччини за завданнями науковців в той період мали:

- Національна академія педагогічних наук України;
- Кам'янець-Подільський аграрний університет;
- Кам'янець-Подільський національний університет;
- Хмельницький національний університет;
- Кам'янець-Подільський ботанічний сад;
- Дослідна станція «Самчики» Старокостянтинівського району;
- Шарівське дослідницьке господарство Ярмолинецького району;
- Пирогівське дослідницьке господарство «Зоря» Хмельницького району;
- Пасічянське дослідницьке господарство «Пасічне» Старосинявського району;
- Славутська селекційна сортовипробувальна станція;
- Національний природний парк «Подільські Товтри»;
- Державне управління охорони навколишнього природного середовища у Хмельницькій області.

З метою збереження і розвитку дитячих юннатівських об'єднань зоолого-тваринницького профілю, 30 листопада 2005 року в м. Шепетівці на базі міського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді відбувся обласний семінар керівників гуртків еколого-натуралістичного напрямку опорних шкіл і позашкільних закладів Хмельниччини «Організація і зміст діяльності гуртків зоолого-тваринницького профілю».

Програмою семінару було передбачено ознайомлення з навчально-матеріальною зоолого-тваринницькою базою Шепетівського міського ЕНЦУМ, зустрічі з вченими, розгляд питань щодо ведення юннатами науково-дослідної та дослідницько-натуралістичної роботи в зоолого-тваринницьких гуртках за завданнями вчених (в т. ч. МАН), а за круглим столом учасники семінару провели обмін досвідом еколого-натуралістичної роботи.

В 2005 році відзначалося 80-річчя юннатівського руху в Україні. За клопотанням Хмельницького ОЕНЦУМ та за підтримки

Національного ЕНЦУМ, Міністерство освіти і науки України нагородило нагрудним знаками «Відмінник освіти України» педагогічних працівників:

- Манійчук Тетяну Леонідівну, директора Шепетівського МЕНЦУМ;
- Дмитрієнко Тамілу Сергіївну, методиста Теофіпольського районного відділу освіти;
- Кирилук Клавдію Вікторівну, вчитель біології і хімії Гальчинецької ЗОШ I-III ст. Теофіпольського району;
- Григорова Ігора Миколайовича, директора Масівецької ЗОШ I-II ст. Хмельницького району;
- Гурську Зою Іванівну, методиста Хмельницького обласного ЕНЦУМ;
- Паляницю Лідію Антонівну, керівника гуртків Хмельницького обласного ЕНЦУМ;
- Влас Зінаїду Семенівну, керівника гуртків Хмельницького обласного ЕНЦУМ.

Особлива увага приділялася збереженню і розвитку мережі учнівських лісництв. Для вирішення завдань, що визріли перед юними лісівниками, ХОЕНЦУМ 18-19 жовтня 2006 року організував на базі Масівецького лісгоспу та учнівського лісництва Хмельницького району обласний семінар-практикум для працівників райво, міську про, керівників гуртків юних лісівників та учнівських лісництв «Науково-педагогічні та лісгосподарські основи організації діяльності учнівських лісництв». Семінар на високому рівні забезпечували місцеві лісівники та педколектив Масівецької ЗОШ I-II ст., учнівське лісництво якої стало одним із кращих в області (кер. Григоров І.М.). Учасники заходу обмінялись досвідом та визначили основні напрямки організації практичної діяльності учнівських лісництв, а на завершення заходу заступник начальника Хмельницького облупон М.В. Соловей урочисто вручив керівнику учнівського лісництва Ігору Миколайовичу Григорову давно заслужену ним нагороду – нагрудний знак «Відмінник освіти України».

З метою формування екологічної свідомості та екологічної культури підростаючого покоління, удосконалення форм і методів трудового навчання і виховання, за-

лучення до активної природоохоронної діяльності, у 2006 році проходили заходи Всеукраїнської етап акції «Ліси для нащадків».

Оргкомітет Всеукраїнського етапу Акції нагородив путівкою до Всеукраїнського табору «Юннат» Косовського Максима, учня 11 класу Судилківської ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району.

Гурток «Юні орнітологи» загальноосвітньої школи І – ІІІ ст. № 7 м. Кам'янець-Подільського нагороджено грамотою Національного ЕНЦУМ за змістовну природоохоронну, дослідницько-пропагандистську роботу в акції «Птах року-2006» та практичну екологічну роботу у вирішенні проблеми охорони птахів.

За плідно проведену практичну роботу в рамках Всеукраїнського заочного конкурсу-огляду внутрішнього та зовнішнього озеленення навчальних закладів «Галерея кімнатних рослин» нагороджений Грамотою Національного ЕНЦУМ і путівкою до Всеукраїнського табору «Юннат» гурток «Юні квітникарі» Кам'янець-Подільського міського ЕНЦУМ.

В 2006 році нагороджено Грамотою Національного ЕНЦУМ ученицю 7 класу Кульчинівської ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району Яблонську Наталію за зайняте нею ІІ місце у Всеукраїнській акції «Зелений паросток майбутнього», а за зайняте ІІІ місце в Акції також нагороджено Грамотою Національного ЕНЦУМ учнівський колектив 7-8 класів НВК Славутського району, гурток «Народні умільці» Кам'янець-Подільського МЕНЦУМ та вихованців гуртка «Зелений патруль» Ставищанської ЗОШ І-ІІ ст. Дунаєвецького району

З 23 по 25 травня 2007 року на базі Національного ЕНЦУМ відбувся ІІ Всеукраїнський конкурс експериментально-дослідницьких робіт «Юний дослідник» для учнів 9-11 років із природознавства (біології), в якому взяли активну участь школярі Хмельниччини.

Відповідно до рішення журі конкурсу Дипломами учасника нагороджено:

– Ярушинського Святослава, учня 6 класу Дунаєвецької ЗОШ І-ІІІ ст. № 2, вихованця Дунаєвецької райСЮН;

– Ставіногу Ольгу, ученицю 5 класу Іванковецького НВК Хмельницького району;

– Дудара Юрія, учня 6 класу Деражнянського НВК № 3;

– Цибанюка Тимофія, учня 6 класу Корчицької ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району.

Путівками до Всеукраїнського табору «Юннат» нагороджено:

– Антонюк Олену, ученицю 9 класу Шепетівського НВК № 3;

– Гала Максима і Панчук Ольгу, учнів 6 класу та учнівський колектив 6-7 класів Нетішинської ЗОШ І-ІІІ ст. № 4 за активну участь у Всеукраїнській акції «Юннатівський зеленбуд»;

– гурток «Улюбленці природи» Кам'янець-Подільської ЗОШ І-ІІІ ст. № 6;

– юннатівський загін «Рятівники природи» Кам'янець-Подільської ЗОШ І-ІІІ ст. № 5;

– Михальчук Тетяну, ученицю 11 класу Нетішинської ЗОШ І-ІІІ ст. № 2;

– учнівський колектив 9-В класу Нетішинської ЗОШ І-ІІІ ст. № 1;

– Семенюка Артема і Почекета Дмитра, вихованців гуртка «Юні лісівники-дендрологи» Славутського міського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді;

– гурток «Юні лісівники-дендрологи» Сквородківської ЗОШ І-ІІІ ст. Старокостянтинівського району;

– учнівський колектив Шепетівського НВК № 1;

– гурток «Юннат» Шепетівського НВК № 2;

– Антонюк Олену, ученицю 9 класу Шепетівського НВК № 3.

Учнівський колектив Вишнівчицької ЗОШ І-ІІІ ст. Чемеровецького району нагороджено грамотою Національного ЕНЦУМ, а ученицю 7 класу Пенківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Старокостянтинівського району Іську Людмилу, за проведену науково-дослідну роботу з ботаніки нагороджено путівкою до Всеукраїнського табору «Юннат».

Грамотою Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України за вагомі наукові результати по програмі науково-освітнього проекту «Лишайники – індикатори стану атмосферного повітря» нагороджено Климчук Євгенію та Піскорську Анастасію,

вихованок гуртка «Юні ботаніки» Хмельницького ОЕНЦУМ (тема роботи «Лишайники-індикатори стану атмосферного повітря»), а за зайняте у проекті III місце, Грамотою Національного ЕНЦУМ нагороджено гурток «Юні натуралісти» Дунаєвської районної станції юних натуралістів.

Юннати і школярі Хмельниччини – активні учасники новорічно-різдвяної виставки-конкурсу «Новорічний подарунок», яку щорічно проводить НЕНЦУМ.

За творчий підхід і особистий внесок у відродженні національних традицій та виготовлення народних іграшок новорічно-різдвяної виставки-конкурсу «Новорічний подарунок» в 2007 році нагороджено Грамотою Національного ЕНЦУМ:

– Верещинську Валентину за роботу «Ангел», члена гуртка «Флористика» Дунаєвської райСЮН;

– Закаряна Артема за роботу «Колобок» та Гречанюка Артура за роботу «Святий мене Іване, бо я вже з приданим», вихованців Палацу творчості дітей та юнацтва м. Хмельницького;

– Бушинську Аліну за роботу «Новорічний пакунок», члена гуртка «Писанкарство» ЦЕНТУМ м.Шепетівки;

– Приступу Юлію за роботу «Оленка», члена гуртка «Вишиванка» та Щукіну Олену за роботу «Оленка», члена гуртка «Дизайн» Віньковецького Будинку творчості;

– Волинець Ольгу за роботу «Снігова королева», ученицю Старокостянтинівської ЗОШ I-III ст. №3;

– Яринич Ірину за роботу «Польові квіти», вихованку Славутського МЕНЦУМ;

– Юзвишену Альону за роботу «Веселий моряк» та Мазур Марину за роботу «Янгол», вихованок гуртка «М'яка іграшка» Віньковецького Будинку дитячої творчості;

За підсумками VI Міжнародного дитячого екологічного конгресу «Живи, Земле!» Дипломами першого ступеня та цінними подарунками нагороджено Мнюха Олександра, учня 10 класу Пліщинської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району, з роботою «Біоекологічні особливості та якісні характеристики деревини клена-явора форми «Пташине око», сформованої за межею

ареалу в Україні», секція «Екологія рослин» та екологічний парламент Шепетівського міського ЦЕНТУМ, секція «Дитячий екологічний парламент».

Дипломом III ступеня і цінним подарунком цього конгресу нагороджено також Мартинюк Олену Степанівну, ученицю 10 класу Пліщинської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району.

Екологічний центр школярів м. Славута у 2007 році був нагороджений Грамотою Національного ЕНЦУМ за змістовну роботу на ділянці рослин радіопротекторної дії та участь у Всеукраїнській акції «Рослини – рятівники від радіації».

Національний ЕНЦУМ нагородив Грамотою ученицю 11-Г класу Нетішинської ЗОШ I-III ст. № 2 Савчук Ірину за цілеспрямовану роботу по дослідженню корисних комах та значні успіхи у Всеукраїнському еколого-натуралістичному поході «Біоцит».

На базі Національного ЕНЦУМ з 28 лютого по 4 березня 2007 року проходив Тиждень науково-освітніх проектів «Україна – Європа – Світ».

В рамках цього проекту відбувся III Всеукраїнський конкурс юних зоологів та тваринників, за підсумками якого визнано переможцем та народжено Дипломом I ступеня Франчука Юрія, учня 11 класу Полянської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району за роботу «Природоохоронні заходи зі збереження та відтворення орнітологічного різноманіття на території РЛП «Мальованка».

Як завжди, успішно працювали юні лісівники Шепетівщини.

У 2007 році Національний ЕНЦУМ нагородив Грамотою учнівське лісництво Полянської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району, як одного з кращих учасників Всеукраїнського зльоту учнівських лісництв.

За змістовну природоохоронну, дослідницько-пропагандистську діяльність в рамках акції «Птах року 2007 – вивільга» та практичну екологічну роботу у вирішенні проблеми охорони птахів нагороджено Грамотою Національного ЕНЦУМ член шкільного товариства охорони птахів Гальчинецького НВК Теофіпольського району Кожан Наталя.

За активну участь у проведенні заходів Всеукраїнської трудової акції «Плекаємо сад» у 2007 році Грамотою Національного ЕНЦУМ нагороджено гурток «Еколог» Плесненської ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району, гурток юних садівників Кам'янець-Подільського міського ЕНЦУМ, учнів 7 класу В'язовецької ЗОШ І-ІІІ ст. Білогірського району, гурток «Ерудит» Хмельницької санаторної школи – інтернату № 2 та колектив учнів 8 класу Нетішинської ЗОШ І-ІІІ ст. № 1.

Путівкою від Національного ЕНЦУМ до табору «Юннат» нагороджено найкращих юннатів-учасників трудової акції «Зелений паросток майбутнього» Росенка Андрія та Мойсееву Світлану – вихованців гуртка «Охорона природи» Славутського МЦЕНТУМ.

Білогірський НВК нагороджено Грамотою Національного ЕНЦУМ за проведену роботу по залученню загальноосвітніх навчальних закладів до благоустрою та покращення стану їх зовнішнього озеленення під час Всеукраїнської трудової акції «Парад квітів біля школи», а Листом Подяки Національного ЕНЦУМ за проведену організаційну роботу по залученню учнівської молоді до озеленення в рамках Всеукраїнської трудової акції «Парад квітів біля школи» нагороджено Славутський МЦЕНТУМ; Жищинецьку загальноосвітню школу І-ІІІ ст. Городоцького району та Шепетівське НВО № 2.

Диплом Національного ЕНЦУМ отримав переможець Національного туру Міжнародного конкурсу «Енергія і середовище» Присяжнюк Андрій, учень Красилівського НВК «Загальноосвітня школа І-ІІІ ст. № 5 та гімназія», за роботу «Прес для очищення води».

За підсумками Всеукраїнської трудової акції «Дослідницький марафон» путівками до Всеукраїнського табору «Юннат» нагороджено ученицю Великочернятинської ЗОШ І-ІІІ ст. Старокостянтинівського району Дарієнко Євгенію, ученицю Хоняківської ЗОШ І-ІІІ ст. Славутського району Поліщук Світлану, ученицю Шепетівського НВК № 3 Круглу Марію.

Дипломом Національного ЕНЦУМ, цінним подарунком і комплектом журналу «Паросток» нагороджено агітбригаду «Едельвейс» ЗОШ І-ІІІ ст. № 2 м. Шепетівки за зайняте ІІІ місце на VII Всеукраїнському конкурсі екологічних колективів (агітбригад) загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів.

Відповідно до підсумків проведення Всеукраїнського конкурсу «Юний флорист» Диплом Національного ЕНЦУМ надано Сидорову Дмитру, вихованцю Шепетівського МЕНЦУМ.

Нагороджено путівками до Всеукраїнського табору «Юннат» школярів, членів учнівських лісництв за відтворення у 2007 році лісових ресурсів, допомогу у посадці лісу, збір лікарської сировини під час трудової акції «Ліси для нащадків»:

– Читкайло Юлію, Кавуна Олександра та Ковальчук Тетяну – учнів 10 класу Нетішинської ЗОШ І-ІІІ ст. № 1 ;

– Васьківську Юлію, ученицю 8 класу Нетішинської ЗОШ І-ІІІ ст. №1.

Путівками до Всеукраїнського табору «Юннат» також нагороджено членів гуртка «Охорона природи» Славутського МЕНЦУМ Івашенюк Наталію, Матвійчука Дмитра, Моїсееву Світлану, Прокопчук Катерину та Прокопчука Михайла за активні дії з впорядкування і оздоровлення довкілля під час трудової акції «Зелений паросток майбутнього».

Грамотою Національного ЕНЦУМ за активну участь у проведенні Всеукраїнської трудової акції «Плекаємо сад» нагороджено учнів 9-В класу Нетішинської ЗОШ І-ІІІ ст. № 1 та гурток «Юні друзі природи» ЗОШ І-ІІ ст. № 11 м. Кам'янця-Подільського.

Для розвитку дитячого дослідництва в школах області постала потреба в тіснішому зближенні юних дослідників природи з науковцями.

11 жовтня 2007 року на базі Хмельницького обласного еколога-натуралістичного центру учнівської молоді вперше відбулась обласна дитяча науково-практична конференція з питань дослідницько-натуралістичної роботи в галузі сільського і лісового господарства, в якій взяли участь 32 шко-

лярі – виконавці науково-дослідницьких робіт з 16 районів і 5 міст Хмельниччини.

Конференція присвячувалася ювілейній 55-й річниці створення Хмельницької обласної станції юних натуралістів і проводилася з метою забезпечення підвищення ефективності і якості дитячої дослідницько-натуралістичної та природоохоронної роботи, удосконалення співпраці школярів і місцевих науковців, педагогів загальноосвітніх та позашкільних навчально-виховних закладів, працівників сільського і лісового господарства, спрямованої на активізацію та раціоналізацію науково-дослідницької роботи юних дослідників.

Юні учасники конференції зробили власні доповіді про проведену ними науково-дослідницьку роботу, використовуючи надані їм технічні засоби навчання (персональні комп'ютери ASUS, локальну мережу Інтернет, мультимедійний проектор, широкоформатний телевідеомонітор), зацікавлено дискутували з ровесниками та дорослими учасниками конференції, захищали результати своїх досліджень і власну думку, отримали консультації, поради, пропозиції та побажання вчених і фахівців з питань сільськогосподарського виробництва та лісового господарства.

Особливо змістовними і яскравими були доповіді Ющенко Ганни, учениці 11 класу Шепетівського навчально-виховного комплексу №3 у складі «Загальноосвітня школа І-ІІІ ст. та ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою», Мартинюк Олени, учениці 11 класу Серединецької ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району, Мнюха Олександра, учня 11 класу Пліщинської ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району, Савицького Павла, учня 9 класу Западинської ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району, Маліновського Івана, учня 9 класу Малівецької ЗОШ І-ІІІ ст. Дунаєвецького району та Корягіної Юлії, учениці 11 класу Старосинявського НВК «ЗОШ І-ІІІ ст., гімназія» і ряду інших школярів.

Високу якість дитячих дослідницьких робіт було досягнуто завдяки ентузіазму і професіоналізму педагогів, під керівництвом яких виконувались школярами та

юннатами дослідницькі роботи, наполегливості і бажанню пізнати нове самих юних дослідників природи.

Враховуючи результати проведеної конференції, оцінку дитячих робіт науковцями, враження її учасників від проведених дискусій та спілкування з вченими і фахівцями та з метою підтримки і заохочення юних дослідників до проведення експериментально-дослідницьких робіт в галузі сільського та лісового господарства, Хмельницький ОЕНЦУМ нагородив цінними подарунками за кращі творчі роботи (навчальний посібник «Риби, земноводні, плазуни і звірі Хмельниччини») та Листами подяки за активну участь в обласній дитячій науково-практичній конференції з питань дослідницько-натуралістичної роботи в галузі сільського і лісового господарства, присвяченій 55-річчю створення обласної станції юннатів, ряд школярів і юних натуралістів навчально-виховних закладів області – учасників конференції:

– Рибак Іванну, ученицю 10 класу Ямпільської ЗОШ І-ІІІ ст. Білогірського району з дослідницькою роботою на тему: «Індустріальна технологія вирощування буряків»;

– Кондратюка Віталія, учня 11 класу, Дашковецького НВК Вінковоцького району з дослідницькою роботою на тему: «Вивчення та дослідження ґрунтоутворення»;

– Мамчур Олену, ученицю 10 класу, Городоцької гімназії з дослідницькою роботою на тему: «Ліси Городоччини, їх теперішнє і майбутнє»;

– Чорну Любов, ученицю 9 класу Копачівського НВК ЗОШ І-ІІІ ст. Деражнянського району, з дослідницькою роботою на тему: «Характеристика екологічних чинників, необхідних для вирощування грибів родини спорикових або печерицевих в домашніх умовах»;

– Маліновського Івана, учня 9 класу Малівецької ЗОШ І-ІІІ ст. Дунаєвецького району з дослідницькою роботою на тему: «Модринові насадження в Малівецькому лісництві»;

– Войцедського Яна, учня 10 класу Маківського НВК ЗОШ І-ІІІ ст., колегіум з до-

слідницькою роботою на тему: «Вплив умов вирощування цукрового буряка на розвиток тканин коренеплоду»;

– Кучерука Тараса, учня 10 класу Радосівського НВК «ЗОШ I-III ст. «Ізяславського району з дослідницькою роботою на тему: «Кислотність ґрунтів землекористування СТОВ «Радосівське»;

– Левчук Ірину, ученицю 8 класу Криворудківської ЗОШ I-II ст. Красилівського району з дослідницькою роботою на тему: «Вплив мінерального живлення на урожай цукрових буряків»;

– Грицаюк Альону, ученицю 8 класу Отроківської ЗОШ I-III ст. Новоушицького району з дослідницькою роботою на тему: «Роль бджільництва в біоекології»;

– Поліщук Світлану, ученицю 9 класу Хоняківської ЗОШ I-III ст. Славутського району з дослідницькою роботою на тему: «Вплив передпосівної обробки насіння на схожість та врожайність моркви столової»;

– Іщук Марину, ученицю 11 класу Цвітоського НВО Славутського району з дослідницькою роботою на тему: «Вирощування садивного матеріалу деревних порід зеленим живцюванням у теплицях та вплив інтенсивності поливання на процес кореневого живлення»;

– Шкробтака В'ячеслава, учня 9 класу Сковородківської ЗОШ I-III ст. Старокостянтинівського району з дослідницькою роботою на тему: «Методи боротьби зі шкідниками лісу»;

– Марценюк Наталію, ученицю 8 класу Пасічниського НВК «ЗОШ I-III ст., агротехнічний ліцей» Старосинявського району з дослідницькою роботою на тему: «Вплив складу ґрунту державного підприємства «Пасічна» Старосинявського району Хмельницької області на врожайність хмелю»;

– Цимбалюк Оксану, ученицю 9 класу Старосинявського НВК «ЗОШ I-III ст., гімназія» з дослідницькою роботою на тему: «Санітари лісу – руді лісові мурахи»;

– Корягіну Юлію, ученицю 11 класу Старосинявського НВК «ЗОШ I-III ст., гімназія» з дослідницькою роботою на тему: «Енцефаломієліт свиней, захист природними препаратами»;

– Зельську Наталію, ученицю 10 класу Поляхівського НВК «ЗОШ I-III ст., колегіум» Теофіпольського району з дослідницькою роботою на тему: «Стан соснового фітоценозу Хмельницької області»;

– Юзвенка Андрія, учня 7 класу Масівецької ЗОШ I-II ст. Хмельницького району з дослідницькою роботою на тему: «Організація охорони птахів у Масівецькому учнівському лісництві»;

– Нагородну Діану, учня 10 класу Чорнянського НВО «Дошкільний заклад ЗОШ I-III ст.» Чемеровецького району з дослідницькою роботою на тему: «Бджільництво та перспективи його розвитку»;

– Мнюха Олександра, учня 11 класу Пліщинської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району з дослідницькою роботою на тему: «Біоекологічні особливості клена явора форми пташине око, сформованого в Шепетівському лісгоспі»;

– Мартинюк Олену, ученицю 11 класу Серединецької ЗОШ I-III ст. Шепетівського району з дослідницькою роботою на тему: «Вплив умов зростання на якісні характеристики зерна ярого ячменю»;

– Шишлика Олега, учня 10 класу Ярмолинецького технологічного ліцею з дослідницькою роботою на тему: «Вплив біо-ЕМ-технології на врожай картоплі при вирощуванні монокультурою на чорноземних ґрунтах Поділля»;

– Кучер Аліну, вихованку гуртка «Юні кролівники» Кам'янець-Подільського МЕН-ЦУМ з дослідницькою роботою на тему: «Бройлерне крільництво на основі вітчизняних порід»;

– Лавренчук Лесю, вихованку гуртка «Екологічне краєзнавство» краєзнавчого центру м. Нетішина з дослідницькою роботою на тему: «Алелопатія. Біологічна активність хвої тиса ягідного»;

– Семенюка Артема, учня 11 класу Славутської ЗОШ I-III ст. № 6 з дослідницькою роботою на тему: «Використання декоративних дерев і кущів для озеленення»;

– Муляр Ольгу, ученицю 10 класу колегіуму № 16 м. Хмельницького з дослідницькою роботою на тему: «Лейкоз ВРХ та поширення його на Хмельниччині»;

– Кушнір Ксенію, ученицю 11 класу СЗОШ № 12 м. Хмельницького з дослідницькою роботою на тему: «Стан зеленої зони м. Хмельницького»;

– Пашковську Олену, вихованку гуртка Шепетівського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді з дослідницькою роботою на тему: «Проблема раціонального використання лісових ресурсів Хмельниччини»;

– Ющенко Ганну, ученицю 11 класу Шепетівського навчально-виховного комплексу № 3 у складі «Загальноосвітня школа I-III ст. та ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою» з дослідницькою роботою на тему: «Онкологічні гриби лісових масивів Малевого Полісся»;

– Хом'як Олену, ученицю 10 класу ЗОШ I-III ст. № 6 м. Шепетівки з дослідницькою роботою на тему: «Антропогенне навантаження на земельні ресурси міста Шепетівки»;

– Панченка Івана, учня 11 класу Михайлівської ЗОШ I-III ст. Красилівського району з дослідницькою роботою на тему: «Якщо є пасіка»;

– Жук Вікторію, ученицю 9 класу Красилівської ЗОШ I-III ст. з дослідницькою роботою на тему: «Вирощування модрин з насіння на ґрунтах Поділля»;

– Савицького Павла, учня 9 класу Западинської ЗОШ I-III ст. Красилівського району з дослідницькою роботою на тему: «Риби та природна кормова база водойм моєї місцевості».

Методист ХОЕНЦУМ Зотова О.В. та керівник гуртків Басистюк Ю.А. забезпечили отримання цінних подарунків і Листів подяки учасниками конференції, підготували відповідний підсумковий лист управління освіти і науки Хмельницької ОДА та інформаційний матеріал про результати цього заходу в місцеві засоби масової інформації.

Підсумки проведеного заходу підтвердили прагнення учнівської молоді нашого краю проводити експериментально-дослідницьку роботу під керівництвом науковців з різних напрямків біології, сільського та лісового господарства, отримувати нові знання, уміння та визнання важ-

ливості результатів своєї роботи серед ровесників, однодумців і дорослих, показали гостру потребу в належній підтримці дитячої науково-дослідницької роботи з боку районних відділів і міських управлінь освіти, керівників та педагогічних працівників навчальних закладів, допомоги дітям з боку вчених і фахівців в галузі сільського і лісового господарства.

Значна робота працівниками закладу проводилась щодо організації в містах і районах Хмельниччини діяльності опорних шкіл з питань еколого-натуралістичної роботи, підтримки педагогів-ентузіастів юннатівського руху та підготовки методичних матеріалів на допомогу педагогам області.

У 2008 році в області організовано діяльність 135 базових (опорних) навчальних закладів передового педагогічного досвіду з питань екологічної освіти і виховання, дослідницько-натуралістичних і природоохоронної роботи з учнівською молоддю, в т.ч. з питань екологічної освіти і виховання – 44, дослідницько-натуралістичної роботи – 47 та природоохоронної роботи – 46 навчальних закладів, де працюють і діляться досвідом роботи кращі педагоги Хмельниччини-ентузіасти юннатівського руху.

З ініціативи ХОЕНЦУМ та з метою упорядкування обліку і діяльності навчально-дослідних земельних ділянок в закладах освіти області протягом 2-х місяців 2008 року було проведено їх паспортизацію. Згідно з підсумками проведеної паспортизації освітні заклади Хмельниччини мали 782 навчально-дослідних земельних ділянок, в т.ч.:

- загальноосвітні школи-763 ділянки;
- школи та ліцеї-інтернати-14 ділянок;
- позашкільні заклади-5 ділянок.

В 2007 році вдалось надрукувати змістовний ілюстрований навчальний посібник «Риби, земноводні, плазуни і звірі Хмельниччини» (автори і упорядники В.Д. Говорун, О.О. Тимощук, Н.І. Антонюк), який високо оцінили освітяни області, а у 2008 році знову вдалось надрукувати і безкоштовно передати всім школам області новий навчальний посібник «Птахи Хмельниччини» за редакцією керівника гуртків

юнних зоологів Хмельницького ОЕНЦУМ В.Д. Говоруна та відомого в нашому краї журналіста О.О. Тимощука. Всі ці посібники і ще понад 120 різноманітних методичних листів, розробок та порад направлено у загальноосвітні і позашкільні навчальні заклади педпрацівникам для користування.

З 20 січня по 26 січня 2008 року 5 груп школярів нашої області-активістів юннатівської роботи, у складі яких були 45 кращих юннатів-вихованців ЕНЦУМ та СЮН Хмельниччини, які були нагороджені безкоштовними путівками, оздоровлювались, відпочивали та приймали участь в діяльності Всеукраїнської школи передового досвіду юннатівської роботи на базі Всеукраїнського табору «Юннат» в м. Києві.

Протягом двох днів – 26 та 27 січня 2008 року в Україні проводився Великий різдвяний облік птахів населених пунктів за міжнародною програмою. Юннати і школярі Хмельниччини приймали активну участь в заходах цієї акції, а зібрані матеріали і повідомлення про проведену роботу направили організаторам зимового обліку птахів в м. Київ.

Протягом січня-лютого 2008 року в закладах освіти області проводився огляд-конкурс на кращий музей хліба та куточок бережливого ставлення до хліба з метою впорядкування мережі, поновлення матеріальної бази і активізації діяльності в закладах освіти області музеїв хліба та куточків бережливого ставлення до хліба, підвищення їх ролі в процесі виховання у підростаючого покоління бережливого ставлення до хліба, формування особистості справжнього господаря землі, набуття практичних умінь та навичок землеробської праці на високих ідеалах хліборобських традицій українського народу, виховання почуття патріотизму, історичної пам'яті для майбутнього, збереження і вшанування пам'яті про велику національну трагедію України в роки комуністичного режиму.

Найкращим в нашому краї знову залишився Музей Хліба Кам'янець-Подільського міського ЕНЦУМ.

З метою формування цілісної системи екологічного мислення й екологічної

свідомості школярів через поглиблення знань у сфері екології, створення умов для творчого підходу до розв'язання сучасних екологічних проблем, Хмельницьким обласним ЕНЦУМ організовано участь юннатів і школярів Хмельниччини у Першому Міжнародному екологічному конкурсі «ВОДА і ЖИТТЯ».

З метою активізації роботи профільних оздоровчих таборів позашкільних навчальних закладів, позашкільниками Хмельниччини підготовлено і передано ряд матеріалів для Національного екологонатуралістичного центру учнівської молоді МОН України, який спільно з Інститутом педагогіки АПН України готував до друку Збірник методичних рекомендацій на допомогу керівникам оздоровчих таборів.

Хмельницьким ОЕНЦУМ опрацював і подав у Національний ЕНЦУМ кращі методичні розробки працівників закладів освіти області за рубриками:

- методика виховної роботи в таборі;
- тематика оздоровлення юннатівськими формами роботи;
- зерна практичного досвіду;
- сценарії свят, виховних годин, тематичних вечорів;
- розробки спортивно-оздоровчих та інтелектуальних ігор;
- проекти оздоровлення талановитої молоді;
- практичні поради щодо проведення трудових десантів у таборі.

З 1993 року в закладі було організовано діяльність експериментального майданчика Академії педагогічних наук України з питань удосконалення методичної діяльності позашкільного еколога – натуралістичного закладу, а в 2008 році розпочав роботу експериментальний майданчик з проблем формування творчої та соціальної активності учнівської молоді засобами телекомунікаційних проектів у позашкільних навчальних закладах.

Його завданням стало досягнення наукового обґрунтування, методичного та технологічного забезпечення організаційно-педагогічних умов для ефективного використання новітніх освітніх комп'ютерно-

орієнтованих інформаційно-телекомунікаційних технологій, здатних забезпечити рівний доступ до необхідної інформації і отримання якісних знань кожному гуртківцю, результативності у процесі навчання та виховання творчої і соціальної активності старшокласників, організації дослідницько-натуралістичної діяльності підлітків у гуртках, клубах, групах та секціях позашкільного навчального закладу.

Хмельницькому ОЕНЦУМ вдалось реалізувати на практиці цей перспективний науково-освітній проект, а набутий досвід роботи з новітніми ІКТ, згодом став надбанням для всіх педагогів нашого краю і України.

Школярі області взяли участь в Національному турі Міжнародного конкурсу молодіжних проектів з енергоефективності «Енергія і середовище».

Для участі в заходах цього конкурсу на базі Національного ЕНЦУМ було направлено:

- Пасічник Зоряну, ученицю Красилівського НВК, ЗОШ I–III ст. № 5;
- Процюк Анну, ученицю Красилівського НВК, ЗОШ I–III ст. № 5;
- Рака Ярослава, учня Шепетівського НВК № 1;
- Присяжнюка Андрія, учня Красилівського НВК, ЗОШ I–III ст. № 5.

Вони гідно представили Хмельниччину у нашій столиці.

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 18.01.08. року № 1/9-22 «Про проведення Тижня всеукраїнських і міжнародних науково – освітніх проектів «Україна – Європа – світ – 2008» з метою всебічної підтримки обдарованої молоді, сприяння модернізації змісту науково – дослідницької, пошукової, експериментальної та практичної діяльності учнівської молоді, впровадження інноваційно – освітніх методів і технологій у навчальних закладах України, забезпечення інтеграції вітчизняної освіти і науки у європейський та світовий освітній простір натуралісти Хмельниччини приймали участь у заходах Тижня.

У лютому 2008 року відбулась обласна конференція керівників закладів освіти

за участі очільників нашого краю, яка відмітила загострення проблем профорієнтації учнівської молоді на сільськогосподарські професії, незважаючи на створену в закладах освіти систему заходів, яка ознайомлює школярів з професіями, формує певні знання про них та інтереси до окремих з них, сприяє свідомому вибору професії відповідно до особистих уподобань, нахилів і потреб суспільства.

Ця ситуація, в основному, залежала від об'єктивних факторів, які склалися в нашому суспільстві, сільській місцевості та безпосередньо у розореному сільськогосподарському виробництві.

Конференція також відмітила, що важливу роль в системі профорієнтаційної роботи з сільськими школярами відіграє позашкільний напрямок діяльності в тому числі дослідницько-натуралістична робота дитячих юннатівських об'єднань та вирощування сільськогосподарських культур на навчально-дослідних земельних ділянках.

Цілеспрямована робота щодо збереження і розвитку мережі дослідних ділянок у навчально-виховних закладах області дала бажаний результат і завершилась зростанням їх чисельності. Шкільні навчально-дослідні ділянки залишалися незмінною базою для практичних занять з біології, сільськогосподарської праці школярів і дослідницької роботи 182 юннатівських гуртків аграрного профілю, в т.ч. юних овочівників – 43, юних виноградарів – 6, юних садівників – 78, юних тваринників – 8, юних кролівників – 3, юних бджолярів – 15, генетиків-селекціонерів – 15, юних агрохіміків – 14 гуртків, які в основному працювали на громадських засадах.

Окрім навчально-дослідних ділянок, використовувались 129 парників та 24 теплиці для роботи дітей в закритому ґрунті, 5 шкільних кролеферм і 134 куточки живої природи.

З метою виховання у підростаючого покоління бережливого ставлення до хліба, поваги до хліборобської праці та орієнтації школярів на аграрні професії, в закладах освіти діяло 17 музеїв Хліба та 470 куточків і залів бережливого ставлення до хліба.

В 67 школах області організовано діяльність молодіжних трудових загонів у формі учнівських аграрних трудових об'єднань (УАТО) та учнівських виробничих бригад (УВБ), якими охоплено 3596 учнів, котрі в 2007 році доглядали 177,44 га землі.

Провідна роль у роботі шкільних НДЗД в області належала сільськогосподарському дослідництву, адже участь у навчально – дослідній роботі на ділянках допомагає школярам не тільки закріпити теоретичні знання з курсу біології, але дає ще й практичні вміння і навички новітніх методів вирощування сільськогосподарських культур, сприяє профорієнтації та здобуттю свого місця в суспільстві, усвідомленню можливості отримання прибутків від своєї праці, що є найкращим стимулом для самих дітей.

В інформаційно-довідкових матеріалах ХОЕНЦУМ, наданих для доповіді начальнику облупон, наголошувалось, що процес профорієнтаційної роботи як з школярами, так і з членами гуртків юних натуралістів обмежується ознайомленням зі світом професій на навчально-виховних заняттях і зустрічах з безробітними сьогодні представниками аграрних професій, так як профінформування педагог не може продовжити практичними заняттями на сільськогосподарському виробництві місцевого агропідприємства, яке в свій час було ліквідоване, розпродане за борги банкам і податківцям, розпайоване і розграбоване місцевими жителями та представниками ліквідаційних комісій на очах дітей, для яких сільський педагог проводить профорієнтацію на сільськогосподарській професії, переконуючи їх у важливості праці доярки, свинарки, садівника, тракториста, тваринника, шофера, комбайнера, зоотехніка, агронома, механіка, інженера тощо, допомагаючи дітям професійно самовизначитись.

Окрім цього, теоретична частина профорієнтації сільських школярів на аграрні спеціальності завершується біля «розпайованих» полів зарослих бур'янами і чагарниками, залишків фундаментів молочно-тваринницьких ферм, пташників, свинарників, водонапірних башт, комор, польових трак-

торних станів, гаражних боксів і цехів майстерень з ремонту сільськогосподарської техніки, біля куп сміття, де раніше паркувалися автомобілі і трактори, стояли на консервації «кораблі ланів» і причіпна техніка, за безцінь привласнені й порізані «бізнесменами» на металобрухт та вивезені ешелонами і пароплавами за межі Вітчизни.

Важливим елементом профорієнтаційної роботи є забезпечення педагогічних працівників фаховою літературою і насиченими посібниками з питань профорієнтації учнівської молоді, матеріалами навчально-методичного змісту, підручниками і посібниками для школярів, які б давали їм детальну інформацію про аграрні професії.

Профорієнтаційна робота з сільською учнівською молоддю, спрямована на професійну підготовку і забезпечення села високоякісними кадрами для сільськогосподарського виробництва, може бути успішною за умови її тісного поєднання з процесом завершення аграрної реформи, появи нових землевласників, здатних інвестувати необхідні для сільськогосподарського виробництва капітали, надати роботу наявним фахівцям і замовити підготовку нових робітничих кадрів, зупинити процес зuboжіння, розорення і обезлюднення села.

Учасники конференції підкресливали, що вирішення проблем профорієнтації повинно здійснюватись за рахунок спільної роботи школи, сім'ї, суспільства, результатом якої має бути самостійне професійне самовизначення особистості. Тому головне завдання навчальних закладів і суспільства полягає в організації допомоги кожному учневі в отриманні знань про професії, що його цікавлять та у власному виборі ним професії з урахуванням суспільних і особистісних потреб та його психофізіологічних якостей.

Профорієнтація, як комплексний захід у навчально-виховній діяльності сільського закладу освіти, має передбачати роботу педагогічного колективу, спрямовану на надання дітям відповідної інформації та формування в них інтересу до сільськогосподарських професій, а вивчення інтересів особистості, диференційований підхід до

проведення профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю сільської місцевості має бути організовано як планомірний психолого-педагогічний процес, що здійснюється протягом всіх років навчання і має забезпечувати цілеспрямований розвиток інтересів учнів з урахуванням потреб суспільства та місцевого агропідприємства.

Масові еколого-натуралістичні заходи, особливо їх кількість, щорічно нарощувались і активізувались як зі столиці, так і на місцевому рівні.

З метою організованої участі школярів і юннатів області в еколого – натуралістичних заходах на базі Національного ЕНЦУМ з 16 по 24 березня 2008 року в м. Києві побувала група школярів області у складі:

– Матюхи Олександра, учня 11 класу Пліщинської ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району;

– Мартинюк Олени, учениці 11 класу Сериденецької ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району;

– Кучерук Надії, учениці 9 класу Малошкарівської ЗОШ І-ІІІ ст. Полонського району;

– Зеленого Михайла, учня 8 класу Шепетівського НВК № 1 ;

– Скурудіної Наталії, учениці 9 класу ЗОШ І – ІІІ ст. № 4 м. Нетішина;

– Крижанівського Олександра, учня 11 класу Староушицької спеціалізованої ЗОШ І – ІІІ ст. Кам'янець-Подільського району;

– Нагородної Діани, учениці 10 класу Чорнянського НВО Чемеровецького району.

З метою активізації роботи щодо охорони місцевих птахів і їх природних біотопів, в 2008 році ХОЕНЦУМ організував участь юннатів і школярів області в проведенні природоохоронно-пропагандистської акції «Птах року», яку Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Міністерства освіти і науки України щорічно проводить разом з Українським товариством охорони птахів.

В квітні 2008 року, за запрошенням Національного ЕНЦУМ, в м. Києві побували 15 школярів Староушицької СЗОШ І – ІІІ ст. Кам'янець-Подільського району – активістів юннатівської роботи, які взяли участь у Всеукраїнському тижні охоро-

ни навколишнього середовища і заходах Міжнародного Дня Землі на базі Національного ЕНЦУМ.

Відповідно до Плану всеукраїнських і міжнародних очно-заочних масових заходів з учнівською та студентською молоддю МОНУ, з 20 лютого по 1 квітня 2008 року Хмельницьким ОЕНЦУМ було проведено обласний (заочний) етап Всеукраїнського конкурсу екологічних колективів (агітбригад), в якому взяли участь кращі дитячі колективи та вихованці навчальних закладів Білогірського, Вінковоцького, Городоцького, Деражнянського, Дунаєвецького, Кам'янець–Подільського, Ізяславського, Летичівського, Новоушицького, Славутського, Старокостянтинівського, Теофіпольського, Полонського, Хмельницького, Шепетівського, Чемеровецького та Ярмолінецького районів, міст Кам'янця–Подільського, Нетішина, Славути, Старокостянтинова, Хмельницького та Шепетівки, які ведуть активну пропаганду природоохоронної роботи і екологічної культури серед школярів і місцевого населення.

Переможцем обласного етапу Всеукраїнського конкурсу екологічних колективів (агітбригад) журі заходу визнало учнівську екологічну агітбригаду «Едельвейс» Шепетівської ЗОШ І – ІІІ ст. № 2 і направило дитячий колектив агітбригади з 20 по 24 квітня 2008 року в м. Київ для участі в заключному етапі заходу на базі Національного ЕНЦУМ.

За даними районних відділів і міських управлінь освіти в Хмельницькій області нараховувалось 1140 учнівських об'єднань еколого-натуралістичного та природоохоронного спрямування, зокрема: «зелених патрулів» – 391, учнівських лісництв – 26 (закріплено за ними лісу 896 га), екологічних агітбригад – 193, учнівських виробничих бригад (УАТО) – 67.

Відповідно до розпорядження Хмельницької ОДА від 19.03.2008 року №121 «Про проведення в області Весняної толоки з озеленення благоустрою та санітарної очистки населених пунктів», та завдання облуправління освіти і науки, Хмельницьким обласним ЕНЦУМ було проведено

відповідну організаційну роботу серед педагогічних колективів загальноосвітніх, дошкільних, позашкільних навчальних закладів щодо організованої участі їх у заходах з зеленення, благоустрою та санітарної очистки населених пунктів, а зведені матеріали про підсумки участі освітян у толоці були направлені її організаторам згідно звітів райво та міськупро.

А вони прозвітували, що під час Всеукраїнської акції «День докільця» навесні 2008 року силами учнівських колективів Хмельниччини посаджено 111,6 га лісу, 338700 дерев і 25770 кущів, виготовлено і розвішано 7505 шпаківень, 6498 годівничок для птахів, взято під охорону 1823 мурашників.

Під час заходів Всеукраїнського конкурсу «До чистих джерел» учнями загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів області очищено і впорядковано 1474 джерел, очищено 205 км. прибережних смуг, прибрано 181 стихійне сміттєвалище, очищено десятки криниць і 403 струмки.

В навчальних закладах області створили 538 екологічних стежок.

Відбувалась «оптимізація» закладів освіти. На базі позашкільних закладів області працювало уже 189 гуртків юннатів якими було охоплено 2157 дітей (у 2002 році 5,5 тис. школярів відвідували 275 гуртків).

На базі шкіл і позашкільних закладів було організовано 11 СЮН та ЕНЦУМ на громадських засадах.

Успішно працювали юні лісівники Полянської ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району, Кадиевецької ЗОШ І-ІІІ ст. Кам'янець-Подільського району, Масівецької ЗОШ І-ІІ ст. Хмельницького району, юні аграрії учнівської виробничої бригади Летавського НВК Чемеровецького району.

Відповідно до Положення про Всеукраїнський дитячий конкурс «Джміль та Бджілка» з 1 травня 2007 року по 1 квітня 2008 року в закладах освіти області пройшли міські та районні етапи конкурсу. Як засвідчували конкурсні матеріали, отримані з міських і районних оргкомітетів, учні та

вихованці закладів освіти приймали активну участь у проведенні заходу.

Яскравим проявом дитячої творчості стали конкурсні роботи школярів, які проводили спостереження за поведінкою бджіл і джмелів, знаходили прислів'я, приказки та народні вислови, спостерігали за роботою пасічників, робили власними руками поробки з природного матеріалу і взяли участь в обласному етапі конкурсу. Кращі роботи, виконані учнями 2-5 класів Дубіївської ЗОШ І-ІІ ст. Шепетівського району, учнем 6 класу Великомедведівської ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району Куземко Андрієм, вихованцями гуртків юних друзів природи та юних зоологів Кам'янець-Подільського міського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, учнями 1-4 класів Михайлюцької ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району, вихованцями гуртка юних друзів природи Славутського міського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, учнями початкових класів Кам'янець-Подільської СЗОШ І ст. № 14 з поглибленим вивченням англійської мови, були направлені в столицю для участі у заключному Всеукраїнському етапі конкурсу.

Відповідно до Плану всеукраїнських і міжнародних очно – заочних масових заходів з учнівською та студентською молоддю МОНУ на 2008 рік, в навчальних закладах області з 15 березня по 1 травня 2008 року пройшов обласний етап Всеукраїнського конкурсу експериментально-дослідницьких робіт з біології (природознавства) «Юний дослідник».

Юннатівський захід, в якому взяли участь 74 навчальних заклади-переможці І етапу з Волочиського, Городоцького, Деражнянського, Дунаєвецького, Кам'янець-Подільського, Новоушицького, Теофіпольського, Хмельницького і Чемеровецького районів та міст Кам'янця-Подільського, Нетішина, Хмельницького, Шепетівки і Старокостянтинова, проводився з метою виявлення обдарованих учнів початкової і середньої ланки загальноосвітніх навчальних закладів, залучення їх до проведення експериментально-дослідницької роботи з різних на-

прямків біології, участі в юннатівських заходах, підвищення ефективності експериментальної еколого-натуралістичної роботи, формування первинних екологічних знань у учнів молодшого шкільного віку.

Журі обласного етапу визнало високий рівень підготовки творчих дитячих робіт і відмітило активну участь у Всеукраїнському конкурсі експериментально-дослідницьких робіт «Юний дослідник» закладів освіти Волочиського, Деражнянського, Дунаєвецького, Новоушицького районів та міст Нетішина, Хмельницького і Кам'янця-Подільського, а 15 педагогічних працівників-учасників заходу були нагороджені Почесною грамотою управління освіти і науки Хмельницької ОДА.

15 травня 2008 року на базі обласного ЕНЦУМ відбувся обласний збір юних натуралістів Хмельниччини, в якому взяли участь дитячі делегації з 17 районів та 6 міст області. Високий рівень ерудиції та вмінь на конкурсах збору продемонстрували делегації юннатів Білогірського, Волочиського, Деражнянського, Дунаєвецького, Ізяславського, Кам'янець-Подільського, Красилівського, Летичівського, Новоушицького, Полонського, Славутського, Старокостянтинівського, Теофіпольського, Хмельницького, Чемеровецького, Шепетівського, Ярмолинецького районів та міст Кам'янця-Подільського, Нетішина, Славуті, Старокостянтинівська, Хмельницького, Шепетівки.

Відповідно до наказу управління освіти і науки Хмельницької ОДА від 21.05.2008 року № 239 «Про підсумки обласного збору юних натуралістів» було відмічено творчі роботи кращих дитячих колективів та нагороджено Грамотами і цінними подарунками Хмельницького ОЕНЦУМ юннатів-переможців і активних учасників збору, а Листами подяки Хмельницького облукон – педпрацівників, які забезпечили високий рівень підготовки дітей в галузі природничих наук.

Заклади освіти області стали активними учасниками акції «Майбутнє лісу у твоїх руках», оголошеної Державним комітетом лісового господарства України та

Товариством лісників України за підтримки Міністерства освіти і науки. Під час акції проводився обласний етап конкурсів на кращий малюнок та кращий літературний твір за темою «Людина і ліс» у фіналі якого приймали участь переможці з 23 районів та міст області.

Захід проводився обласним управлінням лісового господарства та обласним управлінням освіти і науки з метою підвищення престижу лісової галузі, роз'яснення широким колам учнівської молоді важливості створення лісових насаджень, діяльності учнівських лісництв, виховання у підростаючого покоління шанобливого ставлення до природи.

Журі конкурсів, до складу якого входили представники освітян та лісівників, визнало переможцями і нагородило дипломами, цінними подарунками й заохочувальними призами ряд школярів–переможців конкурсів. Зважаючи на плідну участь в лісгосподарських заходах акції «Майбутнє лісу у твоїх руках», обласне управління лісового та мисливського господарства нагородило дипломами і цінними подарунками Полянське учнівське лісництво Шепетівського району та Кадиевецьке учнівське лісництво Кам'янець-Подільського району.

Організатори заходу також відмітили діяльність інших 16 учнівських лісництв Хмельниччини за їх безпосередню, плідну роботу по вирощуванню лісових культур та догляду за ними юних лісівників.

З метою забезпечення ефективного оздоровлення, повноцінного відпочинку юних натуралістів, створення їм належних умов для освітньої, навчально–виховної форми навчання під час літніх канікул у липні 2008 року, на оздоровлення і відпочинок у м. Київ в табір «Юннат» на IV навчально-оздоровчу зміну було направлено 29 юних природолюбів нашого краю – переможців та призерів Всеукраїнських еколого-натуралістичних заходів: конкурсу «Дослідницький марафон», еколого–натуралістичного походу «Біощит», фестивалю «Народні традиції у дитячій творчості», акції «Кролик», конкурсу «Джміль та Бджілка», конкурсу «Юний селекціонер», кон-

курсу «Парки – легені міст і сіл», конкурсу «Зелений паросток майбутнього», трудової акції «Плакаємо сад» та учасників Всеукраїнських ботанічних стажувань.

Починаючи з 21 вересня 2008 року, Міністерством освіти і науки України започаткована Всеукраїнська акція «День юного натураліста», яка проводиться з метою активізації роботи з учнівською молоддю щодо формування у неї екологічної культури, залучення її до практичної природоохоронної діяльності та інших біологічних напрямів, підвищення ефективності навчально–дослідної роботи вихованців і учнів на навчально–дослідних земельних ділянках, задоволення потреб у професійному самовизначенні та творчій самореалізації неповнолітніх

З того часу, Акція проводиться в закладах освіти Хмельниччини щорічно, в останній день третього тижня вересня.

24 вересня 2008 року на базі Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді відбулась обласна дитяча науково-практична конференція з питань експериментальної, науково-дослідницької роботи школярів в галузі екології, біології, сільського та лісового господарства, в якій взяли участь 49 учнів – виконавців робіт з 18 районів та 4 міст області.

Конференція проводилась з метою залучення обдарованих школярів до проведення експериментально-дослідницької натуралістичної роботи під керівництвом вчених, досвідчених педагогів і провідних фахівців народного господарства з різних напрямків екології, біології, сільського та лісового господарства, підвищення ефективності експериментальної дослідницько-натуралістичної роботи, забезпечення її ефективності і якості, удосконалення співпраці педагогів загальноосвітніх та позашкільних навчально-виховних закладів з науковцями, професійної орієнтації учнівської молоді.

У заході приймали участь начальник Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Хмельницькій області Сагайдак Г.А. та на-

чальник відділу цього управління Білик Р.Г., кандидат біологічних наук, директор ботанічного саду Хмельницького Національного університету Казімірова Л.П., доцент кафедри екології Хмельницького Національного університету Білецька Г.В. та фахівці народного господарства: головні спеціалісти відділу лісового та мисливського господарства Хмельницького обласного управління лісового господарства Носа О.М., Клок Є.А., начальник відділу організації виробництва маркетингу продукції рослинництва та тваринництва Сердюк В.С. та завідувачка відділом кадрової роботи і аграрної освіти Лахмотова В.Л. головного управління агропромислового розвитку Хмельницької ОДА, методист обласного інституту післядипломної педагогічної освіти Мирна Л.А., керівник учнівського лісництва, директор Масівецької ЗОШ І-ІІ ст. Хмельницького району Григоров І.М., вчитель біології Хмельницького міського колегіуму Говорун В.Д., педагогічні працівники Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді; ряд вчителів біології з навчальних закладів області.

Учасникам конференції надіслав свої вітання Г.П. Пустовіт, доктор педагогічних наук, професор, вчений секретар Академії педнаук України.

Кожен учасник конференції мав можливість зробити власну наукову доповідь про проведену ним науково-дослідницьку роботу, використовуючи надані йому технічні засоби (персональні комп'ютери, локальна мережа Інтернет, мультимедійний проектор, дошку), дискутувати з учасниками конференції, захищати результати своїх досліджень і власну думку, отримувати консультації, поради та пропозиції вчених.

Учасниками конференції було заслухано і обговорено всі доповіді юних дослідників. Ученими було дано аналітичну оцінку дитячим науково – дослідницьким роботам, їх виконавцям надано компетентні консультації та запропоновано внести в роботи відповідні корективи.

Значну увагу науковцями та фахівцями галузей сільського і лісового господарства було звернуто на допущені недоліки

та позитивні сторони представлених робіт, а також запропоновано їх виконавцям відповідну допомогу у продовженні ними експериментально – дослідницької роботи.

Особливо змістовними і яскравими були доповіді юних дослідників:

– Захарчук Тетяни, учениці 9 класу Ліщанської ЗОШ I-III ст. Ізяславського району з темою роботи «Гніздова біологія білого лелеки на території заказника місцевого значення «Хоморські заплави»,

– Грабчак Олени, учениці 11 класу Голосківської ЗОШ I-III ст. Летичівського району з темою роботи «Природні джерела долини річки Південний Буг»,

– Панасюк Світлани, учениці 11 класу Борисівської ЗОШ I-III ст. Ізяславського району з темою роботи «Моніторинг питної води місцевих джерел»,

– Шишлика Олега, учня 11 класу Ярмолинецького технологічного ліцею з темою роботи «Вплив ефективних мікроорганізмів на врожайність картоплі»,

– Рихліцького Володимира, учня 11 класу Сушовецької ЗОШ I-III ст. Білогірського району з темою роботи «Вивчення аллелопатичних аспектів біологічного обґрунтування сівозміни» та ряду інших школярів.

За результатами конференції обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді відмітив її учасників Грамотами і Листами подяки, а окремих школярів – цінними подарунками за активну участь в конференції та високий рівень виконання експериментально-дослідницьких робіт.

25-29 вересня 2008 року відбувся II Всеукраїнський зліт учнівських лісництв, де побували юні лісівники Шепетівщини.

За підсумками участі у заходах зльоту, виконані лісогосподарські роботи, продемонстровані знання і практичні вміння, команду юних лісівників Полянської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району, яка представляла Хмельниччину, нагороджено Грамотою Національного ЕНЦУМ.

7-8 жовтня 2008 року відбувся II Всеукраїнський зліт учнівських виробничих бригад. За підсумками участі у заходах зльоту, Грамотою Національного ЕНЦУМ

нагороджено делегацію Хмельниччини – учнівську виробничу бригаду Летавського НВК Чемеровецького району та учасницю зльоту – ученицю 10 класу цього НВК Чорну Ольгу за високий рівень виконаної нею дослідницької роботи в галузі сільського господарства.

3 листопада 2008 року заклади освіти Хмельницької області розпочали організовано приймати участь у довгостроковому науково-освітньому проекті, розрахованому на 5 років «Оптимізація озеленення території навчальних закладів», який оголосили Національний ЕНЦУМ, Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України і Науковий центр екомоніторингу та біорізноманіття мегаполісу НАН України.

За підсумками участі у Всеукраїнському конкурсі «Юний флорист», який відбувся 22-24 вересня 2008 року, нагороджені Дипломами Національного ЕНЦУМ Прохорчук Катерина та Гарзель Олександра – вихованки гуртка «Природа і фантазія» Шепетівського міського ЦЕНТУМ.

В навчальних закладах продовжувались заходи Всеукраїнського конкурсу «Мій рідний край – моя земля», в якому брали активну участь учні та вихованці закладів освіти Хмельниччини.

Відповідно до наказу облупон від 17.11.2008 року № 537 та підсумків реалізації програм за напрямками «Практична природоохоронна робота і екологія», «Експериментальна робота з біології, продуктивна праця і дослідницька робота в галузі сільського та лісового господарства» обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «Мій рідний край – моя земля» було нагороджено Грамотами обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, переможців обласного етапу заходу:

– Кравчука Вадима та Обезюка Романа, учнів 9-Б класу НВК міста Нетішина – виконавців конкурсної роботи «Горинь – річка Славутчини»;

– Мороз Яну, ученицю 6-А класу ЗОШ I-III ст. № 2 міста Нетішина – виконавицю конкурсної роботи за розробку маршруту

навчальної екскурсії «Звідки у м. Нетішин приходить вода»;

– учнівську виробничу бригаду Летавського НВК Чемеровецького району – виконавців конкурсної роботи «Мій рідний край – моя земля»;

– гурток юних екологів П'ятничанської ЗОШ I-II ст. Чемеровецького району – виконавців конкурсної роботи «Мій рідний край – моя земля»;

– учнів початкових класів Плесненської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району – виконавців конкурсної роботи «Вода найсмачніша з криниці у ріднім краї»;

– Дімітраш Олександру, ученицю 10 класу Голозубинецької ЗОШ I-III ст. Дунаєвецького району – виконавицю конкурсної роботи «Дослідження радіаційного фону села Голозубинці»;

– гурток юних зоологів Кам'янець-Подільського міського МЕНЦУМ – виконавців конкурсної роботи в рамках операції «Мурашка»;

– учнів 5-Б класу НВК № 13 міста Кам'янця-Подільського – виконавців конкурсної роботи в рамках операції «Мурашка».

Грамотами управління освіти і науки облдержадміністрації нагороджено педагогічних працівників навчальних закладів за активну участь у конкурсі та високий рівень підготовки дитячих конкурсних робіт:

– Борищук Валентину Григорівну, вчителя біології Великомацевицької ЗОШ I-III ст. Старокостянтинівського району;

– Васільчук Валентину Григорівну, вчителя географії ЗОШ I-III ст. міста Нетішина;

– Галущинську Олену Вікторівну, вчителя біології П'ятничанської ЗОШ I-II ст. Чемеровецького району;

– Мегеру Ларису Станіславівну, вчителя хімії і біології Голозубинецької ЗОШ I-III ст. Дунаєвецького району;

– гурток юних зоологів Кам'янець-Подільського МЕНЦУМ;

– Денисову Тетяну Феліксівну, вчителя початкових класів Плесненської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району;

– Григоришину Олену Вікторівну, вчителя англійської мови НВК № 13 міста Кам'янця-Подільського;

– Подушак Антоніну Василівну, вчителя біології Летавського НВК Чемеровецького району;

– Грицик Інну Володимирівну, вчителя біології НВК міста Нетішина.

Управління освіти і науки Хмельницької ОДА також зобов'язало райво та міську про області вжити додаткових заходів щодо активізації творчої діяльності педагогічних і учнівських колективів навчальних закладів з розвитку практичної дитячої природоохоронної роботи під час проведення позакласної, гурткової роботи в рамках проведення заходів Всеукраїнського конкурсу «Мій рідний край – моя земля».

Хмельницький ОЕНЦУМ взяв участь у Всеукраїнському конкурсі майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів «Джерело творчості» у номінації «Методист-2008» і представляв позашкільля Хмельниччини на заключному етапі заходу в столиці.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 26 грудня 2008 року № 38, за результатами участі у цьому солідному освітянському заході та вагомих особистих внесок у розвиток позашкільної освіти, методист Хмельницького обласного ЕНЦУМ Зотова Олена Василівна була нагороджена нагрудним знаком «Антон Макаренко».

Юні природолюбів нашого краю постійно брали участь в різноманітних масових еколого-натуралістичних заходах і мали в цій справі успіхи.

Відповідно до підсумків новорічно-різдвяної виставки «Новорічна композиція» в м. Києві, Листом подяки Національного ЕНЦУМ 22.01.2009 року нагороджені учасники заходу з Хмельниччини:

– Харчук Валентина, вихованка гуртка «Народні умільці» Шепетівського МЦЕНТУМ;

– Лиса Юлія, вихованка гуртка «Сувенірний» Хмельницького міського палацу творчості дітей та юнацтва;

– Комлева Вікторія, Лисак Наталія та Білик Юлія, вихованки гуртка «Флористика» Ізяславського районного Будинку творчості дітей та юнацтва.

Оргкомітет Всеукраїнського конкурсу юних раціоналізаторів та винахідників «Природа – людина – виробництво – екологія» для участі в очному етапі конкурсу з 10 по 12 лютого 2009 року запросив в м. Київ до Національного ЕНЦУМ переможців відбіркового етапу конкурсу:

– Габельчук Леся, ученицю 6-Б гімназійного (10) класу і Сторожук Марину, ученицю 11 класу та Процюк Анну і Пасічник Зоряну, учениць 7-А гімназійного (11) класу Красилівського НВК;

– Салімова Юрія та Ситарука Василя, вихованців гуртка радіоконструювання Шепетівського ЦНТТУМ;

– Войтова Віталія, учня 9 класу Маківського НВК Дунаєвецького району;

– Поворознюк Ольгу, ученицю 11 класу Шепетівського НВК № 1.

Під час проведення Тижня всеукраїнських і міжнародних науково-освітніх проектів «Україна-Європа-Світ-2009», для участі у фінальному етапі Всеукраїнського конкурсу досягнень юних зоологів-тваринників з 10 по 12 лютого 2009 року були запрошені в м. Київ до Національного ЕНЦУМ учні-переможці заочного етапу конкурсу:

– Малик Роман, учень Дерев'янської ЗОШ І-ІІІ ст. Кам'янець-Подільського району, вихованець РБШ;

– Остафійчук Юрій, учень 11 класу Сахновецької ЗОШ І-ІІІ ст. Старокостянтинівського району;

– Гуменний Олександр, учень 9 класу Маківського НВК Дунаєвецького району;

– Агапов В'ячеслав, вихованець гуртка юних орнітологів Шепетівського МЦЕНТУМ.

Для участі у фінальному етапі конкурсу молодіжних проектів з енергоефективності «Енергія і середовище» з 16 по 17 лютого 2009 року були запрошені в м. Київ до Національного ЕНЦУМ учні-переможці заочного етапу цього конкурсу:

– Герасимчук Ігор Олександрович, учень Кам'янець-Подільської спеціалізованої ЗОШ № 5 з поглибленим вивченням інформатики;

– Рак Ярослав Олександрович, учень Шепетівського НВК № 1,

Для участі в очному етапі Всеукраїнського конкурсу «Intel-Еко Україна-2009» з Хмельниччини були запрошені:

– Габельчук Леся, Пасічник Зоряна, Сторожук Марина та Процюк Анна, учениці 11 класу Красилівського НВК «ЗОШ І-ІІІ ст. № 5 та гімназія»;

– Казмірчук Юлія, учениця 11 класу Хмельницької СЗОШ І-ІІІ ст. № 13 імені М.К. Чекмана;

– Гоцик Юлія, учениця 62 групи та Михальчишина Наталія, учениця 10 класу Старокостянтинівської гімназії;

– учениця 11 класу Шепетівського НВК № 1;

– Рак Ярослав, учень 9 класу та Дитинчук Богдана і Поворознюк Ольга, учениці 11 класу Шепетівського НВК № 1.

За підсумками у часті юннатів і школярів Хмельниччини у заходах Всеукраїнської трудової акції «Парад квітів біля школи» Грамотами Національного ЕНЦУМ було нагороджено гурток «Юні квітникарі» Шепетівського МЦЕНТУМ та керівник гуртка О.В. Філюк, а дві вихованки цього гуртка нагороджені путівкою до Всеукраїнського табору «Юннат».

За підсумками участі юннатів і школярів Хмельниччини у Всеукраїнському заочному конкурсі-огляді внутрішнього та зовнішнього озеленення навчальних закладів «Галерея кімнатних рослин» були нагороджені Грамотою Національного ЕНЦУМ:

– Зайцева Т.Г., вчитель біології Шепетівського НВК № 1;

– Мазурець Анна, вихованка гуртка «Квітникарі-аранжувальники» Шепетівського МЦЕНТУМ;

– Сидорук Юлія, вихованка гуртка «Юні квітникарі-аранжувальники» Антонінського будинку дитячої і юнацької творчості Красилівського району.

Листом Подяки Національний ЕНЦУМ нагородив гурток «Юні екологи» Шепетівської ЗОШ І-ІІІ ст. № 6 та Сорочинську Г.В., вчителя початкових класів Кам'янець-Подільської ЗОШ І-ІІ ст. № 11.

Путівкою до Всеукраїнського табору «Юннат» нагороджена Мазурець Анна, член гуртка «Квітникарі-аранжувальника» Шепетівського МЦЕНТУМ.

За підсумками участі юннатів і школярів Хмельниччини в обласному етапі Всеукраїнського юнацького фестивалю «В об'єктиві натураліста» Грамотами Національного ЕНЦУМ були нагороджені:

– Судаков Роман, юннат гуртка екологічної біохімії Хмельницького ОЕНЦУМ;

– Кравчук Олена, учениця 10-В класу Нетішинської ЗОШ I-III ст. № 1;

– Малик Роман, учень 8 класу Дерев'янської ЗОШ Кам'янець – Подільського району;

– Дубовенко Марія, учениця 6 класу Нетішинської ЗОШ I-III ст. № 4;

– Нижня Ганна, вихованка гуртка «Юні екологи» Городищенської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району;

– Звада Павло, учень 8 класу Старокостянтинівської ЗОШ I-III ст. № 5;

– Лютик Валентина Олександрівна, вчитель хімії і природознавства Нетішинської ЗОШ I-III ст. № 4.

Зростання кількості масових заходів вимагали підвищення якості їх методичного забезпечення на рівні райво та міськупро.

26 лютого 2009 року на базі Хмельницького ОЕНЦУМ відбувся обласний семінар методистів районних відділів і міських управлінь освіти та позашкільних закладів еколого-натуралістичного профілю на тему «Організація і проведення у навчально-виховних закладах області регіональних етапів міжнародних, Всеукраїнських та обласних масових еколого-натуралістичних заходів, науково-освітніх проєктів, природоохоронних і трудових акцій, виконання школярами науково-дослідницьких робіт в галузях екології, біології, сільського та лісового господарства», який проводився обласним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді спільно з обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти та Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища у Хмельницькій області.

На семінарі були розглянуті питання:

– Участь учнівських колективів в охороні та збереженні біологічного і ландшафтного різноманіття області;

– Екологічна підготовка педагогічних працівників – домінуюча ланка системи неперервної екологічної освіти і виховання;

– Організація і проведення в закладах освіти області регіональних етапів міжнародних, Всеукраїнських та обласних масових еколого-натуралістичних заходів, науково-освітніх проєктів, екологічна освіта і виховання та формування екологічної культури підростаючого покоління. Виконання школярами науково-дослідницьких робіт з екології;

– Основні завдання і напрями дослідницької роботи з біології на дослідних ділянках в загальноосвітніх навчальних закладах. Залучення школярів до участі у виконанні науково-освітніх проєктів та науково-дослідницьких робіт в галузях біології, сільського і лісового господарства за завданнями та під керівництвом вчених і провідних фахівців народного господарства.

Семінар позитивно вплинув на покращення рівня організації і проведення масових еколого-натуралістичних заходів у закладах освіти та їх методичного забезпечення.

Відповідно до листа Національного ЕНЦУМ від 17.02.09 р. № 32 на заключний очний етап Всеукраїнського конкурсу «Юний селекціонер» з 10 по 13 березня 2009 року запрошені Петянчина Інна, учениця 10-Г класу Нетішинської ЗОШ I-III ст. № 1 та один вихованець гуртка «Юні ботаніки-рослиники» Кам'янець-Подільського міського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді – переможці відбіркового етапу конкурсу, який проводився в м. Києві на базі Національного ЕНЦУМ.

За результатами проведення очного туру Всеукраїнського конкурсу «Юний селекціонер» в 2009 році Петянчина Інна була нагороджена Дипломом Національного ЕНЦУМ за I місце в конкурсі.

За активну участь у пошуково-дослідницькій діяльності з питань пізнання джерел і процесу творення народного мистецтва, творчій самореалізації, всебічному розвитку талановитої учнівської молоді Грамотою Національного ЕНЦУМ були нагороджені юннати і школярі Хмельниччи-

ни – учасники заключного етапу Всеукраїнської виставки-конкурсу «Український сувенір»:

– колектив учнів 1-А курсу НВК № 1 м. Шепетівки;

– Закарян Артем, член гуртка «Народна художня творчість» Палацу творчості дітей та юнацтва м. Хмельницького;

– Войтишева Віта, член гуртка «Сувенірний» Хмельницького міського Палацу творчості дітей та юнацтва;

– Сахнюк Ірина, учениця ЗОШ I-III ступенів № 7 м. Славути;

– Кривошея Вікторія, учениця ЗОШ I-III ступенів № 7 м. Славути;

– Коленчук Владислав та Шамасурян Анна, члени гуртка «Плетіння з верби» Шепетівського МЦЕНТУМ;

– Калічак Тетяна і Мітюк Галина, члени гуртка «Чудеса своїми руками» НВК № 1 м. Шепетівки;

– Березовська Олександра, учениця 6-В класу НВК № 1 м. Шепетівки;

– Жмуцька Марія, учениця Славутського НВК «ЗОШ I-III ст., гімназія № 5»;

– Волинець Ольга, учениця Старокостянтинівської ЗОШ I-III ст. № 3;

– Шепетівський міський ЦЕНТУМ;

– Хмельницький міський Палац творчості дітей та юнацтва.

За підсумками участі юннатів і школярів Хмельниччини у Національному турі II Міжнародного екологічного конкурсу «Комахи-мешканці луків, як охоронці довкілля» були визнані переможцями і направлені на міжнародний етап до Польщі конкурсні роботи, які виконували:

– Тимчак Андрій, учень 4 класу Андріївського НВО «Дошкільний заклад, ЗОШ I-III ступенів» Чемеровецького району;

– Сабат Валерія, учениця 5 класу Бутовецької ЗОШ I-III ст. Старокостянтинівського району;

– Борцова Ірина, учениця 3-Г класу Нетішинської ЗОШ I-III ст. №4;

– Подлюк Юлія, учениця 5 класу Мацьковецької ЗОШ I-II ст. Хмельницького району;

– Крошко Ольга, учениця 3-А класу Нетішинської ЗОШ I-III ст. № 4;

– Дубовський Віталій, учень Плесненської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району;

– Хоменко Марія, учениця 5-Б класу Нетішинської ЗОШ I-III ст. № 4;

– Щербань Олександра, учениця 5-Б класу Нетішинської ЗОШ I-III ст. № 4;

– Врубельський Сергій, учень 5 класу Вільховецької ЗОШ I-III ст. Чемеровецького району.

За підсумками участі юннатів і школярів Хмельниччини у Всеукраїнській трудовій акції «Дослідницький марафон» було нагороджено путівкою до Всеукраїнського табору «Юннат» Маковську Тетяну, ученицю 10 класу НВО № 3 м. Шепетівки, а Грамотою Національного ЕНЦУМ нагороджені: Польова Ілона, учениця 11 класу Самчиківської ЗОШ I-III ступенів Старокостянтинівського району, Охремчук Тетяна, учениця 11 класу ЗОШ I-III ступенів № 4 ім. Валі Котика та Верещинська Валентина, вихованка гуртка «Флористика» Дунаєвецької районної станції юних натуралістів.

За підсумками участі юннатів і школярів Хмельниччини в обласному етапі Всеукраїнського дитячого конкурсу «Джміль і Бджілка» за високий рівень виконання конкурсних робіт Грамотою управління освіти і науки Хмельницької ОДА були нагороджені:

– Скрипник Костянтин, учень 5 класу Чорноострівського НВК Хмельницького району;

– члени гуртка «Росинка» Червоноцвітської ЗОШ I-II ступенів Шепетівського району;

– Мельник Іван, учень 8 класу Западинецької ЗОШ I-II ступенів Красилівського району;

– учні 4-Б класу НВК № 7 м. Хмельницького;

– члени гуртка «Юні друзі природи» ЗОШ I-III ступенів № 6 м. Полонного;

– Виноград Світлана, учениця 8 класу Чорнянського НВК Чемеровецького району;

– учні 6 класу Миклашської ЗОШ I-II ступенів Білогірського району.

З метою підвищення ефективності і якості організації та проведення еколого-натуралістичної, дослідницько-експери-

ментальної роботи з школярами області, на базі Хмельницького ОЕНЦУМ 28 квітня 2009 року відбувся обласний збір юних натуралістів, в якому взяли участь дитячі делегації 44 навчальних закладів з 18 районів та 6 міст області.

Захист юннатами власних творчих робіт під час конкурсів збору в секціях юних лісівників, юних квітників, учнівських виробничих бригад показав високий рівень їх підготовки та значну увагу, приділену з боку педагогів, індивідуальній роботі з цими школярами, розвитку їх індивідуальних особливостей, здібностей, формування екологічної культури, вмінь і навичок праці в сільському та лісовому господарстві.

Високий рівень підготовки дитячих творчих робіт та активну участь в обласному зборі продемонстрували юні натуралісти і педагогічні працівники з навчальних закладів Білогірського, Віньковецького, Волочиського, Деражнянського, Дунаєвецького, Ізяславського, Кам'янець-Подільського, Красилівського, Летичівського, Новоушицького, Полонського, Славутського, Старокостянтинівського, Старосинявського, Теофіпольського, Хмельницького, Чемеровецького та Шепетівського районів, міст Кам'янця-Подільського, Нетішина, Славути, Старокостянтинова, Хмельницького, Шепетівки.

Виходячи з підсумків обласного збору юннатів та з метою заохочення його переможців і активних учасників, нагороджено Грамотами Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді та цінними подарунками юних натуралістів, які вийшли переможцями у профільних конкурсах збору і посіли призові місця:

Секція юних квітників:

За I місце – Махмет Ганну, ученицю 9 класу Білогірського НВК та Гурину Тетяну, ученицю 9 класу Старосинявського НВК.

За II місце – Площинську Анастасію, ученицю 10 класу Іванковецького НВК Хмельницького району, Мазурця Миколу, вихованця гуртків Шепетівського міського ЦЕНТУМ, Яцишину Юлію, ученицю 11 класу ЗОШ I-III ст. м. Кам'янця-Подільського,

Самчук Тетяну, ученицю 9-Б класу ЗОШ I-III ступенів № 1 м. Нетішина та Сурму Олену, ученицю 8 класу Теофіпольського НВК.

За III місце – Островську Марію, ученицю 8 класу Чорноострівського НВК Хмельницького району, Корінець Сніжану, ученицю 10 класу Білевської ЗОШ I-III ст. Ізяславського району.

Секція юних лісівників:

За I місце – Охрімця Андрія, учня 10 класу Полянської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району.

За II місце – Ковальчук Марину, вихованку гуртка Славутського міського МЦЕНТУМ, Шкробтака В'ячеслава, учня 11 класу Сквородківської ЗОШ I-III ст. Старокостянтинівського району та Геренко Анастасію, ученицю 6 класу Масівецької ЗОШ I-III ст. Хмельницького району.

За III місце – Карабовську Ганну, ученицю 10 класу Летичівської ЗОШ I-III ст. № 2, Собкову Олену, ученицю 10 класу Летавського навчально-виховного комплексу Чемеровецького району, Бугаса Віталія, учня 10 класу ЗОШ I-III ст. № 15 м. Хмельницького.

Секція учнівських виробничих бригад:

За I місце – Станішевську Оксану, ученицю 10 класу Грушківського НВК Кам'янець-Подільського району;

За II місце – Іванцова Володимира, учня 9 класу Іванковецького НВК Хмельницького району, Олійника Дмитра, Олійник Ірину та Чорну Ольгу, учениць 10 класу Летавського НВК Чемеровецького району.

За III місце – Борщовецьку Віру, ученицю 11-Б класу НВК № 4 м. Хмельницького, Якимовську Наталію, ученицю 10 класу Григорівського НВК Старокостянтинівського району та Перестюк Олесю, ученицю 10 класу Мирутинської ЗОШ I-III ст. Славутського району;

Хмельницький ОЕНЦУМ нагородив Листами подяки ряд школярів та юннатів – активних учасників обласного збору юних натуралістів.

За підсумками участі юннатів і школярів Хмельниччини у Всеукраїнському конкурсі «Дослідницький марафон» була нагороджена путівкою до Всеукраїнського

табору «Юннат» Мороз Яна, учениця 6 класу Нетішинської ЗОШ I-III ст. № 2, а учнівська виробнича бригада Летавського НВК Чемеровецького району – Грамотою Національного ЕНЦУМ.

Відповідно до вимог облдержадміністрації та облуправління освіти і науки, з метою пропаганди навчальних закладів та організації змістовного дозвілля учнівської та студентської молоді на Майдані Незалежності м. Хмельницького 18 квітня 2009 року Хмельницький ОЕНЦУМ забезпечував проведення природоохоронної акції «Захистіть первоцвіти», під час якої відбувся конкурс малюнків на асфальті Майдану та ряд школярів і педагогів – переможців та активістів Місячника довкілля були нагороджені Грамотами і Листами подяки Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Хмельницькій області, управління освіти і науки Хмельницької ОДА та Хмельницького обласного ЕНЦУМ.

Відповідно до вимог облдержадміністрації та облуправління освіти і науки, з метою пропаганди навчальних закладів та організації змістовного дозвілля учнівської і студентської молоді, на Майдані Незалежності м. Хмельницького 1 червня 2009 року кращі юннати та екологічні агітбригади області приймали участь у заходах Міжнародного дня захисту дітей.

Хмельницький ОЕНЦУМ нагородив Грамотами та цінними подарунками дітей-переможців конкурсів і активних учасників заходу.

Продовжувалась робота щодо поліпшення навчально-методичного забезпечення закладів освіти області.

Вийшов з друку в ТОВ «Поліграфіст» загальним накладом 1500 екземплярів навчальний посібник «Птахи Хмельниччини» (автори: вчитель біології Хмельницького колегіуму та керівник гуртків Хмельницького ОЕНЦУМ В.Д. Говорун, журналісти газети «Подільські вісті» О.О. Тимошук та Н.І. Антонюк), якого Хмельницький ОЕНЦУМ безкоштовно передав в кожен заклад освіти області. Посібник «Птахи Хмельниччини», як і його попередник «Риби, зем-

новодні, плазуни та звірі Хмельниччини», також отримав високу оцінку науковців та схвальні відгуки педагогічних працівників, учнів, студентів і науковців АПН України.

З ініціативи Хмельницького ОЕНЦУМ, з метою поглиблення знань учнів та вихованців закладів освіти області про навколишнє середовище і водні багатства природи рідного краю, в закладах освіти області організовано дитячий еколого-краєзнавчий конкурс «Малі ріки Хмельниччини», матеріали якого згодом будуть використані відомим подільським природознавцем Говоруном В.Д. під час підготовки до друку в наступному році навчального посібника для педагогів і школярів «Річки Хмельниччини».

До цієї роботи було запрошено юних природолюбів навчальних закладів області, які змогли б виготовити яскраві кольорові фото місцевих річок, їх долин або заплав та прилеглих об'єктів – лісів, гаїв, балок, ярів, джерел, боліт і зсувів, зробити короткий, але точний опис (розповідь) про місцевість, де тече річка (рельєф, корисні копалини, рослинні угруповання, характер течії, ставки, стариці, озера, їх назви), навести легенди щодо походження назви місцевої річки та її приток, струмків.

Обласний ЕНЦУМ запропонував обирати керівників дитячих робіт з числа педагогів – ентузіастів юннатівської роботи і краєзнавства, вчителів географії, природознавства, біології, історії, керівників гуртків позашкільних закладів, а виконані школярами роботи (друковані або електронні варіанти тексту та фотографії (13 x 18 см), з повними відомостями про їх виконавців, попросив райво та міськупро направляти в Хмельницький.

В книзі «Річки Хмельниччини» згодом будуть використані матеріали і фотографії з посиланнями на їх авторів – школярів, а кращі дитячі роботи будуть відзначені цінними подарунками і грамотами Хмельницького ОЕНЦУМ та Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Хмельницькій області.

Проведення дитячого еколого-краєзнавчого конкурсу «Малі ріки Хмель-

ниччини» та підготовка книги «Річки Хмельниччини», стало першим прикладом творчої співпраці педагогів і школярів області, яка закінчилася створенням навчального посібника.

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки від 21 травня 2009 року № 1/9-351 „Про оздоровлення і відпочинок дітей у Всеукраїнському таборі «Юннат» у 2009 році були нагороджені безкоштовними путівками і з 8 по 21 липня направлені на відпочинок та оздоровлення в м. Києві у таборі «Юннат» 35 школярів Хмельниччини – переможців Всеукраїнських еколого-натуралістичних конкурсів та акцій:

– переможці трудової акції «Зелений паросток майбутнього» Івашенюк Наталія, Матвійчук Дмитро, Моїсеєва Світлана, Прокопчук Катерина і Прокопчук Михайло, вихованці гуртка «Охорона природи» Славутського міського ЦЕНТУМ;

– переможець трудової акції «Юннатівський зеленбуд» Ярмій Костянтин, учень 10 класу Нетішинського НВК «ЗОШ I-II ступенів та лицей»;

– переможці трудової акції «Ліси для нащадків» Читкайло Юлія, Ковальчук Тетяна, Кавун Олександр, учні 10 класу та Васьківська Юлія, учениця 8 класу Нетішинської ЗОШ I-III ст. № 1;

– переможець конкурсу «Парки – легені міст і сіл» Ляшенко Юлія, учениця 7 класу Турівської ЗОШ I-II ступенів Теофіпольського району;

– переможці Всеукраїнської трудової акції «Парад квітів біля школи» Чернецька Олена та Немцов Максим, вихованці гуртка «Юні квітникарі» (кер. Філюк О.В.), Шепетівського міського ЦЕНТУМ;

– переможці Всеукраїнського заочного конкурсу-огляду внутрішнього та зовнішнього озеленення навчальних закладів «Галерея кімнатних рослин» Чернець Андрій, вихованець гуртка «Квітникарі – аранжувальники» (кер. Марховська А.В.) Шепетівського міського ЦЕНТУМ, Шкур Інна, учениця 8 класу Шепетівського НВК № 1 (кер. вчитель біології Зайцева Т.Г.);

– переможці Всеукраїнської трудової акції «Парад квітів біля школи» Дзігалюк

Світлана, Ніверчук Анна, Коленчук Владислав, Шамасурян Анна, вихованці гуртка юних квітникарів (кер. Філюк О.В.) Шепетівського міського ЦЕНТУМ;

– переможець Всеукраїнського конкурсу «Мій рідний край – моя земля» Мороз Яна, учениця 6 класу Нетішинської ЗОШ I-III ст. № 2;

– переможець трудової акції «Дослідницький марафон» Маковська Тетяна, учениця 10 класу НВО № 3 м. Шепетівки;

– переможець Всеукраїнського конкурсу «Юний селекціонер» Петянчина Інна, учениця 10 класу Нетішинської ЗОШ I-III ст. № 1;

– переможці Всеукраїнського науково-освітнього проекту «Мікроскопічні водорості – показники екологічного стану довкілля» Гавришук Михайло, вихованець гуртка «Юні екологи» Смотрицької ЗОШ I-III ст. ім. М. Смотрицького Дунаєвецького району, Кубряк Олена, учениця 8 класу Кам'янець-Подільської ЗОШ I-III ст. № 2, Криворучко Дмитро, учень 9 класу Кам'янець-Подільської СЗОШ I-III ст. № 1, Зайцева Ганна, учениця 8 класу Шепетівського НВК № 1;

– переможці Всеукраїнського фестивалю «Природна мозаїка народних ремесел» Закарян Артем, вихованець гуртка «Народна художня творчість» (кер. Закарян М.С.), Войтишева Віта вихованка гуртка «Сувенірний» (кер. Воскобойнікова І.О.) Палацу творчості дітей та юнацтва м. Хмельницького за роботи «Диво-риба» й «Новорічний подарунок», Кривошея Вікторія та Сахнюк Ірина, учениці ЗОШ I-III ст. № 7 м. Славуті за роботу «Лялька-мотанка»;

– переможець конкурсу «Джміль та бджілка» Кузьомка Андрій, учень 6 класу Великомедведівської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району;

– переможці акції «Кролик» Осейчук Олена та Кондрук Настя, вихованці гуртка юних кролівників Кам'янець-Подільського міського ЕНЦУМ (кер. гуртка Богомолова О.А.), Фурман Аліса та Дармограй Микола, вихованці гуртка юних зоологів Дунаєвецької районної станції юннатів (кер. гуртка Дармограй Н.О.).

Програмою оздоровлення і відпочинку школярів, нагороджених путівками в табір «Юннат» передбачалося проведення екскурсій, відвідування театрів і музеїв, визначних пам'яток історії та культури м. Києва, наукових установ і зустрічі з провідними вченими України.

Також організатори заходу залучали вихованців до роботи у гуртках, майстер-класах і круглих столах з обміну досвідом еколого-натуралістичної та науково-дослідницької роботи під керівництвом вчених.

За підсумками участі юннатів та школярів Хмельниччини в національному конкурсі на кращий малюнок і твір на тему «Людини та ліс» за високий рівень виконання конкурсних робіт оргкомітетом заходу були нагороджені цінними подарунками:

За кращий малюнок:

– I місце – Дідик Оля, учениця 1 класу Струзької ЗОШ I-III ст. Новоушицького району;

– II місце – Кушнір Катерина, учениця 2 класу Капустянської ЗОШ I-III ст. Новоушицького району;

– III місце – Присяжнюк Анатолій, учень 4 класу Цвітоського НВО Славутського району;

– IV місце – Герасимчук Назар, учень 3-Б класу ЗОШ I-III ст. (гімназія) м. Шепетівки;

– V місце – Куровська Марина, учениця 3-В класу ЗОШ I-III ст. № 1 м. Старокостянтинова;

– VI місце – Лапчинський Віталій, учень 3 класу Лозівської ЗОШ I-III ст. Деражнянського району;

За кращий твір:

– I місце – Яковлюк Сергій, учень 7-Б класу ЗОШ I-III ст. № 1 м. Славути;

– II місце – Мельник Дарина, учениця 6-А класу ЗОШ I-III ст. № 2 м. Шепетівки;

– III місце – Верхова Мальвіна, учениця 7 класу Печеської ЗОШ I-II ст. Хмельницького району;

– IV місце – Потапчук Роман, учень 7 класу Чемеровецького НВК № 2 Чемеровецького району;

– V місце – Шевчук Діана, учениця 7-А класу Деражнянської ЗОШ I-III ст. № 3 (ліцей);

– VI місце – Семенець Тетяна, учениця 5 класу Полянської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району.

Хмельницький обласний ЕНЦУМ наполегливо вишукував кошти і раціонально використовував їх для зміцнення навчально-матеріальної бази та покращення навчально-методичної роботи.

У серпні 2009 року в ОЕНЦУМ завершено ремонт, раніше аварійного, приміщення корпусу № 3 і розпочато роботу кабінету валеології та Школи здорового способу життя, де навчаються гуртківці і педагоги-курсанти Хмельницького ОІППО, а у конференц-залі регулярно проходять навчально-виховні і науково-педагогічні заходи.

За рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища, в рамках обласної акції «Шкільна екологічна бібліотека», Хмельницький ОЕНЦУМ надрукував і безоплатно передав у шкільні бібліотеки додатковий тираж навчального посібника «Риби, земноводні, плазуни і звірі Хмельниччини» в кількості 500 екземплярів.

Відповідно до рішення педагогічної ради Хмельницького ОЕНЦУМ від 30 серпня 2009 року, за рахунок коштів закладу організовано діяльність еколого-натуралістичних гуртків в школах сільської місцевості, які очолили педагоги-активісти юннатівської роботи:

– гуртки юних овочівників на базі Дашковецького НВК Віньковецького району, Западинецької ЗОШ I-III ст. Красилівського району, Песецької ЗОШ I-II ст. Новоушицького району, Кустовецької ЗОШ I-III ст. Полонського району;

– гуртки юних рослинників та гуртки генетиків-селекціонерів на базі Летавського НВК Чемеровецького району і Шарівської ЗОШ I-III ст. Ярмолинецького району;

– гурток юних лісівників-дендрологів на базі Струзької ЗОШ I-III ст. Новоушицького району;

– гурток юних орнітологів на базі Голосківської ЗОШ I-III ст. Летичівського району;

– гурток юних екологів на базі Староушицької ЗОШ I-III ст. Кам'янець-Подільського району.

Заклад продовжував проводити ціленаправлену роботу з підтримки творчої діяльності обдарованих дітей та надання їм відповідної науково-педагогічної допомоги в дослідницькій роботі.

17 вересня 2009 року на базі Хмельницького ОЕНЦУМ відбулась обласна дитяча науково-практична конференція з питань експериментальної, науково-дослідницької роботи школярів в галузі екології, біології, сільського та лісового господарства, в якій взяли участь 36 учнів – виконавців робіт з 16 районів та 5 міст області.

У заході приймали участь кандидат біологічних наук директор ботанічного саду Хмельницького Національного університету Казімірова Л.П., доцент кафедри екології Хмельницького Національного університету Білецька Г.В., кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри менеджменту в освіті Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії Слюзко А.М. та фахівці народного господарства: головний спеціаліст відділу лісового та мисливського господарства Хмельницького обласного управління лісового Клок Є.А., начальник відділу організації виробництва маркетингу продукції рослинництва та тваринництва головного управління агропромислового розвитку Хмельницької ОДА Сердюк В.С., генеральний директор об'єднання Хмельницьксадвинпром Валентева М.Д., керівник учнівського лісництва, директор Масівської ЗОШ I-II ст. Хмельницького району Григоров І.М., заступник з наукової роботи Хмельницького обласного ЦНТТУМ Гаєвська М.В., педагогічні працівники Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, вчителі закладів освіти області.

Особливо змістовними і яскравими були доповіді юних дослідників: Поліщука Єдуарда, учня 11 класу Білогірського НВК (тема роботи «Кожен творець свого

здоров'я»), Гаврищука Михайла, учня 9 класу Смотрицької ЗОШ I-III ст. Дунаєвецького району (тема роботи «Мікроскопічні водорості – показники екологічного стану довкілля»), Корінець Сніжани, учениці 11 класу Білявської ЗОШ I-III ст. Ізяславського району (тема роботи «Гніздова біологія чорного лелеки на території Ізяславського району»), Захарчук Тетяни, учениці 10 класу Ліщанської ЗОШ I-III ст. Ізяславського району (тема роботи «Гніздова біологія білого лелеки на території заказника місцевого значення «Хоморські заплави»), Слободянюк Тетяни, учениці 11 класу Голосківської ЗОШ I-III ст. Летичівського району (тема роботи «Антропогенний вплив на трансформацію природи екосистем долини р. Південний Буг»), Мельника Олександра, учня 11 класу Тернавської ЗОШ I-III ст. Ізяславського району (тема роботи «Штучне розведення бджіл»), Комарніцької Тетяни, учениці 10 класу Грушківського НВК Кам'янець-Подільського району (тема роботи «Ефективність засобів захисту від фітофторозу в умовах Придністровської зони Хмельницької області»), Гуменюк Діани, учениці 10 класу Крупецького НВК Славутського району. (тема роботи «Вплив яровизації бульб на врожай картоплі»), Войтова Сергія, учня 11 класу Самчиківської ЗОШ I-III ст. Старокостянтинівського району (тема роботи «Проблема насінництва картоплі»), Марценюк Наталії, учениці 10 класу Пасічнянського НВК Старосинявського району (тема роботи «Новітні технології вирощування хмелю, виходячи з екологічних проблем сьогодення»), Вовкової Ірини, учениці 9 класу Миколаївської ЗОШ I-III ст. Хмельницького району (тема роботи «Найголовніші шкідники садів Хмельниччини»), Виноград Світлани, учениці 9 класу Чорнянського НВО Чемеровецького району (тема роботи «Бджільництво та перспективи його розвитку на території Чемеровецького району»), Осейчук Олени, вихованки гуртка Кам'янець-Подільського міського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді (тема роботи «Закономірності росту кролів у ранньому віці»), Цінько Юлії, учениці 11 класу гімназії №2 м. Хмельниць-

кого (тема роботи «Біогеоценотичні аспекти поширення та біологія мишовидних гризунів в агроценозах Хмельниччини»), Бобик Марини, учениці 11 класу Хмельницького технологічного багатопрофільного ліцею (тема роботи «Еколого-ландшафтна характеристика та лісорослинні умови урочища «Вербка»).

Враховуючи підсумки конференції, також було відмічено досягнуту результативність праці педагогів навчально-виховних закладів області під керівництвом яких готувались дитячі науково-дослідницькі роботи: Комарчук Г.П., вчителя біології Білогірського НВК, Маліновську Л.С., вчителя біології Малівецької ЗОШ I-III ст. Дунаєвецького району, Гавришук Н.О., вчителя біології Малівецької ЗОШ I-III ст. Дунаєвецького району, Колоднюк Л.В., вчителя біології Ліщанської ЗОШ I-III ст. Ізяславського району, Демянчук Т.В., вчителя біології Білявської ЗОШ I-III ст. Ізяславського району, Мельника В.В., вчителя біології Тернавської ЗОШ I-III ст. Ізяславського району, Танасова С.С., вчителя біології Грушківського НВК Кам'янець-Подільського району, Новака В.В., вчителя біології Голосківської ЗОШ I-III ст. Летишівського району, Бережну Т.М., вчителя біології Крупецького НВК Славутського району, Осіку О.В., вчителя біології Самчиківської ЗОШ I-III ст. Старокостянтинівського району, Скороход Н.Ф., вчителя біології Пасічнянського НВК Старосинявського району, Передерія О.М., вчителя біології Миколаївської ЗОШ I-III ст. Хмельницького району, Нагородну Р.В., вчителя біології Чорнянського НВО Чемеровецького району, Богомолу О.А., керівника гуртків Кам'янець-Подільського міського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, Тихонюк Н.С., вчителя біології гімназії № 2 м. Хмельницького, Зиму Н.В. вчителя хімії технологічного багатопрофільного ліцею м. Хмельницького.

Однак, виявлені під час проведення дитячих науково-практичних конференцій, випадки списування учнями чужих дослідницьких робіт, в тому числі із студентських дипломних та кандидатських робіт, призво-

дили до невиправданого дискутування дітей і їх вчителів з науковими консультантами під час конференції а також морального травмування цих дітей, ставали прикладом безперспективності безсоромного наукового плагіату для інших учасників заходу.

За результатами проведеної конференції обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді відмітив її кращих учасників грамотами і листами подяки та цінними подарунками.

Проведення цього заходу обласним ЕНЦУМ засвідчило прагнення обдарованих школярів виконувати творчу експериментально-дослідницьку роботу під керівництвом науковців та досвідчених фахівців народного господарства, отримувати нові знання, уміння та визнання результатів своєї діяльності серед ровесників, однодумців і дорослих, а також показало гостру потребу в належній підтримці обдарованих дітей та цього напрямку творчої дитячої науково-дослідницької роботи.

Виходячи з підсумків проведеної конференції та враховуючи її важливість для розвитку дитячого дослідництва, управління освіти і науки Хмельницької ОДА відмічало, що педагогічним колективам закладів освіти області необхідно більше уваги приділити роботі з обдарованими дітьми, які мають відповідні здібності й прагнуть вивчати і досліджувати природу рідного краю, працювати під керівництвом науковців та отримувати конкретні результати власних досліджень, вірно обирати і в майбутньому здобувати професію, працюючи за якою вони зможуть максимально реалізувати свій творчий потенціал та принести найбільшу користь для держави.

Відповідно до Плану всеукраїнських і міжнародних очно-заочних масових заходів із учнівською та студентською молоддю Міністерства освіти і науки України на 2009 рік (лист МОН від 31.12.2008 №1/9-852) та з метою підвищення ефективності роботи на шкільних навчально-дослідних ділянках, підготовки школярів до активної професійної самореалізації з 22 до 24 вересня цього ж року у м. Луцьку відбувався III Всеукраїнський зліт учнівських виробничих бригад, в

якому також взяла участь делегація школярів Хмельниччини.

За активну участь у зльоті, Грамотою Національного ЕНЦУМ було нагороджено учнівську виробничу бригаду Грушківського НВК «ЗОШ I-III ст. – агротехнічний ліцей Кам'янець-Подільського району, а за високий рівень виконання дослідницьких і практичних робіт в галузі сільського господарства, члена учнівської виробничої бригади Камарніцьку Тетяну, ученицю 11 класу Грушківського НВК, нагороджено Грамотою Національного ЕНЦУМ та цінним подарунком.

В закладах освіти області відбулась Всеукраїнська акція «Птах року 2009-ремез». За підсумками проведення обласного етапу Акції Грамотою обласного ЕНЦУМ нагороджено

За I місце:

– вихованців гуртка «Юні орнітологи» Кам'янець-Подільського міського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді;

За II місце:

– учнівський колектив 6-В класу НВК № 4 м. Хмельницького;

– Навойтко Віталія, учня 5-Б класу СЗОШ № 29 м. Хмельницького;

За III місце:

– клуб «AVES» Голосківської ЗОШ I-III ст. Летичівського району;

– учнівський колектив Гвардійського НВК Хмельницького району;

– Антосеву Лесю, ученицю 9 класу Гальчинецького НВК Теофіпольського району.

За результатами підведення підсумків обласної заочної акції «Рослини – рятівники від радіації» Грамотою обласного ЕНЦУМ нагороджено:

– гурток «Фітотерапія» Сушовецької ЗОШ I-III ст. Білогірського району;

– гурток «Цілюще зело» Сарнівської ЗОШ I-III ст. Волочиського району;

– учнівський колектив Косиковецької ЗОШ I-III ст. Новоушицького району;

– Ісмаїлову Нармін, ученицю 10 класу Іванковецького НВК Хмельницького району;

– Племяник Юлію, ученицю 9-Г класу НВК № 6 м. Хмельницького.

2009 рік став останнім роком проведення в закладах освіти Всеукраїнського дитячого конкурсу «Джміль та Бджілка».

Відповідно до підсумків заключного етапу заходу, проведеного в 2009 році, півторкою до Всеукраїнського табору «Юннат» нагороджено учня 5 класу Чорноострівського НВК Хмельницького району Скрипника Костянтина, конкурсну роботу якого журі визнало однією із кращих.

За змістовне виконання завдань, передбачених конкурсом, Грамотами Національного ЕНЦУМ нагороджено екологічний гурток «Росинка» Червоноцвітської ЗОШ I-II ступенів Шепетівського району та учнівський колектив 4 класу Грузевицької ЗОШ I-III ступенів Хмельницького району.

З 29 вересня по 01 жовтня 2009 року на базі учнівських лісництв Рівненської області проводився III Всеукраїнський зліт учнівських лісництв, в якому взяли участь делегації від кращих учнівських лісництв із 25 областей України, керівники учнівських лісництв, представники базових лісових господарств, державних і громадських організацій та установ, науковці.

Хмельничину на цьому форумі представляли юні лісівники з села Масівці Хмельницького району, плідну діяльність яких багато років забезпечує їх незмінний керівник – директор школи І.М. Григоров.

За підсумками роботи заходу, здобула II місце у конкурсі-захисті дослідницько-експериментальних робіт учениця 7 класу Масівецької ЗОШ I-II ст. Геренко Анастасія, а Масівецьке учнівське лісництво за активну участь у роботі зльоту отримало Подяку організаторів заходу.

В закладах освіти області відбулась трудова акція «Дослідницький марафон». За підсумками проведення обласного етапу акції Грамотами Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді нагороджено:

– гурток «Друзі природи» Кам'янець-Подільської ЗОШ I-II ст. № 11;

– Корвацьку Катерину, ученицю 42 групи Старокостянтинівської гімназії;

- Кривенко Дмитра, учня 8-В класу Хмельницької СЗОШ I-III ст. № 1;
- Лапінську Анастасію, ученицю 9 класу Великочернятинської ЗОШ I-III ст. Старокосянтинівського району;
- Волкову Інну, ученицю 9 класу Миколаївської ЗОШ I-III ст. Хмельницького району;
- учнівський колектив Полонської ЗОШ I-III ст. № 6.

В навчальних закладах області пройшов обласний конкурс-огляд кабінетів, лабораторій та відділів біології позашкільних закладів.

За його підсумками Хмельницький ОЕНЦУМ нагородив Грамотою:

- Гудкову Надію Петрівну, завідувачку кабінетом біології Шепетівського НВК № 2;
- Нагурну Юлію Олександрівну, завідувачку кабінетом біології Хмельницької СЗОШ № 29;
- Косінську Олену Володимирівну, завідувачку кабінету біології Гвардійського НВК Хмельницького району;
- Ярушинську Світлану Вікторівну, завідувачку кабінетом біології Дунаєвської районної станції юних натуралістів.

За результатами підведення підсумків обласного конкурсу навчально-дослідних земельних ділянок Грамотою Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді нагороджено:

- Зайцеву Анну, ученицю 9-Б класу Шепетівського НВК № 1 у складі «ЗОШ I-II ст. та лицей»;
- Білецьку Оксану, ученицю II-A курсу Шепетівського НВК № 1;
- членів гуртка «Юні екологи», Требуховецької ЗОШ I-III ст. Летичівського району;
- гурток «Юні фізіологи рослин» Летавського НВК Чемеровецького району.

Для оздоровлення та відпочинку дітей під час зимових канікул, з 20 по 25 січня 2010 року, у Всеукраїнський профільний табір «Юннат» були направлені, запрошені Національним ЕНЦУМ з навчальних закладів нашої області, школярі-активісти еколого-натуралістичної роботи:

9 гуртківців Хмельницького обласного ЕНЦУМ:

- Сухий Іван, Стремецька Мирослава, Шиян Максим та Янішевський Владислав, вихованці гуртка «Юні аматори зеленої архітектури»;
- Зембіцька Анжеліка, Король Олег, Михайлов Максим і Цмикал Надія, вихованці гуртка «Юні екологи» та Судаков Роман, вихованець гуртка «Юні агрохіміки».

9 гуртківців Кам'янець-Подільського міського ЕНЦУМ:

- Журба Надія, Овчаренко Микола, вихованці гуртка юних екологів;
- Мельник Олена, Паламарчук Вікторія, Хворостовська Юлія, вихованці гуртка «Квітникарі-аранжувальники»;
- Дубік Марія, вихованка гуртка «Народні промисли»;
- Дубінська Катерина, вихованка гуртка «Юні друзі природи»;
- Завальська Яна та Завальська Юля, вихованки гуртка «Юні знавці лікарських рослин».

9 гуртківців Шепетівського міського ЦЕНТУМ:

- Нахімчук Катерина, Фролова Іванна, Шамарлюк Софія, вихованці гуртка «Плетіння з верби»;
- Мазурець Микола, Черняк Андрій, вихованці гуртка «Юні квітникарі»;
- Свинцицький Олександр, Сенькова Оксана, вихованці гуртка «Юні кінологи»;
- Джус Катерина, вихованка гуртка «Народні промисли» та Гладій Леся, вихованка гуртка «Писанкарство».

9 гуртківців Славутського міського ЦЕНТУМ:

- Гуденко Дарія, Кухарчук Дарія, Пахут Катерина і Піскун Іван, вихованці гуртка «Юні любителі домашніх тварин»;
- Дудинський Ілля, Ковальчук Катерина та Мельник Микола, вихованці гуртка «Фітодизайн»;
- Галка Владислав і Ковтуненко Анастасія, вихованці гуртка «Охорона природи».

9 гуртківців Дунаєвської районної станції юннатів:

- Гуменний Олександр, Михайлова Альона, вихованці гуртка «Фітотерапія»;

– Лагодюк Тетяна, Мельник Юрій, Ніколаєв Роман, вихованці гуртка «Екологічна студія»;

– Васильчик Надія, Дармограй Микола, вихованці гуртка «Природа і фантазія»;

– Бойко Андрій, вихованець гуртка «Юні коневоди»;

– Верещинська Валентина, вихованка гуртка «Флористика».

12 учнів – активістів юннатівської роботи Староушицької спеціалізованої ЗОШ I-III ступенів Кам'янець-Подільського району:

– Бичок Сергій, учень 6 класу, вихованець гуртка юних екологів;

– Бойчук Наталія, Кібкало Яна, Крижанівська Катерина та Недобельський Орест, учні 7 класу, вихованки гуртка юних екологів;

– Гельдіашвілі Надія, Геркулько Анна, Левко Анастасія, Линюк Марина, Франко Сніжана і Чорна Надія, учениці 8 класу, вихованки гуртка юних екологів;

– Худняк Олена, учениця 9 класу, вихованка гуртка юних екологів.

9 учнів – активістів юннатівської роботи Китайгородської ЗОШ I-III ст. Кам'янець-Подільського району:

– Безрідна Юлія, Сташевська Світлана, учениці 9 класу, вихованки гуртка юних екологів;

– Базюк Анастасія, Гончарук Микола, Дзізінський Микола, Каправчук Світлана, Скалійчук Олександр, Смолійський Ярослав, учні 10 класу, вихованці гуртка юних екологів;

– Ткачук Алла, учениця 8 класу, вихованка гуртка юних екологів.

Для юннатів Хмельниччини в таборі була організована цікава програма відпочинку і дозвілля, тематичних екскурсій та профільного навчання з участю світил українських природничих наук.

Відповідно до підсумків участі у Всеукраїнському конкурсі «Вчимося за повідувати» – 2009 (наказ НЕНЦУМ від 21.01.2010 року № 3) за творчий підхід і високий рівень виконання дослідницьких та практичних робіт в екологічному і природоохоронному напрямках було нагороджено Грамотою

Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді:

– вихованців гуртка «Юні друзі природи» Славутського МЦЕНТУМ;

– учнівський колектив Залузько-Вікнинсько-Коритненського територіального екологічного об'єднання школярів Білогірського району;

– гурток «Юні друзі природи» Полонської ЗОШ I-III ст. № 4;

– учнів 8 класу Сарнівської ЗОШ I-II ст. Волочиського району;

– екологічний клуб «Пролісок» Старокостянтинівського НВК «ЗОШ I-III ступенів, Агротехнологічний ліцей».

Відповідно до підсумків новорічно-різдвяної виставки «Новорічна композиція» (наказ НЕНЦУМ від 27.01.2010 року № 4), за високий рівень виконання конкурсних робіт грамотою Національного ЕНЦУМ нагороджено:

– Левицьку Анну Анатоліївну, вихованку гуртка «Сувенірний» Хмельницького міського Палацу творчості дітей та юнацтва, за роботу «Ялинка з трави» (керівник Воскобойнікова І. О.);

– гурток «Юні лісівники» Дунаєвецької районної станції юних натуралістів за роботу «Новорічна ялинка» (керівник Маліновська Л.С.).

Листом подяки Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді нагороджено:

– Єфімович Ольгу, вихованку гуртка «Чарівний бісер» Славутського МЕНЦУМ, за роботу «Новорічний букет» (керівник Голік Т. О.);

– Пашенко Ігоря, учня ЗОШ I-III ст. № 3 м. Славуті, за роботу «Чарівний черевичок»;

– Вершинську Валентину, вихованку гуртка «Флористика» Дунаєвецької районної СЮН, за роботу «Новорічна ваза для цукерок»;

– Омельченко Ярослава, учня Котелянської ЗОШ I-III ст. Полянського району, за роботу «Передвісники дива» (керівник Гвалтук М. А.).

Національне агентство України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів (НАЕР) по-

відомило Хмельницьку облдержадміністрацію, що 28 січня 2010 року було підведено підсумки Всеукраїнського конкурсу дитячої творчості «Діти за чисту енергію», який проводився з 1 жовтня по 31 грудня 2009 року, а за результатами засідання конкурсної комісії, переможцем конкурсу від Хмельницької області стала учениця Нетішинського НВК Воловик Вікторія, яка посіла 2 місце у номінації «Речівки» (вікова категорія 6-10 років).

Агентство подякувало Хмельницькій ОДА та колективу Нетішинського НВК за те, що вони сприяли залученню підростаючого покоління до навчально-практичної діяльності з питань ефективного використання енергетичних ресурсів, пошуку та підтримки обдарованих дітей, створення умов для їх подальшої творчості, сприяння професійному самовизначенню молоді, активізації творчої діяльності вчителів.

За підсумками проведеної роботи під час щорічної Всеукраїнської акції «День юного натураліста» в минулому році, журі нагородило Грамотами Національного ЕНЦУМ Міністерства освіти і науки України та путівкою до Всеукраїнського табору «Юннат» (одна путівка на навчальний заклад) за ефективну організаційно-масову роботу з залучення учнівської молоді до практичної натуралістичної та природоохоронної діяльності навчально-виховні заклади Хмельниччини:

- Загінецьку ЗОШ І-ІІІ ст. Деражнянського району;
- Кам'янець-Подільський міський ЕНЦУМ;
- Кам'янець-Подільську ЗОШ І-ІІІ ст. № 7;
- Шепетівський міський ЦЕНТУМ;
- Дунаєвецьку районну станцію юних натуралістів.

Листом Подяки Національного ЕНЦУМ Міністерства освіти і науки України нагороджено Хмельницький обласний екологонатуралістичний центр учнівської молоді за масово агітаційну та пропагандистську роботу з залучення учнівської молоді до проведення практичної природоохоронної

діяльності в рамках Всеукраїнської акції «День юного натураліста».

Національний ЕНЦУМ також відмітив, що школярі – учасники акції виконували завдання, спрямовані на популяризацію кращого досвіду натуралістичної та природоохоронної роботи, підвищення ефективності навчально-виховної та дослідної роботи на НДЗД, задоволення потреб у професійному самовизначенні та творчій самореалізації.

Під час акції в навчальних закладах було проведено трудові десанти щодо впорядкування пришкольніх територій, просвітницькі природоохоронні заходи, науково-практичні конференції, благодійні виставки, ярмарки, зустрічі з ветеранами юннатівського руху, круглі столи за участю науковців, представників громадських організацій, засобів масової інформації.

Відповідно до підсумків участі школярів і юннатів області в заходах Всеукраїнської природоохоронно-пропагандистської акції «Птах року 2009 – ремез» (наказ НЕНЦУМ від 01.02.2010 року № 5), найактивніших учасників акції, за змістовну природоохоронну роботу в рамках акції та практичну екологічну роботу у вирішенні проблеми охорони птахів, було нагороджено путівкою до Всеукраїнського табору «Юннат»:

- Пелещак Марину, ученицю 7 класу Нетішинської ЗОШ І-ІІІ ст. № 1;
- Нижню Інну, ученицю 7 класу Нетішинської ЗОШ І-ІІІ ст. № 1;
- Білу Марину, вихованку гуртка «Юні орнітологи» Кам'янець-Подільського МЕНЦУМ (керівник Семенюк В. В.);
- Алексеева Іллю, вихованця гуртка «Юні орнітологи» Голосківської ЗОШ І-ІІІ ст. Летичівського району (керівник Новак В.О.).

За активну природоохоронну роботу і охорону птахів Грамотою Українського товариства охорони птахів нагороджено:

- Жинтіцу Анну, ученицю 10 класу Дунаєвецької ЗОШ І-ІІІ ст.;
- гурток «Юні орнітологи» Кам'янець-Подільського МЕНЦУМ (керівник Семенюк В.В.);

За залучення та активну участь учнівської молоді в акції «Птах року- 2009» і проведена широкомасштабна пропагандистська і науково-виховна робота Листом подяки Національного ЕНЦУМ нагороджено:

– Яцюк Н.П., вчителя біології Нетішинської ЗОШ І-ІІІ ст. № 1;

– Семенюк В. В., керівника гуртка юних орнітологів Кам'янець-Подільського міського ЕНЦУМ.

З 9 по 11 лютого 2010 року в столиці України пройшов Тиждень Всеукраїнських та міжнародних науково-освітніх проєктів «Україна-Європа-Світ 2010», під час якого відбувся ІV Всеукраїнський конкурс досягнень юних зоологів-тваринників та Всеукраїнський конкурс юних раціоналізаторів і винахідників «Природа-людина-виробництво-екологія», у яких взяли активну участь школярі та юннати Хмельниччини.

Згідно з підсумками фінального етапу ІV Всеукраїнського конкурсу досягнень юних зоологів-тваринників, за високий рівень виконання науково-дослідницьких робіт нагороджено Грамотами Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді та пам'ятними подарунками за ІІ місце у секції «Зоологія» – вихованця гуртка «Юні орнітологи» Шепетівського МЦЕНТУМ (учня 10 класу НВО № 3 м. Шепетівки) Агапова В'ячеслава за роботу «Видовий склад та чисельність птахів міста Шепетівки в осінньо-зимовий період», а за ІІІ місце у секції «Тваринництво» – вихованця гуртка «Декоративний акваріум» Шепетівського МЦЕНТУМ (учня 8 класу НВК № 3 м. Шепетівки) Васи́ка Олександра за роботу «Спостереження за розмноженням та поведінкою ампулярій».

Листами Подяки Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді за високий рівень підготовки дітей до участі у ІV Всеукраїнському конкурсі досягнень юних зоологів-тваринників нагороджено керівників гуртків Шепетівського міського ЦЕНТУМ Попадюк Ларису Володимирівну та Попілову Ірину Миколаївну.

Згідно з підсумками Всеукраїнського конкурсу юних раціоналізаторів і винахідників «Природа-людина-виробництво-

екологія», в секції «Прикладна екологія» (в номінації «За неординарну творчу розробку») за творчі здобутки в галузі прикладної екології, хімії, медицини, сільськогосподарського дослідництва і фізики, нагороджено Грамотою Державного Департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України ученицю 11-Б класу Нетішинської ЗОШ І-ІІІ ст. № 4 Шпак Олену за роботу «Прилад для визначення окисно-відновного потенціалу рідин».

За залучення школярів до участі у Національному етапі Всеукраїнського конкурсу юних раціоналізаторів і винахідників «Природа-людина-виробництво-екологія» та високий рівень підготовки дитячої конкурсної роботи Листом Подяки Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді нагороджено вчителя хімії Нетішинської ЗОШ І-ІІІ ст. № 4 Лотюк Валентину Олександрівну.

За підсумками Національного туру Міжнародного конкурсу молодіжних проєктів з енергоефективності «Енергія і середовище» (наказ НЕЦУМ від 16.02.2010 року № 9) Грамотою Національного ЕНЦУМ нагороджено переможців конкурсу в категорії «Позашкільна освіта»:

– за ІІ місце – Кирилюк Інну Михайлівну, викладача Хмельницького ліцею сфери послуг за роботу на тему: «Виховна година «Зміни клімату і енергоефективність»;

– Гуменюка Юрія Парфеновича, вчителя фізики Красилівського НВК – за багаторічну плідну роботу з залучення учнівської молоді до навчально-практичної діяльності з проблем енергоефективності і раціонального використання ресурсів, формування екологічної компетентності школярів.

В лютому 2010 року були підведені підсумки обласного етапу Всеукраїнського заочного юнацького фестивалю «В об'єктиві натураліста», який проводився з метою формування громадської позиції школярів та молоді, її підготовки до цілісного сприйняття сучасних екологічних проблем.

Згідно з висновками журі заходу, нагороджено Грамотою Хмельницького ОЕНЦУМ за організацію активної участі учнів-

ської молоді в обласному етапі фестивалю «В об'єктиві натураліста», вагомий особистий внесок у справу екологічної освіти і виховання та формування екологічної культури підростаючого покоління, ряд педагогів – керівників дитячих конкурсних робіт:

– Токмак Наталію Андронівну, вчителя біології ЗОШ I-III ст. № 2 м. Нетішина;

– Крисько Валентину Миколаївну, вчителя біології Понінківського НВК Полонського району;

– Виноградову Тетяну Миколаївну, вчителя біології Більської ЗОШ I-III ст. ім. К.І. Геренчука Чемеровецького району;

– Свінцицьку Світлану Казимирівну, вчителя біології Понінківського НВК № 1 гімназії Полонського району;

– Предиткевича Станіслава Станіславовича, асистента кафедри географії та методики викладання Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка;

– Рабчевського Романа Миколайовича, вчителя біології Полянської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району;

– Заболотну Світлану Василівну, вчителя біології СЗОШ I-III ст. № 29 м. Хмельницького;

– Дереш Тетяну Василівну, вчителя біології Пилипо-Олександрівської ЗОШ I-III ст. Віньковецького району;

– Годну Аллу Олександрівну, вчителя біології Радковецької ЗОШ I-III ст. Старокостянтинівського району;

– Котюк Оксану Антонівну, вчителя біології Старокостянтинівської гімназії;

– Попілову Ірину Миколаївну, керівника гуртків Шепетівського міського ЦЕНТУМ.

Грамотою Хмельницького ОЕНЦУМ за активну участь в природоохоронній роботі зі збереження біологічного й ландшафтного різноманіття нагороджено школярів і учнівські колективи закладів освіти:

– Цибульську Лесю, ученицю 11 класу Пилипо-Олександрівської ЗОШ I-III ст. Віньковецького району;

– Ліщук Ірину, ученицю 9 класу Радковецької ЗОШ I-III ст. Старокостянтинівського району;

– Костюка Івана, учня 42 групи Старокостянтинівської гімназії;

– Гавру Анжелу, ученицю 8 -А класу та Гавру Наталю, ученицю 11-А класу Хмельницької СЗОШ I-III ст. № 29;

– Дзигалюк Світлану, вихованку гуртка Шепетівського МЦЕНТУМ;

– Котляр Наталю, вихованку гуртка Шепетівського МЦЕНТУМ;

– Рудого Олексія, учня 11-А класу Хмельницької СЗОШ I-III ст. № 7;

– Токмак Галину, ученицю 8 -А класу ЗОШ I-III ст. № 2 м. Нетішина;

– Крисько Вікторію, ученицю 8 класу та агітбригаду «Лісова братія» Понінківського НВК Полонського району;

– Вересюк Вероніку, ученицю Більської ЗОШ I-III ст. Чемеровецького району;

– Малика Романа, учня Дерев'янської ЗОШ I-III ст. Кам'янець-Подільського району;

– актив-групу «Любителі природи» Полянської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району.

Відповідно до завдань, намічених планом Комплексних заходів з екологічної освіти і виховання учнівської молоді Хмельницької області на 2006-2010 роки, 24 лютого 2010 року на базі обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді відбувся обласний семінар керівників учнівських лісництв, методистів районних відділів, міських управлінь освіти та позашкільних закладів з питань організації практичної діяльності учнівських лісництв, який проводився обласним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді спільно з Хмельницьким обласним управлінням лісового та мисливського господарства.

Учасники семінару обмінялись досвідом практичної лісоохоронної роботи юних лісівників та залучення їх до дослідницької роботи, опрацювали ряд нормативних документів і матеріалів навчально-методичного змісту, розглянули питання організації діяльності учнівських лісництв:

– Організація роботи учнівського лісництва;

– Залучення лісівниками учнівської молоді до участі в захисті лісу від шкідників і хвороб, та збереженні лісового заповідного фонду;

– З досвіду участі учнівського лісництва загальноосвітньої школи I-II ст. в масових лісоохоронних заходах;

– З досвіду практичної лісоохоронної роботи учнівського лісництва загальноосвітньої школи I-III ст.;

– Поглиблене вивчення біології з учнями – членами учнівських лісництв;

– Організація дослідницької роботи та догляду за лісовими насадженнями з школярами-членами учнівського лісництва;

– Лісокультурна діяльність і розведення головних порід лісових дерев учнівськими лісництвами;

– Проблеми організації діяльності і перспективи розвитку мережі учнівських лісництв області.

За підсумками Всеукраїнського конкурсу «Intel Еко Україна – 2010» (наказ НЕНЦУМ від 26.02.2010 року № 12) – Національного етапу міжнародного конкурсу науково-технічної творчості школярів старших класів INTEL ISEF нагороджено дипломом III ступеня за зайняте третє місце вихованців Шепетівського міського ЦЕНТУМ Сінькову Оксану, Ящук Наталію, Свінціцького Олександра і Подоляк Яну (категорія: «Психологія», командний проект) – за роботу: «Аніматерапія – лікування душі та тіла» та Шевчук Анастасію, ученицю 11 класу Красилівського НВК (категорія: «Зоологія») – за роботу: «Колорадський жук: «Жити чи не жити?».

Спеціальним призом конкурсу – Грамотою Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» нагороджено Лося Валерія, учня 11 класу Красилівського НВК – за роботу: «Об'ємна сонячна батарея».

Відповідно до підсумків заключного заочного етапу Всеукраїнського конкурсу «Юний селекціонер» (наказ НЕНЦУМ від 09.03. 2010 року № 14), у якому взяли активну участь юннати Хмельниччини, вихованку гуртка «Флористика» Дунаєвецької районної станції юних натуралістів Верещинську Валентину нагороджено путівкою до Всеукраїнського табору «Юннат» – за виконану нею науково-дослідницьку роботу з селекції та генетики, а Листом подяки

Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді нагороджено Верещинську А.І., керівника гуртка «Флористика» Дунаєвецької районної СЮН.

Хмельницький ОЕНЦУМ забезпечив організовану участь школярів у Всеукраїнській виставці-конкурсі «Український сувенір», яка відбулася взимку на базі Національного ЕНЦУМ. За підсумками виставки-конкурсу (наказ НЕНЦУМ від 10.03. 2010 року № 15) Грамотою Національного ЕНЦУМ за I місце нагороджено переможців I вікової категорії у номінації «Український сувенір»: Комарніцького Олексія, учня Китайгородського НВК, – за роботи «Ведмежатко», «Зайчик біленький», Норкіну Анастасію, ученицю 4 класу Ходоровської ЗОШ I-III ст. Кам'янець-Подільського району, – за роботу «Україночка», Пилипчук Оксану, вихованку гуртка «Квітникарі-аранжувальники» Білогірського районного Будинку творчості школярів, – за роботу «Українські мотиви».

Грамотою Національного ЕНЦУМ та путівкою до Всеукраїнського літнього оздоровчого табору «Юннат» за I місце у номінації «Український сувенір» нагороджено переможців II вікової категорії, які згодом брали участь у Всеукраїнському фестивалі «Природна мозаїка народних ремесел», Делікатну Олександрю, вихованку гуртка «Роксолана» Хмельницького міського Палацу творчості дітей та юнацтва, – за роботу «Новорічна фантазія», Коленчука Владислава, вихованця гуртка «Народні вироби» та Беляєву Ольгу, вихованку гуртка «Юні кінологи» Шепетівського МЦЕНТУМ, – за роботи «Народна іграшка».

Грамотою Національного ЕНЦУМ за II місце нагороджено переможців у номінації «Український сувенір» – Закаряна Артема, вихованця гуртка «Народна художня творчість» Хмельницького міського Палацу творчості дітей та юнацтва, – за роботу «Колискова», Гладій Лесю, вихованку гуртка «Писанкарство» Шепетівського МЦЕНТУМ, – за роботу «Новорічно-різдвяний сувенір», Сінькову Оксану, члена гуртка «Прикладні мистецтва» Шепетівського МЦЕНТУМ, – за роботу «Народна іграшка», Тимошук Анну,

ученицю ЗОШ I-III ст. № 1 м. Славута, – за роботу «Зірка і Ангел» та Пацько Юлію, ученицю ЗОШ I-III ст. № 6 м. Славута, – за роботу «Різдвяний пряник».

Юннати і школярі Хмельниччини стали учасниками Всеукраїнського конкурсу композицій вищих водних рослин «Підводні сади», який проводився Національним ЕНЦУМ.

За підсумками конкурсу (наказ НЕНЦУМ від 10.03. 2010 року № 16), дипломом III ступеня в номінації «Вдале поєднання водних рослин та риб» нагороджено Білоус Вікторію, Дзигалюк Світлану, Васик Олександра і Ніверчук Анну, вихованців гуртка «Декоративний акваріум» Шепетівського міського центру екологонатуралістичної творчості учнівської молоді та Дзяного Артема, учня 11-А класу Хмельницького НВО № 9.

З 17 березня по 17 квітня 2010 року відбувся екологічний місячник з озеленення, благоустрою та санітарної очистки населених пунктів області.

Метою заходу було залучення учнівської та студентської молоді Хмельниччини до поліпшення стану довкілля, активізації учнівської молоді у Всеукраїнських масових заходах «Первоцвіти», «Ліси для нащадків», «Чиста планета», «До чистих джерел», «Ріки мого дитинства», «Посади сад», поєднання зусиль державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, підприємств, установ, широких верств населення у вирішенні екологічних завдань, відродження традиційного для українського народу шанобливого ставлення до природи.

В місячнику приймали активну участь всі заклади освіти області.

Відповідно до плану роботи управління освіти і науки Хмельницької ОДА та Хмельницького ОЕНЦУМ на 2010 рік, 18 березня цього ж року на базі обласного ЕНЦУМ відбувся обласний семінар керівників учнівських аграрних трудових об'єднань (учнівські виробничі бригади сільськогосподарського напрямку) та відповідальних за цей напрямок роботи працівників районних відділів і міських управлінь освіти,

на якому розглядались питання організації трудової діяльності сільських школярів і профорієнтації їх на аграрні професії.

У роботі семінару взяли участь методисти районних відділів та міських управлінь освіти, вчителі біології, географії, трудового навчання – керівники аграрних трудових об'єднань школярів з Білогірського, Волочиського, Городоцького, Дунаєвецького, Ізяславського, Кам'янець-Подільського, Красилівського, Летичівського, Славутського, Старокостянтинівського, Старосинявського, Хмельницького, Чемеровецького, Шепетівського, Ярмолинецького районів та міста Шепетівки.

Досвідом роботи та пропозиціями щодо поліпшення організації цього напрямку навчально-виховної роботи ділились керівники кращих учнівських аграрних трудових об'єднань області, які мають значні досягнення трудової діяльності юних аграріїв і неодноразово гідно представляли Хмельниччину на всеукраїнському рівні:

– Миколайчук Валентина Іванівна, директор Грушківської ЗОШ I-III ст. Кам'янець-Подільського району, з доповіддю «Учнівські аграрні трудові об'єднання в алгоритмі сучасної школи»;

– Нагурна Оксана Василівна, вчитель біології Летавського НВК Чемеровецького району, з доповіддю «Діяльність учнівської виробничої бригади в профільній школі, як умова професійно-виробничої орієнтації учнів сільської місцевості»;

– Франчук Оксана Василівна, вчитель біології Шарівського НВО Ярмолинецького району, з доповіддю «Роль учнівських аграрних трудових об'єднань у забезпеченні сільськогосподарською продукцією шкільної їдальні»;

– Доскач Лідія Олександрівна, вчитель біології Митковецької ЗОШ I-III ст. Летичівського району, з доповіддю «Формування у сільських школярів культури майбутнього господаря землі»;

– Віцюк Валентина Степанівна, вчитель біології Шепетівської ЗОШ I-III ст. № 4 з доповіддю «Про організацію роботи учнівського аграрного трудового об'єднання в навчальному закладі».

Під час роботи круглого столу учасниками семінару були обговорені також ряд проблемних питань, що стосуються підвищення інтересу учнів до навчання та задоволення їх потреб у професійному самовизначенні, професійної інформації і підготовки учнів старших класів до майбутньої роботи в різних галузях сільського господарства, залучення учнів до продуктивної праці, виховання в них наукового підходу до ведення сільського господарства шляхом залучення їх до проведення дослідницької роботи, підвищення рівня трудового, естетичного і фізичного виховання учнів, створення їм сприятливих умов для поєднання праці і відпочинку.

Учасники семінару визнали за необхідне розвивати мережу учнівських аграрних трудових об'єднань області із врахуванням місцевих умов та можливостей навчальних закладів, надання їм необхідної матеріальної підтримки, сприяння зі сторони місцевих органів влади і бізнесових структур, що забезпечуватиме ефективність їх діяльності, а також створення регіональної системи профорієнтації, здатної охопити всі райони Хмельниччини та забезпечувати учнівській молоді рівні можливості отримання знань про обрані ними професії.

23 березня 2010 року в м. Києві відбулось засідання журі з підведення підсумків довгострокового Всеукраїнського науково-освітнього проекту «Оптимізація озеленення території навчальних закладів», проведенням якого опікуються Національний ЕНЦУМ Міністерства освіти і науки, Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України та Науковий центр екомоніторингу та біорізноманіття мегаполісу НАН України.

В числі кращих науково-освітніх проєктів – учасників конкурсу, була визнана робота, виконана юними натуралістами Славутського МЦЕНТУМ.

Відповідно до підсумків засідання журі, за високі результати у виконанні з учнями завдань проєкту, Грамотою Національного ЕНЦУМ нагороджено Захарчука Володимира Віталійовича, керівника гуртка «Юні аматори зеленої архітектури» Славутського МЦЕНТУМ.

Відповідно до підсумків засідання журі заключного етапу Всеукраїнської трудової акції «Дослідницький марафон» (наказ НЕНЦУМ від 26.03.2010 року № 23), яка проводилась з метою сприяння розвитку дослідницької і експериментальної роботи в загальноосвітніх та позашкільних закладах України, нагороджено Грамотою Національного ЕНЦУМ дитячі об'єднання та окремих учнів Хмельниччини, які увійшли в число призерів заходу за проведення дослідницької роботи на навчально-дослідній земельній ділянці:

– гурток «Друзі природи» Кам'янець-Подільської ЗОШ I-II ст. № 11;

– Лапінську Анастасію, ученицю 9 класу Великочернятинської ЗОШ I-III ст. Старокостянтинівського району;

– Волкову Інну, ученицю 9 класу Миколаївської ЗОШ I-III ст. Хмельницького району.

За проведену на високому рівні дослідницьку роботу нагороджено путівкою до Всеукраїнського табору оздоровлення та відпочинку «Юннат» Корвацьку Катерину, ученицю 42 групи Старокостянтинівської гімназії.

Дослідницька робота юннатів і школярів на навчально-дослідних ділянках завжди залишалась пріоритетною для Хмельницького ОЕНЦУМ. Навчальні заклади області організовано і результативно приймали участь у Всеукраїнському конкурсі навчально-дослідних земельних ділянок.

За підсумками роботи журі Всеукраїнського конкурсу навчально-дослідних земельних ділянок (наказ НЕНЦУМ від 26.03.2010 року № 24), у якому знову активну участь взяли заклади освіти Хмельниччини, визначено переможців та відповідно до зайнятих місць, їх нагороджено:

– Дипломом I ступеня – Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді;

– Дипломом II ступеня – Требуховецьку ЗОШ I-III ст. Летичівського району;

– Дипломом III ступеня – Шепетівський НВК № 1 у складі «ЗОШ I-II ст. та лицей».

Відповідно до плану Комплексних заходів з екологічної освіти і виховання учнівської молоді Хмельницької області на 2006-2010 роки, на базі Хмельницького ОЕНЦУМ 31 березня 2010 року відбувся обласний збір юних натуралістів, в якому взяли участь дитячі делегації від 31 навчального закладу з 14 районів та 6 міст Хмельниччини.

Згідно результатів засідання журі обласного збору юнатів та наказу управління освіти і науки облдержадміністрації від 31 березня 2010 року № 209 «Про підсумки обласного збору юних натуралістів», з метою відзначення кращих дитячих творчих робіт та підтримки школярів-активістів юнатівської діяльності, підвищення ефективності і якості організації й проведення в закладах освіти еколого-натуралістичної, дослідницько-експериментальної та природоохоронної роботи з школярами, Грамотою Хмельницького ОЕНЦУМ та цінними подарунками нагороджено юних натуралістів навчальних закладів області:

Секція юних квітників:

– I місце – Паламарчук Катерину, ученицю 10-Б класу ЗОШ I-III ст. № 1 м. Нетішина;

– II місце – Ковальчук Олену, ученицю 9 класу Западинецької ЗОШ I-III ст. Красилівського району, Факас Ангеліну, ученицю 9 класу Летавського НВК Чемеровецького району та Махмет Ганну, ученицю 10 класу Білогірського НВК;

– III місце – Мазурця Миколу, вихованця гуртка «Юні квітники» Шепетівського міського ЦЕНТУМ, Яцюк Ольгу, ученицю 4-В класу Хмельницького НВК № 7, Резнік Яну, ученицю 9 класу Богданівської ЗОШ I-III ст. Волочиського району, Махмет Анну, ученицю 8 класу Красилівської ЗОШ I-III ст. № 1, Марисик Аліну, ученицю 11 класу Дашковецького НВК Віньковецького району, Рабощук Катерину, ученицю 9 класу Білевської ЗОШ I-III ст. Ізяславського району, Самсонюка Богдана, учня 9 класу Кучанської ЗОШ I-III ст. Новоушицького району, Лебошину Тетяну, ученицю 9 класу Старокостянтинівського ліцею.

Секція акваріумних рослин:

– I місце – Грицюка Ігора, учня 7 класу Пилипо-Олександрівської ЗОШ I-III ст. Віньковецького району;

– II місце – Смішного Дениса та Смішного Дмитра, вихованців гуртка «Юні екологи» Дунаєвецької районної станції юних натуралістів, Ніверчук Анну, вихованку гуртка «Декоративний акваріум» Шепетівського міського ЦЕНТУМ;

– III місце – Ткачука Богдана, вихованця гуртка «Юні акваріумісти» Кам'янець-Подільського міського ЕНЦУМ, Козюка Віталія, учня 9 класу Орлинецької ЗОШ I-III ступенів Шепетівського району, Грися Андрія, вихованця гуртка «Юні акваріумісти» обласного ЕНЦУМ.

Крім цього, Листами подяки Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді нагороджено ряд школярів та юнатів – активних учасників обласного збору юних натуралістів.

Відповідно до підсумків засідання журі Всеукраїнського юнацького фестивалю «В об'єктиві натураліста» (наказ НЕНЦ від 16.04. 2010 року № 26), який проводився з метою формування громадської позиції, самореалізації внутрішнього потенціалу школярів та молоді, її підготовки до цілісного сприйняття сучасних екологічних проблем, свідомого розуміння процесів, що відбуваються в природі в результаті людської діяльності через фото-кінотворчість, було нагороджено:

– Метельницького Богдана, учня НВК № 8 м. Кам'янця-Подільського – Дипломом II ступеня за зайняте II місце в конкурсах фестивалю в номінації «Краща фоторобота»;

– колектив учнів Понінківського НВК Полонського району – Дипломом III ступеня за зайняте III місце в конкурсах фестивалю в номінації «Кращий відеофільм»;

– Рудого Олега Васильовича, вчителя історії Хмельницької СЗОШ I-III ступенів № 7 – Подякою Національного ЕНЦУМ за формування екологічної компетенції школярів через кіно-фототворчість.

Навчальні заклади області приймали активну участь у заходах Всеукраїнського

заочного конкурсу-огляду внутрішнього та зовнішнього озеленення навчальних закладів «Галерея кімнатних рослин».

За результатами підведення підсумків журі конкурсу-огляду (наказ НЕНЦУМ від 22.04. 2010 року № 30) нагороджено:

– Шпур Інну, ученицю 9 класу Шепетівського НВК № 1, – Грамотою Національного ЕНЦУМ за проведену змістовну практичну і теоретичну роботу в рамках заочного конкурсу-огляду;

– Устимчука Віталія Олеговича, учня 7 класу Кошелівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Красилівського району та гурток «Юний натураліст» навчально-виховного об'єднання № 2 м. Шепетівки – Листами подяки Національного ЕНЦУМ за проведену змістовну практичну та теоретичну роботу в рамках заочного конкурсу-огляду.

– Шпур Інну, ученицю 9-Б класу Шепетівського НВК, – нагороджено путівкою до Всеукраїнського табору «Юннат» за проведену практичну діяльність з озеленення навчального закладу в рамках заочного конкурсу-огляду.

Школярі та юнати Хмельниччини взяли участь у проведенні Всеукраїнської акції «Діти за гуманне ставлення до тварин».

За результатами підведення підсумків журі цієї акції (наказ НЕНЦУМ від 28.04. 2010 року № 32/2) було нагороджено Грамотою Молодіжної Ліги Захисту Тварин ученицю 11 класу Хмельницького НВК № 10 Курбацьку Людмилу.

З метою виявлення і залучення учнівської молоді, що має нахил до проведення наукових досліджень в різних галузях наукових знань, з 4 по 6 травня 2010 року за участю учнів 7-9 класів на базі Національного ЕНЦУМ проводився I Всеукраїнський конкурс учнівського науково-дослідницького проектування та винахідництва, під час якого журі конкурсу визнало в числі кращих проектів ряд конкурсних робіт школярів Хмельниччини і відповідно нагородило:

– Дипломом I ступеня та цінним подарунком – Гнатюк Тетяну, ученицю 9 класу НВК № 1 у складі ЗОШ I-II ст. та ліцей м. Шепетівки;

– Дипломом II ступеня та цінним подарунком – Криворчук Руслану, ученицю 8 класу Шепетівського НВК № 3;

– Дипломом III ступеня та цінним подарунком – Ситарука Василя, вихованця Шепетівського МЦНТТУМ;

Дипломами учасника конкурсу нагороджено:

– Власенко Олену, ученицю 8 класу Шепетівського НВК № 3;

– Гурського Віталія, учня 8 класу Шепетівської ЗОШ I-III ст. № 3;

– Дудар Катерину, ученицю 8 класу Шепетівського НВК № 3;

– Лізанця Романа, учня 9 класу Шепетівського НВК № 3;

– Ляску Дмитра, учня 9 класу Шепетівського НВК № 1 ;

– Ніколайчука Михайла, учня 9 класу Шепетівського НВК № 3;

– Самар Євгену, ученицю 9 класу Шепетівської ЗОШ I-III ст. № 4 ім. Валі Котика;

– Семенця Максима, учня 9 класу Шепетівської ЗОШ I-III ст. № 4;

– Ситарука Василя, вихованця Шепетівського МЦНТТУМ;

– Ситарука Віталія, вихованця Шепетівського МЦНТТУМ.

Листи подяки Національного ЕНЦУМ надано педагогам-керівникам дитячих робіт, що посіли призові місця:

– Зайцевій Тетяні Григорівні, вчителю біології НВК № 1 у м. Шепетівки, науковому керівнику конкурсної роботи «Екологічна стежка НВК № 1 «Пізнай, примнож, збережи», що посіла I місце.

– Семенюк Віті Віталіївні, вчителю біології НВК № 3 м. Шепетівки, науковому керівнику конкурсної роботи «Активізація працездатності і розвиток розумових здібностей під впливом музики», що посіла II місце;

– Поліщуку Юрію Олександровичу, вчителю музики НВК № 3 м. Шепетівки, науковому керівнику конкурсної роботи «Активізація працездатності і розвиток розумових здібностей під впливом музики», що посіла II місце;

– Зеленському Руслану Геннадійовичу, керівнику гуртка радіоконструювання

Шепетівського МЦНТТУМ, науковому керівнику конкурсної роботи «Система для орієнтації сонячної батареї по максимальній освітленості «Орієнтир-І», що посіла III місце.

Юннати та школярі області включились у проведення Всеукраїнської акції «Годівничка», спрямованої на збереження місцевої орнітофауни.

За проведену просвітницьку роботу та практичні дії з охорони та збереження орнітофауни в рамках Всеукраїнської акції «Годівничка» (наказ НЕНЦУМ від 06.05.2010 року № 33/1) її організатори визнали переможцями та нагородили безкоштовними путівками до табору «Юннат»:

– 2-х учнів Волицької ЗОШ I-III ст. Теофіпольського району – активних учасників акції;

– Барон Марину, ученицю 7 класу Шепетівського НВО;

– вихованців гуртка «Юний еколог» Антонінського районного Будинку творчості дітей і юнацтва Красилівського району – активних учасників акції.

Грамотами Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді нагороджено еколого-натуралістичний гурток Волицької ЗОШ I-III ст. Красилівського району та Котюржинецький НВК Теофіпольського району.

За досягнуті успіхи у виконанні завдань Всеукраїнського конкурсу «Парки – легені міст і сіл» (наказ НЕНЦУМ від 06.05.2010 року № 34) та особистий практичний внесок у створення і збереження зелених насаджень парків, садів, скверів і бульварів, нагороджено безкоштовними путівками до Всеукраїнського табору «Юннат»:

– Марчука Романа, учня 8 класу Ганнопільського НВК Славутського району;

– Рибій Любов, ученицю 10 класу Новоселицького НВК Полонського району;

– Вербіцьку Аллу, ученицю 8 класу Карабіївської ЗОШ I-II ст. Теофіпольського району.

За оздоровлення доквілля, збереження існуючих зелених насаджень, створення і благоустрій парків, лісопарків, скверів, бульварів та інших об'єктів зеленого будів-

ництва, Грамотою Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді нагороджено переможців і активних учасників конкурсу:

За I місце – учнівський колектив Голосківської ЗОШ I-III ст. Летичівського району.

За II місце – Слободу Аліну, ученицю 11 класу НВК № 7 м. Хмельницького і Гуменну Аліну, ученицю 9 класу ЗОШ I-III ст. № 8 м. Старокостянтинова та гурток «Юні екологи» Рахнівської ЗОШ I-III ст. Дунаєвського району.

За III місце – гурток «Юні лісівники-дендрологи» Шепетівського міського ЦЕНТУМ;

– гурток «Любителі зеленої архітектури» Кугаєвської ЗОШ I-III ст. Чемеровецького району;

– учнівський колектив Грицівської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району;

– учнівський колектив Великокарабчіївської ЗОШ I-II ст. Городоцького району.

Враховуючи активну та результативну участь школярів і педагогів Хмельниччини у заходах конкурсу «Парки – легені міст і сіл» Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді нагородив Листом подяки за активну просвітницьку роботу з учнями по вивченню історії зеленого будівництва і садово-паркового мистецтва, благоустрою парків педагогів:

– Марчук Ліну Федорівну, вчителя біології Ганнопільського НВК Славутського району;

– Буяр Наталю Іванівну, вчителя біології Рахнівської ЗОШ I-III ст. Дунаєвського району;

– Новак Любов Миколаївну, вчителя біології Голосківської ЗОШ I-III ст. Летичівського району;

– Новака Володимира Олександровича, вчителя Голосківської ЗОШ I-III ст. Летичівського району, голову Подільського клубу любителів птахів «AVES»;

– Гуменюк Наталію Леонідівну, вчителя біології Грицівської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району;

– Павлюк Олександрю Василівну, вчителя біології Новоселицького НВК Полонського району;

– Денисенко Ольгу Архипівну, вчителя ЗОШ I-III ст. № 8 м. Старокостянтинова;

– Брик Ганну Йосипівну, вчителя біології Великокарабчіївської ЗОШ I-II ст. Городоцького району;

– Клейн Ларису Павлівну, вчителя біології НВК № 7 м. Хмельницького.

За підсумками Всеукраїнської трудової акції «Парад квітів біля школи» (наказ НЕНЦУМ від 06.05. 2010 року № 35) та участі в ній школярів Хмельницької області, Листом Подяки Національного ЕНЦУМ за проведену роботу з озеленення нагороджено гурток «Квітникарі-аранжувальники» Смотрицької ЗОШ I-III ст. ім. М. Смотрицького Дунаєвського району (керівник гуртка – вчитель біології Гавришук Н.О.) та гурток «Юні друзі природи» Дунаєвської районної СЮН (керівник гуртка Верещинська А.І.).

Відповідно до підсумків засідання журі заключного етапу V Всеукраїнського конкурсу «Юний дослідник» (наказ НЕНЦУМ від 27.05. 2010 року № 38) було визнано переможцями та Грамотами Національного ЕНЦУМ нагороджено:

За II місце – Кузіна Володимира, учня 6 класу Шепетівського НВК № 2, вихованця гуртка «Декоративний акваріум» Шепетівського МЕНЦУМ з роботою «Дослідження умов утримання і розведення цихлазоми чорноволосої»;

За III місце – Бабійчука Віталія, учня 5 класу Шепетівського НВК № 1 з роботою «Дослідження фаз місяця»;

За творчий підхід до презентації роботи:

– Маначину Яну, ученицю 3 класу Шепетівський НВК № 2 з роботою «Використання елементів гідропоніки при вирощуванні гіацинта»;

– Мороз Оксану, ученицю 6 класу Шепетівського загальноосвітнього пансіону з роботою «Дослідження метаморфозу гусениці, личинкової стадії, комахи»;

– Войтюк Ганну, ученицю 4 класу Шепетівського НВО № 2 з роботою «Дослідження впливу зубної пасти на стан зубів»;

– Боднар Валерію, ученицю 4 класу Шепетівського НВО № 2 з роботою «Дослідження впливу зубної пасти на стан зубів»;

– Коленчука Владислава, учня 6 класу НВК № 2 м. Шепетівки, вихованця гуртка «Плетіння з верби» Шепетівського МЕНЦУМ з роботою «Застосування рослин у національній кухні Шепетівського району»;

– Черняк Катерину, ученицю 6 класу НВК № 3 м. Шепетівки, вихованку гуртка «Юні квітникарі» Шепетівського МЕНЦУМ з роботою «Дослідження оптимальних строків живцювання. Окулірування троянд та вирощування посадкового матеріалу»;

– Орловську Олену, ученицю 6 класу НВК № 3 м. Шепетівки, вихованку гуртка «Юні квітникарі» Шепетівського МЕНЦУМ з роботою «Дослідження оптимальних строків живцювання. Окулірування троянд та вирощування посадкового матеріалу»;

– Немцева Максима, учня 5 класу НВК № 3 м. Шепетівки, вихованця гуртка «Декоративний акваріум» Шепетівського МЕНЦУМ з роботою «Вплив домашніх тварин на самопочуття людини»;

– Бойчука Сергія, учня 4 класу НВК № 1 м. Шепетівки, вихованця гуртка «Юний орнітолог» Шепетівського МЕНЦУМ з роботою «Визначення видового складу птахів та їх чисельність в осінньо-зимовий період в місті Шепетівці».

Грамотами Українського товариства охорони птахів за змістовну експериментально-дослідницьку роботу з орнітології нагороджено Бойчук Сергія, учня 4 класу НВК №1 м. Шепетівки, вихованця гуртка «Юний орнітолог» Шепетівського МЕНЦУМ.

Завершився обласний еколого-краєзнавчий конкурс школярів «Ріки Хмельниччини». Відповідно до наказу управління освіти і науки Хмельницької облдержадміністрації від 17 червня 2010 року № 415 «Про підсумки обласного дитячого еколого-краєзнавчого конкурсу «Ріки Хмельниччини» та з метою відзначення школярів-виконавців кращих конкурсних робіт і заохочення їх до подальшої дослідницької еколого-краєзнавчої діяльності, Хмельницький ОЕНЦУМ нагородив Грамотою за високий рівень виконання дослідницьких еколого-краєзнавчих робіт та активну участь в обласному дитячому еколого-кра-

езнавчому конкурсі «Ріки Хмельниччини» учнів і учнівські колективи закладів освіти області:

– Гурток юннатів краєзнавців «Кругозір» Ялинівської ЗОШ І-ІІ ст. Летичівського району;

– Членів клубу екологічного краєзнавства «Натураліст» Дунаєвецької ЗОШ І-ІІІ ст. № 2;

– Саричеву Вікторію та Рябову Аліну, учнів 7-А класу СЗОШ № 12 м. Хмельницького;

– Лазарець Ірину, ученицю 9-Г класу НВК № 6 м. Хмельницького;

– Денисенко Сергія, учня 5 класу Дашковецької ЗОШ І-ІІІ ст. Старосинявського району;

– Багінського Дениса, Круця Максима, Оніщенко Сергія, учнів 7 класу Полонської ЗОШ І-ІІ ст. № 5;

– Гурток «Еколог» Ізяславської ЗОШ І-ІІ ст. № 4;

– Паламарчук Тетяну, ученицю 10 класу Святецької ЗОШ І-ІІІ ст. Теофіпольського району;

– Олексюк Надію, ученицю 8 класу Кошелівської ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району;

– Сторожук Тетяну, Шмараєву Лесю, Сукача Олександра, Троян Вікторію, учнів 2-Б курсу Шепетівського НВК № 1;

– вихованців гуртка «Охорони природи» Славутського МЦЕНТУМ;

– Горошкевича Володимира, учня 7-Д класу ліцею № 17 м. Хмельницького;

– Лисюк Ольгу та Невмержицьку Анастасію, учениць 9-А класу НВО № 9 м. Хмельницького ;

– Ящук Валентину, ученицю 8-Б класу Старокостянтинівської ЗОШ І-ІІІ ст. № 1;

– членів екологічного клубу «Діти травня» Шатавського НВК Дунаєвецького району;

– членів гуртка «Юні друзі природи» Полонської ЗОШ І-ІІІ ст. № 4;

– Пісоцького Дмитра, учня 10-А класу Теофіпольської ЗОШ І-ІІІ ст. № 1;

– Войтик Ольгу, Гриневич Дарину, Пазюк Марію, Макогончук Надію, Чорного Андрія та Чернецьку Вікторію, учнів 7 кла-

су Лошковецької ЗОШ І-ІІ ст. Дунаєвецького району;

– Кухарчука Максима, учня 8-Б класу НВО № 9 м. Хмельницького;

– членів туристко-краєзнавчого клубу «Дикобраз» Ілятківської ЗОШ І-ІІ ст. Старосинявського району;

– Семенюк Світлану, Маєвську Наталію, учениць 9 класу Поповецької ЗОШ І-ІІ ст. Старокостянтинівського району;

– Левко Анастасію, ученицю 8 класу Староушицької СЗОШ І-ІІІ ст. Кам'янець-Подільського району;

– Семенюка Олександра, учня 10-Б класу Пасічнянського НВК Старосинявського району;

– Цимбалюк Вікторію, ученицю 8 класу Новолабунської ЗОШ І-ІІІ ст. Полонського району;

– Комаринську Іванну, ученицю 10 класу Сушовецької ЗОШ І-ІІІ ст. Білогірського району;

– Мельник Олену, Мазур Олену і Яцемірську Оксану, учнів 9-Б класу Кам'янець-Подільської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 15.

За виконані дослідницькі еколого-краєзнавчі роботи та участь в обласному дитячому еколого-краєзнавчому конкурсі «Ріки Хмельниччини» нагороджено Листом подяки Хмельницького ОЕНЦУМ ряд учнів і учнівські колективи навчальних закладів області:

– Горанську Юлію, ученицю 11 класу Берездівського НВК Славутського району;

– членів гуртка «Юний еколог» Губчанської ЗОШ І-ІІІ ст. Старокостянтинівського району;

– членів гуртка «Юні друзі природи» Чорнівської ЗОШ І-ІІІ ст. Городоцького району;

– Тютюнника Миколу, учня 8-А класу ліцею № 17 м. Хмельницького;

– членів географічного гуртка Полонської ЗОШ І-ІІІ ст. № 2;

– членів гуртка «Еколог» Бражинецької ЗОШ І-ІІ ст. Полонського району;

– Заболотного Андрія, та Гуменюк Діану, учнів 7 класу Тернавської ЗОШ І-ІІ ст. Дунаєвецького району;

- Лиса Миколу, учня 7 класу Карабіївської ЗОШ І-ІІ ст. Теофіпольського району;
- учнів Севрюківської ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району;
- Верчук Ірину і Ярощука Івана, учнів 2-А класу ЗОШ І-ІІІ ст. № 1 м. Старокостянтинова;
- Передерій Вікторію, ученицю 2 класу Миколаївської ЗОШ І-ІІІ ст. Хмельницького району;
- Братушко Ірину, ученицю 6 класу Староушицької СЗОШ І-ІІІ ст. Кам'янець-Подільського району;
- Кушнір Надію і Галюк Оксану, учениць 10 класу, Філіпова Ігора, учня 9 класу, Івашко Бориса, учня 8 класу та Кузькову Ольгу, ученицю 2 класу Клинівської ЗОШ І-ІІІ ст. Городоцького району;
- Суховірську Олену, ученицю 6 класу та Авдейчика Максима, учня 5 класу Гнатовецької ЗОШ І-ІІІ ст. Хмельницького району;
- Пацюк Наталію, ученицю 8 класу Великокарабіївської ЗОШ І-ІІ ст. Городоцького району;
- Тишецьку Анастасію, Славуту Ольгу, Кравчук Дар'ю, Ковальчука Юрія, учнів І-І курсу Шепетівського НВК № 1;
- членів гуртка «Голубий патруль» Шепетівського МЦЕНТУМ;
- Личак Анну, ученицю 11-А класу Чорноострівського НВК Хмельницького району;
- Василичину Ольгу, Долінську Анну, учениць 11-В класу Хмельницького колегіуму ім. В.Р. Козубняка;
- Ємець Катерину, ученицю 9-В класу Хмельницької ЗОШ І-ІІІ ст. № 18 ім. В. Чорновола;
- Столярник Тамару, ученицю 8 класу Веселецької ЗОШ І-ІІ ст. Городоцького району;
- Ушпалевич Ольгу, ученицю 11-А класу Городоцької гімназії;
- Павлюк Лідію, ученицю 4 класу Лідівського НВК Теофіпольського району;
- Канюку Альону, Обуховську Лізу, Шлапак Людмилу, Домбровського Ростислава, учнів 8 класу Купільської ЗОШ І-ІІІ ст. Волочиського району;
- Форманчук Сніжану, ученицю 8 класу Великолевадської ЗОШ І-ІІІ ст. Городоцького району;
- членів Всеукраїнської екологічної спілки «Екологічна варта» Богдановецької ЗОШ І-ІІ ст. Деражнянського району;
- Сивопляс Оксану, ученицю 9 класу Мшанецької ЗОШ І-ІІІ ст. Старосинявського району;
- Юзвину Альону, ученицю 10 класу Турчинецької ЗОШ І-ІІІ ст. Городоцького району;
- Хоменко Вікторію, ученицю 9-Б класу Ізяславського НВК;
- Демчук Іванну, Сірачук Ірину, Лисак Юлію – учениць 4-А класу Ізяславського НВК «ЗОШ ІІ-ІІІ ст. № 5 ім. О.П. Онищука, гімназія»;
- Лісовик Мар'яну, ученицю 8 класу Кам'янської ЗОШ І-ІІ ст. Городоцького району;
- Кец Юлію, ученицю 9 класу Бережинецького Теофіпольського району;
- Ментух Наталію, ученицю 8 класу Мар'янівської ЗОШ І-ІІ ст. Теофіпольського району;
- Морозюка Віктора, учня 9 класу Ільковецької ЗОШ І-ІІ ст. Теофіпольського району;
- Пилипчук Інну, ученицю 7 класу Воронівецької ЗОШ І-ІІІ ст. Теофіпольського району;
- Семенюка Дмитра, учня 9-Б класу Старокостянтинівської ЗОШ І-ІІІ ст. № 1;
- Гончарука Миколу, учня 10 класу Китайгородського НВК Кам'янець-Подільського району;
- Гурток «Юні ботаніки-рослинники» Кам'янець-Подільського МЕНЦУМ;
- Паламанюк Аліну, ученицю 7 класу Морозівської ЗОШ І-ІІ ст. Старокостянтинівського району;
- Корчового Вадима, учня 10 класу Божиковецької ЗОШ І-ІІІ ст. Деражнянського району;
- Мазорчук Діану, ученицю 7 класу Манівецької ЗОШ І-ІІ ст. Красилівського району;
- Ящук Оксану, ученицю 8 класу Михиринецької ЗОШ І-ІІ ст. Теофіпольського району;

- Маханькова Ігора, Калоян Мар'яну, учнів 9 класу Гірчичнянської ЗОШ І-ІІ ст. Дунаєвецького району;
 - Шуляк Юлію, ученицю 10 класу Заслучненської ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району;
 - Кондратюка Віталія, учня 10 класу Теришківської ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району;
 - Шевчук Марину, ученицю 11 класу Щиборівської ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району;
 - Семенишина Миколу, учня 7 класу Сахновецької ЗОШ І-ІІІ ст. Старокостянтинівського району;
 - Сінчука Дениса, Гуменюка Андрія, учнів 8 класу Чернелівської ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району;
 - Сидорчук Ірину, ученицю 11 класу Ленковецької ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району;
 - Гуменного В., учня 4-А класу Грицівської ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району;
 - Прибатень Альону, ученицю 9-Б класу Антонівської ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району;
 - Панасюк Ірину, ученицю 11 класу Федорівської ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району;
 - Атаманенко Ірину, Клокову Вікторію, Шевчука Андрія, учнів 6 класу Кременчуківської ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району;
 - Чигира Дениса, учня 9 класу Митиньцької ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району;
 - Жучковську Настю, Рачинську Оксану, Космачевську Юлію, Кошовського Богдана, Грохольського Павла, учнів 8 класу Вільховецької ЗОШ І-ІІІ ст. Новоушицького району;
 - Романюка Вадима, учня 9 класу та Крикуна Миколу, учня 8 класу Котюржиньцької ЗОШ Красилівського району;
 - Яблонську Наталію, ученицю 10 класу Кульчинівської ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району;
 - Поляновську Євгену, ученицю 9 класу Печеської ЗОШ Красилівського району;
 - Гончарук Богдану, ученицю 7 класу М'якотівської ЗОШ І-ІІІ ст. Ізяславського району;
 - Момота Максима, учня 9 класу Кузьминської ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району;
 - Ребекевша Тараса, учня 11-А класу та Андрощук Катерину, ученицю 8-А класу Судилківської ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району;
 - Цимбалюк Тетяну, ученицю 4 класу Великоберезнянської ЗОШ І-ІІІ ст. Полонського району;
 - Янюка Назарія, учня Котелянської ЗОШ І-ІІІ ст. Полонського району;
 - Азимову Марину, Коваленко Марію, Мещерякову Тетяну, учениць 11-В класу Хмельницького колегіуму ім. В.Р. Козубняка;
 - Говоруна Мирослава, учня 11-Г класу Хмельницької ЗОШ № 25;
 - Дмитришина Нікіту, учня 2-А класу Хмельницького НВО № 4.
- З 6 по 21 липня 2010 року в Національному ЕНЦУМ на ІІІ навчально-оздоровчій зміні Всеукраїнського табору «Юннат» побували 20 школярів Хмельницької області – переможців та призерів Всеукраїнських еколого-натуралістичних заходів, нагороджених путівками Національного ЕНЦУМ (лист Міносвіти і науки України від 21.05.2010 року № 1/9-359):
- переможця Всеукраїнського походу «Біоцит-2009» по операції «Мурашка» Коленчук Дарину, вихованку гуртка «Юні лісівники-дендрологи» Шепетівського міського ЦЕНТУМ;
 - переможця Всеукраїнського конкурсу внутрішнього та зовнішнього озеленення «Галерея кімнатних рослин» Шпур Інну, ученицю 9-Б класу Шепетівського НВК;
 - найактивніших учасників Всеукраїнської акції «Птах року 2009 – ремез» Хитрову Олександрю, вихованку гуртка «Юні орнітологи» Кам'янець-Подільського міського ЕНЦУМ та Алексеева Іллю, вихованця гуртка юних орнітологів «Aves» Голосківської ЗОШ І-ІІІ ст. Летичівського району;
 - переможців Всеукраїнського конкурсу «Природна мозаїка народних ремесел» Коленчука Владислава за роботу «Народна іграшка», члена гуртка «Народні вироби» та Шамралюк Софію за роботу «Народ-

на іграшка», вихованку гуртка «Прикладне мистецтво» Шепетівського МЦЕНТУМ;

– переможця Всеукраїнського конкурсу «Юний селекціонер» Верещинську Валентину, вихованку гуртка «Флористика» Дунаєвської районної станції юних натуралістів;

– переможця Всеукраїнської трудової акції «Юннатівський зеленбуд» Музику Вікторію, ученицю 10 класу Дунаєвської ЗОШ І-ІІІ ст.;

– переможців Всеукраїнського конкурсу «Парки – легені міст і сіл» Марчука Романа, учня 8 класу Ганнопільського НВК Славутського району, Рибій Любов, ученицю 10 класу Новоселицького НВК «ЗОШ І-ІІІ ст., ліцей» Полонського району та Вербіцьку Аллу, ученицю 8 класу Карабіївської ЗОШ І-ІІ ст. Теофіпольського району;

– переможця Всеукраїнської трудової акції «Плакаємо сад» Карповича Дмитра, члена гуртка юних ботаніків Смотрицької ЗОШ І-ІІІ ст. Дунаєвського району;

– переможців Всеукраїнського конкурсу-огляду «Географічний майданчик в дії» Мазурця Миколу, вихованця гуртка «Юні квітникарі» Шепетівського МЦЕНТУМ, Шутюка Дмитра, учня 7 класу Старокостянтинівської ЗОШ І-ІІІ ст. № 6, Сорочинського Владислава, найактивнішого члена групи «Метеорологічний пост», учня 8 класу Кам'янець-Подільської ЗОШ І-ІІІ ст. № 12;

– переможців Всеукраїнської акції «Годівничка» Лавринюк Світлану, ученицю 8 класу, Томчука Романа, учня 5 класу Волицької ЗОШ І-ІІІ ст. Теофіпольського району, Барон Марину, ученицю 7 класу НВО № 2 м. Шепетівки, Барташук Вікторію, ученицю 5 класу та Панасюк Анну, ученицю 6 класу Антонінської ЗОШ І-ІІІ ст., вихованців гуртка «Юний еколог» Антонінського районного Будинку творчості дітей та юнацтва Красилівського району.

Хмельницький ОЕНЦУМ завершив перевидання трьох книг природоохоронного змісту «Екологічна освіта на Хмельниччині», «Заповідні перлини Хмельниччини» і «Червона книга України. Рослини Хмельниччини» в кількості 1200 екземплярів кожна, надрукованих згідно з рішенням XII сесії

V скликання Хмельницької обласної ради від 23.01.2008 року № 3-12/2008 за кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в рамках обласної акції «Шкільна екологічна бібліотека».

Книги призначені для безкоштовного забезпечення ними всіх шкільних бібліотек, дитячих об'єднань еколого-натуралістичного профілю і педпрацівників загальноосвітніх та позашкільних навчально-виховних закладів області, потреб навчально-виховного процесу, екологічної освіти і виховання та формування екологічної культури підрастаючого покоління.

З метою залучення учнівської молоді закладів освіти України до активної природоохоронної діяльності з 6 липня по 8 липня 2010 року в Кам'янець-Подільському районі Хмельницької області на базі Національного природного парку «Подільські Товтри», Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, міського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді та Староушицької ЗОШ І-ІІІ ст. екологічного спрямування, Хмельницький обласний ЕНЦУМ забезпечував проведення IV Всеукраїнського збору учасників екологічних експедицій, походів та польових практик.

Участь у зборі взяли юні натуралісти із загальноосвітніх і позашкільних закладів 17 областей України (Вінницької, Донецької, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Чернівецької, Чернігівської, Хмельницької) та науковці – біологи з Польщі.

Всі юні екологи – учасники заходу були постійними учасниками комплексних науково-дослідних експедицій, екологічних екскурсій, походів і польових практик з практичним досвідом роботи з екології, ентомології, орнітології, ботаніки, зоології.

Пленарне засідання заходу урочисто проводилось в актовій залі Кам'янець-Подільського Національного університету.

З побажаннями плідної праці та гарного відпочинку до учасників збору звернулись ректор Кам'янець-Подільського

Національного університету імені Івана Огієнка Завальнюк О.М., в.о. начальника обласного управління освіти і науки Хмельницької ОДА Попик О.Ф., заступник Кам'янець-Подільського міського голови Нечай М.А., директор Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, доктор педагогічних наук, професор В.В. Вербицький, в.о. начальника Кам'янець-Подільського районного відділу освіти О.С. Сендзюк, заступник начальника Державного управління охорони навколишнього природного середовища у Хмельницькій області Білик Р.Г., заступник директора з наукової роботи національного природного парку «Подільські Товтри» О.П. Кучинська, старший науковий співробітник Національного природного парку «Подільські Товтри», доцент кафедри біології та методики викладання Кам'янець-Подільського національного університету Любінська Людмила Григорівна.

Юні учасники збору були забезпечені відповідною природознавчою літературою, наочними посібниками, всім навчальним обладнанням та приладдям, необхідним для дослідницької роботи і під керівництвом науковців провели ретельне вивчення й наукові дослідження рослинного і тваринного світу Національного природного парку «Подільські Товтри» та прилеглих природоохоронних територій Подністров'я, познайомились з пам'ятками історії, культури і природи Хмельниччини, прозвітували про власну еколого-натуралістичну діяльність та обмінялись досвідом дослідницької роботи, набутих ними під час екологічних експедицій, походів, польових практик і провели захисти власних екологічних проєктів.

Учасники збору отримали чудову нагоду мандрувати еколого-пізнавальними стежинами національного природного парку «Подільські Товтри», відвідали заповідні об'єкти: «Кармалюкову гору», водноболотне угіддя «Бакотська затока», «Вербецькі товтри», «Княжпільський» та інші; ознайомились з методами проведення наукових досліджень на природно-заповідних територіях, де вони ретельно рід-

кісні види досліджували, лісові та водні екосистеми описували, вік гірських порід дізнавались і визначали хімічний рівень забруднення води та проводили біоіндикацію річок.

До цього часу добрим словом юннати з педагогами згадують про те, як вони плідно працювали з викладачами Кам'янець-Подільського національного університету Людмилою Любінською, Наталею Гордій, Мар'яном Тарасенком, Максимом Козаком, Ігорем Касіяником, Ольгою Оптасюк, Валентиною Колодій, Наталею Рубановською та науковими співробітниками НПП «Подільські Товтри» Олександром Кучинською і Наталею Чайкою.

Зацікавлено юні природолюби та їх педагоги знайомились з досвідом еколого-натуралістичної роботи і системою екологічної освіти і виховання неповнолітніх однієї із кращих в Україні шкіл екологічного напрямку – Староушицької ЗОШ І-ІІІ ст. Кам'янець-Подільського району (директор Ковтуняк В.С.) та міського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді (директор Ткач Л.І.) – одного із кращих в Україні профільних позашкільних закладів, які з щирою гостинністю зустрічали гостей, демонстрували, власноруч створену в цих закладах, базу еколого-натуралістичної роботи і ділились з гостями здобутками власної праці.

Як визначники фауни і флори Поділля для юних дослідників природи були використані, надруковані Хмельницьким обласним ЕНЦУМ, ілюстровані навчальні посібники «Птахи Хмельниччини», «Риби, земноводні, плазуни і звірі Хмельниччини», написані відомим хмельницьким педагогом В.Д. Говоруном і талановитими журналістами О.О. Тимощуком та Н.І. Антонюк, а також посібник «Заповідні перлини Хмельниччини» та ілюстрована брошура «Червона книга України: рослини Хмельниччини», підготовлені хмельницьким науковцем Л.П. Казіміровою і надруковані для акції «Шкільна екологічна бібліотека».

На завершення збору його учасники одноставно відмічали високий рівень організації і проведення заходу педагогами

та науковцями Кам'янецьчини, високий рівень професіоналізму наукових працівників НПП «Подільські Товтри», які щедро ділились власними заняттями і досвідом, а також, зроблений науковцями-ентузіастами, вагомий внесок у справу збереження неповторної за красою подільської природи, екологічну освіту і виховання та формування екологічної культури підростаючого покоління.

За забезпечення високого рівня підготовки і проведення IV Всеукраїнського збору учасників екологічних експедицій, походів, польових практик було надано подяку Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді:

– Ковтуняку Василю Сергійовичу, директору Староушицької СЗОШ I-III ст. екологічного напрямку Кам'янець-Подільського району;

– Голюк Галині Петрівні, заступнику директора з навчально-виховної роботи Староушицької СЗОШ I-III ст. екологічного напрямку Кам'янець-Подільського району;

– Бичок Наталії Іванівні, заступнику директора з виховної роботи Староушицької СЗОШ I-III ст. екологічного напрямку Кам'янець-Подільського району;

– Недобельській Аліні Володимирівні, педагогу-організатору Староушицької СЗОШ I-III ст. екологічного напрямку Кам'янець-Подільського району;

– Левко Ларисі Афанасіївні, вчителю початкових класів, керівнику гуртка «Юні екологи» Староушицької СЗОШ I-III ст. екологічного напрямку Кам'янець-Подільського району;

– Литвинюк Оксані Павлівні, вчителю історії, керівнику танцювального колективу «Зореславія» Староушицької СЗОШ I-III ст. екологічного напрямку Кам'янець-Подільського району;

– Горгулько Валентині Володимирівні, вчителю початкових класів Староушицької СЗОШ I-III ст. екологічного напрямку Кам'янець-Подільського району;

– Таралевичу Данилі Пилиповичу, вчителю фізичного виховання Староушицької СЗОШ I-III ст. екологічного напрямку Кам'янець-Подільського району;

– Гельдіашвілі Людмилі Петрівні, вчителью початкових класів Староушицької СЗОШ I-III ст. екологічного напрямку Кам'янець-Подільського району;

– Дитячому танцювальному колективу «Зореславія» Староушицької СЗОШ I-III ст. екологічного напрямку Кам'янець-Подільського району;

– Завальнюку Олександрю Михайловичу, ректору Кам'янець-Подільського Національного університету ім. Івана Огієнка;

– Любінській Людмилі Григорівні, старшому науковому співробітнику Національного природного парку «Подільські Товтри», доценту кафедри біології та методики викладання Кам'янець-Подільського Національного університету ім. Івана Огієнка;

– Кучинській Олександрі Петрівні, заступнику директора з наукової роботи Національного природного парку «Подільські Товтри»;

– Гуменюк Інні Дмитрівні, заступнику декана з наукової роботи природничого факультету Кам'янець-Подільського Національного університету ім. Івана Огієнка;

– Оптасюк Ользі Михайлівні, завідувачці кафедри біології та методики викладання Кам'янець-Подільського Національного університету ім. Івана Огієнка;

– Тюріну Володимирі Петровичу, начальнику Кам'янець-Подільського міського управління освіти;

– Сендзюк Олені Сергіївні, в.о. начальника Кам'янець-Подільського районного відділу освіти;

– Мельнику Сергію Васильовичу, головному спеціалісту Кам'янець-Подільського міського управління освіти;

– Гончарик Лесі Василівні, методисту Кам'янець-Подільського районного відділу освіти;

– Климчуку Василю Васильовичу, директору Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді;

– Демчук Лесі Олександрівні, заступнику директора з навчально-виховної роботи Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді;

– Візовській Зої Іванівні, директору Хмельницького обласного комунального підприємства «Школяр»;

– Демчишиній Зої Іванівні та Зотовій Олені Василівні, методистам Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді;

– Гораль Ользі Олександрівні, керівнику гуртків Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді;

– Козловій Олені Володимирівні, директору Кам'янець-Подільської школи – інтернату № 2;

– Дмитрієву Михайлу Петровичу, заступнику голови правління ВАТ автотранспортного підприємства 16808 м. Кам'янця-Подільського;

– Педагогічному та учнівському колективу Староушицької СЗОШ I-III ст. екологічного напрямку Кам'янець-Подільського району;

– Ткач Людмилі Іванівні, директору Кам'янець-Подільського міського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді;

– Гільфановій Наталії Артемівні, завідувачці методичним відділом Кам'янець-Подільського міського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді;

– Дубік Олесі Михайлівні, заступнику директора Кам'янець-Подільського міського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді;

– Яков'юку Олександрю В'ячеславовичу, завідувачу сільськогосподарським відділом Кам'янець-Подільського міського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді;

– Васьків Таїсії Робертівні, Вахнован Валентині Єросланівні, Гламозді Наталії Володимирівні, Журавель Наталії Іванівні, Рачковському Миколі Федоровичу, Семенюк Вікторії Володимирівні, Снігур Валентині Григорівні, Ткачу Іллі Івановичу та Шаку Денису Васильовичу, керівникам гуртків Кам'янець-Подільського міського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді;

– Матвєєву Миколі Дмитровичу, декану природничого факультету Кам'янець-

Подільського Національного університету імені Івана Огієнка;

– Мороз Ользі Михайлівні, завідувачці кафедри біології та методики її викладання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

– Гордій Наталії Михайлівні, Козаку Максиму Івановичу, Колодій Валентині Анатоліївні, Рубановській Наталії Василівні, Тарасенку Мар'яну Олексійовичу, старшим викладачам кафедри біології та методики її викладання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

– Рябому Миколі Миколайовичу, молодшому науковому співробітнику Національного природного парку «Подільські Товтри»;

– Чайці Наталії Андріївні, завідувачці науково-дослідною лабораторією Національного природного парку «Подільські Товтри»;

– Касіянику Ігорю Петровичу, старшому викладачу кафедри географії та методики її викладання Кам'янець-Подільського Національного університету імені Івана Огієнка;

– Педагогічному та учнівському колективу Кам'янець-Подільського міського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді.

Хмельницький ОЕНЦУМ розпочав друкування нового навчального посібника на природознавчу тематику «Річки Хмельниччини» (автори В.Д. Говорун та О.О. Тимошук), загальним тиражем 1000 примірників, якого також має отримати кожен навчальний заклад області на початок нового навчального року і розпочав роботу над випуском додаткового тиражу цього посібника за кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в рамках обласної акції «Шкільна екологічна бібліотека».

Кожна книга призначена для передачі навчальним закладам області.

В серпні 2010 року Хмельницький ОЕНЦУМ отримав від Національного ЕНЦУМ і направив у райво та міськупряд методичних рекомендацій щодо ре-

алізації завдань стратегії збалансованого розвитку позашкільної освіти та впровадження програми «Зелений пакет» в навчально-виховний процес загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів, які запропоновані для висвітлення на серпневих конференціях (нарадах) і методоб'єднаннях вчителів біології.

Мета програми «Зелений пакет» полягала у створенні можливостей, передачі «ноу-хау» та започаткуванні основ для подальшого розвитку освіти в сфері збалансованого розвитку в Центральній та Східній Європі та в світі в цілому. Закладам освіти запропоновані заходи на підтримку Міжнародного року біорізноманіття: Міжнародний проект Європейського Центру охорони природи «Моніторинг біорізноманіття в Україні», Всеукраїнський конкурс школярів та учнівської молоді «Вчимося заповідувати – III етап», Всеукраїнський проект НЕНЦ та НАН України «Урбанізоване довкілля».

Крім цього, Національний ЕНЦУМ запропонував освітянам України на 2010-2011 навчальний рік також залучати учнів і вихованців та педагогів загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів до участі в таких міжнародних та Всеукраїнських масових заходах очного типу:

- Всеукраїнський конкурс юних раціоналізаторів та винахідників «Природа-людина-виробництво-екологія»;
- Всеукраїнський конкурс наукових досягнень юних зоологів і тваринників;
- Всеукраїнський чемпіонат з інформаційних технологій «Екософт-2011»;
- Національний етап Міжнародного конкурсу молодіжних проектів з енергоефективності «Енергія і середовище»;
- Всеукраїнський конкурс «Інтел Еко-Україна» – національний етап Міжнародного конкурсу Intel ISEF 2011;
- Конкурс «Всеукраїнський юнацький водний» (національний етап Міжнародного конкурсу «Stockholm Junior Water Prize»);
- Національний етап міжнародного конкурсу «I-SWEEP-2011»;
- 50-та Міжнародна олімпіада проектів з охорони навколишнього середовища;

- Дистанційна міжнародна предметна олімпіада з основ наук (Єкатеринбург-Київ);
- «INEPO-Eurasia»;
- Національний етап міжнародного конкурсу «INOMATRIX-2011»;
- III етап Всеукраїнського конкурсу «Юний селекціонер»;
- Всеукраїнський конкурс науково-дослідницьких та винахідницьких проектів (7, 8, 9 кл.);
- Всеукраїнський конкурс «Юний дослідник» (9-11 класи);
- Всеукраїнський конкурс експериментально-дослідницьких робіт із природознавства та біології (для учнів 2-6 класів);
- Всеукраїнський конкурс колективів екологічної просвіти (м. Біла Церква, Київська обл.);
- Всеукраїнський юнацький фестиваль «В об'єктиві натураліста» (січень, м. Харків);
- IV Всеукраїнський збір учасників екологічних експедицій, походів, польових практик (на базі біосферного заповідника «Асканія Нова», Херсонська область);
- Всеукраїнські комплексні екологічні експедиції «Ласпі», «Ойкос», «Луна», Болгаро-український еколого-оздоровчий табір «Крок назустріч» (червень-серпень);
- Національна виставка голубів, декоративних птахів, свійських тварин;
- Всеукраїнська виставка акваріумних рослин;
- Фестиваль «Природна мозаїка народних ремесел» заочного типу;
- «Всеукраїнський конкурс «Мій рідний край – моя земля»;
- «Моя Батьківщина – Україна»;
- День юного натураліста (щорічно);
- Всеукраїнська акція «Діти за гуманне ставлення до тварин»;
- Очно-заочний конкурс «Новорічна композиція»;
- Конкурс-огляд «Географічний майданчик в дії»;
- Моніторинг стану оточуючого середовища «Globe»;
- Конкурс-огляд «Галерея кімнатних рослин»(внутрішнє озеленення);
- Всеукраїнський еколого-натуралістичний похід «Біощит»;

– Науково-освітній проект «Оптимізація озеленення території навчальних закладів»;

– Всеукраїнський конкурс «Мікроскопічні водорості – показники екологічного стану довкілля»;

– Національний тур XX міжнародного конкурсу дитячих малюнків;

– Національний тур Європейського дитячого екологічного конкурсу (Польща);

– Всеукраїнський конкурс «Парад квітів біля школи»;

– Трудові акції «Плакаємо сад», «Дослідницький марафон», «Парад квітів біля школи».

Національний ЕНЦУМ також запросив загальноосвітні навчальні заклади та школи нового типу до участі у заходах з нагоди 85-річчя юннатівського руху в Україні: виставці-ярмарку «Турбота юних», Всеукраїнському конкурсі-ярмарку юних квітників, Всеукраїнській виставці «Панорама акваріума» та організації роботи з обдарованими учнями всіх вікових категорій у формі навчання: творчі учнівські об'єднання початкового, основного та вищого рівнів, наукове товариство «Ерудит», ВЗБШ, Природничий лицей, Всеукраїнський інститут біологічних стажувань, Університет юних біохіміків, навчання у Всеукраїнському Інституті біологічних стажувань (ботаніка, зоологія, біохімія, генетика).

Особливу увагу Національний ЕНЦУМ запропонував звернути на:

– Поліпшення функціонування навчально-дослідних земельних ділянок, теплиць, куточків живої природи; проведення їх інвентаризації.

– Поліпшення зовнішнього й внутрішнього озеленення загальноосвітніх навчальних закладів.

– Модернізація кабінетів біології загальноосвітніх навчальних закладів.

– Підвищення ефективності навчально-виробничої практики учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

– Використання виховного потенціалу Музею хліба.

– Поширення серед загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів науко-

во-художнього журналу для дітей та учнівської молоді «Паросток».

– Узагальнення досвіду позакласної та позашкільної роботи загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів.

– Підвищення кваліфікації педагогічних працівників – Всеукраїнське методичне об'єднання вчителів природничих дисциплін.

– Інформаційні ресурси для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, де важливим елементом навчально-виховного процесу НЕНЦ є бібліотека, яка забезпечена найновішою літературою і фондом більше 17000 екземплярів. Бібліотека постійно надає інформаційну допомогу педагогам місцевих шкіл та працівникам позашкільних закладів України. На її базі створено екологічну відеотеку, яка налічує 400 відеофільмів різної тематики з екології, біології, охорони природи.

– Екскурсійна робота.

Обласний ЕНЦУМ підтримував ініціативи Національного ЕНЦУМ і сприяв навчальним закладам Хмельниччини, які намагалися брати активну участь в їх практичній реалізації.

16 вересня 2010 року на базі Хмельницького ОЕНЦУМ відбулася, уже традиційна, обласна дитяча науково-практична конференція, приурочена Всеукраїнській акції «День юного натураліста», яка проводилась з метою залучення обдарованих учнів до проведення експериментально-дослідницької роботи з різних напрямків екології, біології, сільського і лісового господарства та підтримки їх творчої діяльності, підвищення ефективності і якості дитячої дослідницько-натуралістичної роботи, удосконалення співпраці педагогів загальноосвітніх та позашкільних навчально-виховних закладів з науковцями.

У заході взяли участь понад 50 юних дослідників природи, які продемонстрували високий рівень виконання дослідницьких робіт, активно дискутували з науковцями, вчилися самі та обмінювались досвідом роботи і були нагороджені Грамотами та Листами подяки обласного ЕНЦУМ.

За продемонстровані глибокі знання, творчий підхід, змістовність і високий рі-

вень виконання дитячих науково-дослідницьких робіт та активну участь в роботі обласної дитячої науково-практичної конференції Хмельницький обласний ЕНЦУМ нагородив Грамотами:

Секція екології та біології:

– Шайду Олену, ученицю 9-А класу Деражнянського НВК «СЗОШ I-III ст. № 3, лицей». Тема роботи «Зимуючі птахи нашої місцевості»;

– Грабчак Віталію, ученицю 9 класу Голосківської ЗОШ I-III ступенів Летичівського району. Тема роботи «Заповідний фонд долини річки Південий Буг»;

– Мазуркову Богдану, ученицю ученицю 9 класу Голосківської ЗОШ I-III ступенів Летичівського району. Тема роботи «Територіальне поширення та сучасний стан вікових дерев Летичівського району»;

– Боровик Юлю, ученицю 9-Б класу Сахновецької ЗОШ I-III ступенів Старокостянтинівського району. Тема роботи «Орнітофауна сіл Сахнівці та Красносілка Старокостянтинівського району»;

– Кожан Наталю, ученицю 11 класу Гальчинецької ЗОШ I-III ступенів Теофіпольського району. Тема роботи «Вивчення особливостей білого лелеки»;

– Пеляк Вікторію, ученицю 7 класу Іванковецького НВК Хмельницького району. Тема роботи «Борщівник Соснівського: екологічна небезпека навкруги нас»;

– Ставіногу Ольгу, ученицю 9 класу Іванковецького НВК Хмельницького району. Тема роботи «Проблема зменшення чисельності ранньоквітучих рослин нашого краю»;

– Румак Юлію, ученицю 11 класу Пліщинської ЗОШ I-III ступенів Шепетівського району. Тема роботи «Біоекологічні особливості рідкісних та зникаючих видів рослин урочища «Адамове займисько»;

– Фурман Катерину, ученицю 11 класу Кам'янця-Подільського НВК № 17. Тема роботи «Генетичні основи інтелектуальних здібностей людини»;

– Щур Марію, ученицю 11 класу НВК № 4 м. Хмельницького. Тема роботи «Вміст білків в харчовому раціоні підлітків»;

– Віркун Анну, ученицю 11 класу НВК

№ 4 м. Хмельницького. Тема роботи «Фізіолого-біохімічні дослідження культури тирлича безстеблового з різних популяцій Українських Карпат»;

– Приймака Діана, учня 9 класу НВК № 7 м. Хмельницького. Тема роботи «Вивчення лікарських рослин проєктованого парку Верхнього Побужжя»;

– Мазурця Миколу, вихованця гуртка юних квітників Шепетівського міського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді. Тема роботи «Звіт про роботу гуртка «Юні квітникарі» Шепетівського міського ЦЕНТУМ».

Секція сільського та лісового господарства:

– Замялу Анну, ученицю 11 класу Тростянецької ЗОШ I-III ст. Городоцького району. Тема роботи «Племінна справа у бджільництві»;

– Лаврук Ірину, ученицю 11 класу Крупецького НВК Славутського району. Тема роботи «Економіка ведення домашнього господарства»;

– Міщук Вікторію, ученицю 11 класу Грушківського НВК Кам'янець-Подільського району. Тема роботи «Вплив гібридів вітчизняної та зарубіжної селекції на врожайність цукрових буряків»;

– Саламаху Олесю, ученицю 8 класу Кадиевецької ЗОШ I-III ст. Кам'янець-Подільського району. Тема роботи «Лісові ресурси України. Сучасний стан. Проблеми та перспективи»;

– Пісню Оксану, ученицю 11 класу Пліщинської ЗОШ I-III ступенів Шепетівського району. Тема роботи «Біоекологічні особливості форм клена-явора в ботанічних садах та парках України».

Крім цього 23 школярі – учасники заходу були нагороджені листами Подяки.

Ряд педагогів, які забезпечували високий рівень знань школярів-учасників конференції та підготовки ними дитячих науково-дослідницьких робіт, були відзначені Грамотами управління освіти і науки Хмельницької облдержадміністрації.

З 23 вересня до 25 вересня 2010 року делегація школярів і юннатів Хмельницької області приймала участь у IV Всеукраїн-

Міністерство освіти і науки України

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

ДИПЛОМ

ПЕРШОГО СТУПЕНЯ

НАГОРОДЖУЄТЬСЯ

Хмельницький обласний еколого-
натуралістичний центр учнівської молоді

*переможець Всеукраїнського конкурсу навчально-
дослідних земельних ділянок
за проведену на високому рівні дослідницьку роботу*

Наказ № 23

від 26.03. 2010 р.

Директор НЕНЦ

В.В. Вербицький

м. Київ

Навчально-дослідна земельна ділянка ХОЕНЦУМ знову здобула перемогу (2010).

1 РІКІ ДОСЛІДИЛИ, І ДО СТВОРЕННЯ КНИГИ ДОЛУЧИЛИСЯ

3 ініціативи директора центру Василя Климчука за підтримки управління освіти і науки облдержадміністрації та управління охорони навколишнього природного середовища в області започатковано дитячий еколого-краєзнавчий конкурс «Малі ріки Хмельниччини».

З вересня 2009 року по травень цього року учні та учнівські колективи загальноосвітніх та позашкільних навчально-виховних закладів готували та надсилали свої дослідницькі роботи до обласного еколого-натуралістичного центру. За умовами конкурсу, треба було вивчити і дослідити стан місцевих річок та водойм, описати їх з точки зору гідрології, екології, краєзнавства, виготовити кольорові світлинки, що відображають природне середовище рік.

На заклик відгукнулися 94 учасники зі всієї області — учні та учнівські колективи, гуртки юних екологів-природолюбів. Роботи розглядало журі у складі Валентина Говоруна, вчителя біології Хмельницького коледжу імені В. Козубняка, за сумісництвом керівника гуртка юних зоологів обласного ЕНЦУМ та методистів центру — Олени Зотової і Зої Демчишиної.

Журі відзначило високий рівень підготовки дитячих досліджень школярів і учнівських колективів Білопільського, Городоцького, Дунавецького, Ізяславського, Кам'янець-Подільського, Краснопільського, Летичівського, Півніського, Славутського, Старокостянтинівського, Старосиньківського, Теофіпольського районів, міст Хмель-

Цікавий і корисний за суттю і наслідками захід для школярів Хмельниччини вперше в Україні провів обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді.

ницького, Шепетівки, Старокостянтинівки, Славуті. — Приємно було понаблюдати за роботами, готуючи які діти не лише старанно опрацювали доробок відомих науковців, а й самі, власноруч, під керівництвом вчителя дослідити річку та їхні береги, воду, ґрунт, флору, фауну, джерела, витoki, розпитали старожилів давні перекази та легенди. — розповідає методист Олена Зотова. — Дуже цікаво подати учасники власну творчість та фольклор своєї місцевості, присвячений річкам і водоймам, розповіді про екологічні рейди, очищення прибережних територій, впорядкування джерел, значення річок в господарській діяльності людини, їх охорону від забруднення, засмічування. Тим самим засвідчили дійсно оригінальність своїх робіт, власну небайдужість до рідної землі. За цим інтересом і обізнаністю, активно життєво позицією проглядається і сімейне екологічне виховання, і цілеспрямована просвітницька робота керівників, учителів. Погортали і ми сторінки дитячих досліджень. Скільки тут широти, світлоти, пам'ятних вражень — про найдорожче, оте, що веде і живить сподами кожного з нас усе життя — про річку, землю свого дитинства. А які краснісні фотографії! мальовничим, багатим на природну

красу постає рідний край. Тепло і зворушливо описує річку свого села Данилівку і Копаночку Богдана Гончарук, учениця М'якотівської ЗОШ з Ізяславщини. Легенди та перекази, вірші з любов'ю зібрав Вікторія Передерій з Миколаєва Хмельницького району про річку Бужок, гуртка «Лялківська» ЗОШ зі Старосиньківщини про річку Руду, юні біологи з Губчі на Старокостянтинівщині — про Білку Хоморівську. До витоків більшої роботи йдеться про краєзнавство, навіть катасофичну екологічну ситуацію з водоймами області. Це і високий рівень забрудненості побутовими і виробничими відходами, зливання неспроможності рік до самоочищення і небаліст з боку самих місцевих жителів. З незапам'ятних часів люди шанували, обергали воду — джерело життя. А

Постає питання: якщо так далі піде, чи побачать наші нащадки, нашадки учасників конкурсу цю красу, яку ще зберегла природа досі, але яка так бездумно нищиться... Що нам усім робити, щоб зупинити екологічну катастрофу — ось проблема, яку порушують юні екологи.

Приміром, учні Славутського НВК ЗОШ І-ІІІ ступенів школи-гімназії № 5, вихованці гуртка «Охорона природи» стурбовані забрудненістю і занедбаністю річки Утка, яка

перетинає місто зі сходу на захід і за чотириста метрів від Славуті впадає в Горинь. Гурло річки засмічене, туди зливаються отрухохімікати, побутова стічна вода, у воді розмножуються синьо-зелені водорості, що продукують токсичні речовини, тине риба. Підприємства міста, які здійснюють забір води для технічних потреб з річки Утка, заборгували водою, природі загально, роблять висновок юннати. І не лише підприємства, а й усі жителі, міське самоврядування. Бо поки що тільки жменька школярів-ентузіастів періодично очищує гирло Утки від заростей і смітників. А проекти благоустрою ріки і прибережної смуги закликаються на папері. Але ж Горинь, до якої впадає Утка, живить своїми водами найбільшу річку України Дніпро.

Не краще становище з Тернавою, річкою басейну Дністра, повідомляють члени клубу екологічного краєзнавства «Натураліст» Дунавецької ЗОШ І-ІІІ ступенів № 2. Саме в Дунавецькій вона найбільше забруднюється підприємствами, які неочищеними стоками перетворили Тернаву на мертву річку. «Але жажливім є й ставлення до річки місцевого населення: її засмічують побутовими відходами, металобрухтом, шинами. Звичним явищем є гноївки на берегах, скидання нечистот в річку».

За долю річки свого дитинства Мухши, лівої притоки Дністра, потерпають члени екоклубу «Діти травня» Шатавського НВК Дунавецького району: «Імні ця річка вилядає, як замучений по-літчик, особливо в селах Гу-

менці і Жовтневе, де всі стокки Кам'янця вирують нечистотами».

А восьмикласниці зі Старої Ушиці Анастасії Левко болять, що до рідної Студениці, в долині якої знаменитий заповідний Совий яр, потрапляють стічні води промислових підприємств, поліп і ферм, що річка забруднена нафтопродуктами, фенолами, важкими металами внаслідок миття автомобілів на березі.

Діти закликають дорослих розробити і задіяти комплексні заходи для очищення і збереження річок області. Адже лише силами юннатів, які розчищають джерела, збирають сміття, висаджують дерева та кущі для укріплення схилів рік, зберетуть екологічне рідного краю не вельно.

За старанну роботу наказом управління освіти і науки облдержадміністрації та обласного еколого-натуралістичного центру учасників конкурсу нагороджено грамотами і подяками. А кращі дослідницькі дитячі роботи увійшли до ілюстрованого навчального посібника «Ріки Хмельниччини», видрукуваного нещодавно обласним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді спільно з Інститутом проблем виховання Академії педагогічних наук України. «Цю книгу, аналогія якій поки що в жодній області немає, ми приурочили до 85-ліття юннатівського руху в Україні», — наголосив директор ОЕНЦУМ Василь Климчук. А ідею конкурсу схвалили в Києві освітянські очільники, ознайомившись з поданими матеріалами. І з ініціативи Національного еколого-натуралістичного центру, Міністерства освіти і науки з 2011 року стартує всеукраїнський учнівський конкурс, присвячений річкам України.

Д. ГОСТИННА.

Чергові нагороди юних натуралістів Хмельниччини.

Юні дослідники природи на IV Всеукраїнському зборі учасників екологічних експедицій, походів, польових практик у Совиному яру (Біоіндикація водного середовища річки Мукша).

Працюють юннати у відділі лікарських рослин навчально-дослідної земельної ділянки Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді.

Проведення Хмельницьким ОІППО та ОЕНЦУМ спільного обласного семінару з питань екологічної освіти і виховання неповнолітніх позашкільними формами роботи (2009).

Дискують юні дослідники лісового і сільського господарства на обласній дитячій науково-практичній конференції (2010).

Хмельницький ОЕНЦУМ вперше очолив Рейтинг позашкільних закладів освіти України.

Урочисте відкриття щорічного обласного збору юннатів у конференц-залі Хмельницького ОЕНЦУМ.

Обмін досвідом роботи методистів Хмельницького ОЕНЦУМ з директором Вінницької обласної СЮН Ольгою Драгомирецькою.

Чергові заслужені столичні нагороди отримані, натуралістами Хмельниччини.

Досвід освітньої інноваційної діяльності Хмельницького ОЕНЦУМ, вивчений Національним ЕНЦУМ, став надбанням позашкільників України.

Центральний навчальний корпус Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді.

Будинок Шепетівського міського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.

Будинок Славутського міського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.

Мешканка міні-зоопарку Кам'янець-Подільського міського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді розважає юних природолюбів.

Дунаєвецька районна станція юних натуралістів. Дитяча екологічна акція.

Чергові заслужені нагороди педагогічного колективу ХОЕНЦУМ.

Вистава дитячого екологічного міні-театру Кам'янець-Подільського МЕНЦУМ.

Хмельницькі школярі зацікавлено знайомляться з кращими виставковими роботами учасників обласного конкурсу «Природа очима дітей» в ХОЕНЦУМ.

Знову успіх! Шепетівські юннати показали свої результати і на що вони здатні!

Юннати ХОЕНЦУМ доглядають за навчальною теплицею взимку (2005).

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

**Климчук
Василь Васильович**

ДИРЕКТОР,
ВІДМІННИК ОСВІТИ УКРАЇНИ

Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді створено на базі, реорганізованої 19 серпня 1992 року обласної станції юннатів, яка діяла в місті Проскурові (згодом м. Хмельницький) з 1 серпня 1952 року.

В червні 1992 року директором закладу призначено Климчука Василя Васильовича, який за вагомий особистий внесок у забезпечення розвитку освіти, високий професіоналізм та багаторічну сумлінну працю, досягнуті успіхи в діяльності педагогічного і дитячого колективів ОЕНЦУМ неодноразово нагороджувався Почесними грамотами Міністерства освіти і науки України, нагрудним знаком «Відмінник освіти України», Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2006 рік).

Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді (ХОЕНЦУМ) забезпечує діяльність міських еколого-натуралістичних центрів учнівської молоді в містах Кам'янці-Подільському, Шепетівці, Славуті і Дунаєвцької районної станції юних натуралістів та профільних навчальних закладів області. З 1994 року на його базі працює експериментальний майданчик Національної академії педагогічних наук України з питань науково-методичного забезпечення екологічної освіти, виховання та формування екологічної культури учнівської молоді, а з 2008 року — з питань формування творчої та соціально активної особистості засобами телекомунікаційних проектів у позашкільних навчальних закладах.

Сьогодні в Хмельницькому обласному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді в 60 дитячих еколого-натуралістичних об'єднаннях навчається 900 юннатів, з якими працюють 12 педагогічних працівників з вищою освітою, п'ятеро з них — відмінники освіти України.

На базі кращих шкіл області працюють 20 гуртків юннатів, організованих за кошти Хмельницького ОЕНЦУМ.

З метою удосконалення ефективності та якості навчально-виховного процесу і забезпечення можливості кожному юннату та педагогу рівного доступу до різних джерел знань, за допомогою 15 портативних комп'ютерів «ASUS» у 2007 році в закладі створено сучасну інформаційно-телекомунікаційну радіомережу швидкісного безкоштовного Інтернету «Unnat-Radio», розраховану на 50 абонентів.

За останні роки Хмельницьким обласним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді підготовлено, надруковано та безкоштовно передано в усі заклади освіти області навчальні посібники «В гармонії з природою», «Організація і зміст еколого-натуралістичної та дослідницької роботи з учнями і юннатами на шкільних навчально-дослідних земельних ділянках», «Риби, земноводні, плазуни і звірі Хмельниччини», «Птахи Хмельниччини», «Річки Хмельниччини», «Заповідні перлини Хмельниччини», «Екологічна освіта на Хмельниччині», «Червона книга України: рослини Хмельниччини» та іншу літературу навчально-методичного і природознавчого змісту, яка отримала високу оцінку педагогів навчальних закладів області та науковців Національної академії педагогічних наук України.

У грудні 2009 та 2010 років Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді став кращим профільним закладом України в Національному рейтингу якості позашкільної освіти «Золота когорта позашкільників» і був нагороджений дипломами лауреата конкурсу.

В 2010 році навчально-дослідна земельна ділянка Хмельницького ОЕНЦУМ визнана кращою в Україні за результатами Всеукраїнського конкурсу-огляду навчально-дослідних земельних ділянок, а заклад, як переможець, нагороджений дипломом першого ступеня.

Творче кредо директора Василя Васильовича Климчука та колективу Хмельницького ОЕНЦУМ: «Збергти і примножити!».

Педагоги закладу оволодівають персональним комп'ютером

Юні орнітологи вивчають орнітофауну

Юннати в кабінеті екології та охорони природи

Відкриття щорічної дитячої науково-практичної конференції в кабінеті біології ХОЕНЦУМ.

Оцінка МОН, МС України та НАПН України інноваційної освітньої діяльності і навчально-методичної роботи Хмельницького ОЕНЦУМ.

Засідання в ХОЕНЦУМ Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційно-телекомунікаційні технології в освіті: територія партнерства» (2011).

Конкурс малюнків на асфальті в ХОЕНЦУМ на захист довкілля.

Навчання в ХОЕНЦУМ з використанням персональних комп'ютерів.

О.В. Зотова, методист Хмельницького ОЕНЦУМ із заслуженою нагородою за результатами участі в конкурсі Третьої Національної виставки-презентації.

ському зльоті учнівських виробничих бригад, який проводився на базі навчальних закладів Луганської області. Юних хліборобів Хмельниччини на зльоті гідно представляли школярі-члени учнівської виробничої бригади Летавського «НВК ЗОШ І-ІІІ ст., ліцею» Чемеровецького району.

Відповідно до підсумкового рішення журі, члени учнівської виробничої бригади Летавського НВК зайняли ІІ місце в секції «Овочівництво», а Грамотою Національного ЕНЦУМ та цінним подарунком за впровадження новітніх сільськогосподарських технологій у навчально-виховний процес нагороджено учня ІІ класу НВК Ковбасюка Олександра.

З 5 по 8 жовтня 2010 року команда юних лісівників Полянської ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району представляла Хмельниччину на ІV Всеукраїнському зльоті учнівських лісництв, який проходив у м. Чернівцях.

Відповідно до висновків журі, ІІІ місце на зльоті посів юний лісівник Михальчук Олег, учень ІІ класу цього навчального закладу, який продемонстрував високий рівень знань лісгосподарської справи.

З 12 по 14 жовтня 2010 року в м. Києві на базі Національного ЕНЦУМ пройшов Всеукраїнський зліт юних натуралістів, в якому приймала участь делегація юннатів Хмельниччини. В рамках заходу проводився конкурс-ярмарок юних квітників «Прикрасимо Землю своїми руками».

Відповідно до підсумкового рішення журі, за активну участь у конкурс-ярмарці дипломом ІІІ-го ступеня нагороджено Мазурця Миколу, вихованця гуртка «Юні квітники» Шепетівського міського ЦЕНТУМ (Наказ НЕНЦ від 14.10.2010 року № 50).

Під час Всеукраїнського зльоту юних натуралістів також було проведено виставку дизайнерського оформлення акваріуму «Панорама акваріума», за підсумками якої дипломом ІІІ ступеня (за підписом директора НЕНЦ В. В. Вербицького) в номінації «За композиційне рішення та оформлення акваріуму» був нагороджений Кузін Володимир, вихованець гуртка «Акваріуміст-початківець» Шепетівського міського

ЦЕНТУМ (наказ НЕНЦ від 14 жовтня 2010 р. № 48).

А відповідно до підсумків участі юннатів Хмельниччини у Всеукраїнській виставці-ярмарці «Турбота юних тобі, Україно», яка проводилась з 12 по 14 жовтня 2010 року в м. Києві на базі Національного ЕНЦУМ під час Всеукраїнського зльоту юних натуралістів, учнівська виробнича бригада Летавського НВК Чемеровецького району, за впровадження сучасних технологій в організації виробничої діяльності учнівської молоді та Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, за високий науково-методичний рівень представлених матеріалів з дослідництва школярів Хмельниччини, були нагороджені Дипломами Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді (Наказ НЕНЦ від 14.10.2010 року № 49).

З обласною експозицією виставки юннатів Хмельниччини зацікавлено ознайомився голова Верховної Ради України Володимир Литвин, який дав їй високу оцінку, а творчу працю педагогів і юних природолюбів нашого краю, яка завершилась друкуванням книги «Річки Хмельниччини», назвав прикладом справжнього патріотизму.

Протягом 2009-2010 року Міністерство освіти і науки України спільно з Інститутом проблем виховання Національної академії педагогічних наук України та Національним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді проводили Всеукраїнський конкурс методичних моделей виховного процесу в освітніх закладах «Виховати особистість».

Відповідно до підсумкового рішення журі, в номінації конкурсу «Вчитель загальноосвітнього навчального закладу» Дипломом (за підписом Беха І.Д., директора Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, доктора психологічних наук, професора, академіка та Вербицького В.В., директора НЕНЦ, доктора педагогічних наук, професора) за зайняте в конкурсі ІІІ місце нагороджено Кирилюк Людмилу Валентинівну, вчительки математики Шепетівського НВК № 1 (Наказ НЕНЦ від 18.11.2010 року № 52).

В 2010 році Хмельницький ОЕНЦУМ приймав участь у Всеукраїнському конкурсі на краще інформаційне представлення позашкільного еколого-натуралістичного навчального закладу.

Відповідно до рішення журі в номінації конкурсу «Краща презентація», Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді був нагороджений Грамотою Національного ЕНЦУМ (Наказ НЕНЦ від 23.11.2010 року № 54).

В грудні 2010 року було проведено Всеукраїнський відкритий рейтинг якості позашкільної освіти «Золота когорта позашкільників», в якому також приймав участь ХОЕНЦУМ.

За підсумками конкурсу Хмельницький обласний ЕНЦУМ, як і в попередньому році, знову був нагороджений Дипломом лауреата Рейтингу.

В номінації «За формування іміджу позашкільного навчального закладу» Дипломом рейтингу нагороджено Кам'янець-Подільський МЕНЦУМ (Наказ НЕНЦ від 14.12.2010 року № 55).

Відповідно до наказу Національного ЕНЦУМ від 20.12.2010 № 56 «Про підсумки проведення Всеукраїнської акції «День юного натураліста», нагороджено Грамотою за ефективну організаційно-масову роботу по залученню учнівської молоді до практичної природоохоронної діяльності навчальні заклади Хмельницької області:

– Плесненську ЗОШ I-III ст. Шепетівського району (керівник дитячого творчого об'єднання – вчитель біології Бачинська А.В.);

– гурток «Екологи-краєзнавці» Пліщинської ЗОШ I-III ст., Шепетівського району (керівник гуртка – вчитель біології Попадюк Л.В.);

– Загінецьку ЗОШ I-II ст. Деражнянського району (керівник дитячого творчого об'єднання – вчитель біології Перейма Т.М.);

– Явтухівську ЗОШ I-II ст. Деражнянського району;

– Хмельницький обласний ЕНЦУМ.

Відповідно до підсумків проведення Всеукраїнської трудової акції школярів та учнівської молоді «Юннатівський зелен-

буд» Грамотою Національного еколого-натуралістичного центру Міністерства освіти і науки України за створення нових лісів, лісопарків навколо населених пунктів, утримання зелених насаджень, вирощування посадкового матеріалу декоративних дерев, кущів, квітів під час Всеукраїнської акції «Юннатівський зеленбуд», нагороджено вихованців гуртка «Любителі зеленої архітектури» Шепетівського МЦЕНТУМ, а Листом подяки Хотячук Тетяну Миколаївну – керівника гуртка «Любителі зеленої архітектури» Шепетівського МЦЕНТУМ (Наказ НЕНЦ від 28.12.2010 року № 58).

Школярі і юннати Хмельниччини взяли участь у проведенні Національним ЕНЦУМ конкурсу «Пізнавальна хвилинка», приуроченого до Міжнародного Дня Землі та на честь оголошеного Організацією Об'єднаних Націй 2010 року – Міжнародного року біорізноманіття.

Конкурс проводився протягом року з метою формування екологічної компетентності школярів та молоді через розширення енциклопедичних знань з біології та екології, проведення пошукової аналітичної роботи за допомогою наукових літературних джерел, розвиток естетичних здібностей засобами художньої творчості.

Національний ЕНЦУМ щиро подякував Китайгородському НВК Кам'янець-Подільського району за добре проведену організаційну роботу по залученню дітей та молоді до конкурсу «Пізнавальна хвилинка», а на підставі висновків журі конкурсу, нагородив Грамотами:

– вихованців дошкільного навчального закладу № 10 «Михайлик» м. Шепетівка;

– учнів Сахкамінської загальноосвітньої школи I-III ст. Кам'янець-Подільського району;

– вихованців гуртка «Юні екологи» Староушицької СЗОШ I-III ст. екологічного напрямку Кам'янець-Подільського району (керівник гуртка Левко Лариса Афанасіївна);

– вихованців гуртка «Екологічна варта» Шепетівського загальноосвітнього пансіону I-III ст. (керівники гуртка Гунько Олена Вацлавівна, Рижко Олена Петрівна);

– вихованців Славутського МЦЕНТУМ Кундик Вікторію, Ліскову Людмилу, Усачук Юлію, Пахут Катерину (керівники гуртка Пахут С.Л., Верещук Г.Й.);

– вихованців гуртка «Юні екологи» Старокостянтинівської ЗОШ І-ІІІ ст. № 3 (керівник гуртка Корольова Т.А.).

Національний ЕНЦУМ нагородив екологічною бібліотечкою та відзначив конкурсні роботи хмельничан-учасників заходу в категорії «Вихованці дошкільних навчальних закладів та учні початкових класів»:

– вихованців середньої групи дошкільного навчального закладу № 4 «Світлячок» м. Шепетівка;

– Бабаєва Назара та Комарецьку Валерію, вихованців молодшої групи дошкільного навчального закладу № 4 «Світлячок» м. Шепетівка;

– Пашковську Марію, ученицю 9-А класу ліцею № 9 м. Хмельницького;

– Перчак Діану, ученицю 7 класу Великоолександрівської ЗОШ І-ІІІ ст. Вінковоцького району;

– Адамович Юлію, Кобзеву Альону та Бондарук Анастасію, учениць 4 класу ЗОШ І-ІІІ ст. № 3 м. Старокостянтинівська (вчитель Коломієць О.П.). (Наказ НЕНЦ від 30.12.2010 року № 59).

З 25 грудня 2010 року по 25 січня 2011 року в м. Києві проводилась щорічна новорічно-різдвяна виставка дитячих творчих робіт «Новорічна композиція», де результативно представлялись творчі роботи багатьох школярів і юннатів Хмельниччини.

Відповідно до оцінки журі новорічно-різдвяної виставки за високий рівень виконання, представлених на виставку тематичних робіт, які визнані в числі кращих, Грамотою Національного ЕНЦУМ нагороджено ряд учнів і вихованців навчальних закладів нашої області:

– Яківчук Крістину та Кравчук Анну, вихованок Зразкового художнього колективу студії «Сувенір» (керівник Семнюк Н.С.) Красилівського районного Будинку творчості дітей та юнацтва, за роботи «Різдвяне деревце» та «Новорічно-різдвяна ялинка»;

– Мисько Валентину, вихованку Красилівського районного Будинку творчості дітей та юнацтва за роботу «Сувенірна скринька»;

– Бельських Сергія та Бельських Марину, вихованців гуртка «Образотворче мистецтво» (кер. Рибчинська Л.В.) СЗОШ № 29 м. Хмельницького, за роботу «Сім'я сніговиків»;

– Воронецьку Вероніку, вихованку Деражнянського районного Будинку творчості дітей та юнацтва (кер. Розумняк О. В.), за роботу «Казкова подорож»;

– Томащук Ярославу, ученицю 7-Б класу СЗОШ І-ІІІ ст. ІКТ «Успіх» м. Славути (кер. Свінціцька В. М.) за роботу «Бісерна новорічна феєрія»;

– Николайчука Андрія учня 4 класу Староушицької СЗОШ І-ІІІ ст., (кер. Левко Л.А.) за роботу «Новорічний сувенір».

Подякою Національного еколого-натуралістичного центру за цікаве композиційне рішення, представлених на конкурс робіт, нагороджено окремих школярів Хмельниччини – учасників заходу:

– Боргілевич Ілону, вихованку гуртка «Берегиня» (кер. Славенська С. І.) Красилівського районного Будинку творчості дітей та юнацтва за роботу «Різдвяна зірка»;

– Бабак В. і Лошманову С., вихованців гуртка «Чудеса руками» (кер. Муляр М.А.) НВК № 1 м. Шепетівки за роботу «Символи Нового року»;

– Мазурець Анну та Мазурця Миколу, вихованців гуртка «Квітникарі-аранжувальники» (кер. Марховська А.В.) Шепетівського МЦЕНТУМ за роботу «Різдвяна мозаїка»;

– Ящук Анастасію, вихованку Калачковецької ЗОШ І-ІІ ст. Кам'янець-Подільського району (кер. Рудоман А. М.) за роботу «Наша ялиночка яскрава»;

– Шевчук Ангеліну, вихованку НВК № 3 м. Кам'янця-Подільського (кер. Тужанська С.М.) за роботу «Провісник Різдва Христового»;

– Соболевську Дашу, вихованку гуртка «Українська народна вишивка» (кер. Ковальчук В.Т.) Славутського МЦЕНТУ за роботу «Різдвяний оберіг»;

– Ясинську Дарину, вихованку Цвітоського НВК (кер. Пекарська Л.Є.) Славутського району за роботу «Зимова казка»;

– Лясову Тетяну, ученицю 10 класу Залісянської ЗОШ І-ІІІ ст. (керівник Горобченко О.В.) Старосинявського району за роботу «Подарунки сніговичка»;

– Сапожнік Еллу, ученицю Адампільської ЗОШ І-ІІІ ст. (керівник Стасюк Л.Б.) Старосинявського району за роботу «На лісовій галявині»;

– Грабчук Ганну, ученицю Миролібенської ЗОШ І-ІІІ ст. (керівник: Паламарчук В.В.) Старокостянтинівського району за роботу «Зимова красуня»;

– Дубінську Катерину та Хлопецьку Анну, учениць ЗОШ І-ІІ ст. № 11 м. Кам'янця-Подільського (керівник: Домбровська Л.В.) за роботу «Новорічний десант»;

– Гилюк Валентину, ученицю Воробіївської ЗОШ І-ІІ ст. Полонського району за роботу «Солодкий дух Різдвяних свят».

– Гурток «Фантазія» Старокостянтинівського районного Центру дитячої творчості (керівник Остапюк М.І.) за роботу «Небесні посланці» (Наказ НЕНЦ від 28.01.11 року № 7/1).

З 1 по 3 лютого 2011 року юннати і школярі Хмельниччини стали учасниками Всеукраїнського конкурсу юних раціоналізаторів і винахідників «Природа – людина – виробництво – екологія», який пройшов в рамках Тижня всеукраїнських та міжнародних науково-освітніх проектів «Україна – Європа – Світ 2011».

За представлені творчі здобутки в галузі прикладної екології, хімії, медицини, сільськогосподарського дослідництва і фізики нагороджено Грамотою Державного Департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (за підписом Голови Державного Департаменту інтелектуальної власності, доктора наук у галузі права, кандидата економічних наук Паладія Миколи Васильовича) (наказ № 25 – Н від 02.02.2011 р.) у номінації «За неординарну творчу розробку» учнів 11 класу Красилівського НВК – Солодрая Ігоря, тема роботи: «Об'ємна сонячна батарея плюс» (секція «Фізика»

та Романюк Юлію Миколаївну, тема роботи: «Нафтопроводи без проблем» (секція «Екологічно безпечні технології та ресурси енергозбереження»).

Грамотою Національного ЕНЦУМ нагороджено Момота Максима та Павловського Андрія, учнів цього ж НВК, тема роботи: «Нові підходи до принципу обмолоту в зернозбиральних комбайнах» (секція сільськогосподарського дослідництва та винахідництва).

Листом подяки Національного ЕНЦУМ також було відзначено плідну працю наукового керівника виконавців цих творчих учнівських робіт – вчителя фізики Красилівського НВК Гуменюка Юрія Парфеновича.

З метою вдосконалення патріотичного, громадянського виховання підростаючого покоління на традиціях і звичаях українського народу, формування гармонійно розвиненої особистості шляхом залучення учнівської молоді до активної діяльності з вивчення історичної та культурної спадщини, в закладах освіти області в 2011 році почала проводитися, започаткована Міністерством освіти і науки України, Всеукраїнська експедиція учнівської та студентської молоді «Моя Батьківщина – Україна», до якої долучилися і юннати Хмельниччини.

Пошукові та науково-дослідницькі роботи оформлювалися відповідно до розділу V Умов про проведення обласного етапу Всеукраїнської експедиції учнівської та студентської молоді «Моя Батьківщина – Україна» та Положення про Всеукраїнську експедицію учнівської та студентської молоді «Моя Батьківщина – Україна», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 14 червня 2010 року № 561.

Для участі у II (обласному) етапі пошукові та дослідницькі роботи переможців районних і міських етапів за напрямками експедиції: «Живи, Земле!», «Заповідними стежками рідного краю», «Яблука з дідусявого саду», «Дарунки осіннього поля», «Барвистий світ тварин і птиці» та «Кухлик меду» надсилалися в Хмельницький обласний ЕНЦУМ, який розглянув їх і підвів в листопаді підсумки. За перемогу в

обласному етапі Всеукраїнської експедиції «Моя Батьківщина – Україна» та активну участь в дослідницько-натуралістичній роботі було нагороджено Грамотою ряд школярів, гуртківців і дитячі колективи навчальних закладів області.

У номінації «Географія рідного краю»:

– гурток «Еколог» Бражинецької ЗОШ I-III ст. Полонського району.

У номінації «Дарунки осіннього поля»:

– Гаєвську Надію та Шпаченко Діану, вихованок гуртка «Юні друзі природи» Старокостянтинівського міського центру дитячої та юнацької творчості;

– Малиновську Тетяну, ученицю 11 класу Шепетівського НВО № 3;

– колектив вихованців гуртка «Юні овочівники» Кам'янець-Подільського міського ЕНЦУМ.

У номінації «Яблука з дідусевого саду»:

– колектив вихованців екологічного гуртка Шепетівської ЗОШ I-III ст. № 6;

– Янюк Алісу, ученицю 4 класу Западинської ЗОШ I-III ст. Красилівського району;

– учнівський експедиційний загін «Кразнавець» Кам'янець-Подільської ЗОШ I-III ст. № 10;

– колектив вихованців гуртка «Юних екологів» Старокостянтинівської ЗОШ I-III ст. № 3.

У номінації «Живи Земле»:

– учнівський екологічний загін «Мандрівник» Кам'янець-Подільської гімназії;

– Рожанського Максима, учня 8 класу Микулинської ЗОШ I-III ступенів Полонського району;

– учнівський пошуковий загін «Еколог» Хорошівської ЗОШ I-III ст. Білогірського району.

У номінації «Заповідними стежками рідного краю»:

– Барибіна Влада, Гусарьонк Вікторію, Боровяк Оксану, Мієнко Катерину та Сосницького Артема, учнів 9-Б класу Кам'янець-Подільського НВК № 16:

У номінації «Барвистий світ тварин і птиці»:

– учнівський колектив Деражнянської гімназії, НВК, ЗОШ I-III ст. № 2;

– вихованку гуртка «Юні любителі домашніх тварин» Шепетівського МЦЕНТУМ;

– Білик Ольгу, ученицю 8-А класу Старокостянтинівського ліцею.

У номінації «Кухлик меду»:

– Олійник Вікторію та Хітрову Олександру, вихованців гуртка «Юні зоологи» Кам'янець-Подільського МЕНЦУМ.

– Усатого Івана, учня 7 класу Пилипо-Олександрівської ЗОШ I-III ст. Вінковецького району;

– Крикун Катерину, учениця 9-Б класу Старокостянтинівського ліцею;

– Гарбуза Владислава та Нагурну Інсу, учнів 5 класу Летавського НВК Чемеровецького району;

– Кукурузу Жанну, ученицю 10 класу Полонської ЗОШ I-III ст. № 4;

– Собко Марину, ученицю 10 класу Полонської ЗОШ I-III ст. № 4;

– учнівську пошукову групу Браїлівської ЗОШ I-III ст. Новоушицького району;

– Гаврищука Михайла, учня Смотрицької ЗОШ I-III ст. Дунаєвецького району.

З 1 по 3 лютого 2011 року на базі Національного ЕНЦУМ відбувся фінальний очний етап VII Всеукраїнського конкурсу досягнень юних зоологів-тваринників за підсумками якого відзначено 2-х вихованців Шепетівського міського ЦЕНТУМ:

– Грамотою Національного ЕНЦУМ і пам'ятним подарунком за II місце в секції «Зоологія» нагороджено Агапова В'ячеслава, вихованця гуртка «Орнітологи» за дослідницьку роботу «Біотопічний розподіл птахів у РЛП «Мальованка» під час гніздового періоду» та Ніверчук Анну, вихованку гуртка «Акваріуміст-початківець» за роботу: «Поведінка та розмноження самки-ампулярії в умовах акваріума».

Також Національний ЕНЦУМ нагородив Листом подяки Попадюк Ларису Володимирівну, керівника гуртків «Орнітологи» Шепетівського міського ЦЕНТУМ, як керівника дитячої творчої роботи, що посіла призове місце на фінальному етапі Всеукраїнського конкурсу досягнень юних зоологів і тваринників.

З 15 по 18 лютого 2011 року проводився Всеукраїнський конкурс «Intel-Еко»

Україна-2011» – національний етап міжнародного конкурсу науково-технічної творчості школярів Intel ISEF 2011 (International Science and Engineering Fair), в якому взяли активну участь школярі Хмельниччини.

Національне журі заходу підвело підсумки і нагородило спеціальним призом і Грамотою Українського товариства охорони природи Романюк Юлію, ученицю 10 класу Красилівського НВК «ЗОШ I-III ступенів № 5 та гімназія» за високий рівень виконання творчої роботи – проекту на тему «Нафтопроводи без проблем».

Протягом листопада 2010 року – лютого 2011 року в м. Києві проводився Національний тур Міжнародного конкурсу молодіжних проектів з енергоефективності «Енергія і середовище», в якому брали участь школярі та юннати Хмельниччини.

Відповідно до рішення журі, в числі переможців заходу визнано і нагороджено Грамотою Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді в номінації «Практична робота – Практичний досвід енергозбереження у навчальному закладі та вдома» (II місце) – Конончук Ірину, ученицю Нетішинського НВК «ЗОШ I-II ступенів та ліцей» за роботу «Оптимізація затрат вартості обладнання та спожитої електроенергії на освітлення під'їздів житлових будинків».

Грамотою Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді нагороджено також Токарчука Вадима, учня Хмельницького професійного ліцею сфери послуг за роботу «Впровадження енергозберігаючих технологій переробки побутового сміття та рослинної сировини на території Ярмолинецького району Хмельницької області».

Подяку Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді надано педагогам-керівникам учнівських робіт, що вийшли у фінал Національного туру Міжнародного конкурсу «Енергія і середовище»:

- Юр'єву Юрію Олексійовичу, вчителю фізики Нетішинського НВК;
- Кирилук Інні Михайлівні, викладачу охорони праці Хмельницького професійно-

го ліцею сфери послуг (Наказ НЕНЦ від 17 лютого 2011р. №12).

Відповідно до підсумків участі юнатів і школярів Хмельниччини у фіналі заочного етапу Всеукраїнського науково-освітнього проекту «Мікроскопічні водорості – показники екологічного стану доквілля», який проводився з метою залучення дітей та підлітків до роботи, спрямованої на виконання наукової теми Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного Національної академії наук України «Різноманіття водоростей України», Інститут ботаніки нагородив Грамотою вихованця гуртка «Юні екологи» Смотрицької ЗОШ I-III ст. Дунаєвського району Гаврищука Михайла, за високий рівень виконання роботи на тему «Дослідження екологічних груп водоростей» (Наказ НЕНЦ від 17.02.2011 року № 13).

Щорічно школярі та юннати нашого краю – активні й результативні учасники Всеукраїнської орнітологічної акції «Птах року».

28 лютого 2011 року підведено підсумки III етапу Всеукраїнської акції «Птах року 2010 – горобець польовий», в заходах якої активну участь приймали школярі і юннати Хмельниччини. Компетентне журі за змістовну природоохоронну, дослідницько-пропагандистську роботу в рамках акції та практичну екологічну роботу у вирішенні проблеми охорони птахів, нагородило путівкою до Всеукраїнського табору «Юннат» Савчука Ярослава, вихованця секції «Орнітолог» клубу «Юні друзі природи» Кам'янець-Подільської ЗОШ I-III ст. № 10 (кер. Павловський А.С.), а Грамотою Українського товариства охорони птахів нагороджено гурток «Юні орнітологи» Шепетівського міського ЦЕНТУМ (кер. Попадюк Л.В.)

В 2011 році організаторами Акції оголошено Всеукраїнський конкурс «Синиця блакитна – птах 2011 року», а його учасникам – школярам і юннатам запропоновано надсилати в Національний ЕНЦУМ свої орнітологічні спостереження, описи заходів, які були проведені на місцях, конкурси, лекції, випуск стінгазет, листівок, оповідання, казки, вірші про синичку, а також ма-

люнки та фоторепортажі, що ілюструють виконану роботу і птаха нинішнього року – синицю блакитну.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України і Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді оголосили про проведення у 2011 році національного етапу щорічного Міжнародного дитячого екологічного форуму «Зелена планета» (далі – Форум), організатором якого є Всеросійський громадський дитячий екологічний рух «Зелена планета».

Метою Форуму, який проводиться з 2003 року, є всебічне сприяння розвитку дитячої та юнацької творчості в сфері екології, розвитку молодіжної та дитячої дипломатії, спрямованої на досягнення громадської злагоди, миру та толерантності. Захід традиційно проводився за підтримки державних, громадських, наукових та культурних закладів і організацій Російської Федерації. Форум 2011 року присвятили 50-річчю першого польоту людини в космос і провели під девізом «Космічна фантазія».

ХОЕНЦУМ повідомив учнівські колективи області про Форум і запросив до участі в конкурсній програмі учнів загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладів, вихованців дошкільних навчальних закладів, освітні заклади та організації, які зацікавлені в збереженні культурного та природного різноманіття, а також ті, що опікуються формуванням екологічної культури у дітей та молоді.

З 8 по 22 січня 2011 року юннати і школярі Хмельниччини взяли участь у проведенні Школою народних ремесел Національного ЕНЦУМ виставки – конкурсу «Український сувенір», у якому приймали участь учні і учнівські колективи позашкільних закладів, шкіл, сімейні колективи майже з усіх регіонів України. Захід організовувався з метою виховання національного світогляду учнівської молоді через залучення її до пізнання джерел і процесу творення українського народного мистецтва.

Відповідно до підсумків конкурсу, за активну участь у пошуково-дослідницькій діяльності з питань пізнання джерел і процесу творення народного мистецтва, твор-

чий самореалізації, всебічному розвитку талановитої учнівської молоді та готовності її до участі в соціокультурному житті поліетнічного світу, нагороджено наших учнів і гуртківців:

– Грамотою Національного ЕНЦУМ за I місце в I віковій категорії у номінації «Український сувенір» – Делікатну Владиславу за роботу «Новорічна писанка» вихованку гуртка «Роксолана» Хмельницького палацу творчості дітей та юнацтва;

– Грамотою Національного ЕНЦУМ за I місце у номінації «Український сувенір», путівкою до Всеукраїнського літнього оздоровчого табору «Юннат» переможців II вікової категорії, які братимуть участь у Всеукраїнському фестивалі «Природна мозаїка народних ремесел» – Рябу Поліну за роботу «Ой на Івана, на Купала» та Делікатну Олександру за роботу «Писанки», гуртківців Хмельницького палацу творчості дітей та юнацтва;

– Грамотою Національного ЕНЦУМ за II місце переможців у номінації «Український сувенір» – Декалюк Яну і Ткаченко Каріну за роботу «Різдвяна казка» та Шерстинюк Богдану за роботу «Писанки», гуртківців Хмельницького міського Палацу творчості дітей і юнацтва та Коленчука Владислава за роботу «Господар року», вихованця гуртка «Плетіння з верби» Шепетівського міського ЦЕНТУМ.

– Грамотою Національного ЕНЦУМ за високий рівень виконання творчих робіт – Басінських Ольгу за роботу «Лялька-мотанка», ученицю Славутської ЗОШ I-III ст. № 9 ІКТ «Успіх» та Ярушинського Владислава за роботу «Новий рік в гостях у Нептуна», вихованця гуртка «Юні натуралісти» Дунаєвецької районної СЮН.

– Грамотою Національного ЕНЦУМ за високий рівень виконання творчих робіт такі колективи: вихованців гуртків «Прикладні мистецтва» та «Народні умільці» за роботу «Селянське подвір'я» Шепетівського МЦЕНТУМ, колектив учнів Шепетівського НВО № 2, за роботу «З Новим роком» та колектив гуртка «Декор», за роботу «З Новим роком» новорічна листівка з паперу» Шепетівської ЗОШ I-III ст. № 3.

– Грамотою Національного ЕНЦУМ за організацію та проведення виставки-конкурсу «Український сувенір», виховання національного світогляду учнівської молоді через залучення її до пізнання джерел і процесу творення українського народного мистецтва – Шепетівський міський ЦЕНТУМ (Наказ НЕНЦ від 14.03.2011 року № 22).

Відповідно до підсумків заочного етапу щорічної Всеукраїнської трудової акції школярів та учнівської молоді «Дослідницький марафон», яка протягом 2010 року проводилась з метою сприяння розвитку дослідницької і експериментальної роботи в загальноосвітніх та позашкільних закладах України, виявлення і розповсюдження кращого досвіду, традицій, нових напрямів в організації роботи на шкільних навчально-дослідних земельних ділянках, Національний ЕНЦУМ нагородив Грамотою гурток «Юні екологи» Великокаленицької ЗОШ I-III ст. Полонського району за організацію та проведення на високому рівні дослідницької роботи в галузі сільського господарства.

Путівками до Всеукраїнського табору оздоровлення та відпочинку «Юннат» нагороджено переможців Акції Дзигалюк Світлану, вихованку гуртка «Юні знавці лікарських рослин» і Мазурця Миколу, вихованця гуртка «Квітникарі-оранжувальники» Шепетівського міського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, за проведену ними на високому рівні дослідницьку роботу (Наказ НЕНЦ від 09.03.2011 року № 18).

Підведено підсумки щорічної Всеукраїнської трудової акції школярів та учнівської молоді «Парад квітів біля школи», яка передбачала активізацію роботи загальноосвітніх закладів з благоустрою та покращенню стану їх зовнішнього озеленення, залучення учнівської молоді до озеленення та впорядкування території навчальних закладів і закладів соціальної сфери, залучення дітей та підлітків до розробки проектів озеленення навчальних закладів і їх практичного впровадження.

Юні натуралісти ряду шкіл і позашкільних закладів нашої області взяли активну участь у заходах акції, відповідно до підсумків їх роботи, за проведену юними природолюбам практичну діяльність по розробці та впровадженню проектів озеленення навчальних закладів Національний ЕНЦУМ нагородив Грамотою колективи юннатів Хмельниччини:

– гурток «Квітникарі-аранжувальники» Славутського МЦЕНТУМ;

– гурток «Квітникарі-аранжувальники» Смотрицької ЗОШ I-III ст. ім. Мелетія Смотрицького Дунаєвецького району;

– гурток «Квітникарі-аранжувальники» Шепетівського МЦЕНТУМ.

Крім цього, путівками до Всеукраїнського табору оздоровлення та відпочинку «Юннат» нагороджено по одному найактивнішому вихованцю кожного з цих гуртків (Наказ НЕНЦ від 03.03.2011 року № 16).

З 2 по 4 березня 2011 року у Київському Палаці дітей та юнацтва відбувалась Друга міжнародна виставка «Сучасні навчальні заклади – 2011», організаторами якої були Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Національна академія педагогічних наук України і кампанія «Виставковий світ». Захід проводився з метою узагальнення і всебічного представлення широкій громадськості, педагогам, фахівцям, науковцям, органам державної влади і управління досвід інноваційної діяльності освітніх закладів, їх здобутки, вивчення і обговорення пріоритетних проблем подальшого удосконалення навчального процесу.

За завданням облуправління освіти і науки, делегація працівників обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, яку очолювала методист закладу Зотова Олена Василівна, представила на виставці позашкільну освіту Хмельниччини.

В експозиції Хмельницького ОЕНЦУМ були представлені друковані посібники інформаційно-методичного і навчально-виховного змісту, матеріали з досвіду роботи педагогічного колективу з питань впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій в навчально-виховний

процес, організації і проведення дослідницької роботи на навчально-дослідних земельних ділянках, організації діяльності учнівських лісництв, створення закладу сприяння здоров'ю дітей, методичні рекомендації з питань роботи літніх оздоровчих таборів праці і відпочинку школярів, профорієнтації старшокласників на сільськогосподарські професії, поради щодо проведення профілактичної роботи в навчальних закладах з питань запобігання наркоманії, СНІДу та інших шкідливих проявів серед неповнолітніх.

Також було представлено ілюстрований стендовий матеріал, де відображалась організаційно-методична і навчально-виховна робота обласного ЕНЦУМ, діяльність на його базі експериментального майданчика Національної академії педагогічних наук з питань методичного забезпечення екологічної освіти і виховання та формування екологічної культури підростаючого покоління, впровадження у навчально-виховний процес позашкільних навчальних закладів новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Прогресивні педагоги і науковці – учасники виставки з Білорусії, Росії, Польщі, інших країн та різних регіонів України із зацікавленістю знайомились з виставковими матеріалами і схвально відгукувались про їх актуальність, відзначали високу якість та змістовність підготовки надрукованих Хмельницьким ОЕНЦУМ методичних розробок, рекомендацій, порад, навчально-методичних та навчальних посібників природознавчого змісту «В гармонії з природою», «Юннати Хмельниччини» за редакцією директора ХОЕНЦУМ В.В. Климчука, «Орнітофауна Хмельницької області» за редакцією керівника гуртків юних орнітологів ХОЕНЦУМ В.О. Новака, «Довідник юнната» за редакцією відомих педагогів-натуралістів Національного ЕНЦУМ Любові Манорик та Сергія Клименка, «Організація і зміст еколога-натуралістичної та дослідницької роботи з учнями і юннатами на шкільних навчально-дослідних земельних ділянках» за редакцією методиста ХОЕНЦУМ О.В. Зото-

вої, «Екологічне виховання учнів у процесі дослідницької роботи» та «Дослідницька робота учнів з екології в позашкільних установах і школах» за редакцією відомого українського науковця-натураліста Г.П. Пустовіта, «Риби, земноводні, плазуни і звірі Хмельниччини», «Птахи Хмельниччини» та «Річки Хмельниччини» за редакцією керівника гуртків юних зоологів ХОЕНЦУМ В.Д. Говоруна і журналіста О.О. Тимощука, «Заповідні перлини Хмельниччини», «Екологічна освіта на Хмельниччині», «Червона книга України: рослини Хмельниччини» за редакцією групи місцевих науковців і педагогів та ін.

За підсумками Другої міжнародної виставки «Сучасні навчальні заклади – 2011», її організатори відповідно оцінили діяльність Хмельницького ОЕНЦУМ і нагородили заклад Дипломом та Почесною грамотою за активну участь в інноваційній модернізації національної системи освіти і плідну організаторську роботу по інноваційному розвитку системи освіти.

Крім цього, Національна Академія педагогічних наук України нагородила Хмельницький обласний ЕНЦУМ Почесною грамотою за вагомий внесок у розвиток освіти та виховання підростаючого покоління в регіоні, створення інноваційної навчально-методичної літератури та посібників з освіти в галузі навколишнього середовища.

14 березня 2011 року підведено підсумки Всеукраїнського конкурсу навчально-дослідних земельних ділянок, що проводився у попередньому році з ініціативи Національного ЕНЦУМ.

Юні дослідники з Шепетівського міського ЦЕНТУМ, які представляли Хмельниччину, вийшли в число переможців і здобули III місце. За активну участь у конкурсі та змістовно оформлені дослідницькі роботи, їх позашкільний заклад та його НДЗД Національний ЕНЦУМ нагородив дипломом III ступеня (Наказ НЕНЦ від 14.03.2011 року № 21).

З 17 по 18 березня 2011 року на базі Національного еколога-натуралістичного центру учнівської молоді відбувся заключний тур Всеукраїнського конкурсу май-

стерності педагогічних працівників позашкільних закладів «Джерело творчості» у номінації «Заступник директора – 2010», організаторами якого були Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти.

Переможець обласного етапу заходу – заступник директора Хмельницького ОЕНЦУМ Демчук Л.О взяла участь в його очному етапі.

За підсумками участі в заключному (очному) етапі Всеукраїнського конкурсу «Джерело творчості», Леся Олександрівна отримала статуетку грецької богині перемоги «Ніка» і була нагороджена Грамотою Інституту інноваційних технологій і змісту освіти за вагомий особистий внесок у розвиток позашкільної освіти України, впровадження інноваційних педагогічних технологій у навчально-виховний процес.

Також вона була нагороджена Листами подяки Інституту гуманітарно-технічної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова та Інституту екології економіки і права за високий професіоналізм, творчу, самовіддану працю, особистий внесок у розвиток позашкільної освіти в Україні. Крім цього, Демчук Л.О. отримала ще й цінний подарунок від Національного ЕНЦУМ.

Управління освіти і науки Хмельницької ОДА представило заступника директора з навчально-виховної роботи обласного ЕНЦУМ Демчук Л.О. до нагородження нагрудним знаком «Відмінник освіти України».

До весни 2011 року Хмельницький ОЕНЦУМ завершив передачу навчальним закладам області книги природознавчого змісту «Річки Хмельниччини» (автори – ентузіасти В.Д. Говорун і О.О. Тимошук).

Загальний тираж переданих книг становив 1500 примірників, в тому числі 500 книг, надрукованих згідно з рішенням ХХІІІ сесії п'ятого скликання Хмельницької обласної ради від 26 травня 2010 року № 7-28/2010р. за кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в рамках обласної акції «Шкільна екологічна бібліотека».

Книги призначались для безкоштовного забезпечення ними всіх шкільних бібліотек, дитячих об'єднань еколого-натуралістичного профілю, задоволення потреб педагогічних працівників загальноосвітніх та позашкільних навчально-виховних закладів області, процесу екологічної освіти і виховання та формування екологічної культури підрастаючого покоління. Навчальний посібник «Річки Хмельниччини», якого також творили і педагоги та школярі нашого краю, став яскравим продовженням серії природознавчих книг, які ХОЕНЦУМ надрукував у попередні роки.

Відповідно до Орієнтовного плану всеукраїнських і міжнародних масових заходів з учнівською та студентською молоддю Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена, Інститут біохімії ім. О.В. Палладіна, Ботанічний сад ім. О.В. Фоміна та Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України протягом 2010-2011 навчального року провели Всеукраїнський Інститут біологічних стажувань обдарованих школярів з чотирьох напрямків:

- ботанічні стажування;
- біохімічні стажування;
- гідробіологічні стажування;
- зоологічні стажування.

До участі у біологічних стажуваннях (2011-2012 навчальний рік) на другий рік навчання організаторами Інституту запрошені юні дослідники:

– Понятовський Петро, учень 9 класу Шепетівського НВК № 1. Базовий напрям – регуляція обміну речовин (Інститут біохімії ім. О.В. Палладіна).

– Остапчук Аліна, учениця 9 класу Шепетівського НВК № 1. Базовий напрям – генетика (Інститут біохімії ім. О.В. Палладіна).

– Носова Марина, учениця 9 класу Шепетівського НВК № 1. Базовий напрям – регуляція обміну речовин (Інститут біохімії ім. О.В. Палладіна).

В столиці знову підвели підсумки участі школярів країни в заходах заочного етапу щорічного Всеукраїнського конкур-

су-огляду внутрішнього та зовнішнього озеленення навчальних закладів «Галерея кімнатних рослин», де шепетівські натуралісти гідно представляли Хмельниччину.

Конкурс-огляд проводився з метою залучення дітей і підлітків до роботи з озеленення та благоустрою території, формування екологічної культури особистості, активізації пізнавальної, творчої і просвітницької діяльності учнів, покращення стану внутрішнього та зовнішнього озеленення загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів.

Відповідно до рішення журі заходу, Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України нагородив Грамотами Клімчук Наталію, ученицю 10 класу, загальноосвітнього пансіону I-III ступенів, Новіцьку Ольгу, ученицю 8-А класу ЗОШ I-III ступенів № 4 ім. Валі Котика, Федорчук Юлію, ученицю 10-А класу НВК «ЗОШ I-III ст.-гімназія» і вихованців екологічного гуртка ЗОШ I-III ст. № 6 міста Шепетівки – за змістовно проведеною ними практичну та теоретичну роботу з внутрішнього і зовнішнього озеленення навчальних закладів.

Листами подяки Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді нагороджено Черняк Катерину, Орловську Олену, Мазурця Миколу, Мазурець Анну, вихованців гуртка «Квітникарі-аранжувальники» Шепетівського міського ЦЕНТУМ та Осирко Олександру і Марченко Марію, учениць 8 класу Шепетівської ЗОШ I-II ст. № 3, за проведеною ними змістовну практичну роботу з внутрішнього та зовнішнього озеленення навчальних закладів.

Путівками до Всеукраїнського табору оздоровлення та відпочинку «Юннат» нагороджено переможців конкурсу-огляду – Новіцьку Ольгу, ученицю 8-А класу ЗОШ I-III ступенів № 4 ім. Валі Котика та Федорчук Юлію, ученицю 10-А класу НВК «ЗОШ I-III ст.-гімназія» міста Шепетівки, за проведеною ними на високому рівні практичну роботу з внутрішнього і зовнішнього озеленення навчальних закладів.

З 21 березня до 26 березня 2011 р. школярі Хмельниччини брали участь у проведенні весняної сесії Всеукраїнської заочної біологічної школи (відділення біологія та хімія). Відповідно до наказу Національного ЕНЦУМ від 26 березня 2011 р. № 27 «Про підсумки проведення весняної сесії Всеукраїнської заочної біологічної школи 2011 року» свідоцтво (за підписом директора Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, доктора педагогічних наук, професора Вербицького В.В.) випускнику Всеукраїнської заочної біологічної школи 2011 року (відділення біологія) з відміткою «відмінно» видано Катрію Владиславу Богдановичу, учню 11 класу Кам'янець-Подільського ліцею.

Взяти участь у роботі Всеукраїнської заочної біологічної школи (2011-2012 навчальний рік), на другий рік навчання запросили учнів, які відвідали осінню та весняну сесії ВЗБШ 2010-2011 року навчання.

В березні цього ж року підведено підсумки Національного етапу IV Міжнародного екологічного конкурсу «Світ, зачарований тишею», який проводився Національним ЕНЦУМ з метою формування цілісної системи екологічного мислення та екологічної свідомості школярів через поглиблення знань в сфері екології, створення умов для творчого підходу до розв'язання сучасних екологічних проблем. Організатори заходу висловили щирі подяки за добре проведеною організаційну роботу по залученню дітей та молоді до конкурсу ряду навчальних закладів Хмельниччини:

– Грицівській ЗОШ I-III ст. Шепетівського району.

– Кам'янець-Подільській ЗОШ I-III ст. № 15.

– Кам'янець-Подільській ЗОШ I-III ст. № 7.

– Староушицькій СЗОШ I-III ст. екологічного напрямку Кам'янець-Подільського району.

– Сковородівській ЗОШ I-III ст. Старокостянтинівської районної ради.

– Шепетівському НВК ЗОШ I-III ст. – гімназії.

Дитячі творчі роботи переможців з Хмельниччини, що посіли перші місця в Національному турі в усіх номінаціях, його організаторами були направлені до Польщі для участі у IV Міжнародному екологічному конкурсі «Світ, зачарований тишею».

З 4 по 7 квітня 2011 року група школярів Хмельниччини – переможців заочного туру у складі Сукач Ніни, учениці Коськівської ЗОШ I-III ст. та Войтинського Олександра, учня Грицівської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району, Байталюк Юлії, учениці Мушкунинецької ЗОШ I-III ст. та Чорного Дмитра, учня Шатавського НВК Дунаєвського району, взяли участь у фіналі конкурсу «Всеукраїнський юнацький водний приз» – національному етапі Міжнародного конкурсу «Stockholm Junior water priter Prize», який проводився на базі хімічного факультету Національного технічного університету України «Київського політехнічного інституту».

Організатори заходу прагнули залучити до вирішення проблем забруднення водних ресурсів, нестачі питної води і раціонального її використання якомога більше дітей та об'єднати інтелектуальні й творчі здібності молоді для розробки інноваційних рішень для вирішення теперішніх і майбутніх проблем з водою.

Заснований конкурс у Швеції як «Стокгольмський юнацький водний приз» і тому нагороди його переможцям під час Світового водного тижня у шведській столиці Стокгольмі за традицією вручає особисто Її Королівська Високість Принцеса Вікторія.

Журі визнало переможцями у номінації «За краще екологічне дослідження» роботу «Характеристика екологічного стану якості вод у річці Хоморі шляхом дослідження їх фізико-хімічних показників» Ніни Сукач з Косівської ЗОШ I-III ст. та Олександра Войтинського з Грицівської ЗОШ I-III ст. Шепетівського району і нагородило портативною газовою плитою еколого-натуралістичний гурток переможців.

За активну участь у конкурсі всі його учасники та їх наукові керівники отримали дипломи учасників та цінні призи.

Школярі і юннати Хмельниччини – активні учасники Всеукраїнського науково-освітнього проекту «Мікроскопічні водорості – показники екологічного стану довкілля», який проводився з метою залучення дітей та підлітків до роботи, спрямованої на виконання наукової теми Інституту ботаніки «Різноманіття водоростей України», Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного Національної академії наук України.

Відповідно до підсумків заочного етапу заходу, Інститут ботаніки нагородив Грамотою вихованця гуртка «Юні екологи» Смотрицької ЗОШ I-III ст. Дунаєвського району Гаврищука Михайла за високий рівень виконання дослідницької роботи на тему «Дослідження екологічних груп водоростей».

28 квітня 2011 року на базі обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді відбувся обласний збір юних натуралістів Хмельниччини, в якому взяли участь юннатівські делегації з 18 районів та 6 міст області.

Захід проводився відповідно до завдань Плану комплексних заходів з екологічної освіти і виховання та формування екологічної культури учнівської молоді навчальних закладів Хмельницької області на 2011-2015 рр., наказу управління освіти і науки облдержадміністрації від 15 лютого 2011 року № 108-но «Про проведення обласного збору юних натуралістів» та з метою підвищення ефективності і якості проведення в навчальних закладах області еколого-натуралістичної та дослідницько-експериментальної роботи і формування екологічної культури неповнолітніх.

Захист юннатами власних дослідницьких робіт під час конкурсів збору в секціях юних садоводів, зоологів-тваринників та бджолярів показав високий рівень підготовки його юних учасників, їх прагнення вивчати і досліджувати навколишнє природне середовище під керівництвом педагогів та науковців.

Виходячи з результатів проведення обласного збору юних натуралістів, організатори відмітили активну участь в його заходах дитячих делегацій і педагогічних пра-

цівників з навчальних закладів Білогірського, Віньковецького, Волочиського, Городоцького, Деражнянського, Дунаєвецького, Ізяславського, Кам'янець-Подільського, Красилівського, Летичівського, Полонського, Славутського, Старокостянтинівського, Старосинявського, Хмельницького, Чемеровецького, Шепетівського районів та міст Кам'янця-Подільського, Нетішина, Славути, Старокостянтинова, Хмельницького і Шепетівки.

Управління освіти і науки облдержадміністрації нагородило Грамотами ряд педагогічних працівників навчальних закладів області за досягнутий ними високий рівень організації дослідницько-натуралістичної роботи школярів та вагомий особистий внесок в екологічну освіту і виховання та формування екологічної культури підростаючого покоління:

– Говоруна Валентина, вчителя біології Хмельницького колегіуму № 16;

– Нагурну Оксану Василівну, вчителя біології Летавського НВК Чемеровецького району;

– Франчук Оксану Василівну, вчителя біології Шарівської ЗОШ І-ІІІ ст. Ярмолинського району;

– Колісецького Петра Івановича, вчителя трудового навчання Білогірського НВК;

– Савечко Світлану Володимирівну, вчителя біології Купільської ЗОШ І-ІІІ ст. Волочиського району;

– Новак Любов Миколаївну, вчителя біології Голосківської ЗОШ І-ІІІ ст. Летичівського району;

– Данилюк Тетяну Іванівну, вчителя біології Кременчуківської ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району;

– Боденчука Василя Пилиповича, вчителя біології В'язовецької ЗОШ І-ІІІ ст. Білогірського району;

– Токман Наталью Антонівну, вчителя біології Нетішинської ЗОШ І-ІІІ ст. № 2;

– Дереш Тетяну Василівну, вчителя біології і хімії Пилипо-Олександрівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Віньковецького району;

– Голик Тетяну Олександрівну, керівника гуртків Славутського міського центру

еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді;

– Ющишину Тетяну Валеріївну, вчителя біології Лісоводської ЗОШ І-ІІІ ст. Городоцького району;

– Начичко Ольгу Василівну, вчителя хімії Старокостянтинівської ЗОШ І-ІІІ ст. № 2;

– Вараву Іванну Йосипівну, вчителя біології Орлинецької ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району;

– Ткачук Марію Олексіївну, вчителя біології Лозівської ЗОШ І-ІІІ ст. Деражнянського району;

– Тихонюк Наталью Степанівну, вчителя біології гімназії № 2 м. Хмельницького;

– Шилюк Олену Анатоліївну, вчителя біології Кустовецької ЗОШ І-ІІІ ст. Полонського району;

– Попілову Ірину Миколаївну, керівника гуртків Шепетівського міського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді;

– Король Євгенію Василівну, вчителя біології Криківської ЗОШ І-ІІ ст. Чемеровецького району;

– Клочковську Антоніну Дмитрівну, вчителя біології Врублівецької ЗОШ І-ІІІ ст. Кам'янець-Подільського району;

– Загоруйко Оксану Іванівну, вчителя біології Білогірського НВК;

– Григорова Ігора Миколайовича, директора Масівецької ЗОШ І-ІІ ст. Хмельницького району;

– Сеника Олексія Леонідовича, вчителя біології Летичівського НВК № 2;

– Янюк Тетяну Олександрівну, вчителя біології Западинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Красилівського району;

– Гергелabu Світлану Володимирівну, керівника гуртків Дунаєвецької районної станції юних натуралістів;

– Драчук Галину Петрівну, вчителя біології Сквородківської ЗОШ І-ІІІ ст. Старокостянтинівського району;

– Сиву Алісу Ігорівну, вчителя біології Цвітоського НВО Славутського району.

З метою підвищення ефективності і якості організації та проведення в закладах освіти учнівської еколого-натуралістичної, дослідницько-експериментальної

та природоохоронної роботи, заохочення до юннатівського руху учнівської молоді, Хмельницьким ОЕНЦУМ були нагороджені цінними подарунками, Грамотами і Листами подяки школярі-переможці та активні учасники обласного збору юннатів Хмельниччини:

Секція юних зоологів-тваринників:

За I місце – Віняр Тетяна, учениця 10 класу гімназії № 2 м. Хмельницького (кер. – вчитель біології Тихонюк Наталія Степанівна).

За II місце – Кравчук Ірина, учениця 8 класу Кустовецької ЗОШ I-III ст. Полонського району (кер. – вчитель біології Шилук Олена Анатоліївна) та Грицюк Ігор, учень 8 класу Пилипо-Олександрівської ЗОШ I-III ст. Віньковецького району (кер. – вчитель біології Дереш Тетяна Василівна).

За III місце – Солтис Діана, учениця 8 класу Врублівецької ЗОШ I-III ст. Кам'янець-Подільського району (кер. – вчитель біології Клочковська Антоніна Дмитрівна) і Ніверчук Анна, вихованка гуртка «Акваріуміст-початківець» Шепетівського міського ЦЕНТУМ (кер. – керівник гуртків Попілова Ірина Миколаївна) та Бучковська Ольга, учениця 9 класу Криківської ЗОШ I-II ст. Чемеровецького району (кер. – вчитель біології Король Євгенія Василівна).

Секція юних бджолярів:

За I місце – Прохорчук Віталій, учень 11 класу Кременчуківської ЗОШ I-III ст. Красилівського району (кер. Данилюк Тетяна Іванівна).

За II місце – Тутова Дарина, учениця 8 класу Нетішинської ЗОШ I-III ст. № 2 (кер. – вчитель біології Токман Наталія Антонівна) та Назарук Микола, учень 11 класу В'язовецької ЗОШ I-III ст. Білогірського району (кер. – вчитель біології Боденчук Василь Пилипович);

За III місце – Урсатій Іван, учень 6 класу Пилипо-Олександрівської ЗОШ I-III ст. Віньковецького району (кер. – вчитель біології Дереш Тетяна Василівна), Єфимович Ольга, учениця 8 класу, вихованка гуртка «Юні друзі природи» Славутського міського ЦЕНТУМ (кер. керівник гуртків Голик Тетяна Олександрівна), Земляк Олександра,

учениця 11 класу Лісоводської ЗОШ I-III ст. Городоцького району (кер. – вчитель біології Ющишина Тетяна Валеріївна), Крикун Катерина, учениця 8 класу Старокостянтинівського ліцею (кер. – вчитель хімії Начичко Ольга Василівна), Верхогляд Світлана, учениця 8 класу Орлинецької ЗОШ I-III ст. Шепетівського району (кер. – вчитель біології Варава Іванна Йосипівна), Стрельбіцький Юрій, учень 8 класу Лозівської ЗОШ I-III ст. Деражнянського району (кер. – вчитель біології Ткачук Марія Олексіївна).

Секція «Сади Хмельниччини»:

За I місце – Вишнівський Олександр, член гуртка «Юні екологи» Білогірського НВК «ЗОШ I-III ст. ім. І.О. Ткачука, гімназія» (кер. – вчитель біології Загоруйко Оксана Іванівна).

За II місце – Геренко Анастасія, учениця 8 класу Масівецької ЗОШ I-II ст. Хмельницького району (кер. – вчитель біології Григоров Ігор Миколайович) та Сенік Віталій, учень 8 класу Летичівського НВК № 2 (кер. – вчитель біології Сенік Олексій Леонідович).

За III місце – Янюк Аліна, учениця 3 класу Западинської ЗОШ I-III ст. Красилівського району (кер. – вчитель біології Янюк Тетяна Олександрівна), Хитряк Діана, вихованка гуртка «Юні садоводи» Дунаєвецької районної станції юних натуралістів (кер. – керівник гуртка Гергелаба Світлана Володимирівна), Шокот Тетяна, учениця Сквородківської ЗОШ I-III ст. Старокостянтинівського району (кер. – вчитель біології Драчук Галина Петрівна), Міронішин Олександр, учень 10 класу Цвітоського НВО Славутського району (кер. – вчитель біології Сива Аліса Ігорівна).

Листами подяки Хмельницького обласного ЕНЦУМ були нагороджені школярі та юннати – активні учасники обласного збору:

Секція «Сади Хмельниччини»:

– Джурко Андрій, вихованець гуртка «Юні лісівники-дендрологи» Славутського міського ЦЕНТУМ;

– Шафінський Андрій, учень 11 класу Пасічниського НВК «ЗОШ I-III ст., агротехнічний ліцей» Старосинявського району;

– Вичавка Іванна, учениця 11 класу Ленковецької ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району;

– Шевчук Віта, учениця 8 класу Війтовецької ЗОШ І-ІІІ ст. Волочиського району;

– Наконечна Анастасія, учениця 9 класу Чорниводської ЗОШ І-ІІІ ст. Городоцького району;

– Яготин Віталій, вихованець гуртка «Юні друзі природи» Старокостянтинівської гімназії;

– Франтічук Ольга, учениця 9 класу Рогізнянської ЗОШ І-ІІІ ст. Кам'янець-Подільського району;

– Чупрій Дарія, учениця 9 класу Гусятинської ЗОШ І-ІІІ ст. Чемеровецького району;

– Франкова Валентина, учениця 6 класу Теліжинецької ЗОШ І-ІІ ст. Ізяславського району;

– Малик Андрій, учень 11 класу Кам'янець-Подільської ЗОШ І-ІІІ ст. №12.

Секція юних зоологів-тваринників:

– Мельничук Аліна, учениця 11 класу Іршиківської ЗОШ І-ІІІ ст. Старокостянтинівського району;

– Чугвера Ярослав, учень 7 класу Голосківської ЗОШ І-ІІІ ст. Летичівського району;

– Дорожко Олександр, учень 10 класу Старокостянтинівської ЗОШ І-ІІІ ст. № 1;

– Вишемірська Анна, вихованка гуртка «Основи біології» Дунаєвської районної станції юних натуралістів;

– Царук Олена, учениця 7 класу Крупецького НВК Славутського району;

– Фріюк Андрій, учень 9 класу Колісецької ЗОШ І-ІІІ ст. Теофіпольського району;

– Гаврилюк Артем, учень 7 класу Криштопільської ЗОШ І-ІІ ст. Волочиського району;

– Шмат Богдан, учень 8 класу Нетішинської ЗОШ І-ІІІ ст. № 2;

– Березницький Дмитро, учень 7 класу Чотирбоцької ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району;

– Олексюк Надія, учениця 9 класу Кошелівської ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району;

– Ярмолюк Ярослава, учениця 10 класу Кам'янець-Подільського ліцею № 18.

Секція юних бджолярів:

– Верещинська Валентина, учениця 9 класу, вихованка гуртка «Юні хіміки» Дунаєвської районної станції юних натуралістів;

– Мартинович Назарій, учень 6 класу Кам'янець-Подільської ЗОШ І-ІІІ ст. № 11;

– Головатий Володимир, учень 9 класу Сокальської ЗОШ І-ІІІ ст. Кам'янець-Подільського району;

– Романюк Діана, учениця 9 класу Чорнянської ЗОШ І-ІІІ ст. Чемеровецького району;

– Балійчук Микола, учень 8 класу Поліської ЗОШ І-ІІІ ст. Ізяславського району;

– Мельник Аліса, учениця Лозівської ЗОШ І-ІІ ст. Волочиського району;

– Ковальчук Володимир, учень 9 класу Мукарівської ЗОШ І-ІІІ ст. Славутського району;

– Ковальчук Віта, учень 9 класу Немиринецької ЗОШ І-ІІІ ст. Старокостянтинівського району.

Всі юні учасники збору отримали свої нагороди (Грамоти, Листи подяки, книги природоохоронного змісту «Річки Хмельниччини», «Заповідні перлини Хмельниччини», «Юннати Хмельниччини») і задоволення від творчих змагань і спілкування з однодумцями та перебування в Хмельницькому обласному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді.

Відповідно до наказу управління освіти і науки Хмельницької облдержадміністрації від 11 квітня 2011 року № 256 та з метою забезпечення належних санітарно-гігієнічних і естетичних вимог до утримання територій навчальних закладів, поліпшення санітарного стану довкілля, озеленення садиб дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів педагогічні та дитячі колективи нашого краю брали активну участь у проведенні заходів щорічної всеукраїнської акції з благоустрою «За чисте довкілля».

Педагогічні працівники та юннати обласного ЕНЦУМ також стали активними учасниками заходів акції і їх трудолюбивими руками було очищено від різноманітного сміття й приведено в порядок територію на площі 2,5 га., ліквідовано 2 не-

санкціонованих сміттєзвалища на прилеглих вулицях, висаджено 105 дерев та 115 кущів, упорядковано зелені насадження дендраріїв, декоративних кущів «зеленої огорожі» і прибрано в саду, а на навчально-дослідних ділянках виконано весняно-польові роботи.

З 25 по 29 квітня 2011 року на V Всеукраїнському зборі учасників екологічних експедицій, походів, польових практик на базі біосферного заповідника «Асканія Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна Національної академії аграрних наук України Чаплинського району Херсонської області, наш край представляла команда юних натуралістів Хмельницького обласного ЕНЦУМ, яку супроводжувала керівник гуртків закладу Петраш Юлія Володимирівна.

З раннього ранку до пізнього вечора, під керівництвом науковців і педагогів Херсонського ОЦЕНТУМ, учасники експедиції знайомилися з екосистемами степової природної зони півдня України, здійснювали навчальні екскурсії до ділянок цілинного степу та екосистем певного ступеню антропогенного впливу, навчалися новому і намагалися поділитися власним досвідом природоохоронної роботи.

За дні перебування на Херсонщині юннати Хмельниччини відкрили для себе і пізнали багато нового і несподіваного.

З 17 по 20 травня 2011 року команда юних лісівників Михлянської ЗОШ І-ІІІ ст. Ізяславського району у складі Шкоднік Тетяни, Фадєєвої Іванни і Колосінського Віталія, яких очолював керівник учнівського лісництва, директор школи Лисюк Михайло Анатолійович, була учасником V Всеукраїнського зльоту учнівських лісництв на Кіровоградщині, де гідно представила учнівські лісництва Хмельниччини.

Захід проводився Національним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України спільно з Державним лісовим агентством України та Кіровоградським обласним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді з метою формування професійної спрямованості учнівської молоді в сфері сучасного лісо-

вого господарства, посилення природоохоронного потенціалу лісів, залучення молоді до продуктивної праці у Міжнародний рік лісів.

За підсумками роботи зльоту, команда юних лісівників Ізяславщини увійшла в число кращих учнівських лісництв України.

За активну участь у заході і продемонстрований високий рівень підготовки в галузі лісогосподарської справи, колектив Михлянських юних лісівників нагороджено Грамотою Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді та кубком учасника V Всеукраїнського зльоту учнівських лісництв. А за участь у конкурс-захисті науково-дослідницьких робіт дев'ятикласниця Шкоднік Тетяна також отримала Грамоту Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді та кубок учасника V Всеукраїнського зльоту учнівських лісництв.

Юні лісівники Михлянської ЗОШ І-ІІІ ст. на цьому важливому форумі ще раз засвідчили високий рівень організації діяльності учнівського лісництва у школі, набутих знань лісової справи і практичних умінь виконання лісогосподарських робіт, любов до природи рідного краю і усвідомлену сумлінну дитячу працю, спрямовану на збереження і примноження лісових багатств.

З 24 травня по 26 травня 2011 року Хмельницький ОЕНЦУМ забезпечив організоване проведення на базі закладів освіти і науки Хмельниччини міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: територія партнерства», яка відбулася під егідою Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України і Хмельницької обласної державної адміністрації.

Конференція проводилась з метою ознайомлення її учасників з надбаннями освітян і науковців Хмельниччини зі створення в навчальних закладах освітніх інформаційних – телекомунікаційних систем, обміну досвідом щодо їх практичного використання для потреб навчально-виховного процесу, професійної підготовки учнівської та студентської молоді, а також

визначення перспектив розвитку інформаційно-телекомунікаційних мереж в системі освіти і науки України, впливу новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій на підвищення ефективності і якості навчального процесу, забезпечення стабільного взаємообміну інформацією, освітніми та науковими ресурсами, забезпечення рівного доступу учнів і студентів, педагогів та науковців до якісних джерел знань.

Програмою заходу було передбачено творчу роботу на базі Хмельницького інституту післядипломної педагогічної освіти, Хмельницького національного університету, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, фінансово-економічного та політехнічного коледжів, вищого професійного училища № 4, обласних центрів еколого-натуралістичної та науково-технічної творчості учнівської молоді, спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ст. № 29 м. Хмельницького та НВК села Малинич Хмельницького району.

Учасники конференції, яких привітав перший віце-президент Національної академії педагогічних наук України Василь Мадзігон, протягом трьох днів зацікавлено знайомились з діючими локальними комп'ютерними мережами інформаційних систем навчальних закладів, їх технічним оснащенням, наявними в них електронними засобами навчання та науково-освітніми ресурсами, сформованими науковцями і вчителями нашого краю на основі сучасних інформаційних джерел і власних творчих напрацювань, організацією навчальної та науково-методичної роботи.

Цікавими та змістовними були презентації практичної діяльності освітніх і наукових закладів та доповідачів з 22 областей України, котрі не лише демонстрували свої надбання, а й переконливо пропонували власне бачення шляхів розвитку інформаційно-телекомунікаційних систем та впровадження новітніх інформаційних-телекомунікаційних технологій в навчально-виховний процес і можливості їх раціонального використання для забезпечення потреб його учасників в джерелах якісних знань.

Особливу увагу викликало ефективне

використання цифрових технологій та портативних комп'ютерів (ноутбуків) мобільних комп'ютерних кабінетів, веб-камер і відеозв'язку, широкоформатних плазмових TV з функціями моніторів, мультимедійних технічних засобів навчання, телекомунікаційних радіомереж з швидкісним інтернетом Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді (директор Климчук В.В.), спеціалізованої загальноосвітньої школи № 29 (директор Стремеський С.Ф.) та Малиницького навчально-виховного комплексу (директор Гусар В.Б.), які за допомогою ТОВ «Інфоком» та «Ікс-сіті» стали одними із піонерів цього напрямку діяльності.

Продемонстровані науковцями Хмельницького національного університету та Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії інформаційно-телекомунікаційні технології навчання викликали не лише професійну зацікавленість і схвалення учасниками заходу, а й засвідчили їх безумовну перспективність та гостру потребу в них навчальних закладів.

Педагогічний колектив Хмельницького ВПУ № 4 (директор Тихонюк П.В.), організовуючи навчально-виховний процес майбутніх будівельників та автомаїстрів, раціонально і ефективно поєднав творче використання сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій з екологічною освітою і вихованням, вивченням загальноосвітніх предметів та повноцінною професійною підготовкою.

В роботі конференції приймали участь начальник управління освіти і науки Хмельницької облдержадміністрації Очеретянко В.І., заступник начальника управління освіти і науки Попик О.Ф., ректор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії Шоробура І.М., проректор Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти Соловей М.В., проректор Хмельницького національного університету Шинкарук О.М. і декан факультету прикладної математики та комп'ютерних технологій Ковальчук С.С. та завідувач кафедри радіоелектронних апаратів і телекомунікаційних систем цього університету

Троцишин І.В., завідувачка відділом методичної роботи Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Драган О.А., директор Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Климчук В.В., генеральний директор ТОВ «Хмельницькінфоком» Боярчук Ю.І., керівники освітніх програм компанії Майкрософт в Україні Курченко Яна і Кочарян Артур та понад 50 вітчизняних науковців і педагогів.

Всі науково-педагогічні матеріали конференції опубліковано за кошти ХОЕНЦУМ в міжнародному науково-технічному журналі «Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах» (№ 1 2011 р.) Хмельницького національного університету, примірники якого отримали всі автори наукових і педагогічних публікацій та учасники заходу.

За сприяння Летичівського райво (начальник відділу Івасюк Микола Михайлович) для гостей нашого краю була організована цікава і пізнавальна екскурсія Меджибізьким національним заповідником, яка стала для кожного з них відкриттям нової сторінки героїчної і трагічної історії нашого народу.

Конференція стала яскравим свідченням важливості і актуальності процесу глобальної інформатизації начальних закладів, гостроти проблем матеріально-технічного, програмного та кадрового забезпечення потреб навчально-виховного процесу загальноосвітніх і позашкільних закладів та науково-педагогічної діяльності вищої школи, усвідомленого й наполегливого прагнення учнівської та студентської молоді до володіння новітніми інформаційно-телекомунікаційними технологіями, здатними забезпечити повноцінний доступ до необхідних науково-освітніх ресурсів.

Враховуючи результати проведення конференції «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: територія партнерства» і відгуки її учасників та вагомі особисті внески ряду місцевих педагогічних і наукових працівників у підготовку й проведення її заходів, Хмельницький ОЕНЦУМ 27 травня

2011 року звернувся до управління освіти і науки Хмельницької обласної державної адміністрації та дирекції Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді з клопотаннями про нагородження Грамотами цих педагогів і науковців.

Відповідно до підсумків проведення Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: територія партнерства» 31 травня 2011 року ряд працівників закладів освіти і науки Хмельниччини були нагороджені Грамотами Національного ЕНЦУМ та Грамотами управління освіти і науки Хмельницької ОДА.

Готуючись до цієї конференції, Хмельницький ОЕНЦУМ в місцевому ТОВ «Поліграфіст-2», за сприяння Національного ЕНЦУМ, надрукував книгу інформаційно-довідкового змісту «Натуралісти України», присвячену 20-річчю проголошення Незалежності України та 60-річчю створення Хмельницької обласної станції юних натуралістів і ряду СЮН України.

До процесу її наполегливого створення долучились десятки керівників і педагогів-активістів юннатівської роботи ЕНЦУМ, ЦЕНТУМ та СЮН всіх областей країни і Національного ЕНЦУМ, які терпляче допрацьовували і неодноразово надсилали матеріали Хмельницькому ОЕНЦУМ.

В повноколірній і яскраво ілюстрованій світлинами книзі, яка вийшла з друку за редакцією д.п.н., професора, директора НЕНЦУМ В.В. Вербицького, вміщено загальні відомості про всі діючі позашкільні заклади еколого-натуралістичного профілю, всіх їх керівників і педагогічні колективи, інформаційно-аналітичні матеріали про навчально-матеріальні бази та творчі дитячі еколого-натуралістичні об'єднання, досягнення в юннатівській роботі і проблеми, над вирішенням яких працюють натуралісти України та перспективи їх майбутньої діяльності.

25 травня 2011 року, під час роботи Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: територія партнерства», Хмельницький ОЕНЦУМ безкоштов-

но передав книги в усі обласні ЕНЦУМ, ЦЕНТУМ, СЮН та КРЦЕНТУМ. А ще книги «Натуралісти України» отримав Національний ЕНЦУМ для поповнення бібліотек і забезпечення ними потреб еколого-натуралістичних закладів України, презентацій та пропаганди юннатівського напрямку роботи.

Книга «Натуралісти України» отримала високу оцінку освітянських очільників і ряд схвальних відгуків від колег-позашкільників.

26-28 травня 2011 року в Національному ЕНЦУМ завершувався VI Всеукраїнський конкурс експериментально-дослідницьких робіт з природознавства «Юний дослідник», що проводився для дітей дошкільного віку та учнів віком 9-11 років, в якому взяли участь юні дослідники області.

Відповідно до рішення журі, за перше місце у конкурсі було нагороджено Грамотою Національного ЕНЦУМ Коленчук Дарину, вихованку гуртка «Плеттіня з верби» та Шишову Віталіну, вихованку гуртка «Юні кінологи» Шепетівського міського ЦЕНТУМ, за роботу «Аніматерапія: вплив спілкування з тваринами на стан здорових та хворих дітей».

Крім цього, за активну участь у конкурсі Грамотами Національного ЕНЦУМ також нагороджено:

– Яцюк Тетяну, ученицю 6 класу Нетишинської ЗОШ I-III ст. № 1, за роботу «Дослідження руху за світлом дифенбахії прекрасної»;

– Шеманську Діану, ученицю 5 класу Дунаєвецької ЗОШ I-III ст. № 3, за роботу «Блакитні перлини Дунаєвеччини»;

– Добреньку Ярославу, ученицю 5 класу Іванковецького НВК Хмельницького району, за роботу «Історія рідного села Іванковець»;

– Сідневу Алісу, ученицю 6 класу Деражнянського НВК № 2, за роботу «Вплив зубної пасти на стан зубів».

З 26 травня по 28 травня 2011 року школярі Хмельниччини – переможці очного етапу Всеукраїнського конкурсу учнівського науково-дослідницького про-

ектування та винахідництва були запрошені в місто Київ і взяли участь в очному етапі заходу на базі Національного ЕНЦУМ:

– в секції «Екологія та проблеми довкілля» – Криворчук Руслан, учень 9 класу НВК № 3 м. Шепетівки (Тема: «Екологія та проблеми довкілля»).

– в секції «Точні науки (математика, фізика)» – Самар Євгенія, учениця 10 класу Шепетівської ЗОШ I-III ст. № 4 (Тема: «Правильні та зірчасті многогранники»).

– в секції «Біологічні науки про (зоологія, ботаніка)» – Остапенко Вадим, учень 9 класу Славутського НВК ЗОШ I-III ст. – гімназія № 5». (Тема: «Розвиток і поширення шкідників на різних сортах яблуні домашньої в умовах забрудненого радіонуклідами довкілля»).

З 22 червня по 1 липня 2011 року в роботі Міжнародної зміни юних натуралістів «З природою у серці» на базі Всеукраїнського табору оздоровлення та відпочинку «Юннат», поряд з учнівськими делегаціями з 26 регіонів України, Республіки Білорусь, Республіки Молдови і Російської Федерації, приймала участь юннатівська делегація Хмельниччини у складі п'яти кращих юннатів Шепетівського МЦЕНТУМ, нагороджених безкоштовними путівками – Агаповова В'ячеслава, Мазурця Миколи, Черняка Андрія, Кузіна Володимира та Мазурець Анни.

Для учасників цієї табірної зміни було організовано і проведено цікаві екскурсії, відвідування театрів і музеїв, визначних пам'яток історії та культури міста-героя Києва. Також організатори заходу залучали дітей до навчання у профільних гуртках, участі у майстер-класах і круглих столах з обміну досвідом еколого-натуралістичної і науково-дослідницької роботи під керівництвом науковців.

За підсумками роботи зміни, керівнику гуртків Шепетівського міського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Семенишиній Ганні Валентинівні як учасниці, яка пройшла навчання у Школі міжнародного обміну досвідом, під час проведення II Міжнародної зміни літнього оздоровлення у Всеукраїнському

профільному таборі оздоровлення та відпочинку «Юннат», видано Сертифікат визначеного зразка.

Відповідно до підсумків участі школярів і юннатів Хмельниччини у Всеукраїнському заочному конкурсі дитячого малюнку «Зоологічна галерея», що проводився з метою розвитку бережливого ставлення дітей до природи, активізації творчої художньої активності учнівської молоді в анімалістичному жанрі, нагороджено безкоштовною путівкою до Всеукраїнського профільного табору оздоровлення та відпочинку Національного ЕНЦУМ «Юннат» ученицю Старокостянтинівської гімназії Дмитрієву Мирославу (за роботу «Тварини Червоної книги України»).

За високу художню виразність конкурсних робіт, оригінальність та креативність творчого пошуку, Грамотами Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді нагороджено ряд школярів області – учасників конкурсу:

– Хлонь Ольгу, ученицю Пашковецької ЗОШ I-III ст. Старокостянтинівського району;

– Тоскалюк Діану, ученицю Григорівської ЗОШ I-III ст. Старокостянтинівського району;

– Муху Анастасію, ученицю Старокостянтинівської гімназії;

– Залуцьку Вікторію, ученицю Яблунівської ЗОШ I-III ст. Деражнянського району;

– Мошуру Дарину та Туркан Ганну, учениць Шепетівського загальноосвітнього пансіону;

– Клей Вікторію, ученицю Киликиївського НВК Славутського району;

– Пігольчук Олесю, ученицю Горицького НВК Славутського району;

– Сидорука Василя, учня Волочиської ЗОШ I-III ст. № 5;

– Цебрій Аліну, ученицю Копачівської ЗОШ I-III ст. Деражнянського району;

– Кузінович Руслану, ученицю Шепетівської ЗОШ I-III ст. № 3;

– Костелеву Олену, вихованку гуртка «Дивограй» Славутського МЦЕНТУМ;

– Кудряшову Олену та Хайнецьку Ольгу, учениць Нетішинської ЗОШ I-III ст. № 1.

Юні кролівники Хмельниччини були ще й активними учасниками Всеукраїнської трудової акції «Кролик», яка протягом 2010-2011 навчального року проводилась в навчально-виховних закладах України.

За активну участь у трудовій акції «Кролик» та досягнуті високі результати в науково-дослідницькій і практичній діяльності в галузі кролівництва, Грамотами Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді нагороджено двох школярів Дунаєвецького району (одного учня 6 класу Нестеровецької ЗОШ I-III ст. – найактивнішого учасника акції, вихованця шкільного гуртка «Юні натуралісти» та Польовик Анну, ученицю 9 кл. Сокілецької ЗОШ I-II ст.).

Активність та продуктивність праці школярів Дунаєвеччини і досягнуті ними високі результати у кролівничій справі та участі в Акції, черговий раз переконливо засвідчили про їх непереборне бажання займатися кролівництвом і отримувати омріяні результати.

Підведено підсумки участі юних екологів Хмельниччини у Національному етапі, присвяченого 50-річчю першого польоту людини в космос, щорічного Міжнародного дитячого екологічного форуму «Зелена планета», який проводився з метою всебічного сприяння розвитку дитячої та юнацької творчості в сфері екології, розвитку молодіжної та дитячої дипломатії, спрямованої на досягнення громадської злагоди, миру та толерантності. Від навчальних закладів Хмельницької області на 9 номінацій форуму було надіслано 183 творчих роботи.

Організатори заходу визнали найактивнішою учнівську молодь Хмельниччини. Переможцями Національного туру Міжнародного дитячого екологічного форуму «Зелена планета» в номінаціях учнівських робіт було визнано:

– «Природа – безцінний дар, один на всіх» – Ошарову Янну, ученицю 10 класу Шепетівської ЗОШ I-III ст. № 6 та Кугаєвецьку ЗОШ Чемеровецького району (за II місце);

– «Життя лісу та долі людей» – Юшко Наталію, ученицю ЗОШ I-III ст. № 6 м. Ше-

петівки (за I місце) та Рачок Дарію, ученицю ЗОШ I-III ст. № 6 м. Шепетівки і Ковальського Ярослава, учня 9 класу ЗОШ № 12 м. Кам'янця-Подільського (за II місце);

– «Зелена планета очима дітей» – Норкіну Анастасію, ученицю Ходоровецької ЗОШ I-III ст. Кам'янець-Подільського району, Волколупа Богдана, учня Старокостянтинівської ЗОШ I-III ст. № 4 та Данилюк Алісу, ученицю 7 класу Вихрівської ЗОШ I-II ст. Дунаєвецького району (за III місце);

– «Еко-об'єктив» – Хінальську Мар'яну, ученицю Хмельницької ЗОШ I-III ст. № 22 (за II місце), Сліщук Анастасію, ученицю Кам'янець-Подільської гімназії, Добросельську Діану, ученицю Приворотської ЗОШ I-III ст. Кам'янець-Подільського району та Романця Ярослава, учня Веснянської ЗОШ I-III ст. Старокостянтинівського району (за III місце);

– «Сучасні технології на службі природи» – Гайсюка Владислава, учня 10 класу Жовтневої ЗОШ I-III ст. Кам'янець-Подільського району (за I місце).

– «Природа. Культура. Екологія» – театральну студію «Мельпомена» Жовтневої ЗОШ I-III ст. Кам'янець-Подільського району за п'єсу-повчання «Під маскою» (за I місце).

В ознаменування 20-річчя проголошення незалежності України, працівники Хмельницького ОЕНЦУМ забезпечили підготовку навчального посібника краєзнавчого змісту для учнівської та студентської молоді нашого краю «Історія міст і сіл Хмельниччини» (за працями Ю.Й.Сіцінського та М.І.Теодоровича), якого творчо упорядковував відомий на Хмельниччині журналіст Олексій Олександрович Тимошук.

Рецензентами книги, яка отримала рекомендацію до друку та гриф Національної академії педагогічних наук України, були Тронько Петро Тимофійович, Герой України, доктор історичних наук, професор, академік Національної академії наук України і Баженов Лев Васильович, доктор історичних наук, професор, академік Української академії історичних наук (УАІН), директор Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при

Кам'янець-Подільському національному університеті ім. Івана Огієнка та Пустовіт Григорій Петрович, доктор педагогічних наук, професор, вчений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти Національної академії педагогічних наук України, а також науковий керівник експериментального майданчика НАПН України на базі Хмельницького ОЕНЦУМ.

У посібнику «Історія міст і сіл Хмельниччини», котрий вийшов загальним тиражем 1000 екземплярів, вперше об'єднані в одній книзі відомості про населені пункти сучасної Хмельниччини, зібрані і систематизовані батьками подільського та волинського краєзнавства Юхимом (Євфимієм) Йосиповичом Сіцінським і Миколою Івановичем Теодоровичем, які в кінці XIX – на початку XX століть видали окремі книги під назвами: «Приходы и церкви Подольской епархии» та «Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии».

Книга містить короткі розповіді про географічне положення і природні умови, історію заснування та розвитку міст і сіл, які входили до церковних приходів колишньої Волинської і Подільської губерній, а нині входять до сучасної Хмельниччини. Вміщені тут і відомості природознавчого, етнографічного, культурологічного та фольклорно-звичаєвого характеру, ряд світлин і багато старовинних малюнків.

Особливістю видань, на основі яких укладена книга, є те, що для їх підготовки автори залучили велику кількість свідчень та розповідей тогочасних мешканців нашого краю, а також інформацію, почерпнуту із архівних джерел, деякі з яких нині вже безповоротно втрачені. І хай свідчення учасників конкретних подій після передачі з покоління в покоління набули деякої схожості з легендами, вони не втратили головного – істинної сутності. А творче поєднання у Ю. Сіцінського та М. Теодоровича народних переказів з архівними матеріалами викристалізувало чітку картину минувшини кожного поселення, про яке йдеться у книзі.

За радянських часів ці унікальні краєзнавчі праці зникли і стали недоступними для широкого загалу, а професор Ю.Й. Сі-

цінський за свої труди зазнав від більшовиків чимало утисків і переслідувань, конфіскації всього майна, безпідставних арештів і тюрем, що підірвало йому здоров'я, позбавлення заслуженої пенсії і доживання віку у злиднях.

У незалежній Україні необхідно було б відновити історичну справедливість і переглянути праці видатних краєзнавців, аби відкрити це живильне джерело для наступних поколінь дослідників, краєзнавців та й просто тих людей, котрі цікавляться своїм краєм.

Ось ці фактори і непереборне бажання повернути землякам правду про наше минуле, стали для обласного ЕНЦУМ, О.О. Тимощука та однодумців вирішальними у справі підготовки до видання «Історії міст і сіл Хмельниччини» на основі праць священників-краєзнавців Юхима Сіцінського і Миколи Теодоровича та їх сподвижників.

Для здійснення цього задуму знадобилося чимало зусиль, адже в книгах авторів розповіді про населені пункти ділилися за уїздами та благочинними округами. Території ж окремих благочинь нині входять до різних районів, а ряд міст, селищ і сіл Волині та Поділля розподілені між областями. Виходячи з цього, й було прийняте рішення дотримуватися сучасного адміністративно-територіального поділу, розмістивши розповіді про міста і села області в алфавітному порядку у межах районів, що є зручнішим і звичнішим для читача.

Загалом же виклад текстів у книзі зроблено у відповідності до оригіналів праць Юхима Сіцінського та Миколи Теодоровича з дотриманням авторських особливостей і сучасного правопису слів, але із незначними скороченнями, що не впливають на загальний зміст матеріалу.

Ця, без перебільшення, унікальна книга розрахована на широке практичне використання вчителями, школярами, викладачами вузів, студентами, краєзнавцями Хмельниччини та небайдужими людьми, що цікавляться минулим малої батьківщини. Вона стала логічним продовженням, надрукованих обласним ЕНЦУМ у попере-

дні роки, навчальних посібників природничо-краєзнавчого змісту «Риби, земноводні, плазуни і звірі Хмельниччини» (2007 р.), «Заповідні перлини Хмельниччини» (2008 р.), «Птахи Хмельниччини» (2009 р.) «, «Річки Хмельниччини» (2010 р.).

Навчальний посібник «Історія міст і сіл Хмельниччини» (за працями Ю.Й. Сіцінського та М.І. Теодоровича), надрукований зусиллями ХОЕНЦУМ і безкоштовно переданий для всіх учнівських і студентських бібліотек навчальних закладів області, тепер став відродженим та доступним для кожного, цікавим і цілющим джерелом нових і цілком достовірних знань сторічної давності про наш прекрасний край.

21 вересня 2011 року на базі Хмельницького ОЕНЦУМ відбулася обласна дитяча науково-практична конференція, яка проводилась з метою залучення обдарованих учнів до проведення експериментально-дослідницької роботи з різних напрямків екології, біології, сільського і лісового господарства та підтримки їх творчої діяльності, підвищення ефективності і якості дитячої дослідницько-натуралістичної роботи, удосконалення співпраці педагогів загальноосвітніх та позашкільних навчально-виховних закладів з науковцями.

В конференції приймали участь кандидат біологічних наук, директор ботанічного саду Хмельницького Національного університету Казімірова Л.П., доцент кафедри екології Хмельницького Національного університету Єфремова О.О., методист з біології та екології Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти Мирна Л.А., фахівці народного господарства: головний спеціаліст відділу лісового та мисливського господарства Хмельницького обласного управління лісового господарства Клок Є.А., начальник відділу організації виробництва маркетингу продукції рослинництва та тваринництва головного управління агропромислового розвитку Хмельницької ОДА Сердюк В.С., керівник учнівського лісництва, директор Масівецької ЗОШ І-ІІ ст. Хмельницького району Григоров І.М., директор Михлянської ЗОШ І-ІІІ ст.

Ізяславського району Лисюк М.А., вчитель біології Летавського НВК Чемеровецького району Нагурна О.В., вчитель біології Западинської ЗОШ I-III ст. Красилівського району Янюк Т.О., педагогічні працівники Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, вчителі закладів освіти області.

На захід прибуло, понад десяток юних дослідників природи, які продемонстрували високий рівень виконання дослідницьких робіт, активно дискутували з науковцями, обмінювались досвідом роботи та отримали відповідні нагороди від обласного ЕНЦУМ.

Всі школярі – учасники конференції мали можливість зробити власні наукові доповіді про проведені ними науково-дослідницькі роботи, використовуючи надані їм технічні засоби (персональні комп'ютери, локальну мережу Інтернет, мультимедійний проектор, дошку, широкоформатні демонстраційні монітори), дискутувати з учасниками конференції, захищати результати своїх досліджень і власну думку, отримувати консультації, поради та пропозиції науковців щодо виконання робіт.

Учасники конференції уважно заслухали і жваво обговорили кожну доповідь юних дослідників. Ученими і вчителями було дано аналітичну оцінку дитячим науково-дослідницьким роботам, запропоновано виконавцям внести в них відповідні корективи.

Значну увагу науковцями та фахівцями галузей сільського і лісового господарства, які консультували юних дослідників, було звернуто на допущені недоліки та позитивні сторони представлених робіт, а також запропоновано їх виконавцям відповідну наукову допомогу у продовженні ними експериментально – дослідницької роботи.

За продемонстровані глибокі знання, творчий підхід, змістовність і високий рівень виконання дитячих науково – дослідницьких робіт та активну участь в роботі обласної дитячої науково-практичної конференції, Хмельницький обласний ЕНЦУМ нагородив Грамотами та цінними подарунками ряд її юних учасників:

Секція екології та біології:

– Григорчук Олену, ученицю 11 класу Білогірського НВК з творчою роботою «Вплив шуму на організм людини» (керівник роботи – вчитель біології Володін Віктор Іванович);

– Демчишину Наталію, ученицю 9 класу Хропотівської ЗОШ I-III ст. Чемеровецького району з творчою роботою «Антропогенний вплив на озеро «Вікнина» (керівник роботи – вчитель біології Подушак Антоніна Василівна);

– Катериненко Олександрю, ученицю 8 класу СЗОШ I-III ст. № 9, ІКТ «Успіх» м. Славути з творчою роботою «Видовий склад та місця зростання первоцвітів Славутського лісництва» (керівник роботи – вчитель біології Болкун Галина Леонідівна);

– Коваль Крістину, ученицю 11 класу НВК № 2 м. Хмельницького з творчою роботою «Дослідження динаміки статистичних даних, щодо функціонального стану зорового аналізатора учнів НВК №2» (керівник роботи – вчитель біології Карнаухова Марина Миколаївна);

– Клімчука Олександра, учня 9 класу ЗОШ I-III ст. № 1 м. Славути з творчою роботою «Моніторинг стану ботанічної пам'ятки природи загальнодержавного значення Терембіжі» (керівник роботи – вчитель біології Катериненко Анатолій Валентинович);

– Магарян Ганну, ученицю 11 класу Білогірського НВК з творчою роботою «Вплив рослин з інсектицидними властивостями на шкідників кімнатних рослин» (керівник роботи – вчитель біології Баранчук Ольга Яківна);

– Марчук Марину, ученицю 11 класу СЗОШ I-III ст. № 9, ІКТ «Успіх» м. Славути з творчою роботою «Біонвазія галінсоги в урбосистемі м. Славути» (керівник роботи – вчитель біології Болкун Галина Леонідівна);

– Матвійчук Віту, ученицю 11 класу ЗОШ I-III ст. № 1 м. Старокостянтинів з творчою роботою «Основні джерела забруднення м. Старокостянтинів» (керівник роботи – вчитель біології Грищенкова Маргарита Михайлівна);

– Румак Юлію, ученицю 11 класу Середньої ЗОШ I-III ст. Шепетівського району

з творчою роботою «Біоекологічні особливості та спроби селекції рідкісних та цінних видів рослин урочища» (керівник роботи – вчитель біології і хімії Зведенюк Микола Андрійович);

– Собур Світлану, ученицю 10 класу Старосинявського НВК з творчою роботою «Вплив фізіологічно-активних речовин на укорінення, ріст і розвиток рослин» (керівник роботи – вчитель біології Трончук Євгенія Андріївна);

– Фортова Бориса, учня 10 класу Голосківської ЗОШ І-ІІІ ст. Летичівського району з творчою роботою «Значення Центральнобузького екологічного коридору у забезпеченні і збагаченні регіонального біорізномаяття» (керівник роботи – вчитель хімії Новак Володимир Олександрович);

– Шайду Олену, ученицю 10 класу Деражнянського НВК з творчою роботою «Постава та профілактика її порушень» (керівник роботи – вчитель біології Бондар Лариса Петрівна).

Секція сільського та лісового господарства:

– Гончаренко Івана, учня 10 класу Хоровецького НВК Славутського району з творчою роботою «Вплив біопрепарату «Байкал ЕМ-1-У» на стан і продуктивність посівів цукрових буряків сорту Уладівський ЧС-35» (керівник роботи – вчитель хімії Рубаль Тетяна Василівна);

– Жосан Ольгу, ученицю 10 класу Струзької ЗОШ І-ІІІ ст. Новоушицького району з творчою роботою «Вирощування саджанців декоративних порід дерев і кущів та використання їх в озелененні населених пунктів» (керівник роботи – керівник гуртка юних екологів будинку дитячої творчості Швець Юлія Іванівна);

– Факас Ангеліну, ученицю 11 класу Летацького НВК Чемеровецького району з творчою роботою «Сортовивчення та оцінка смакових якостей картоплі» (керівник роботи – вчитель біології Подушак Антоніна Василівна);

– Мельник Юлію, ученицю 10 класу ЗОШ І-ІІІ ст. № 7 м. Кам'янець-Подільського з творчою роботою «Аналіз стану *Sorbus Torminalis* в умовах м. Кам'янець-

Подільського» (керівник роботи – вчитель біології Познюк Наталія Йосипівна);

– Саламаху Олесю, ученицю Кадиевецької ЗОШ І-ІІІ ст. Кам'янець-Подільського району з творчою роботою «Екологічні проблеми і особливості природокористування свого краю» (керівник роботи – вчитель основ здоров'я Будник Світлана Дмитрівна);

– Сивак Анастасію, ученицю 11 класу ТБЛ м. Хмельницького з творчою роботою «Біологія сосни чорної в Хмельницькій області та її властивості» (керівник роботи – вчитель біології Мацкул Оксана Василівна);

– Шокот Тетяну, ученицю 10 класу Сквородківської ЗОШ І-ІІІ ст. Старокостянтинівського району з творчою роботою «Мульчування помідор» (керівник роботи – вчитель біології Драчук Галина Петрівна).

Всіх інших школярів – учасників заходу було нагороджено Листами подяки Хмельницького ОЕНЦУМ:

Секція екології та біології:

– Ясінську Дарину, ученицю 8 класу Цвітоського НВО Славутського району з творчою роботою «Рослини – захист від радіації» (керівник роботи – вчитель біології Сива Аліса Ігорівна);

– Артёмову Олесю, ученицю 9 класу Волочиської ЗОШ І-ІІІ ст. №3 з творчою роботою «Біоенергія і екологія» (керівник роботи – вчитель біології Борко Ольга Василівна);

– Безпалько Катерину, ученицю 10 класу Дашковецької НВК Вінковоцького району з творчою роботою «Малі річки» (керівник роботи – вчитель географії Масна Валентина Миколаївна);

– Вірик Наталію, ученицю 10 класу Городоцької ЗОШ І-ІІІ ст. №4 з творчою роботою «Дерев'яні рослини нашого краю»;

– Козу Оксану, ученицю 10 класу Бальковецької ЗОШ І-ІІІ ст. Волочиського району з творчою роботою «Вода-джерело життя» (керівник роботи – вчитель хімії Зволінська Оксана Ярославівна);

– Масного Олександра, учня Городоцької гімназії з творчою роботою «Національ-

ний природний парк «Подільські Товтри» (керівник роботи – вчитель основ здоров'я Масна Марія Антонівна);

– Присяжнюк Оксану, ученицю 11 класу Полонської ЗОШ I-III ст. №2 з творчою роботою «Екологічні наслідки аварії на Чорнобильській АЕС» (керівник роботи – вчитель біології Веселова Наталя Володимирівна.);

– Реву Олесю, ученицю 8 класу Михиринецької ЗОШ I-III ст. Теофіпільського району з творчою роботою «Там річка в'ється у долині» (керівник роботи – вчитель біології Швидка Галина Василівна).

Секція сільського та лісового господарства:

– Ковальчука Павла, учня Славутського міського ЕНЦУМ з творчою роботою «Дослідження ерозійних процесів на території Славутщини» (керівник роботи – керівник гуртка Ковальчук Валентина Трохимівна);

– Кривицьку Віту, ученицю 11 класу Грушківського НВК «ЗОШ I-III ст. і агротехнічний лицей» Кам'янець-Подільського району з творчою роботою «Вплив площі живлення на урожайність часнику» (керівник роботи – викладач Подільського державного аграрно-технічного університету Бучковська Ніна Петрівна);

– Молодецького Артура, учня 11 класу Кременчуківської ЗОШ I-III ст. Красилівського району з творчою роботою «Аналіз асортименту та дослідження якості різновидів меду на стихійних ринках міста Красилова» (керівник роботи – вчитель біології Данилюк Тетяна Іванівна);

– Сеніка Віталія, учня 9 класу Летицького НВК № 2 з творчою роботою «Шкільний сад» (керівник роботи – вчитель біології Сенік Олексій Леонідович);

– Трояна Вадима, учня 11 класу Догалівської СЗОШ I-III ст. Білогірського району з творчою роботою «Вітаміни і їх роль в обміні речовин та значення для росту і розвитку кролів» (керівник – роботи вчитель біології Троян Галина Олександрівна);

– Таранушенко Марію, ученицю 10 класу Нетішинської ЗОШ I-III ст. №1 з творчою роботою «Вплив пасінкування

на продуктивність перцю солодкого» (керівник роботи – вчитель біології Яцюк Наталя Петрівна);

– Чуканя Вадима, учня 10 класу Дашківського НВК Старосинявського району з творчою роботою «Особливості видового різномайття рослин лісового урочища «Березина»» (керівник роботи – вчитель біології Чукань Наталія Дмитрівна).

Ряд педагогів, які забезпечили високий рівень знань школярів- учасників конференції та підготовлених ними дитячих науково-дослідницьких робіт, були відзначені Грамотами і Листами подяки управління освіти і науки Хмельницької облдержадміністрації.

Проведення цього заходу обласним ЕНЦУМ засвідчило прагнення обдарованих школярів виконувати творчу експериментально-дослідницьку роботу під керівництвом науковців та досвідчених фахівців народного господарства, отримувати нові знання, уміння та визнання результатів своєї діяльності серед ровесників, однокласників і дорослих, а також показало гостру потребу в належній підтримці державою обдарованих дітей та цього напрямку творчої дитячої науково-дослідницької роботи.

3 вересня 2011 року, за ініціативою ХОЕНЦУМ та з метою поглиблення знань учнів і вихованців закладів освіти про навколишнє середовище і природні багатства рідного краю, вивчення ними їстівних та отруйних грибів, які ростуть у нас на Поділлі та Поліссі, оголошено проведення обласного дитячого еколого-натуралістичного конкурсу «Гриби Хмельниччини», основними завданнями якого стало:

– ознайомити дітей та учнівську молодь Хмельниччини з їстівними та отруйними грибами, які ростуть на території області, навчити їх правильно збирати та використовувати для побутових потреб;

– провести вивчення і дослідження процесу росту і розвитку грибів та природних умов, в яких вони ростуть, детально описати і виготовити їх якісні кольорові світлини, що відображають кожного виявленого гриба та його природне середовище;

– розвиток пізнавальних інтересів і спостережливості, прагнення пізнати та оцінити красу і багатства природи рідного краю;

– залучення учнів до участі в еколого-натуралістичних заходах та виховання в них дбайливого ставлення до природи, формування екологічної культури особистості.

Взяти участь у конкурсі запрошено всі учнівські колективи загальноосвітніх і позашкільних навчально-виховних закладів області.

Витрати на проведення конкурсу віднесено за рахунок Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді.

За матеріалами конкурсу намічено у 2012 році створення навчального посібника «Гриби Хмельниччини», де будуть вміщені кращі творчі дитячі роботи, для забезпечення ним всіх закладів освіти області.

9-10 листопада 2011 року в м. Києві в Національній академії педагогічних наук України Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді на методологічному семінарі «Інформаційно-комунікаційні технології навчання: стратегії розвитку і досвіду впровадження» та Загальних зборах на тему «Інформатизація освіти в Україні: стан, проблеми, перспективи» успішно і змістовно представляв виставку науково-методичних та практичних результатів і досягнень педагогічного колективу за період реалізації спільного проекту Національної АПН і Хмельницького ОЕНЦУМ «Позашкільна освіта: науково-методичне забезпечення» та діяльності з 1994 року експериментального майданчика Академії на базі закладу під керівництвом доктора педагогічних наук, професора, вченого секретаря Відділення теорії та історії педагогіки НАПН України Г.П. Пустовіта.

Запрошення хмельницьких натуралістів на таку важливу наукову виставку в Академію засвідчило, що завдяки тісній творчій співпраці і реалізації спільних науково-освітніх проектів відбулись істотні якісні зрушення в навчально-методичній

та навчально-виховній діяльності педагогічного колективу цього профільного позашкільного закладу, що неодноразово відмічалось освітянами і науковцями нашої області та на всеукраїнському рівні під час участі Хмельницького ОЕНЦУМ у проведенні науково-педагогічних заходів, національних та міжнародних тематичних виставок і науково-практичних конференцій.

В експозиції ХОЕНЦУМ, яку підготували і представляли науковцям України методист закладу Зотова Олена Василівна і керівник гуртків Петраш Юлія Володимирівна, були яскраво розкриті напрямки інноваційної діяльності обласного позашкільного еколого-натуралістичного закладу щодо впровадження новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій навчання і забезпечення їх раціонального використання для всіх учасників навчально-виховного процесу, представлено навчальну літературу та методичні розробки еколого-натуралістичного змісту, яку натуралісти готували і видавали спільно з науковцями, матеріали набутого педагогами досвіду співпраці з науковцями.

За період співпраці хмельницьких натуралістів зі столичними науковцями для школярів і студентів, педагогів та науковців нашого краю, обласним ЕНЦУМ було підготовлено, організовано друкування і безкоштовно передано в заклади освіти області 16 навчальних посібників природничо-краєзнавчого змісту загальним тиражем понад 22000 примірників, а електронний варіант Збірника навчально-методичних матеріалів Хмельницького ОЕНЦУМ з питань екологічної освіти і виховання та формування екологічної культури підростаючого покоління, яким тривалий час користуються педагоги і методисти Хмельниччини, сьогодні також став надбанням позашкільних еколого-натуралістичних закладів України.

В експозиції виставки висвітлено як в ХОЕНЦУМ реалізувався спільний з НАПНУ інформаційно-телекомунікаційний проект, що з 2007 року забезпечило кожному юннату і педагогу закладу вільний доступ до

сучасних джерел інформації і обміну нею з допомогою мережі Інтернет та можливості раціонально здобувати сучасні якісні знання. Набутий досвід інноваційної роботи став надбанням для інших педагогів і науковців під час проведення 25-26 травня 2011 року на базі Хмельницького ОЕНЦУМ засідань і круглих столів міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: територія партнерства».

Експозиція виставки хмельничан продемонструвала, як за результатами інноваційної діяльності в галузі освіти і науки заклад став лауреатом Національних науково-педагогічних виставок-презентацій «Інноватика в сучасній освіті», Всеукраїнських акцій «Флагмани освіти і науки України», «Золота когорта позашкільників» та здобув у 2000 році – II-ге місце, а в 2010 році – I-ше місце у Всеукраїнському конкурсі-огляді роботи навчально-дослідних земельних ділянок і отримав ряд заслужених нагород від Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та Національної академії педагогічних наук України.

Провідні науковці і освітяни-учасники цього непересічного Всеукраїнського науково-педагогічного форуму з цікавістю знайомились з експозицією натуралістів-позашкільників Хмельниччини і констатували вагомий внесок педагогічного колективу Хмельницького обласного ЕНЦУМ у забезпечення реалізації науково-освітніх проектів, здобутків навчально-методичної та навчально-виховної роботи, регулярно і ефективно пропагування інноваційних напрямків діяльності експериментального майданчика Національної АПН на базі профільного позашкільного закладу, а ще пропонували свої варіанти співпраці з натуралістами Хмельниччини.

Адже для науково-педагогічної, навчально методичної і навчально-виховної діяльності в Хмельницькому ОЕНЦУМ, зусиллями його колективу створена і постійно підтримується в доброму стані відповідна навчально-матеріальна база та підготовлено висококваліфіковані педагогічні кадри.

Сьогодні, для потреб реалізації науково-педагогічних проектів експериментального майданчика НАПН України, навчально-виховного процесу в дитячих еколого-натуралістичних об'єднаннях, організаційно-масової і навчально-методичної роботи, як з юннатами так і педагогами – учасниками методичних заходів, використовуються ряд якісних ТЗН.

У розпорядженні педпрацівників і методистів ХОЕНЦУМ 16 сучасних комп'ютерів, в тому числі 13 ноутбуків «ASUS», мультимедійний проектор «Leater LX 402» з екраном, 6 телевізорів, в тому числі 2 широкоформатні плазмові телевізори з функціями моніторів і цифровими портами «SAMSUNG» та «LG-42 PCIRV-ZJ/TJ-VGA 42», відеокамера «SONY» і інша відео та аудіотехніка.

Діє в ХОЕНЦУМ власна бездротова локальна мережа Інтернет «Unnat radio», яка забезпечує кожному юннату в будь-якому кабінеті закладу вільний доступ до світової мережі. Локальна радіомережа Інтернет розрахована на 50 персональних комп'ютерів, підключена до загальної освітньої мережі і коштує закладу 50 гривень щомісячно.

Серйозна увага приділена збереженню та розвитку матеріально-технічної бази, створення належних умов для навчання і виховання гуртківців закладу та роботи педагогічних працівників. Окрім якісного ремонту навчальних приміщень, тут збудовано власну газову тепло-генераторну з 2 сталевими котлами «Рівнетерм-80», КПД яких складає 91%, що цілком забезпечує теплом всі навчальні і господарські корпуси.

Для догляду за навчально-дослідною земельною ділянкою та забезпечення транспортних потреб використовується трактор колісний МТЗ-80 Л з комплектом причіпної і навісної техніки, автомобіль-самоскид ГАЗ-САЗ-3507 та вантажно-пасажирський автомобіль ВАЗ-21043, які постійно утримуються в справному стані і регулярно експлуатуються для власних потреб ХОЕНЦУМ та потреб інших навчальних закладів.

Заклад має власну, збережену від зазіхань бізнесменів і чиновників, навчально-дослідну земельну ділянку площею 2,06 га, де є окремі ділянки лікарських рослин та колекцій, закритого ґрунту, селекційний і виробничий відділи, запроваджено польову і овочеву сівозміни. Тут є ягідник, виноградник, плодовий сад, пасіка, «зелений клас» з альтанкою, овочеві погребі.

В 2002 році введено в дію теплицю і викопано глибоку криницю.

Із загальної площі землі закладу під будинками, приміщеннями і спорудами – 0,11123 га, під газонами, доріжками, площадками та господарським двором – 0,3234 га, під навчально-дослідними ділянками – 1,51224 га, в т.ч. орна земля – 0,53 га. Сад з навчальною пасікою – 0,718274 га, під ягідником – 0,045 га, квітниками – 0,0576 га.

Сад плодових дерев нараховує 75 яблунь, 5 груш, 20 вишень, 6 слив, 4 грецьких горіхи, 3 черешні та інші. Крім цього є 15 ясенів, 11 ялин в т.ч. 5 сріблястих, 2 верби, 4 клени, 6 акацій, 12 лип, 6 беріз, 50 каштанів, 3 дуби та інші деревонасадження і кущова «зелена огорожа».

Для роботи юннатів у закритому ґрунті є стаціонарна скляна навчальна теплиця площею 102,66 кв.м. та 2 парники площею 12 кв.м.

Навчальна пасіка має 8 вуликів з бджолосім'ями. Екологічна стежка по території закладу має протяжність 0,5 км.

Сьогодні в Хмельницькому ОЕНЦУМ діють відділи: організаційно-методичної роботи (завідувач – Важельська К.О.), біології (завідувач – Зотова О.В.), сільськогосподарський (завідувач – Петраш Ю.В.), екологічний (завідувач – Гораль О.О.), працюють 13 педпрацівників, кожен з яких має вищу педагогічну освіту. 5 педагогів – Відмінники освіти України.

Для потреб гурткової роботи в закладі обладнані кабінети біології, валеології, охорони природи, квітництва, акваріумістики, садівництва, бджільництва, молодшого шкільного віку, профорієнтації, конференц-зал, навчальна теплиця. Крім того тут обладнано музей хліба, му-

зей кімнатних рослин, кабінет методичної роботи.

Поряд з Хмельницьким обласним ЕНЦУМ важливу роль в еколого-натуралістичній роботі відіграють Кам'янець-Подільський міський ЕНЦУМ, Шепетівський і Славутський міські центри еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді та Дунаєвецька районна станція юннатів, педагогічні колективи яких забезпечують систематичну координацію юннатівської роботи в місцевих закладах освіти і активну та результативну участь дитячих колективів в масових еколого-натуралістичних заходах, здійснюють пошук обдарованих дітей і залучення їх до участі в дослідницько-натуралістичній роботі.

Сьогодні колектив Хмельницького ОЕНЦУМ наполегливо працює над вирішенням завдань, визначених Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», вимогами чинних законодавчих актів та актів Президента і Кабінету Міністрів України, наказів та листів МОНМС України, завдань і вимог Хмельницької обласної ради та управління освіти і науки Хмельницької ОДА, директив і рекомендацій Національного ЕНЦУМ:

- виконання вимог засновників та завдань Плану комплексних заходів з екологічної освіти і виховання та формування екологічної культури учнівської молоді Хмельницької області на 2011-2015 рр.;

- забезпечення відповідності змісту координаційно-методичної діяльності та еколого-натуралістичної роботи педагогічного і дитячого колективу закладу основним завданням позашкільної освіти та пріоритетним напрямкам роботи-природоохоронному, дослідницько-експериментальному, реабілітаційно-оздоровчому і профорієнтаційному;

- організоване проведення та інформаційно-методичний супровід міжнародних і Всеукраїнських масових еколого-натуралістичних заходів, науково-освітніх програм та проектів;

- підвищення методичної та педагогічної майстерності, оновлення змісту та під-

вищення ефективності і якості методичної роботи працівників закладу з навчальними закладами області;

- активізація видавничої діяльності та роботи із засобами масової інформації;

- вишукування, виявлення, вивчення, узагальнення, пропагування, розповсюдження і поширення та запровадження прогресивного й перспективного педагогічного досвіду з питань екологічної освіти і виховання учнівської молоді, методичної діяльності, регулярне оновлення матеріалів інформаційно-методичного змісту з питань еколого-натуралістичної роботи з навчальних закладах області;

- раціональне використання електронних ТЗН і власного електронного сайту в Інтернет та досягнення ефективної співпраці з навчальними закладами за рахунок використання сучасних інформаційно-телекомунікаційних освітніх технологій;

- підтримка діяльності педагогів-ентузіастів юннатівської роботи та очолюваних ними дитячих об'єднань-гуртків, клубів, УАТО, УВБ, учнівських лісництв, екологічних загонів, агітбригад та ін.;

- залучення обдарованих юннатів до участі в дослідницько-натуралістичній роботі за завданнями і під керівництвом вчених, в дитячих науково-практичних конференціях, юннатівських зборах, науково-освітніх проектах і програмах, конкурсах-захистах МАН та ВЗБШ;

- біологізація навчально-виховного процесу в закладах освіти та забезпечення надання гуртківцям рівного доступу до сучасних джерел додаткових якісних знань;

- профілізація напрямків гурткової та профорієнтаційної роботи з гуртківцями в ЕНЦУМ і рСЮН;

- збереження і розвиток мережі дитячих об'єднань еколого-натуралістичного профілю, навчально-дослідних ділянок, метеорологічних майданчиків, музеїв (куточків) Хліба, кімнатних рослин, навчальних теплиць, парників, екологічних стежок;

- активізація співпраці з державними і громадськими організаціями, які спеціалізуються на проблемах екології, участі в

роботі ДЕП (дитячого екологічного парламенту), юнацьких секцій УТОП та інших дитячих громадських екологічних об'єднань, екологічних приймалень та віталень;

- залучення кращих юннатів до участі в діяльності Всеукраїнської літньої школи передового досвіду юннатівської роботи та оздоровлення переможців і активістів еколого-натуралістичних заходів у Всеукраїнському таборі «Юннат» на базі Національного ЕНЦУМ;

- збереження та поліпшення навчально-матеріальної бази шляхом поповнення її сучасними технічними засобами навчання для впровадження новітніх освітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій, навчальними приладдями і обладнанням, роздатковими матеріалами, наочними посібниками, фаховою літературою та ін.

Серйозна увага приділяється залученню до юннатівської роботи обдарованих дітей та збереженню дитячого контингенту в творчих еколого-натуралістичних об'єднаннях.

В даний час Дунаєвецькою районною станцією юних натуралістів організовано 35 гуртків, якими охоплено 651 юннат, Кам'янець-Подільським міським еколого-натуралістичним центром учнівської молоді організовано 63 гуртки, якими охоплено 930 юннатів, також Славутським міським центром еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді організовано діяльність 32 гуртків, якими охоплено 480 юннатів, а Шепетівським міським центром еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді – 26 гуртків, в яких охоплено 397 юннатів.

Сьогодні на базі обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді та за його кошти на базі 18 кращих шкіл області створено і працює 60 гуртків, якими охоплено понад 900 учнів.

Після незаперечних вимог засновників ХОЕНЦУМ, нині тут залишились трудитися 11 педпрацівників з середнім педнавантаженням 11-12 тижневих годин, а в школах області працюють ще 18 вчителів біології – керівники гуртків закладу за сумісництвом.

З 1 вересня 2011 року, за кошти Хмельницького ОЕНЦУМ, організовано гуртки юннатів на базі Ямпільської ЗОШ I-III ст. Білогірського району, Купільської ЗОШ I-III ст. Волочиського району, Дашковецького НВК Віньковецького району, Михлянської ЗОШ I-III ст. Ізяславського району, Староушицької СЗОШ I-III ст. екологічного напрямку Кам'янець-Подільського району, Западинської ЗОШ I-III ст. Красилівського району, Голосівської ЗОШ I-III ст. Летичівського району, Песецької ЗОШ I-II ст., Струзької ЗОШ I-III ст. Новоушицького району, Дашковецької ЗОШ I-III ст. Старосинявського району, Кустовецької ЗОШ I-III ст. Полонського району, Летавського НВК Чемеровецького району та Шарівської ЗОШ I-III ст. Ярмолинського району.

Всі педагоги обласного ЕНЦУМ мають вищу педагогічну освіту.

Подальше збереження і розвиток діючих форм екологічної освіти і виховання в кінцевому результаті визначить стан екологічної культури випускників навчально-виховних закладів нашого краю, а в подальшому стан природного довкілля і в цілому культури господарювання.

Саме тому, педагогічний колектив Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, усвідомлюючи, що існування і виживання людини неможливе без збереження довкілля, що з позиції сучасної екологічної науки людина і життя на Землі стають єдиною універсальною цінністю, продовжує і далі зберігати діючу систему еколого-натуралістичної роботи в області та розвивати позакласні й позашкільні форми екологічного навчання і виховання дітей та юнацтва.

Ю 49 **Юннати Хмельниччини** /Нариси з історії юннатівського руху Хмельницької області/. Навчальний посібник. – Видання друге, доповнене і перероблене. /За редакцією В.В. Климчука/. – Хмельницький: «Поліграфіст-2», 2011 р. – 160 с. іл.
ISBN 978-966-1502-37-5

Навчальний посібник «Юннати Хмельниччини», присвячений 60-річчю створення Хмельницької обласної станції юних натуралістів, педагогам-ентузіастам дослідницько-натуралістичної і природоохоронної роботи з школярами. В книзі, призначеній для педагогів, учнівської і студентської молоді нашого краю, ретельно висвітлено етапи становлення і розвитку юннатівського руху в закладах освіти, самовіддану працю вчителів, трудові звершення і здобутки усіх поколінь юннатів Хмельниччини.

Посібник, у першу чергу, розрахований на творче використання педпрацівниками закладів освіти для організації в них еколого-натуралістичної, дослідницької та природоохоронної роботи з дітьми і учнівською молоддю, відродження кращих традицій юннатівського руху минулих років, їх збереження і примноження в нинішній час.

УДК 502.35
ББК 74.200.514

Навчальне видання
ЮННАТИ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ
За редакцією В.В. Климчука

Редактор О.О. Тимошук
Технічні редактори К.О. Важельська, Г.О. Гораль, Л.О. Демчук
Коректор А.М. Зотова

Підписано до друку 11.08.2011 р.
Формат 60x42/4. Папір офсетний. Гарнітура Адоніс.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 22,4. Наклад 1000. Зам. №3764.

Віддруковано у ТОВ «Поліграфіст-2»,
м. Хмельницький, вул. Курчатова, 8. Тел. 72-00-50.
Свід. суб'єкта видавничої справи ДК №2814 від 04.04.2007 р.

